

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

**ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ
VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ
DEĞERLENDİRİLMESİ (2018)**

Abdullah KÖRHASAN

Doktora Tezi

Ankara, 2022

ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE
ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(2018)

Abdullah KÖRHASAN

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Abdullah Körhasan tarafından hazırlanan ‘‘Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atat rk l k Dersi ğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)’’ başlıklı bu çalışma, 14.09.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz (Başkan)

Prof. Dr. Mustafa Yılmaz (Danışman)

Prof. Dr. Ayten Sezer Arığ ( ye)

Prof. Dr. Yonca İldeş ( ye)

Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyalmaz ( ye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ayten Sezer Arığ

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Abdullah KÖRHASAN

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.*

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Mustafa YILMAZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Abdullah KÖRHASAN

ÖZET

KÖRHASAN, Abdullah. *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu araştırmada 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının gerçekleştirilme durumu hem ders kitabı hem de programın uygulayıcıları olan öğretmen boyutunda ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın birinci bölümünde öğretim programının yapısı, programın dört temel unsuru olan hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme bakımından incelenmiş ve önceki programlarla mukayesesi yapılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde yeni öğretim programına göre hazırlanan ders kitapları genel özellikleri ve programın temel unsurları açısından incelenmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerinin öğretim programı ile ilgili görüşleri yine programın unsurları doğrultusunda incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, yeni öğretim programında dersin sınırlarının önceki programlara göre genişletildiğini, bu değişikliklerin kazanım sayısının azaltılmasına ve Atatürkçülük ile İlgili Konuların çıkarılmasına rağmen yeni kazanımların eklenmesi ve toplam ders saati süresinin değişmemesi ile konuların işlenişine sınırlılıklar getirdiğini göstermiştir. Bu sınırlılıklar ders kitaplarında mevcut konularda sayfa azaltılması ile konuların sunumunda eksiklikler şeklinde olmuştur. Konuların çeşitlenerek sayısının fazlaşması ancak sürenin değişmemesi ise öğretimdeki uygulamasına genel amaçlar ve kazanımların gerçekleştirilmesinde, içeriğin sunumunda derinlikte ve kullanılan öğretim yöntemlerinde sınırlılıklar şeklinde yansımıştır. Öğretim programında dersin genel amaçlarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara yönelik olsa da kazanımların yalnızca bilişsel alanda ve büyük oranda alt düzey düşünme becerileri ile belirtilmesi ders kitaplarına konu metninin daha çok bilgiyi aktarmaya yönelik, konu metni dışında kullanılan yöntem ve tekniklerin ise duyuşsal ve psikomotor alanları da geliştirmeye yönelik olması şeklinde yansımıştır. Öğretmenler de kazanımlarda bilişsel alan vurgusu yaparak duyuşsal ve psikomotor alanlardaki gerekliliği belirtmişlerdir. Öğrenme-öğretme sürecine ilişkin kullanılabilir birçok yöntem ve teknik yeni öğretim programında kazanım özelinde verilmeyip somut örnekler ile sunulmamış olsa da programda belirtilmiştir. Programda belirtilen bu yöntemler ders kitaplarında miktar ve çeşitlilik açısından zengin şekilde ele alınmış, ilgili konularda ders içi ya da ders dışı etkinlikleri olarak kullanılmıştır. Ancak öğretmenler

öğretimde birden fazla yöntem ve teknik kullandıklarını ifade etse de ders saati süresinin yetersiz oluşu ve konuların fazla oluşu gerekçesiyle öğretimde düz anlatım yöntemine yöneldiklerini açıklamışlardır. Son olarak, yeni öğretim programında diğer derslerin yeni öğretim programları ile ortak olarak yazılan değerlendirme sürecinde süreç ve sonuç odaklı yöntemlerin birlikte kullanımı ile çeşitliliği teşvik ettiği, bu olguların ders kitaplarında farklı miktarlarda dikkate alındığı tespit edilmiş, öğretmenlerin de çeşitli değerlendirme yöntemlerini bir arada kullandığı, ancak öğretim programında bu yöntemlere ilişkin somut örneklerinin sunulması gerektiği de ifade edilmiştir. Çalışmada öğretim programının yapısı, ders kitapları ve öğretimdeki uygulaması boyutlarındaki sınırlılıkların yeni öğretim programının tam olarak gerçekleştirilme durumunu olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Öğretim Programı, Ders Kitabı, Öğretmen Görüşleri

ABSTRACT

KÖRHASAN, Abdullah. *Evaluation of the Secondary Education Turkish Republic Revolution History and Kemalism Course Curriculum (2018)*, PH.D. Dissertation, Ankara, 2022.

In this research, the fulfillment of the 2018 Secondary Education Turkish Republic Revolution History and Kemalism Course Curriculum was dealt with and evaluated in terms of both textbook and teacher implementing the curriculum. In this scope, in the first part of the research, the structure of the curriculum was examined in terms of objectives, content, instructional methods and evaluation, which are the four basic components of the curriculum, and it was compared with previous curricula. In the second part of the research, the textbooks prepared according to the new curriculum were examined in terms of their general characteristics and the basic components of the curriculum. In the third part of the research, the views of the history teachers, who teach the Turkish Republic Revolution History and Kemalism course, about the curriculum were examined in line with the elements of the curriculum.

The results of the research showed that the boundaries of the course were expanded in the new curriculum compared to the previous curricula, and although the number of learning outcomes was reduced and the subjects related to Kemalism were removed, new learning outcomes were added and the total course hours did not change, thus limited the teaching of the topics. These limitations are in the form of the page reduction in the existing subjects and lacks in the presentation of the topics in the textbooks. The fact that the number of subjects increased by diversifying, but the duration did not change, has been in the form of limitations in the fulfillment of the goals and learning outcomes, limitations in deeply presentation of the content and limitations in the instructional methods used in instruction. Although the goals of the curriculum were aimed at cognitive, affective and psychomotor domains, the learning outcomes were stated only in the cognitive domain and they were mostly with low-level thinking skills. This reflected on the textbooks as the texts about subjects aimed at transferring information mostly, and the methods and techniques used out of the texts also intended the improvement in affective and psychomotor domains. Teachers also emphasized the cognitive domain in the learning outcomes and they stated the necessity for affective and psychomotor domains. Although a lot of methods and techniques that can be used in the instruction were not given specific for each learning outcome in the new curriculum and not presented with concrete examples, they were stated in the curriculum. These methods mentioned in the curriculum have been dealt richly in terms of quantity and variety in the textbooks, and they have been used as

in-class or extra-curricular activities on related topics. However, although the teachers stated that they used more than one method and technique in teaching, they explained that they directed to the direct-teaching method in instruction because of insufficient duration of the course hours and existing too many topics. Finally, it was identified that encouraging variety by the use of process-based and result-based methods together in the evaluation part of the curriculum which was written jointly with the new curricula of other courses, and these issues were taken into account in different amounts in the textbooks. It was also stated that teachers also used various assessment methods together, but concrete examples of these methods should be presented in the curriculum. In the research, the conclusion that the limitations in the dimensions of the structure of the curriculum, textbooks and its application in teaching negatively affected the completely fulfillment of the new curriculum was arrived.

Keywords

Turkish Republic Revolution History and Kemalism, Curriculum, Textbook, Teacher Opinions

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
ÖNSÖZ.....	xvi
GİRİŞ	1
I. Araştırma Konusu, Problemi, Amacı ve Soruları	11
Araştırma Konusu ve Problemi	11
Araştırmanın Amacı ve Soruları.....	12
II. Araştırmanın Önemi, Varsayımlar ve Sınırlılıklar.....	13
Araştırmanın Önemi	13
Varsayımlar ve Sınırlılıklar	13
III. Araştırmanın Yöntemi, Veri Analizleri ve Araştırma Etiği	14
Araştırma Yöntemi	14
Veri Analizleri	15
Araştırma Etiği	16
1. BÖLÜM: ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ (2018) YAPISI VE ÖNCEKİ PROGRAMLAR (1981, 2010) İLE MUKAYESESİ.....	17
1.1. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Yapısı	20

1.1.1. Öğretim Programında Hedefler	22
1.1.2. Öğretim Programının İçeriği	42
1.1.3. Öğretim Programında Öğrenme-Öğretme Süreci.....	49
1.1.4. Öğretim Programında Değerlendirme	52
1.2. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının 1981 ve 2010 Programları ile Mukayesesi	54
1.2.1. Öğretim Programlarının Hedefler Bakımından Mukayesesi	54
1.2.2. Öğretim Programlarının İçeriği Bakımından Mukayesesi	71
1.2.3. Öğretim Programlarının Öğrenme-Süreci Bakımından Mukayesesi	82
1.2.4. Öğretim Programlarının Değerlendirme Bakımından Mukayesesi	84
1.3. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	85
2. BÖLÜM: ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ (2018) DERS KİTAPLARINA YANSIMASI	92
2.1. Ders Kitaplarının Genel Özellikleri Bakımından İncelenmesi	94
2.1.1. Ders Kitaplarının Biçimsel Görünümü.....	94
2.1.2. Ders Kitaplarında Yardımcı Unsurlar	101
2.1.3. Ders Kitaplarında Anlatım, Dil Özellikleri, Sözlük ve İmla	119
2.1.4. Ders Kitaplarında Kronoloji.....	125
2.1.5. Ders Kitaplarında Kaynakça.....	127
2.2. Ders Kitaplarının Öğretim Programı Unsurları Bakımından İncelenmesi.....	131
2.2.1. Ders Kitaplarında Hedefler ve İçerik	131
2.2.2. Ders Kitaplarında Öğrenme-Öğretme Süreci	161
2.2.3. Ders Kitaplarında Değerlendirme.....	166
2.3. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	173

3. BÖLÜM: ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	187
3.1. Araştırma Süreci	189
3.1.1. Veri Toplama.....	189
3.1.2. Veri Analizi	191
3.1.3. Etik İzin	192
3.1.4. Geçerlik ve Güvenirlik	193
3.2. Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	194
3.2.1. Programın Hedeflerine Yönelik Öğretmen Görüşleri	194
3.2.2. Programın İçeriğine Yönelik Öğretmen Görüşleri	197
3.2.3. Programda Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Öğretmen Görüşleri	203
3.2.4. Programda Değerlendirmeye Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	205
3.2.5. Programın Bütünü Hakkındaki Görüşler.....	207
3.3. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	208
SONUÇ.....	214
KAYNAKÇA	222
EK 1. Etik Komisyon İzni.....	237
EK 2. MEB Uygulama İzni.....	238
EK 3. Gönüllü Katılım Formu	240
EK 4. Anket Formu.....	241
EK 5. Ders Kitaplarında Bulunan Numaralandırılmış Görseller	246
EK 6. Ders Kitaplarında Bulunan Numaralandırılmamış Görseller	271
EK 7. Ders Kitaplarında Bulunan Konu Dışı Görseller	280
EK 8. Ders Kitaplarında Bulunan Organize Edici Görseller	283
EK 9. Ders Kitaplarında Bulunan Haritalar	293
EK 10. Ders Kitaplarında Bulunan Haritaların Özellikleri	296
EK 11. Ders Kitaplarında Bulunan Tablolar	299

EK 12. Ders Kitaplarında Bulunan İmla Hataları.....	304
EK 13. Uzman Görüşü Formu	307
EK 14. Orijinallik Raporu.....	308

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.g.m.: Adı Geçen Makale

a.g.t.: Adı Geçen Tez

AİK: Atatürkçülük ile İlgili Konular

BMM: Büyük Millet Meclisi

C.: Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

ÇTDT: Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi

DK: Ders Kitabı

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

Ed.: Editör

ET: Erişim Tarihi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SPSS: Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TSE: Türk Standardları Enstitüsü

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

s: Sayfa

S: Sayı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Öğretim programı analizi kodlama çizelgesi.	19
Tablo 2. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların sayısı ve oranı.....	30
Tablo 3. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.	39
Tablo 4. 2018 ilköğretim ve ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerine ait öğretim programlarındaki bazı benzer kazanımlar.....	40
Tablo 5. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların içeriğe (konulara) ve Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.	46
Tablo 6. 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.	65
Tablo 7. 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların içeriğe (konulara) ve Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.	67
Tablo 8. 2010 ve 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarındaki konulara göre kazanımların dağılımı. ..	68
Tablo 9. 1981, 2010 ve 2018 Öğretim programlarında farklılık arzeden konular.	79
Tablo 10. 1981, 2010 ve 2018 Öğretim programlarında farklı şekillerde yazılan kavramlar.....	81
Tablo 11. Araştırmada kullanılan ders kitapları.	93
Tablo 12. Ders kitaplarındaki görsellerin sayısı, kapladığı alan (cm ²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.	110
Tablo 13. Ders kitaplarındaki haritaların/çizimlerin sayısı, kapladığı alan (cm ²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.	112
Tablo 14. Ders kitaplarındaki harita ve çizimlerin ünitelere göre dağılımı.	113
Tablo 15. Ders kitaplarındaki haritalarda temel özelliklerdeki eksiklikler.	113

Tablo 16. Ders kitaplarındaki tabloların (ve grafiklerin) sayısı, kapladığı alan (cm ²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.	118
Tablo 17. Öğretim programı ve ders kitaplarında konuya özgü kavramların kullanımı.	122
Tablo 18. Ders kitaplarında kullanılan kaynak çeşidi ve sayısı.	129
Tablo 19. Ders kitaplarının öğretim programın unsurları bakımından analizine ait kodlama çizelgesi.	131
Tablo 20. Ders kitaplarındaki ünitelerin öğretim programında ayrılan süre ve kazanıma göre dağılımı.	159
Tablo 21. Ders kitaplarında değerlendirme.	167
Tablo 22. Ders kitaplarında ünite sonu değerlendirme sorularının çeşidi ve dağılımı.	170
Tablo 23. Öğretmen görüşleri analizi kodlama çizelgesi.	192

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Öğretim programının öğeleri.....	21
Şekil 2. Ders kitaplarında numaralandırılmış ve numaralandırılmamış görsellerin dağılımı..	105

ÖNSÖZ

Doktora tezi kapsamında yürütülen bu araştırma, ortaöğretim düzeyinde inkılap tarihi dersinin geçmişten günümüze gelişim sürecini, öğretim programının yapısının değişimi esasında eğitim temelli ele alması ile birlikte tarihsel olguların ele alınışındaki değişimi tarih bakış açısı ile sunmaktadır. Araştırma, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını bir öğretim programının dört temel unsuru olan hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme doğrultusunda inceleyerek programın mevcut durumunun ve önceki öğretim programlarından benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulmasını, yeni öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarının incelenmesini ve programının ders kitaplarına nasıl yansıdığına tespit edilmesini, ayrıca dersi veren öğretmenlerin öğretim programı ile ilgili görüşlerinin ve önerilerinin belirlenmesini hedeflemiştir. Ortaöğretim düzeyinde bu konu ve kapsamda yeni bir çalışma olan bu araştırma ile tarihsel gelişim süreci içinde öğretim programının yapısını ve daha önce uygulanan programlardan farklılıklarının tespit edilmesi gelecekte yapılan özgün çalışmalara temel oluşturacaktır. Ayrıca, ders kitabı, öğretmen gibi öğretim programı ile ilintili öğelerin bir arada ve karşılaştırmalı olarak araştırılması mevcut durumun daha geniş kapsamda belirlenerek öğretimde düzenlemelerin yapılabilmesinde araştırmacı, öğretici ve program geliştiricilere yol gösterecektir.

Doktora süreci bilimsel bilgi üretmek kadar mevcut bilgiyi eleştirel olarak sorgulamayı, bunları yaparken de sistematik ve disiplinli çalışmayı gerektiren bir süreçtir. Doktora araştırma sürecinin uzun bir süreye yayılması süreç esnasında beklenmedik olaylar ile karşılaşma ihtimalini artırmaktadır. Maalesef tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisi, araştırma esnasında ortaya çıkmıştır. İnsan yaşamı üzerindeki tüm olumsuz etkilerine rağmen, insanoğlu bilim ışığında geliştirmiş olduğu teknoloji ile bu zorluğun da üstesinden gelebilmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın öğretmen görüşlerine odaklanan üçüncü bölümünde Covid-19 pandemisinin veri toplama sürecine olumsuz etkileri, öğretmenlere internet aracılığıyla erişilerek teknoloji yardımıyla giderilmiştir.

Doktora süresince benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, fikirleri ile ışık tutan, sevecen yaklaşımı ile cesaretlendiren, motive eden, bilgisi ve rehberliği ile yeni bakış açıları kazanmamı sağlayan çok değerli danışmanım Prof. Dr. Mustafa Yılmaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırma süresince değerli dönütleri ile her zaman destek olan tez izleme komitesi üyeleri değerli Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz ve Prof. Dr. Ayten Sezer Arıç'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca Çankırı ilinde araştırmanın son bölümüne katılarak programla ilgili deneyimlerini ve görüşlerini paylaşan başta Ali Kaya öğretmenim olmak üzere araştırmaya katılan değerli tarih öğretmenlerine, varlığı ile her zaman yanımda olan anneme, babama, ablama ve sevgili eşime teşekkürlerimi sunarım.

Abdullah KÖRHASAN

GİRİŞ

Osmanlı Devleti’nde 19. Yüzyılın ilk yarısına kadar sivil eğitim sistemi sıbyan mektepleri ve medreselerden oluşmaktaydı. Bu geleneksel eğitim sisteminde tarih dersi müstakil bir ders olmayıp edebiyat dersinin içerisinde verilmekteydi.¹ Bu dönem içeriği Dört Halife dönemi, Emevi Devleti tarihi ve Abbasi Devleti tarihi ile başlayan konular kısa bir Selçuklu tarihine bahis sonrasında geniş bir Osmanlı tarihi konularını kapsamaktaydı. Türklerin İslam öncesi tarihine ise yer verilmemekteydi.² Peygamberlerin hayat hikâyelerini, hükümdarları ve devlet siyasetlerini, geçmiş insan topluluklarının durum ve adetlerini anlatan, daha çok İbn-i Haldunvari düşüncelerden ibaret olan tarih yazma usulü, Tanzimat Dönemi ile bir değişime uğramıştır. Bu dönemde geleneksel usulden pragmatik bir usule geçilmiş, tarihi olaylar neden ve sonuçları araştırılarak, eleştirel bir gözle ele alınmaya başlanmıştır.³

Tanzimat Dönemi eğitim ile ilgili önemli düzenlemelerin yapıldığı bir dönemdir. Fermanın ilanından sonra eğitim alanında yapılması kararlaştırılan ıslahatları gerçekleştirmek, öğretim ile ilgili lüzumlu nizamları oluşturmak ve rüştiyelerin sayısını artırmak amacıyla 11 Nisan 1845 tarihinde “Meclîs-i Maârif-i Muvakkat” kurulmuştur. Bu kurulun yaptığı çalışmalar ile eğitim sistemi ilk, orta ve yüksek olarak planlanmış ve kurulun tasarısı sonucunda ülkedeki tüm eğitim işlerini görüşüp karar alma yetkisine sahip “Meclîs-i Maârif-i Umûmiye” oluşturulmuştur. Dönemin bir özelliği olarak devlet yönetimindeki merkezîyetçi anlayış eğitim politikalarına da yansımış, Meclîs-i Maârif-i Muvakkat’ın önerisi ile eğitimin tek merkezde yönetilmesi adına 17 Mart 1857 yılında da “Maârif-i Umûmiye Nezareti” kurulmuştur.⁴ Süreçte tarih derslerinin okullarda düzenli olarak okutulması ise 1869 yılında “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ile olmuştur. Tarih derslerine ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde yer verilmiş,⁵ ve tarih dersi ilk kez zorunlu olarak Sıbyan Mektepleri ve Rüştiyelerin programlarında yer almıştır. Ancak, 1890’larda II. Abdülhamit tarafından tarih öğretimine bazı sınırlamalar getirilmiştir. Sıbyan Mekteplerinde okutulan “Muhtasar Tarih-i Osmanî” dersi ve

¹ Serdar Erkan, “Osmanlı Döneminde Tarih Öğreniminin Tarihçesi”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, 2017, C. 6, S. 17, s. 396.

² İlhan Aksoy, **Yüksek Öğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 1.

³ A. Zeki Velidi Togan, **Tarihte Usul**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (No: 449), İstanbul 1969, s. XI.

⁴ Turgut Subaşı, “Tanzimat Döneminde Eğitim Alanında Yeniden Yapılanma: Maarif-i Umumiye Nezareti’nin Kuruluşu”, Aytekin İşman (Ed.), **International Conference on New Horizons in Education** (5-7 Haziran 2011), Bildiriler Kitabı (s. 750-760), Guarda – Portekiz, s. 756-757.

⁵ Mesut Çapa, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 2002, S. 29-30, s. 4.

rüştiyelerdeki “Tarih-i Umumi” dersi kaldırılmıştır, “Tarih-i Osmanî” dersi ise rüştiyelerde okutulmaya devam etmiştir.⁶

II. Meşrutiyet Dönemi’ne gelindiğinde ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının yapısı, içeriği ve amaçları yeniden belirlenmiş, müfredat ve ders kitapları yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönem müfredatlarında tarih derslerine önemli bir yer ayrılmış, tarih dersleri ulusal bilinç oluşturma için etkin birer aracı görülerek tarih dersi müfredatlarında “Türk Tarihi” ile ilgili konular artırılmıştır.⁷ Bununla birlikte Avrupa tarihi merkezli Dünya tarihinin de içerikte etkisi artırılarak süresi 8 saatten 11 saate çıkarılmıştır. Ayrıca Dünya tarihi konuları ilk kez ilköğretim programında yer almıştır.⁸

Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik ilkesinin tarih derslerine tam yansımaları ise bir ulus devleti olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ve bu doğrultuda Atatürk önderliğinde “Türk Medeniyeti” tarihini merkeze alan “Türk Tarih Tezi”nin ortaya konulması ile olmuştur. Tarih öğretimi Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus devlet inşası sürecinde önemli bir işlev üstlenmiştir. Bu kapsamda devrim ilkelerine bağlı gençler yetiştirmek amacıyla yeni dersler ve öğretim programları hazırlanmıştır. Bu derslerin başında da inkılap tarihi dersi gelmektedir. Tarihsel kimliğin bir parçası olarak ortaya çıkan “inkılap tarihi” düşüncesi, vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak derse yüklenen doğal işlev ve Avrupa’da yükselen totaliter rejimlere ve diğer ideolojilere karşı Türk gençliğini koruma gayesi İnkılap Tarihi dersinin ortaya çıkmasındaki üç önemli neden olmuştur.⁹

Atatürk, Türk toplumunu çağdaş ve uygar toplumlar seviyesine ulaştırmak için eğitim ve kültür alanlarında birçok yenilik yapmıştır. Eğitim ve kültür alanındaki bu konular Millî Mücadele döneminde bile Atatürk’ün hep gündeminde olmuş, Kurtuluş Savaşı’nın kazanılması sonucunda yeni Türk Devleti’nin kurulması ve Cumhuriyetin ilanı ile bu düşünceler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Atatürk’e göre yeni kurulan Türk Devleti’nin muasır medeniyetler seviyesine ulaşması için yeni kurumların kurulması yanında fikri ve felsefi olarak da bir dönüşüm yaşanması gerekiyordu. Osmanlı tebaasını Cumhuriyetin vatandaşlığına dönüştürmek ve millî bir kimlik oluşturmak bu fikriyatın da temelini oluşturmaktaydı. Eğitim, kültür ve toplumsal

⁶ Erdal Aslan, **Çağdaş Tarih Öğretiminin Yeri ve Sorunları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998, s. 47-48.

⁷ Erdal Aslan, “İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Ortaöğretim Tarih Programlarında Değişim I: Ortamektep”, **Turkish Studies**, 2012, C. 7, S. 2, s. 105-106.

⁸ İ. Aksoy, **a.g.t.**, s. 6.

⁹ Mustafa Yılmaz, “Açış Konuşmaları”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 3.

alanlarda yapılacak yenilikler ve değişiklikler bu dönüşümün en önemli sahası, dil ve tarih de bu sahanın en önemli araçları durumundaydı. Cumhuriyet'in ideali olan kul zihniyetli insan yerine bilinçli vatandaşlar yetiştirmek de ancak dil ve tarih aracılığı ile sağlanabilirdi. Bu nedenle bir eğitim seferberliği denilebilecek bu süreçte tarih eğitimi ve öğretimi üzerinde de büyük bir ehemmiyetle durulmuş, Osmanlı'nın toplumsal ve siyasal felsefesini yansıtan program ve ders kitaplarının değiştirilmesi çalışmalarına başlanarak tarih dersi programlarında önemli değişiklikler yapılmıştır.¹⁰

Atatürk'ün Türk eğitim sisteminin genel esaslarını Millî Mücadele döneminde açıklaması ile Türk eğitim sisteminde "Atatürk Dönemi" Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) kurulması ile başlamaktadır.¹¹ 1921 yılında Türkiye'nin ilk eğitim kurultayı olan Maarif Kongresi toplanmıştır. Açış konuşmasını Atatürk'ün yaptığı kongrede yeni eğitim düzenini kurmak adına millî eğitim ve kültür politikaları belirlenmeye çalışılmış,¹² ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinin hedefi ve programı hakkında tartışmalar yapılmıştır.¹³ Maarif Kongresi ve Millî Mücadele dönemindeki eğitim ile ilgili diğer faaliyetler, sonraları gerçekleşecek eğitim alanındaki inkıpların ilk izlenimlerini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca kongrenin İstiklal Savaşı'nın en bunalımlı günlerinde toplanmış olması da bu savaşın sadece cephede değil, eğitim alanında da yapıldığının bir göstergesidir.

Türk eğitim tarihinde Atatürk dönemini 1930 öncesi ve sonrası yapılan yenilikler ve düzenlemeler olarak iki evreye ayırmak mümkündür. 1930 öncesi döneme eğitim devrimlerine fikri yönden bir alt yapı sağlaması bakımından hazırlık dönemi de denilebilir. Eğitim sistemini yeni devlet düzenine uydurmak için gerekli olan değişiklikleri yapmak amacı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümeti Maarif Vekâleti, eğitim işlerini bütün boyutları ile ele alan 15 Temmuz 1923 tarihli Birinci Heyet-i İlmiye'yi toplamıştır.¹⁴ Bu toplantı bu hazırlık döneminin ve bir çeşit maarif şuralarının başlangıcı olarak kabul edilebilir.¹⁵ Toplantıda ders, müfredat ve programlarından ziyade daha çok öğretmen yetiştirme, ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumların alt yapısı, öğretmen maaşları ve gençlerin öğretmen mesleğine

¹⁰ Erdal Aslan, "Devrim Tarihi Ders Kitapları", Salih Özbaran (Ed.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları, 1994 Buca Sempozyumu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 295.

¹¹ Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları (No: 35), Ankara 1982, s. 173.

¹² Zeki Sarıhan, **1921 Maarif Kongresi**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2019, s. 15.

¹³ Ergün, **a.g.e.**, s. 18.

¹⁴ Erdal Aslan, "Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi- I: "Türk Tarih Tezi" Öncesi Dönem (1923-1931)", **Eğitim ve Bilim**, 2012, C. 37, S. 164, s. 333.

¹⁵ Ergün, **a.g.e.**, s. 26.

yönlendirilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.¹⁶ Bununla birlikte hem tarih hem de diğer dersler için müfredat çalışmalarına başlanmış ancak bir sonuç alınamamıştır.¹⁷ Cumhuriyet rejimi ile eğitim sisteminin birbirine uyumlu hale getirilmesi ile ilgili asıl düzenlemeler ise 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nun kabulü ile olmuştur. Bu kanun ile ülkedeki bütün eğitim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlanarak tek çatı altında toplanmış, medreseler kapatılarak laik bir eğitim sisteminin önü açılmıştır. Eğitim kurumlarının sayısı artırılmış ve parasız hizmet veren kurumlar haline getirilerek bir zümrenin seçkin bir eğitim alması yerine tüm toplumun eğitilmesi amaç edinilmiştir. Müfredata tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri koyulmuş, azınlık ya da yabancı dilinin yanında Türkçe'nin öğretilmesi sağlanmıştır.¹⁸ Özellikle yabancı okullarda Türkçe, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin Türk olmasına dikkat edilmiştir.¹⁹

Cumhuriyet eğitim sisteminin anayasası olarak nitelendirebileceğimiz Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanındaki her türlü ayrıcalık ve ikilik ortadan kaldırılırken sonrasında yapılan düzenlemeler aracılığıyla da ülke birliğinin sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır. Cumhuriyet'in ideolojisi ve gayeleri ile eski dönemden kalma ders müfredatları ve içeriklerinin arasındaki uyumsuzluğu gidermek için 23 Nisan 1924 yılında toplanan İkinci Heyet-i İlmiye toplantısı bu adımların başlangıcı olmuştur.²⁰ Müfredat programlarında Türkiye Cumhuriyeti tarihinin öğretilmesi girişimine 1924'teki II. İlmiye Kararlarıyla başlandığı söylenebilir.²¹ Bu toplantıda eğitim kurumlarının dereceleri, müfredat programları ve ders içerikleri üzerinde durulmuştur.²² Cumhuriyet döneminin ilk lise müfredat programı olan 1924 müfredatında tarih dersi üzerinde de durulmasına rağmen,²³ yeni bir tarih programı tam olarak belirlenememiştir.²⁴ Sadece ders programının içeriğinde eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. Saltanat ile ilgili konular çıkarılırken, İstiklal Harbi'nin tarihi, Yeni Türk Devleti'nin kuruluşu, Sevr ve Lozan Antlaşmaları, Cumhuriyet'in İlanı ve Halifeliğin kaldırılması gibi konular eklenmiştir.²⁵ Böylece Osmanlı tarihinden daha çok yeni Türk Devletinin tarihine ve devrimlerine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Yapılan bu düzenlemelere rağmen 1924 tarih programı hala Avrupa

¹⁶ Cemil Öztürk, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 60.

¹⁷ Aslan, "İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş...", s. 104.

¹⁸ Erdal Aslan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları", **Eğitim ve Bilim**, 2010, C. 35, S. 158, s. 218.

¹⁹ Ergün, **a.g.e.**, s. 59.

²⁰ Aslan, "İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş...", s. 104.

²¹ Celal Metin, **Türk Tarih Tezi ve Tarih Ders Kitaplarında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1923-1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, s. 77.

²² Ergün, **a.g.e.**, s. 61.

²³ Hasan Cicioğlu, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1985, s. 197.

²⁴ Ergün, **a.g.e.**, s. 62-64.

²⁵ Hasan Ali Yücel, **Türkiye'de Orta Öğretim**, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1994, s. 192.

merkezli tarih anlayışını sürdürmüştür. Avrupa tarihine ve genel tarihe Türk tarihinden daha fazla yer verilmiştir.²⁶ 26 Aralık 1925 tarihinde III. Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda ders müfredatları, ders programları veya ders konuları ile ilgili herhangi bir karar alınmamıştır. Toplantının gündemi her kademedeki okulların alt yapılarının oluşturulması ve stajyer öğretmenlerin eğitimleri ile ilgili konular olmuştur.²⁷ III. Heyet-i İlmiye toplantısı aynı zamanda heyetin son toplantısıdır. Heyet tüm fonksiyonlarını 22 Mart 1926 tarihinde çıkartılan Maarif Teşkilatı Kanunu'nun kurduğu Millî Talim ve Terbiye Dairesine bırakmıştır. Millî Talim ve Terbiye Dairesinin kurulmasının hemen ardından tüm ders programları ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir. Dairenin kuruluşu ile her kademedeki tüm ders müfredatları ile ders programlarının artık daha düzenli ve sistemli bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Tarih ders programı ile ilgili olarak saat azlığı, kitapların hacimli olması gibi konular üzerinde durulmuş, 1927 tarihli program ile Türk tarihi merkeze alınarak yeniden düzenlenmiştir.²⁸ Bu düzenlemeler ve değişiklikler sonrasında Cumhuriyet Dönemi konuları programa daha geniş kapsamlı olarak yansımıştır. 1927 Tarih programı ile 1924 Tarih programı karşılaştırıldığında bu yansıma açık bir şekilde görülmektedir. Osmanlı tarihi farklı bir yaklaşımla ele alınarak hanedana övgü tarihi olmaktan tamamen çıkarılırken, İslam tarihi ile ilgili konulara hiç yer verilmemiştir.²⁹ Mondros Mütarekesi ve sonuçları, Millî Mücadele Dönemi ile ilgili konular programa eklenen konular olmuştur. 1927 tarihli programın en dikkat çekici yönü ise lise 1. sınıf ders kitaplarına ilk kez "Gazi Mustafa Kemal" başlığı ile Atatürk'ün bir konu olarak girmiş olmasıdır.³⁰ Bu programda "Millî Tarih" anlayışına önem verilerek Avrupa merkezli tarih anlayışı yavaş yavaş terkedilmeye başlanmıştır. Türk tarihi başlangıcından yeni Türk Devletinin kuruluşuna kadar bir bütünlük içerisinde ele alınmaya çalışılmıştır. 1928 yılında ilköğretim 5. sınıflar için Fuat Köprülü tarafından "Millî Tarih" adı ile yeni bir ders kitabı yayınlanmış ve kitapta ilk kez Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne yer verilmiştir. Kitapta Cumhuriyet ve İnkılapların üzerinde önemle durulmuş, Saltanat ve Hilafete karşı Cumhuriyet'in faziletleri sade bir üslupla anlatılmıştır.³¹

Türk Tarih tezi öncesi dönemde tarih ders kitapları içeriğinde ve tarih programlarında önemli yenilikler ve değişiklikler yapılmasına rağmen bu değişiklikler ve düzenlemeler daha çok Cumhuriyet rejimine uyum sağlamaya yönelik tadilatlar olarak kaldığı söylenebilir. Bu dönemde yeni tarih programları hazırlanırken bu programlara göre hemen tarih kitapları

²⁶ Çapa, **a.g.m.**, s. 42.

²⁷ Ergün, **a.g.e.**, s. 64- 65.

²⁸ Yücel, **a.g.e.**, s. 185-186.

²⁹ Çapa, **a.g.m.**, s. 54.

³⁰ Aslan, "Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi...", s. 344.

³¹ Çapa, **a.g.m.**, s. 46.

yazılamamıştır. Bu nedenle eskiden gelen alışkanlıklar ile eski düzeni temsil eden anlayış tamamen silinememiştir. Dönem tarih yazıcılarına en büyük eleştirisi, tarihi olaylara Fransız perspektifinden bakmış olmaları ve Ortaçağ skolastik düşüncesinden kendilerini soyutlayamadıkları düşüncesiyle Yusuf Akçura'dan gelmiştir. Akçura'ya göre Osmanlı, Türk ve Dünya tarihi ders kitaplarının tercüme edilmiş Fransız kitapları izlenimini vermesi ve tarihi olayların ekseninin Fransa'yımsı gibi kabul edilmesi, ders kitaplarının gözlem, tecrübe, inceleme ve eleştiri yerine birkaç otoritenin düşüncelerine dayanarak yazılmış izlenimi vermesi tenkit ettiği hususlardır.³² Ayrıca İslam devrinde Türk devletlerinin ve Türklerin medeniyete hizmetleri ile oynadıkları rollerinin müfredatta belirtilmesine rağmen ders kitaplarına yansıtılmaması, İslam örtüsü altında Arap övgüsünün yapılması da diğer tenkit ettiği hususlardır.³³ Ulus temelli konular, yeni Türk devletinin tarih alanında daha geniş kapsamlı bir reform yapma ihtiyacı, hem kuruluş felsefesinden hem de dönem şartlarından dolayı bir zorunluk olmuştur.

Milliyet ilkesinden dolayı imparatorlukların dağılma sürecini başlatan Fransız ihtilaliyle birlikte Avrupa'da genişleme eğilimi gösteren millî devlet oluşumları özellikle 19. yüzyılda kendilerine ait millî bir tarih anlayışı oluşturmaya başlamışlardı. I. Dünya savaşı sonunda ulus devleti olarak kurulan yeni Türk Devleti de Atatürk önderliğinde diğer ulus devletlerinin yaptığına paralel olarak 1930'lu yılların başında kendi millî anlayışını oluşturmuştur. Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin 12 Nisan 1931 yılında bir kurum haline gelmesi, Atatürk'ün tarih ve dil çalışmaları için oluşturduğu cemiyetlerin kurumsallaşmaları ve bu gelişmelerin ışığında Türk tarih ve dilinin bütün teferruatı ile ve modern bilimsel metotlarla yapılabilmesi için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması sürecin en önemli dinamikleri olmuştur. Türk Tarih Kurumu tarafından hazırlanıp basılan kitaplar özellikle tarih ve yurt bilgisi müfredatlarına mesnet olmasından dolayı yeni bir değişimi ifade etmektedir. Mustafa Kemal'in isteği ile Türk Ocakları'nın 6. Kurultayında bir tarih heyeti kurulmuştur. Heyet, Türk tarihi ve medeniyetinin bilimsel bir şekilde incelenmesi adına çalışmalar yürütmüştür. Bu kapsamda birçok kitap alımı yapılmıştır. Mustafa Kemal ve heyet üyeleri bu kitapları inceleyip çeviriler yaparak raporlar hazırlamışlardır.³⁴ Bu raporlar sonucunda dört ciltten oluşan "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli bir kitap yazılmıştır. Bu kitap aynı zamanda sonrasında yazılmış olan orta ve lise tarih ders

³² Hasan Ünder, *Skolastik Eğitim ve Türkiye'de Skolastik Tarz Salih Zeki, Yusuf Akçura, Muallim A. Cevdet*, Epos Yayınları, Ankara 2002, s. 75-107.

³³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, **I. Türk Tarih Kongresi**, <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>, Ankara 02-11 Temmuz 1932, s. 599-601.

³⁴ Ergün, **a.g.e.**, s. 126.

kitaplarının temelini teşkil etmiştir.³⁵ Kitap, 1931-1932 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulmaya başlatılmış, bu kitap aracılığıyla Türk tarih araştırmalarına ivme kazandırılıp Türkiye’de tarihçiliğin kurumsallaşmasını sağlayacak Türk Tarih Tezi de kesin olarak eğitim sistemimize girmiştir. Kitabın IV. Cildi özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Dönemine ayrılmış ve bu bağlamda 1930 müfredatı ile lise son sınıflara “Türk İnkılabı ve Cumhuriyet Devri Tarihi” adı ile bir ders konularak devrime bağlı gençler yetiştirme düşüncesi hayata geçirilmeye başlanmıştır.³⁶ Ayrıca 1930 tarihli yenilenen müfredatın ayrı ayrı olan müfredatları bir araya toplaması ile demokrasi, hürriyet ve Cumhuriyet rejimine hizmet edecek esaslar, programın getirdiği önemli yenilik ve değişimlerdir.³⁷ 1924 yılından itibaren tarih dersleri müfredatına Cumhuriyet Dönemi ve Atatürk ile ilgili konular eklenirken, “İnkılap Tarihi” dersinin kendi özelinde müstakil bir ders olarak eğitim sistemimizde okutulmaya başlanması ise Yükseköğretim düzeyinde olmuştur. Dersin ilk kez 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi’nde “İhtilaller Tarihi” ismiyle okutulması kararı alınarak programa eklenmiştir. Bir süre okutulmuş olan dersin içeriği İngiliz İnkılabı, Fransız İhtilali, İtalya, Almanya ve merkezi Avrupa’daki modernleşme hareketleri ile Türkiye İhtilalleri ve Rusya İhtilali gibi konulardan oluşmuştur. Ankara Hukuk Mektebi’nin ilk ders müfredatları incelendiğinde skolastik anlayışı temsil eden Fıkhî Hukuk gibi derslerin kaldırılmış olduğu ve Avrupa hukuk sistemlerine uygun ve mukayeseli yeni hukuk derslerinin müfredata alındığı görülmektedir.³⁸ İstanbul Hukuk Fakültesi’nin programlarında yer almayan bu yeni dersi dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt vermiştir.³⁹ Skolastik düşünceden uzak, Avrupa İnkılap ve İhtilal hareketleri ile karşılaştırılmalı olarak okutulan “İhtilaller Tarihi” dersinin hukuk ders müfredatlarına benzer bir anlayışla hazırlandığı ve okutulduğu söylenebilir.

1930’lu yıllar Avrupa’daki gelişmelerden dolayı Türkiye’de Cumhuriyet rejimi adına kaygıların başladığı yıllar olmuştur. Avrupa’da yükselen totaliter rejimler özellikle gençler üzerinde önemli etkiler bırakmış, bu durumda Türkiye’yi kendi rejimini ve rejimin gençliğini koruma ihtiyacına yöneltmiştir.⁴⁰ Bu bağlamda Türk Tarih Tezi ve özelinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi de vatandaşlık bilincine sahip yurttaşlar yetiştirmeyi amaç edinerek doğal bir koruma kalkını olarak ortaya çıkmıştır. Ersanlı’ya göre, millî bir tarih anlayışı veya Atatürk

³⁵ Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984, s. 204.

³⁶ Sadık Erdaş, “Atatürk’ten Günümüze ‘Türk İnkılap Tarihi’ Derslerine Genel Bir Bakış”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 12.

³⁷ Yücel, **a.g.e.**, s. 189.

³⁸ Ahmet Mumcu, **Ankara Adliye Hukuk Mektebi’nden Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne (1925-1975)**, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, s. 67, 141.

³⁹ Ankara Hukuk Fakültesi, **40. Yıl Armağanı**, Ajans - Türk Matbaası, Ankara 1966, s.23.

⁴⁰ Bülent Tanör, Zafer Toprak, Halil Berktaş, **“İnkılap Tarihi” Dersleri Nasıl Okutulmalı?** Sarmal Yayınevi, İstanbul 1997, s. 19.

İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi aslında Türkiye'ye özgü bir tarih yazıcılığının ürünü değildir. Avrupa'da, Amerika'da, Asya'da, Afrika'da bulunan birçok memleket kendi ulusal benliğini kuvvetlendirmek adına tarihten en üst seviyede yararlanmışlardır.⁴¹ Almanya'nın üstünlüğü teması Alman eğitim kurumlarında işlenirken, Fransa'da eğitim politikası ve tarih yazıcılığı Fransız milliyetçiliği amacına hizmet eder olarak kullanılmıştır. Sovyet Rusya ise kendi Marksist değerlerini yeni nesillere kavratmak için tarih dersini en sistematik şekilde kullanan ülke olmuştur.⁴²

Türk devriminin başarısı devrim yaşamış diğer memleketler gibi sınıfa dayalı olmasından kaynaklanmamıştır. Devrimin başarısı toplumun her kesimine hitap eden millî eğitim politikasından kaynaklanmıştır.⁴³ Bu nedenle neredeyse Cumhuriyet rejimi ile yaşıt olan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi bir dönem iktidarının ideolojisini yansıtmaktan çok devrimin tarihi gerçekliğinin doğal bir sonucu veya yansıması olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

İnkılap Tarihi Dersinin 1925 yılında ilk kez Ankara Üniversitesi Hukuk Mektebi'nde okutulmasının ardından dersin sistemli şekilde üniversitelerde okutulmaya başlanması ise İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak 20 Haziran 1933 tarihinde bir İnkılap Enstitüsü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu enstitünün kurulması Türk İnkılap Tarihi Dersleri için de hukuki bir zemin teşkil etmiştir.⁴⁴ 1933 yılında "İnkılap Dersleri" adı altında konferanslar şeklinde verilmeye başlanan ders, sonrasında enstitüden mezun olunabilmesi adına zorunlu bir konuma getirilmiştir.⁴⁵ Dersin tüm ülkede okutulması adına daha sonraki yıllarda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu yolda en önemli adım 15 Nisan 1942 Tarih ve 4204 Sayılı Kanunla Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne bağlı Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün kurulması ve İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi Dersi müfredatının yayınlanması ile atılmıştır.⁴⁶ Bu kanuna göre İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi" olarak okutulan dersin adı 25 Mayıs 1981 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde yükseköğretim için "Türk İnkılâp Tarihi", ortaöğretim kurumlarında ise "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi" dersi olarak geçmiştir.⁴⁷ 1982 yılında dersin adı ile ilgili bir

⁴¹ Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu 1929-1937**, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 236.

⁴² Şerif Mardin, **İdeoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 167-168.

⁴³ Erdaş, **a.g.m.**, s. 191.

⁴⁴ Metin, **a.g.t.**, s. 104.

⁴⁵ Mehmet Serhat Yılmaz, **İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı İçeriğinin Değerlendirilmesi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 7.

⁴⁶ M. S. Yılmaz, **a.g.t.**, s. 8.

⁴⁷T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 205-210; İlhan Aksoy, "Yüksek Öğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi",

düzenleme daha yapılmış ve dersin adı ortaokul ve liselerde “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” şeklinde değiştirilmiştir.⁴⁸ Dersin adı ile ilgili yapılan değişikliklerin yanında ders içeriğinde de tarihsel süreç içerisinde birçok değişiklik yapılmıştır. Bu dersi ilk verenlerden olan Recep Peker’e göre dersin amacı “Türk ana inaniş istikametini gençlere aşlamak” olup, bu gayeye uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu hazırlayan şartları ve Cumhuriyet’in temel fikirlerini incelemektir.⁴⁹ Bu durumda başlangıçta millî şuur kuvvetlendirmek ve rejimi yeni nesillere anlatarak rejime uygun vatandaş tipi yetiştirmek şeklinde niteliklere sahip olan ders, sonrasında siyasal iktidarların etkisiyle şekillenen bir hal almıştır. Tek parti döneminde ders içeriğinin muhalefet karşıtı argümanları taşıdığı söylenebilir. Örneğin, dönem ders kitabında Üçüncü Mecliste muhalefet olmadan sadece tek bir parti mebuslarının olmasını büyük bir başarı olarak ele almaktadır.⁵⁰ Yine Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında toplanan bazı muhalif kesimlerin dönem ders kitabında sert bir üslupla eleştirildiği görülmektedir.⁵¹ Demokrat Parti dönemine gelindiğinde ise ders içeriğinde önemli değişiklikler olmuştur. Bu dönemde ders kitaplarına Atlantik Beyannamesi, Birleşik Milletler Beyannamesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Atlantik Paketi, 1950 İnkılabı ve Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi, Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı seçilmesi, Kore Savaşı konuları eklenmiştir.⁵² Eklenen bu konuların güncelliği göz önüne alındığında, Demokrat Parti iktidarını kapsayan konulardır. Benzer şekilde, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında İnkılap Tarihi ders kitapları içeriğine de müdahale edilmiştir. “27 Mayıs İnkılabı” konusu ders kitaplarına eklenmiş, askeri müdahale geniş bir biçimde ele alınmış, Cemal Gürsel ve Cevdet Sunay’ın Dördüncü ve Beşinci Cumhurbaşkanı olarak seçilmesine değinilmiştir.⁵³ 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonucunda ise dönem ders kitap içeriğinden Atatürk dönemi sonrasına ait konular çıkarılmış, “Atatürkçülük” adı ile yeni bir bölüm eklenmiştir.⁵⁴ Ayrıca, Osmanlı Devleti’ne yönelik bazı olumsuz ifadelerin de çıkarılması dönem ders kitaplarının en büyük

Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 64.

⁴⁸ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 32**, Karar Tarihi: 20/02/1982; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 126**, Karar Tarihi: 24/09/1982;

Mehmet Serhat Yılmaz, “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının İlköğretimde Öğretimi”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 25.

⁴⁹ Tuncer Baykara, **Türk Devrim Tarihi**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1981, s. 8.

⁵⁰ Ersanlı, **a.g.e.**, s. 243.

⁵¹ Kâmil Su, Kâzım Nami Duru, **Orta Okul İçin Tarih III**, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s. 232.

⁵² Enver Behnan Şapolyo, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul 1958, s. 157-182.

⁵³ Enver Ziya Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978, s. 229-234.

⁵⁴ Mükerrerem K. Su, Ahmet Mumcu, **Lise ve Dengi Okullar için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 1-308.

özelliği olmuştur.⁵⁵ Zaman içerisinde iktidar tarih ilişkisine bağlı bir içerik değişimi gözlemlenmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana kadar ders adındaki değişiklikler gibi öğretim programlarında da yenilenmeler yapılmıştır. Örneğin 1981 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun 76 sayılı kararıyla okutulmakta olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programına,⁵⁶ 1992 yılında 305 sayılı kararla "Seminer" eklenmiştir.⁵⁷ Daha sonra, 1998 yılında 64 sayılı kararla "Atatürkçülük ile İlgili Konular (AİK)" programlar arası bir program olarak belirlenmiş, bu program ilk ve ortaöğretimde bütün programları etkilemiştir.⁵⁸ 2010 yılında ise öğretim programı 228 sayılı karar ile yenilenmiştir.⁵⁹ Bu programda 2012 yılında 36 sayılı kararla değişiklik yapılmıştır.⁶⁰ 2017 yılında yeni bir program ile 2010 programı 68 sayılı karar ile uygulamadan kaldırılmıştır.⁶¹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı en son 2018 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun 45 sayılı kararıyla değiştirilmiştir.⁶² 2010 yılı 228 sayılı ve 2017 yılı 68 sayılı öğretim programı uygulamadan kaldırılmış, AİK de programdan çıkarılmıştır. Yeni öğretim programı "Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı" adıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

Sosyokültürel hayat, bilim ve teknolojiadaki değişim ve gelişmeler neticesinde çağın gerektirdiği temel bilgi, beceri ve değerler ile sahip olunması gereken akademik bilgiyi birleştirebilen, daha donanımlı bireyler yetiştirebilmek adına 2018 yılında tüm öğretim programlarında yenilenmeye gidilmiştir. Bu yenileme çalışmalarında ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluşun raporları ile bilimsel sınavların sonuçları etkili olmuştur. MEB Stratejik Planı (2015-2019), Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018), 10. Kalkınma Planı, 64. ve 65. Hükümet Eylem Planları, Avrupa Yeterlilik Çerçevesi ile uyumlu olarak

⁵⁵ İsmail Koçak, **Liselerde Cumhuriyet Tarihi Ders Kitapları 1935-1990**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000, s. 139.

⁵⁶ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 205-210.

⁵⁷ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 305**, Karar Tarihi: 25/09/1992, Tebliğler Dergisi, C. 55, S. 2369, s. 785-787.

⁵⁸ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 64**, Karar Tarihi: 27/04/1998, Tebliğler Dergisi, C. 61, S. 2488, s. 587-615.

⁵⁹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 228**, Karar Tarihi: 10/12/2010, Tebliğler Dergisi, C. 73, S. 2639-EK, s. 1822.

⁶⁰ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 36**, Karar Tarihi: 11/05/2012, Tebliğler Dergisi, C. 75, S. 2657, s. 275.

⁶¹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 68**, Karar Tarihi: 17/07/2017, Tebliğler Dergisi, C. 80, S. 2718 EK, s. 1606.

⁶² T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 45**, Karar Tarihi: 19/01/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1794.

Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından hazırlanan Ulusal Yeterlilik Çerçevesi ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, PISA ve TIMMS sonuçları, 21. Yüzyıl Becerileri ile 2014 yılında hazırlanan Millî Eğitim Kalite Çerçevesi raporları öğretim programlarının yenilenme sürecinde dikkate alınmıştır.⁶³ Bununla birlikte ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi özelinde 2010 programının yenilenme nedeni olarak “Tarih alanında yapılan araştırmalar ve yeni yayınlar, tarih dersinin içeriğinin de güncellenmesi gerektiğini göstermektedir.”⁶⁴ şeklinde belli bir tanımlama yapılırken, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi özelinde doğrudan bir gerekçe belirtilmemiştir.

I. ARAŞTIRMA KONUSU, PROBLEMİ, AMACI VE SORULARI

Araştırma Konusu ve Problemi

Eğitimde belirlenen hedeflere ulaşmak için hazırlanan öğretim programları zamanın ihtiyaçlarına göre düzenlenebilmekle birlikte tamamen yeniden yazılabilmektedir. Böylece bir disiplinin öğretimine ilişkin geliştirilen her öğretim programında öğretim programının 4 temel ögesi olan “hedefler”, “içerik (konu alanı)”, “öğrenme-öğretme süreci (metot ve organizasyon)” ve “değerlendirme”de değişiklikler olabilmekte, bu da yeni programla neler amaçlandığını, hangi konunun ne kadar ve hangi öğretim teknikleriyle öğretilceğini ve öğretim sonunda değerlendirmenin nasıl yapılacağını yeniden şekillendirmektedir. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı da süreç içerisinde “AİK” ve “Seminer” eklenmesi, ders saatlerinin değişmesi vb. gibi düzenlemelere ek olarak, öğretim programının bu dört temel ögesinin yeniden tasarlanması ile değişikliklere uğramıştır. 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya konulan yeni öğretim programı da beraberinde değişiklikler getirmiştir. Öğretim programındaki bu değişiklikler ders içeriğinin, öğretim yöntemlerinin ve değerlendirmenin nasıl olacağını yanında ders içeriğinin öğretimde nasıl sunulacağı konusunda “ders kitaplarını” şekillendirmektedir. Ayrıca, yapılan her bir değişiklik dersi veren “öğretmenlerin” derse yönelik hazırlığını ve öğretimini yönlendirmektedir. Böylece, tarihsel gelişim süreci içinde öğretim programının yapısını ve önceki uygulanan programlardan farklılıklarını tespit etmek gelecekte yapılan özgün çalışmalara temel oluşturmaktadır. Bu

⁶³ Gökhan Aksoy, Gökhan Taşkın, “Öğretim Programlarının Değişmesini Etkileyen Faktörlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Dersi Müfredatlarını Etkileme Boyutu”, **Millî Eğitim**, 2019, C.48, S.224, s. 78-79; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine**, http://tkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf, Ankara 2017, s. 3-4.

⁶⁴ Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2010 (2012 yılında 36 sayılı kararla yapılan değişiklik sonrası), s. 6.

bağlamda 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme), öğretim programının bir yansıması olan ders kitapları ve dersi veren öğretmenlerin görüşlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede araştırma problemi, yürürlükte olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının tasarımının nasıl yapıldığı, program ders kitaplarına nasıl yansıdığı ve dersi veren öğretmenlerin bu program hakkındaki görüş ve düşünceleri neler olduğu şeklinde belirlenmiş olup araştırmada belirtilen problem durumuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Yapılan bu çalışma 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya giren Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını;

1. Öğretim programının 4 temel ögesi olan “hedefler”, “içerik”, “öğrenme-öğretme süreci” ve “değerlendirme” bakımından inceleyerek mevcut durumunu ve önceki öğretim programlarından benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı,
2. Yeni öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarının incelenmesi, programının ders kitaplarına yansımalarını,
3. Dersi veren öğretmenlerin öğretim programı ile ilgili görüşlerinin belirlenmesini ve bulgulara dayalı olarak yapılan tespitler doğrultusunda öneriler getirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma soruları şöyledir:

1. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının yapısı nasıldır?
 - 1.a. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının daha önce uygulanan öğretim programlarından hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme unsurları bakımından farklılıkları nelerdir?
2. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ders kitaplarına nasıl yansımaktadır?
 - 2.a. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ders kitapları biçimsel görünüm, yardımcı unsurlar (harita, fotoğraf vs.), anlatım, dil özellikleri ve imla, sözlük, kronoloji ve kaynakça bakımından nasıldır?

- 2.b.** Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ders kitaplarına hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme unsurlarında nasıl yansımaktadır?
- 3.** Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretmenlerinin yeni öğretim programı ile ilgili görüşleri ve önerileri nelerdir?

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, VARSAYIMLAR VE SINIRLILIKLAR

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, yürürlükte olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının mevcut durumunu ve eski programlardan farkı ile ders kitapları ve öğretmen görüşlerine yansımaya göre öğretim programının gerçekleştirilme durumuna odaklanan alan araştırmasıdır. Tarihsel gelişim süreci içinde öğretim programının yapısını ve önceki uygulanan programlardan farklılıklarını tespit etmek gelecekte yapılan özgün çalışmalara temel oluşturmaktadır. Ayrıca, öğretim programı ve programla ilintili her bir ögenin ayrı ayrı araştırılması kadar, birlikte karşılaştırmalı olarak araştırılması önemlidir. Çünkü bu öğeler birbirleri ile etkileşim içerisindedir. Örneğin, ders kitapları içeriğini öğretim programı dâhilinde hazırlamaktadır. Ayrıca ders kitapları öğretmenler tarafından yaygın olarak kullanılan en eski ve klasik öğretim materyali olduğu gibi, birçok durumda tek başına da kullanılmaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla öğretim programının etkileşimde olduğu ders kitabı ve öğretmen dâhilinde ele alınarak öğretimin düzenlenmesi açısından önemlidir. Bu araştırma ortaöğretim düzeyinde bu konu ve kapsamda yeni bir çalışma olup, öğretim programını ders kitabı ve öğretmen boyutlarıyla da değerlendirerek alana katkı sağlamaktadır. Bu sebeple, öğretim programının yapısının önceki programlarla benzerlik ve farklılıklarının ortaya koyulması ile mevcut durumun belirlenerek öğretimde düzenlemelerin yapılabilmesinde araştırmacı, öğretici ve program geliştiricilere yol göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Varsayımlar ve Sınırlılıklar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin araştırma ile ilgili önyargısız ve samimi cevaplar verdiği varsayılmaktadır. Araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla uygun bulunan ve Eğitim Bilişim Ağında (EBA) kullanıma sunulan resmi ve özel

⁶⁵ Aytekin İşman, **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Pegem Akademi, Ankara 2015, s. 256-257; Ramazan Sever, **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2017, s. 14.

yayınevleri tarafından yayınlanan ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.⁶⁶ Ayrıca, ortaöğretim düzeyinde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerine anket uygulanması Çankırı ili ile sınırlandırılmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİ ANALİZLERİ VE ARAŞTIRMA ETİĞİ

Araştırma Yöntemi

Araştırma, “Doküman İncelemesi” ve “Durum Çalışması” şeklinde yürütülmüştür. Doküman incelemesi, araştırılmak istenilen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini yapar.⁶⁷ Bu araştırmanın dokümanları 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait yeni ve daha önce uygulanan öğretim programları ile Tebliğler Dergisi’nde yayınlanarak MEB’e bağlı ortaöğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için okutulması uygun görülen ders kitaplarıdır.

Bir araştırmada bilgi toplamak için çalışılan gruba örneklem denir.⁶⁸ Durum çalışması “çalışmaya konu olan ortam ve olayların bütüncül yorumunu”⁶⁹ hedefler ve kendiliğinden oluşmuş doğal bir çevre içinde inceler. Dolayısıyla, durum çalışması bir olgunun bir veya daha fazla örneğinin gerçek yaşam bağlamlarında olguya dâhil olan katılımcıların bakış açısını yansıtan derinlemesine incelemesi olarak tanımlanabilir⁷⁰. “Nasıl” ve “niçin” sorularına odaklanarak araştırmacının kontrol edemediği olayların çalışılmasına imkân veren bir araştırma yöntemidir.⁷¹ Bu nitel araştırmada durum çalışması için örneklem “amaçsal örneklem” ile belirlenmiş olup, Çankırı ilinde MEB’e bağlı tüm resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersini veren tarih öğretmenleri arasından seçilmiştir. Araştırmaya 25 öğretmen katılmıştır. Uygulama için zaman ve bütçe göz önünde

⁶⁶ Eğitim Bilişim Ağı (EBA), <https://www.eba.gov.tr/>. Araştırmaya, Aralık 2019 tarihli ve 2747- Ek sayılı Tebliğler Dergisi’nin 82. Cildinde belirtilen 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için belirlenen 2 ders kitabı ile aynı kararda okutulması belirtilen ancak 2021-2022 eğitim-öğretim yılında basılı ve EBA’da elektronik olarak yer alan 1 ders kitabı olmak üzere toplam 3 ders kitabı dâhil edilmiştir. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, C. 82, S. 2747 EK, s. 478;

Akif Çevik, Gül Koç, Koray Şerbetçi, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12**, MEB, Ankara 2020; Bahattin Demirtaş, **Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı 12**, Adım Adım Matbaa Yayıncılık, Ankara 2020; Muhammed Edip Erdoğan, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı**, Semih Ofset Matbaacılık Sek Yayıncılık, Ankara 2021.

⁶⁷ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 187.

⁶⁸ Şener Büyüköztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan E. Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi, Ankara 2014, s. 81.

⁶⁹ Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 277.

⁷⁰ Meredith D. Gall, Joyce P. Gall, Walter R. Borg, **Educational Research: An Introduction**. Pearson, Boston 2007, s. 447.

⁷¹ Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 277.

bulundurulmuş olup, araştırmada öğretmen görüşleri yeni öğretim programı ile ilgili açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan anket iki akademik dönem içerisinde elektronik olarak uygulanmıştır.⁷²

Veri Analizleri

Doküman incelemesi yönteminde incelenen dokümanlar “İçerik Analizi”ne tabi tutulmuştur. İçerik analizinin amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, belirli kurallara dayalı kodlarla birbirine benzeyen verileri kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek okuyucunun anlayabildiği bir şekilde organize ederek yorumlamaktır. İçerik analiziyle her türlü metin, görsel, video gibi materyaller analiz edilebilir. Mevcut materyallerin incelenmesinde “rahatsız edici olmayan” bir yaklaşım olarak kabul edilir.⁷³ Araştırma soruları ve her bir araştırma soruna cevap aranmasında kullanılan araştırma yöntemi şöyledir:

Birinci Bölümde, 2018 yılında Talim ve Terbiye Kurulu 45 sayılı kararıyla⁷⁴ uygulamaya konulan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı bir öğretim programının 4 temel ögesi olan hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme esasında içerik analizine tabi tutulmuş ve aynı unsurlarla önceki öğretim programları ile karşılaştırması yapılmıştır. Böylece yeni Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının geçmişten günümüze değişimi güncel durumu ile ortaya konulmuş ve değerlendirilmiştir.

İkinci Bölümde Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının ders kitaplarına yansımaları incelenmiştir. Böylece yeni öğretim programı ile 2020-2021 eğitim ve öğretim yılından itibaren MEB tarafından uygulanması uygun görülen Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları temin edilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi yine programın dört temel unsuru doğrultusunda ve genel özellikler (biçimsel görünüm, yardımcı unsurlar, anlatım, dil özellikleri, imla, sözlük, kronoloji ve kaynakça) bakımından yapılmış, öğretim programının ders kitaplarına yansımaları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

⁷² Anket formu için EK 4’e bakınız.

⁷³ Catherine Marshall, Gretchen B. Rossman, **Designing Qualitative Research**, Sage Publications, Thousand Oaks 1999, s. 117.

⁷⁴ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 45**, Karar Tarihi: 19/01/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1794.

Üçüncü Bölümde, Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının gerçekleştirilme durumu, programın dersi veren tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmiştir. Programın dört temel unsuru doğrultusunda geliştirilen ve maksimum veri sağlamak amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan anket dersi veren 25 öğretmene uygulanmıştır. Daha sonra, elde edilen verilerin içerik analizine tabi tutulması ile öğretmenlerin yeni öğretim programına yönelik görüşleri ve önerileri belirlenmiştir.

Araştırma Etiği

Bu araştırma, 1. ve 2. Bölümlerinde mevcut kaynakların (öğretim programları ve ders kitapları) incelenmesi ile birlikte 3. Bölümde öğretim programının önemli parçası olan öğretmenlerin görüşlerini kapsamaktadır. Araştırmanın insan ve alan araştırması olan üçüncü bölümü için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan araştırma "Etik İzni" alınmıştır.⁷⁵ Etik izin alındıktan sonra MEB bağlı ortaöğretim kurumlarına görev yapan ve 12. sınıfta Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersini veren tarih öğretmenlerine anket uygulanabilmesi için Çankırı İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne Hacettepe Üniversitesi'nden alınan Etik İzin Belgesi ve diğer ilgili belgelerle başvurulmuştur. Böylece uygulamanın MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenlerle yapılabilmesi için araştırma "Uygulama İzni" alınarak araştırmaya başlanmıştır.⁷⁶ Araştırmada üç önemli etik olgusu göz önünde bulundurulmuştur.⁷⁷ Bunlar (1) araştırma katılımcılarına araştırmanın amacından bahsedilerek gönüllü katılım formu ile yazılı izinleri alınması, istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri vurgulanması, (2) araştırmada katılımcıların uygulanacak anket ile fiziksel, zihinsel ve psikolojik zarar görmeyeceği temin edilmesi, (3) katılımcılara ait bilgilerin gizli tutulacağı ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı belirtilmesidir. Bu hususlar doğrultusunda, araştırma katılımcıları araştırma gönüllü katılım formunu (onam formu) onaylayarak araştırmaya katılmışlardır.⁷⁸

⁷⁵ Etik izni için EK 1'e bakınız.

⁷⁶ Uygulama izni için EK 2'ye bakınız.

⁷⁷ Jack Fraenkel, Norman Wallen, **How to Design & Evaluate Research in Education**, McGraw-Hill, Boston 2000, s. 43-45.

⁷⁸ Gönüllü katılım (onam) formu için EK 3'e bakınız.

1. BÖLÜM

ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ (2018) YAPISI VE ÖNCEKİ PROGRAMLAR (1981, 2010) İLE MUKAYESESİ

Bu araştırmanın amaçlarından ilki 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını bir öğretim programının 4 temel ögesi olan “hedefler”, “içerik”, “öğrenme-öğretme süreci” ve “değerlendirme” bakımından inceleyerek mevcut durumu ile önceki öğretim programlarından benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının yapısını inceleyen bu bölüm, öğretim programının etkililiği hakkında karar verme süreci olarak ifade edilen program değerlendirme süreci olarak tanımlanabilir. Alanyazında öğretim programlarının değerlendirilmesinde tasarı, ortam, başarı, öğrenme, ürün vb. farklı yaklaşımlara dayalı olarak geliştirilmiş Hedefe Dayalı, Metfessel-Michael, Provus’un Farklar Yaklaşımı, Stake’in Uygunluk-Olasılık, Stufflebeam’in Bağlam, Girdi-Süreç ve Ürün, Stufflebeam Toplam Değerlendirme, Eisner’in Eğitsel Eleştiri, Stake’in İhtiyaca Cevap Verici ve Demirel’in Analitik Program Değerlendirme Modeli gibi farklı değerlendirme modelleri bulunmaktadır.⁷⁹

Demirel tarafından 2006 yılında uygulanabilirlik ve geçerlik açısından geniş bir grup üzerinde denenmiş ve gerekli revizelerden sonra son halini almış “Demirel’in Analitik Program Değerlendirme Modeli” temel olarak iki boyuttan oluşmaktadır. İlk boyutta programla ilgili dokümanların incelenmesiyle mevcut (yeni) öğretim programının bağlam, kazanımlar/yeterlilikler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme açısından analizini ve önceki (eski) programlar ile karşılaştırma yapılması kapsar. İkinci boyut ise programdan yararlananların (paydaşların), yani programı kullananların görüşlerinin belirlenmesine odaklanmaktadır. Bu boyut öğretmenler, öğrenciler, yöneticiler, veliler, mezun öğrenciler, STK/sektör temsilcilerinin görüşlerinin alınarak sonuçların yeterli olup olmadığının belirlenmesi; sonuç yeterli ise programın uygulaması, sonuç yeterli değil ise ilk boyuttaki bağlama geri dönülmesi şeklindedir. Demirel araştırmacılara, değerlendirme sürecinin veri kaynağı ve araçlarının doküman analizi, görüşme, gözlem gibi yöntemlerle nitel; anket, memnuniyet ölçeği, başarı/kazanım testleri gibi araçlarla nicel yaklaşımla yapılabilmesini

⁷⁹ Özcan Demirel, **Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem Akademi, Ankara 2012, s. 172-181.

önermektedir.⁸⁰ Bu özellikleri ile, araştırmanın bu bölümünde Demirel'in Analitik Değerlendirme Modeli benimsenerek birinci boyuttaki mevcut ve önceki programların analizi ve karşılaştırması yapılmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümü olan bu bölüm doküman incelemesi araştırma deseni ile yürütülmüştür. Doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin araştırmalarında çoğunlukla kullandığı, araştırılmak istenilen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini yapan bir araştırma desendir. Doküman incelemesinde analiz edilecek dokümanlar yazılı materyaller olabildiği gibi film, fotoğraf veya video gibi görsel materyaller de olabilir. Doküman incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olduğu gibi, diğer araştırma yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.⁸¹ Doküman incelemesi süreci 5 aşamada tanımlanmaktadır.⁸² Bunlar öncelikle dokümanlara ulaşılması, dokümanların orijinalliğinin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, dokümanların analiz edilmesi ve verinin kullanılmasıdır. Bu araştırmanın dokümanları 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan “2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait yeni öğretim programı” ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine ait daha önceki yıllarda okutulmuş olan ortaöğretim 2010 ve 1981 öğretim programlarıdır. Araştırmanın bu bölümüne ait dokümanlar ilk olarak elde edilerek, orijinallikleri kontrol edilmiştir. Her bir öğretim programı (1981, 2010 ve 2018 Öğretim Programları) birinci araştırma sorusunda ve bir öğretim programının 4 temel ögesi olan hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutlarında incelenerek her birinin genel yapısı anlaşılmıştır. Dokümanların anlaşılmasından sonra dokümanlar içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik”tir.⁸³ Analizde araştırmacıların etkileşimlerinin materyaller ile olmasından dolayı rahatsız edici olmayan bir araştırma desendir.⁸⁴ Araştırma dokümanlarının içeriklerinin analiz edilmesinde şu basamaklar izlenmiştir:⁸⁵ Örneklem seçme, kategorileri geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma.

Örneklem seçme basamağında yeni öğretim programının yapısı ile eski programlardan farklarının ortaya çıkarılmasında her üç dokümanda analiz edilecek birimler, örneğin programın tanıtım bölümü, kazanımlar bölümü vb. belirlenmiştir.

⁸⁰ Demirel, **a.g.e.**, s. 181-183.

⁸¹ Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 187-189.

⁸² Forster 1995'ten aktaran Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 193.

⁸³ Büyükoztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, **a.g.e.**, s. 240.

⁸⁴ Marshall, Rossman, **a.g.e.**, s. 117.

⁸⁵ Bailey 1982'den aktaran Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 197- 200.

Kategorileri geliştirme, programın incelenen 4 temel unsuru kapsamında, örneğin hedefler için programın genel amaçları ve kazanımlar ile ilgili özellikler; içerik için öğretilecek konu ve kavramların belirlenmesi, düzenlenmesi ve ele alınışı; öğrenme-öğretme süreci için öğretim yöntemleri ve uygulanışı; değerlendirme için sınav araçları gibi temalar ve kodlar belirlenmiştir. Bu basamakta mevcut ve önceki programların analizinde Demirel’in geliştirmiş olduğu “Öğretim Programlarını Değerlendirme Ölçeği”⁸⁶, alanyazındaki öğretim programındaki temel öğeler ve veriden ortaya çıkan olgular esas alınarak Tablo 1’deki “Öğretim Programı Analizi Kodlama Çizelgesi” oluşturulmuştur.

Tablo 1. Öğretim programı analizi kodlama çizelgesi.

UNSURLAR	TEMALAR
Hedefler	1. Programın genel amaçları
	2. Öğrencilere kazandırılmak istenen özellikler (kazanımların yapısı, kapsamı ve alanları)
	a. Kazanımların kapsamı ve miktarı
	b. Kazanımların anlaşılabilirliği
İçerik	c. Bloom Taksonomisi alanları ve düzeyleri
	d. Kazanım açıklamaları
	3. İçeriğin belirlenmesi
	a. Öğretilecek konuların özellikleri (hedeflerle ilgililik, öğrenci düzeyine uygunluk, geçerlik, güvenilirlik, güncellik, bilimsellik, öğrenci ihtiyaçlarını karşılama, ekonomiklik, yaşama yatkınlık, kendi kendine yeterlilik)
	b. Ünite analizi (konular-süre)
Öğrenme-Öğretme süreci	4. İçeriğin düzenlenmesi (denge, bağımlılık, sıralanış)
	5. İçeriğin ele alınışı (alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinlikler)
	6. Öğrenme yaşantıları (giriş etkinlikleri, gelişme etkinlikleri, sonuç etkinlikleri)
	7. Öğrenme teorileri ve öğretim yaklaşımları (yöntem ve teknikler)
Değerlendirme	8. Öğretim değişkenleri (pekiştirici, ipucu, dönüt/düzeltilme, öğrenci katılımı)
	9. Programda ölçme ve değerlendirme (sınav araçları)

Buna göre belirlenen temaların her biri birbirini ayırt edici olup, birbirinden kesin olarak ayrılmaktadır, yani bağımsızdır.⁸⁷ Temaların belirlenmesinden sonraki basamak kodlama/analiz biriminin belirlenmesidir. *Analiz birimini saptama* basamağında, analiz birimi “en küçük anlamlı ifade” olarak belirlenmiştir. Bu durumda kelime, kelime öbeği, cümle, paragraf ilgili temaya bilgi sağlayan birimlerdir.

İçerik analizinde *sayısallaştırma* olan son basamakta, elde edilen bulgular sayısallaştırılarak yeni öğretim programının mevcut yapısı nitel bulgular yanında nicel bulgularla (sayı, yüzde vb.) ortaya konulmuştur. Ayrıca önceki öğretim programları ile mukayese edilmesinde de yine

⁸⁶ Demirel, a.g.e., s. 329-330.

⁸⁷ Yıldırım, Şimşek, a.g.e., s. 198

sayısallaştırmadan yararlanılmış, programlara ait bulgular tablolar ile sunulmuştur. Böylece araştırmanın doküman incelemesi araştırma deseni ile yürütülen bu kısmının içerik analizi ile 1. araştırma sorusuna yanıt aranmıştır.

İçerik analizi öncelikle 2018 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile başlamış, daha sonra sırasıyla 1981 ve 2010 öğretim programları aynı 4 unsur esasında ve aynı kodlama çizelgesi ile içerik analizine tabi tutulmuştur.

1.1. ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

Öğretim programı, “okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir”.⁸⁸ Geçmiş deneyim ve anlayışlar, yeni ve geleceğe dönük çalışmalar için önemli olduğu gibi, tarihsel gelişim süreci içinde program geliştirmenin geçirdiği evreleri tanımak gelecekte yapılan özgün çalışmalara temel oluşturur. Örneğin, 1924 yılında çıkarılan Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu (Öğretimlerin Birliği Yasası) ile tüm öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesi altında toplanmış ve okul programları üzerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1920’li yıllar ilköğretim programlarının, 1950’li yıllar ise ortaöğretim programlarının geliştirilmesi çalışmalarının başladığı yıllar olmuştur.⁸⁹

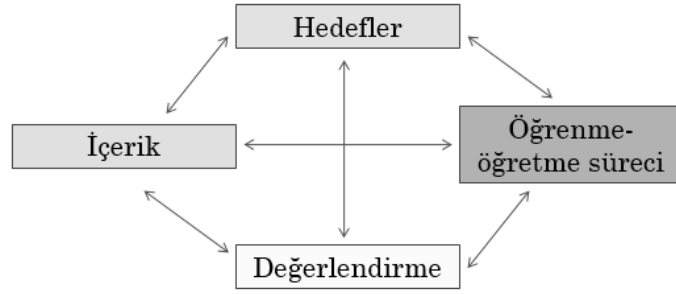
Öğretim programları farklı yaklaşımlarla (konu merkezli, öğrenen merkezli ya da sorun merkezli vb.) veya modellerle (Tyler, Taba, Taba-Tyler, Sistem Yaklaşımı, Süreç Yaklaşımı, Yenilikçi Durumsal Model vb.) tasarlanabilir.⁹⁰ Ancak her öğretim programı tasarımı ortak özellikler paylaşır.⁹¹ Öğrenci, öğretmen, okul ortamı, toplumsal değerler, içerik (konu kapsamı, sıralanışı, diğer derslerle uyum), değerlendirme gibi öğelerin hepsi öğretim programlarının gelişiminde büyük role sahiptir. Bir öğretim programının 4 temel ögesi Şekil 1.1’de verilmektedir.

⁸⁸ Demirel, **a.g.e.**, s. 6.

⁸⁹ Demirel, **a.g.e.**, s. 12-16.

⁹⁰ Demirel, **a.g.e.**, s. 48-53.

⁹¹ Kenneth T. Henson, **Curriculum Planning**, McGraw-Hill, Boston 2001, s.199.

Şekil 1. Öğretim programının ögeleri.

“Hedefler”, “İçerik”, “Öğrenme-Öğretme Süreci” ve “Değerlendirme” bir öğretim programının 4 temel ögesidir. Bu 4 temel öge birbiri ile etkileşim halindedir ve biri hakkındaki karar diğerlerine bağlıdır. Buna göre bir öğretim programında “Ne yapılmadı?”, “Konu alanı neler içermelidir?”, “Hangi öğretim stratejileri, kaynakları ve aktiviteleri kullanılacaktır?” ve “Sonuçların değerlendirilmesinde hangi metot ve ölçüm araçları kullanılacaktır?” sorularının cevaplanması esastır.⁹²

Tutumlar, değerler, kurallar, kavramlar, yasalar, prensipler ve gerçekler bilgi çeşitleri olarak tanımlanır.⁹³ Bilgideki artış ve insan ihtiyaçları öğretim programı değişimini tetikleyen önemli güçler arasındadır.⁹⁴ Üniversitelerde bugüne kadar benimsenen program geliştirme modelinin ayrı ayrı Taba ve Tyler modellerinin ortak yönlerini ele alan Taba-Tyler modeli olduğu söylenebilir. Ayrıca Demirel; Türkiye’deki program geliştirme uzmanlarının Taba-Tyler modelinin etkisinde kaldıklarını belirtmektedir.⁹⁵ Rasyonel bir planlama olan bu modelde önce ihtiyaçlar saptanır, genel amaçlar ve hedefler belirlenir. Daha sonra içerik seçilir ve içerik düzenlenir. Bir sonraki aşamada öğrenme yaşantıları belirlenir ve düzenlenir. Değerlendirme yapılır ve sonuca bakılır. Sonucun yeterlilik durumuna göre; sonuç yetersiz ise hedefler aşamasına geri dönlür. Sonuçlar yeterli ise ayrıntılı işlemler formüle edilir. İşlem tekrar belirlenir ve program bitirilir.⁹⁶

⁹² Demirel, a.g.e., s. 53.

⁹³ Donald E. Orlosky, B. Othanel Smith, **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 195.

⁹⁴ Ronald C. Doll, “The Multiple Forces Affecting Curriculum Change”, D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 324-326.

⁹⁵ Demirel, a.g.e., s. 53; Özcan Demirel, “Türkiye’de Program Geliştirme Uygulamaları”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1992, S. 7, s. 35.

⁹⁶ Demirel, a.g.e., s. 34.

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı en son 2018 yılında Talim ve Terbiye Kurulu 45 sayılı kararıyla değiştirilmiştir.⁹⁷ 2010 yılı 228 sayılı ve 2017 yılı 68 sayılı öğretim programı uygulamadan kaldırılarak yeni öğretim programı 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

1.1.1. Öğretim Programında Hedefler

Bir öğretim programının dört temel ögesinden ilki hedeflerdir. Eğitimde hedef (amaç) “kişide gözlenmesi kararlaştırılan istendik özellikler” olarak tanımlanır.⁹⁸ Bir öğretim programı hazırlanırken formal eğitim program hazırlayıcılarının hedefler açısından net olmaları gerekir.⁹⁹ Öğretim programı hazırlanırken “bireyleri niçin eğitiyoruz?” sorusuna cevap aranan kısım hedeflerdir.¹⁰⁰ Hedeflerle ilgili kavramlar (uzak hedefler, genel hedefler/alt hedefler, özel hedefler, davranışsal hedefler) farklı şekillerde kullanılmaktadır. Ancak her bir terim “hedef” ile tanımlansa da aralarında farklılıklar mevcuttur.

Uzak hedefler, ülkenin politik felsefesini yansıtan ve oldukça genel olarak belirlenen hedefler olarak tanımlanmaktadır.¹⁰¹ MEB’in hedefleri uzak hedeflere örnektir.¹⁰² Böylece hedefler genelden özele doğru sıralandığında en genel kategoriye oluşturur. Genel hedefler ise uzak hedeflerin yorumu şeklinde okulun işgörüsünü yansıtan hedeflerdir.¹⁰³ Ortaöğretimin amaçları, genel hedeflere örnektir.¹⁰⁴ Çabanın yönlendirildiği geniş kapsamlı amaçlar olarak da tanımlanmaktadır. Genel hedefler, öğrenilecek davranışlar ile geliştirilecek insan özellikleri içermelidir. Bir okulun genel hedefleri ile tutarlı, daha detaylı ve özel, öğretim programının yapıldığı alanın doğasını ve parametrelerini belirten hedefler ise alt hedefler olarak isimlendirilir. Alt hedefler, detaylı öğretim programı planlamasındaki en temel elementlerdir.¹⁰⁵ Alt hedefler, eğitim düzeylerinin ya da okulun genel amaçları gibi dersler için de bir ders çerçevesinde ulaşılabilecek bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanla ilgili genel beklentiler olarak düşünülen, dersin genel amaçları şeklinde de tanımlanabilmektedir.¹⁰⁶ Genel hedefler tüm

⁹⁷ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 45**, Karar Tarihi: 19/01/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1794.

⁹⁸ Veysel Sönmez, **Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2001, s. 21.

⁹⁹ Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁰⁰ Demirel, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁰¹ Demirel, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁰² Ömer C. Karacaoğlu, **Eğitimde Program Geliştirme**, Nobel, Ankara 2020, s. 119.

¹⁰³ Demirel, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁰⁴ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 119.

¹⁰⁵ J. Galen Saylor, William M. Alexander, Arthur J. Lewis, **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning**, Holt, Rinehart and Winston, New York 1981, s. 162-163, 166, 184.

¹⁰⁶ Hilal Kazu, “Eğitimde Amaç ve Yazımı”, Mehmet Gürol (Editör), **Öğretimde Planlama- Uygulama- Değerlendirme**, Üniversite Kitabevi, Elazığ 2004, s. 44.

eğitim sisteminin içerik ve metotlarını şekillendirir ve okulun toplumdaki rolünü yansıtır.¹⁰⁷ Dolayısıyla öğretim programının diğer üç ögesinin, yani içeriğin belirlenmesi, öğretim stratejisinin ve materyallerin seçilmesi ve geliştirilmesi ile ölçme değerlendirme araçlarının oluşturulmasında önemli rol oynar.¹⁰⁸

Özel hedefler ise öğrenciye kazandırılması uygun görülen özellikler olarak tanımlanır. Bir disiplin ya da çalışma alanı için hazırlanmış hedeflerdir.¹⁰⁹ Öğretimin planlanmasında genel/alt hedeflerle tutarlı olarak, onlara göre çok daha açık olarak geliştirilirler ve öğrenme çıktılarını tayin ederler. Özel hedefler aynı zamanda “öğretim hedefleridir”.¹¹⁰ Eğitim süreci sonrasında öğrencilerden neler beklendiğini açık şekilde ifade etmelerinden dolayı “eğitim hedefleri” ya da “öğrenme hedefleri” olarak da tanımlanırlar.¹¹¹ Dolayısıyla bu hedefler ders içeriğinde kazandırılmak istenen özellikleri kapsar ve davranış belirtmezler. Öğretim programı geliştiricileri/planlayıcıları, ders kitabı yazarları, öğretmenler ve hatta öğrencilerin öğretim hedefleri ile kazandırılacaklar üzerine iyi düşünmesi gerekmektedir.¹¹² Çünkü öğretim hedefleri öğretimde odağın ve öğrenmeye rehberlik sağlanması, öğretimde niyetlenenlerin yerine getirilmesi, öğretimin değerlendirmesi açısından önemlidir.¹¹³

Ders içeriği doğrultusunda öğretim programında belirlenen özel hedeflerin konu kapsamında daha özel ifadelere, yani gözlenebilir ve ölçülebilir davranışlara dönüştürülmesi “davranışsal hedefler” olarak tanımlanır.¹¹⁴ Örneğin “kavrar” şeklinde belirlenen bir özel hedef ile öğrencinin gözlenebilir ve ölçülebilir davranışlar olan “açıklar” ve “örnek verir” gibi bilişsel işlemleri yapması beklenebilir. Öğrencilerin bilgi, anlama, yetenek gibi iç niteliklerine ancak bunlarla ilişkili davranışlarla erişilebilir, ancak yine de gözlenen davranışlar gerçekten erişilmek istenen hedefler değil, onun bir göstergesidir. Bu kavram da “davranış”, “davranışsal hedef”, “hedef davranış”, “davranışsal amaç” şeklinde isimlendirilebilmektedir.¹¹⁵ Davranışsal hedefler öğretim

¹⁰⁷ Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁰⁸ Raoul A. Arreola, **Writing Learning Objectives**,

http://www.icoph.org/dynamic/attachments/resources/learning_objectives_tennessee.pdf, 1998, s. 1.

¹⁰⁹ Demirel, **a.g.e.**, s. 95; Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 119.

¹¹⁰ Saylor, Alexander, Lewis, **a.g.e.**, s.163, 166, 186; Norman E. Gronlund, Susan M. Brookhart, **Gronlund’s Writing Instructional Objectives**, Pearson/ Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River 2009, s. 4, 12.

¹¹¹ Benjamin S. Bloom, **Taxonomy of Educational Objectives**, McKay Company, New York 1956, s. 26; Arreola, **a.g.e.**, s. 1.

¹¹² Robert L. Ebel, “Behavioral Objectives: A Close Look”, D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 160.

¹¹³ Gronlund, Brookhart, **a.g.e.**, s. 8.

¹¹⁴ Demirel, **a.g.e.**, s. 101; Saylor, Alexander, Lewis, **a.g.e.**, s. 186; Ebel, **a.g.e.**, s. 157.

¹¹⁵ Demirel, **a.g.e.**, s. 101; Saylor, Alexander, Lewis, **a.g.e.**, s. 186; Gronlund, Brookhart, **a.g.e.**, s. 5, 12; H. Kuzu, **a.g.e.**, s. 47; Ebel, **a.g.e.**, s. 157.

programlarında doğrudan ya da kapalı olarak ifade edilse de 1970'lere kadar terim olarak kullanılmamıştır.¹¹⁶

Yeni öğretim programlarında “hedef” ve “davranış” terimleri kullanılmayıp “kazanım” terimi üzerinde durulmaktadır. Kazanım “planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencinin kazanması kararlaştırılan bilgi, beceri, değer ve tutumlar” olarak tanımlanır.¹¹⁷ Özel hedef, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla kazandırılması kararlaştırılan davranış ya da davranış cinsinden ifade edilmeye uygun, bilgi, beceri, yetenek ve tutum gibi bireylerde var olan gözlenemeyen özelliklerdir.¹¹⁸ Bu özellikleri ile kazanımlar, özel hedeflere yani öğretim/egitim hedeflerine karşılık gelmektedir. Kazanımlar önemlidir fakat çok detaylı tanımlanmamaları önerilir, çünkü amaç öğrencilerde yalnızca davranışları şekillendirmek değil bilişsel kaynakları geliştirmektir.¹¹⁹ Böylece, yeni öğretim programlarındaki kazanım terimiyle kazandırılmak istenenin yalnızca davranış değil, öğrenme çıktısı olarak bilgi, beceri, tutum, özellik ve anlayışın da olduğu vurgulanmaktadır.¹²⁰

Uzak hedeflerden davranışsal hedeflere, yani genelden özele doğru bu sıralanış öğretim programlarında hedeflerin dikey boyutu olarak adlandırılır.¹²¹ Sonuç olarak, uzak hedefler ve genel hedefler daha bütüncül, soyut “amaçlara” karşılık gelirken, özel hedefler ve davranışsal hedefler ise ders içeriğinde öğrenciye kazandırılması gereken özelliklere odaklanırlar.

Bir öğretim programındaki özel hedeflerin, yani kazanımların “taksonomisi” de öğretim programı planlayıcıları tarafından dikkate alınmalıdır.¹²² Taksonomi, “varlıkların basitten karmaşığa ve birbirlerinin önkoşulu olacak şekilde aşamalı olarak sınıflandırılması” olarak tanımlanabilir.¹²³ Taksonomi, öğretim programı planlayıcılarının öğrenme yaşantılarının (öğrenme-öğretme süreci, metot ve organizasyon) planlanmasında ve değerlendirme araçlarını geliştirilmesinde kolaylık sağlayacak öğretim hedeflerinin belirlenmesine yardım eder.¹²⁴

Özel hedefler, Bloom Taksonomisi (eğitim/öğretim hedefleri taksonomisi) ile yatay boyutta da ele alınır. Bu taksonomiye göre kazanımlar bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor alanlarda

¹¹⁶ Ebel, **a.g.e.**, s. 157.

¹¹⁷ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 140-141.

¹¹⁸ Demirel, **a.g.e.**, s. 100.

¹¹⁹ Ebel, **a.g.e.**, s. 160-161.

¹²⁰ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 127.

¹²¹ Demirel, **a.g.e.**, s. 96.

¹²² Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 152.

¹²³ Sönmez, **a.g.e.**, s. 35.

¹²⁴ Bloom, **a.g.e.**, s. 2.

hijerarşik olarak yazılabilir.¹²⁵ Bilişsel alan öğrencilerde entelektüel becerilerin, duyuşsal alan tutum ve değerlerin, psikomotor alan da motor becerilerin gelişmesini kapsar.¹²⁶ Bu alanlarda yazılan öğretim hedeflerinden bilişsel hedefler bilgi, duyuşsal hedefler tutum, değerler ve hisler, psikomotor hedefler ise kas ve motor beceriler ile ilgilidir.¹²⁷

Bilişsel hedeflerin taksonomisi Chicago Üniversitesi'nde Bloom ve çalışma arkadaşları tarafından 1956 yılında, duyuşsal ve psikomotor hedefler ise sırasıyla 1964 ve 1969 yıllarında geliştirilmiştir.¹²⁸ Bilişsel alanda birbirinden kesin çizgiler ile ayırlamayan 6 aşama bulunmaktadır: Basitten karmaşığa hiyerarşik olarak bunlar: bilgi, anlama/kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmedir.¹²⁹ Bilişsel alanda belirlenen hedeflerin ilk 3 seviyesi bilgi, kavrama ve uygulama olan alt düzey hedeflerdir. Sonrasında analiz ve sentez seviyeleri orta düzey, sonuncusu değerlendirme hedefleri ise üst düzey kabul edilir.¹³⁰ Bazı kaynaklarda ise orta ve üst düzeye karşılık gelen son 3 aşama aynı kategoride birleştirilerek üst düzey düşünme becerileri olarak kabul edilmektedir.¹³¹

Bilişsel alandaki bilişsel faaliyetlerin basitten karmaşığa doğru sıralanışı ve tanımları kısaca şöyledir: *Bilgi*, öğrenme esnasında pratiği yapılmış ve öğrenilmiş davranışların tekrarını kapsayan, ezber düzeyinde ve daha üst zihinsel faaliyetleri için temel; *Anlama/Kavrama*, öğrencinin bir konuyu kendi ifadeleri ile açıklayabilmesi, bilgiyi organize edebilmesi; *Uygulama*, öğrenilmiş bilgilerin uygulanması ve problem çözebilme; *Analiz*, problemin, sürecin, olay ve gerecin sistemli ve birbiriyle ilişkili şekilde daha küçük parçalara ayrılması, yüzeyden temele inme, oluşum unsurlarını ayırt etme; *Sentez*, ilgili unsurların bir araya getirilerek bütün yapılması, daha önce mevcut olmayan bir yapı oluşturma, üreticilik; *Değerlendirme*, karar verme süreci olarak açıklanabilir.¹³²

Duyuşsal alan faaliyetleri de hiyerarşik olarak ifade edilebilen seviyelerde olabilmektedir. Buna göre *Alma*, farkındalık, almaya isteklilik, kontrollü ya da seçici dikkatlilik; *Tepkide bulunma*, karşılık verme, isteği gösterme, karşılık vermekten tatmin olma; *Değer verme*, bir değeri

¹²⁵ Demirel, **a.g.e.**, s. 96.

¹²⁶ Bloom, **a.g.e.**, s. 7.

¹²⁷ Ivor K. Davies, "Competency Based Learning: Management, Technology, and Design", D. E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 153.

¹²⁸ Davies, **a.g.e.**, s. 153.

¹²⁹ Bloom, **a.g.e.**, s. 18, 62-207.

¹³⁰ Davies, **a.g.e.**, s. 155.

¹³¹ Gronlund, Brookhart, **a.g.e.**, s. 50.

¹³² Hıfzı Doğan, **Analiz ve Program Hazırlama**, Sim Basım ve Ciltevi, Ankara 1982, s. 262- 267.

kabullenme, bir değere düşkün olma, adanmışlık; *Örgütleme*, değerleriyle uyumlaştırma, değer sistemine katma; *Kişilik haline getirme*, davranış ölçütü haline getirme, karakterlendirme özellikleri ile açıklanabilir.¹³³

Benzer şekilde psikomotor alan da hiyerarşik olarak sıralanabilen *algılama, kurulma, kılavuzla yapma, mekanikleşme, beceri haline getirme, uyum ve yaratma* faaliyetlerini kapsamaktadır.¹³⁴

Dersle ilgili kazanım listesinin geliştirilmesinde amaç öğrencilerde kazandırılmak istenen öğrenci davranışlarını listelemek değil, çalışılacak hedefleri listelemektir. Her bir kazanım, ilgili hedefi niteleyen belirli öğrenci davranışlarına daha sonra ihtiyaç duyar. Böylece kazanımların yazımında bazı kurallar bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Eylem ifadesi (bilir, anlar, değer verir vb.) kullanılır, öğrencinin yapabilme durumu ve yeteneğini gösteren gereksiz ifadelerden kaçınılır.
2. Öğretmen performansı yerine öğrenci performansı ile ifade edilir.
3. Öğrenme süreci yerine öğrenme sonucundaki ürün ifade edilir.
4. Öğretimde işlenen konu değil öğrencideki istendik özellik işaret edilir.
5. Birden fazla özellik bir arada değil, yalnızca bir istendik özellik ifade edilir.
6. İfade edilen kazanım, beklenen öğrenme çıktısını açık şekilde gösteren ve belirli öğrenci davranışları ile tanımlanabilen yeterli genellikte olmalıdır.¹³⁵

Yani özel hedefler/kazanımlar bazı niteliklere sahip olmalıdır. Bunlar kısaca; öğretmenin değil öğrencinin neler yapacağını tanımlaması ve eylemle ifade etmesi, öğrenme sürecine değil öğrenme ürününe dönük olması, açık, içerikle sıkı sıkıya bağlı olmalarıdır. Ayrıca hedefler yazılırken birbirlerini kapsamamalı, yani tamamlayıcı olmalı, mantıksal açıdan tutarlı, Bloom Taksonomisinde hangi alanda yazılıyorsa o alana uygun ve aşamalı sınıflamaya uygun olmalıdır.¹³⁶ Ayrıca konu başlıkları hedef olamaz.¹³⁷

¹³³ Demirel, **a.g.e.**, s. 102.

¹³⁴ Demirel, **a.g.e.**, s. 103-104.

¹³⁵ Norman E. Gronlund, **Stating Behavioral Objectives for Classroom Instruction**, The Macmillan Company, New York 1970, s. 10-11.

¹³⁶ Demirel, **a.g.e.**, s. 101.

¹³⁷ Sönmez, **a.g.e.**, s. 38.

1.1.1.1. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Amaçları

Bu alt başlık, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının amaçlarını kapsamaktadır. Öğretim programında ilk olarak MEB öğretim programlarının salt bilgi aktaran değil “bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb.” niteliklerde bireyler yetiştirmek üzere bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve becerilerin kazandırılmasına odaklı, sade ve anlaşılır bir yapıda olduğu belirtilerek programların 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanan öğretim programlarının amaçları ile başlamaktadır. Bu doğrultuda ortaöğretimden mezun olan, yani liseyi tamamlayan öğrencilerin “ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, ‘Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak” amacı ortaöğretimde ulaşılmak istenen genel hedefleri özetlemektedir.¹³⁸

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının temel felsefesi ve genel amaçları ile ilgili bölümde dersin “nasıl” sorusunu açıkladığı, yani yıkılmakta olan bir devletten nasıl yeni bir devlet kurulduğunu, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde Türk milletinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için nasıl çaba gösterdiği ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dünya devletleri arasında saygın yerini yeniden nasıl aldığını, belirttiikten sonra dersin amaçlarına değinilmektedir. Öğretim programında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin amaçları “Öğretim Programının Temel Felsefesi ve Genel Amaçları” şeklinde verilmiştir ve amaçlar 15 maddeden oluşmaktadır:

- “1) Atatürk’ün üstün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçılığını kavramaları ve onu örnek almaları,
- 2) Millî Mücadele’nin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik koşulları ile ulusal ve uluslararası boyutlarını kavramaları ve analiz etmeleri,

¹³⁸ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=346>, 2018, s. 4-5.

- 3) Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,
- 4) Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın anlamını ve önemini kavramaları,
- 5) İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının ifade ettiği anlamları ve bunların Türk milleti için önemini kavramaları,
- 6) Atatürk İlke ve İnkıplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayarak millî ve evrensel değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- 7) Atatürk İlke ve İnkıplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,
- 8) Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkiler açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,
- 9) Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- 10) Her bir tarihî olayın meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini yansıttığını kavrayarak tarihî olay, olgu ve şahsiyetler hakkında çıkarımda bulunurken anakronizme düşmeden ilgili dönemin şartları içerisinde değerlendirme yapmanın gerekliliğini kavramaları,
- 11) Birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan kanıtları belirleme, analiz etme, yorumlama ve değerlendirmeyi içeren tarihe özgü yeterlilik ve becerileri geliştirmeleri, edindikleri bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini sorgulayarak kanıtla desteklenen çıkarımlarda bulunmaları,
- 12) Geçmişin tarihî bilgiye dönüştürülmesi süreçlerinde tarihçilerin esas aldıkları ilkeler ile yararlandıkları yöntemleri ve kullandıkları becerileri birer yaşam becerisi haline getirmeleri,
- 13) Belirli bir tarihî olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları amaçlanmaktadır.
- 14) Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri,
- 15) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren millî bilince sahip vatandaş olarak yetişmeleri".¹³⁹

¹³⁹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 11-12.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının amaçları genel olarak öğrencilerin Atatürk'ün üstün askerlik ve devlet adamlığı yeteneklerini kavrayarak onu örnek alan; Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen Türk millî mücadelesinin koşullarını ve boyutlarını analiz eden ve Türk inkılabını, Millî Mücadeleden hareketle Türk milletinin özgürlük, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini, Atatürk ilke ve inkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temeli olduğunu, ulusal egemenlik, milliyetçilik, çağdaşlık, laiklik ve insan hakları gibi kavramların ne ifade ettiğini kavrayan, Atatürk ilke ve inkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini anlayarak millî ve evrensel değerleri yaşatmaya istekli olan; Türkiye'nin bulunduğu coğrafyanın jeopolitik önemini kavrayarak iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olan; vatanını, milletini seven ve sorumluluklarını yerine getiren millî bilince sahip olan ve aynı zamanda insanlığın da bir parçası olduğu anlayışına sahip bireyler olmasıdır. Bu amaçlarla birlikte bu ders ayrıca öğrencilerin tarihsel düşünebilen, tarih biliminin doğasını, tarih bilgisinin yapısını ve metodolojilerini anlayan, tarihe özgü bilimsel metodolojileri kullanabilen, tarihe farklı bakış açıları ve sorgulayıcı değerlendirmelerle bugünü ve geleceği kapsayan tarih bilinci geliştiren bireyler olmalarını da amaç edinmektedir. Buna göre dersin amaçları dersin odaklandığı millî, manevi, tarihsel olgularla birlikte öğrencilerin tarih biliminin doğası ve tarih metodolojilerini de anlamaya ve kullanmaya dönük amaçlardan oluşmaktadır.

Programın amaçlarındaki eylem ifadeleri tek tek ele alındığında, belirtilen genel hedefler Bloom Taksonomisinin bilişsel boyutu kadar, “örnek almak, üstesinden gelebilmek, istekli olmak, duyarlı olmak, farkındalık oluşturmak, bilinç geliştirmek, sorumluluklarını yerine getirmek” vb. “duyuşsal” ile “beceri haline getirmek” vb. “psikomotor” alanı da dikkate alarak hazırlandığı görülmektedir. Ayrıca tüm ifadeler öğrenciye dönük, yani öğrencinin kazanması istenen şekildedir.

1.1.1.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Kazanımları

Bu alt başlık, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının kazanımlarının yapısı, kapsamı ve alanlarını kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında 8 üniteye ait 33 kazanım bulunmaktadır. Kazanım sayısı, her bir ünitedeki kazanımların ele alınacağı ders saati süresi ve ders saati oranı programda belirtilmektedir. Ancak programda her bir ünitedeki kazanımların

tüm kazanımlara oranı ile kazanım başına düşen ortalama ders saati belirtilmemiştir. Bu bilgileri de içeren tablo, Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların sayısı ve oranı.

Ünite Numarası ve Adı	Kazanım Sayısı	Süre/ Ders Saati	Kazanım Oranı (%)	Ders Saati Oranı (%)	Kazanım Başına Düşen Ortalama Ders Saati
1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	4	12	12,1	16,7	3
2. Millî Mücadele	7	18	21,2	25	2,6
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	8	10	24,2	13,9	1,3
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	3	6	9,1	8,3	2
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	3	6	9,1	8,3	2
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	3	6	9,1	8,3	2
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	3	8	9,1	11,2	2,7
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	2	6	6,1	8,3	3
Toplam	33	72	100	100	Ortalama 2,2

Bu tablo, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında kazanımlarla ilgili verilen tabloya,¹⁴⁰ her bir ünitedeki kazanımların tüm kazanımlara oranı ile kazanım başına düşen ortalama ders saati sayısının hesaplanarak eklenmesi ile yeniden düzenlenmiştir.

Tablo 2’de belirtildiği gibi programda en fazla kazanım ve oranı 3. ünite “Atatürkçülük ve Türk İnkılabı” (8 kazanım, %24,2) ünitesinde olup bunu 2. ünite “Millî Mücadele” (7 kazanım) takip etmektedir. Ünitelere ayrılan toplam ders saatinin de en çok 2. ünite (18 saat) olduğu görülmektedir. Kazanım başına düşen ders saati ortalaması hesaplandığında, kazanım sayısı ve oranı en az olsa da (2 kazanım, %6,1) kazanımlara ayrılan ders saati süresi fazla (6 saat) olduğundan bu her bir kazanım için ortalama en fazla (3 ders saati) 8. Ünite “ 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya ünitesidir. Benzer şekilde 4 kazanım ve %12,1 oranla 1. ünite “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya”da ortalama ders saati süresi oranı en fazladır (3 saat). Tüm kazanımlar için ortalama ders saati süresi 2,2 saattir. Bu durumda kazanım sayısı en fazla 3. ünite (Atatürkçülük ve Türk İnkılabı) olsa da üniteye ayrılan toplam ders saati

¹⁴⁰ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 20.

süresinin daha az olması bu üitedeki her bir kazanım için ayrılacak ortalama ders saati süresinin en az (1,3 saat) olduğunu göstermektedir.

Öğretim programındaki sekiz üitedeki 33 kazanımla birlikte, kazanımların kapsam ve sınırlılıklarına işaret eden 103 adet kazanım açıklaması yer almaktadır. Bu açıklamalar öğretmene yönelik olup, kazanım ifadeleri ile birlikte ele alındığında 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların özellikleri şöyledir:

Öğretim programında ilk ünite “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” başlığı ile verilmektedir. Bu üniteye ait 4 kazanım vardır. Bu kazanımların ilki “1.1. Mustafa Kemal’in Birinci Dünya Savaşı’na kadarki eğitim ve askerlik hayatını içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal ve kültürel yapısı ile ilişkilendirir.” (s. 22) şeklinde verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, Mustafa Kemal’in I. Dünya Savaşı’na kadar olan eğitim ve askerlik hayatı ile fikri dünyasının oluşumu ile ilgili siyasi, sosyal ve kültürel ortamları kapsamaktadır. Bu üniteye ait ikinci kazanım “1.2. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eder.” (s. 22) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanım olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Bu kazanımda II. Meşrutiyet’i hazırlayan fikri, siyasi ve sosyal gelişmelere İttihat ve Terakki Cemiyeti bağlamında yer verilmekte ve kazanım Balkan Savaşları ile sınırlandırılmaktadır. Ünitenin üçüncü kazanımı “1.3. I. Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı Devleti’nin durumunu siyasi, askerî ve sosyal açılardan analiz eder.” (s.22) yine Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanım olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Bu kazanım Osmanlı Devleti’nin dört yıl boyunca süren I. Dünya Savaşı’ndaki pozisyonuna ve süreçteki önemli olaylara yer vermektedir. Osmanlı Devleti’nin savaşa girme gerekçeleri, savaştığı cepheler, özellikle Çanakkale Cephesi’ndeki deniz ve kara zaferleri ile Irak Cephesi’ndeki Kut’ül-Amâre Zaferi, Kafkas İslam Ordusu ve Medine Müdafaası’na değinilmektedir. Mustafa Kemal’in bir komutan olarak Çanakkale, Kafkas ve Suriye Cephe’lerindeki konumunun yanında Çanakkale Cephesi’nde etkin görev alan diğer komutanlara da yer verilmiştir. Ayrıca bu kazanımda 1915 olayları ve Ermeni Tehciri, I. Dünya Savaşı’nda Anadolu halkının durumu, Rus Bolşevik İhtilali ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin savaşa girmesinin I. Dünya Savaşı’na etkileri de kazanım kapsamında yer almaktadır. Öğrencilerden bu konular dâhilinde analiz düzeyinde bir özellik kazanmaları hedeflenmektedir. Ünitenin son kazanımı “1.4. I. Dünya Savaşı’nın sonuçlarını Osmanlı Devleti ve Batılı devletler açısından değerlendirir.” (s. 22) şeklinde ifade edilmektedir. Bu

zamanın Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesindedir. I. Dünya Savaşı’nın sonuçları hem Osmanlı Devleti hem de Batılı devletler olan itilaf devletleri açısından değerlendirilmesidir. Mondros Ateşkes Antlaşması, bu antlaşmaya karşı İstanbul Hükûmeti, Mustafa Kemal ve halkın tutumu ile bu antlaşmaya aykırı bir biçimde İtilaf Devletleri’nin Anadolu’yu işgal etmeye başlamasına değinilir. Wilson İlkeleri, Paris Barış Konferansı ve yenilen devletler ile galip gelen devletlerarasında imzalanan barış antlaşmalarını kapsar.

Öğretim programında 2. üniteye “Millî Mücadele” başlığı ile yer verilmektedir. Bu üniteye ait 7 kazanım bulunmaktadır. Bu ünitenin ilk kazanımı “2.1. Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.” (s. 23) olarak verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, Millî Mücadele’nin teşkilatlanma dönemine odaklanmaktadır. Kuvay-ı Millîye hareketinin oluşumu ile başlayıp Büyük Millet Meclisi’nin açılışına kadar süreçte meydana gelen olayları kapsamaktadır. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, bu işgale karşı verilen tepkiler, Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı, yapılan Havza mitingi, bir ihtilal beyannamesi de kabul edilen Amasya Genelgesi ve kongreler üzerinde durulmaktadır. Millî cemiyetler ile millî varlığa düşman cemiyetlere bu kazanım kapsamında yer verilmiş olup Amiral Bristol ve General Harbord Raporları ile Anadolu’daki işgallerin haksızlığına değinilmektedir. Ayrıca bu kazanım Misak-ı Millî Kararları ve önemini de kapsamaktadır. İkinci ünitenin ikinci kazanımı “2.2. Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (s. 23) şeklinde ifade edilmektedir. Bu kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesindedir. Kazanım Büyük Millet Meclisi’nin açılış süreci ve sonrasındaki gelişmeleri kapsayıp Meclis’in açılma gerekçesi, I. Meclis’in özellikleri, Meclis’e karşı çıkan ayaklanmalar (Anadolu’daki harekete karşı onu bastırmaya yönelik), İstiklal Mahkemeleri ve Millî Mücadele Hareketi’nin hem iç kamuoyunda hem de dış kamuoyunda haklılığını duyurmak için kurulan Anadolu Ajansı’nı kapsamaktadır. Ünitenin üçüncü kazanımı olan “2.3. Sevr Antlaşması’nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder.” (s. 23) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Sevr Antlaşması ve bu antlaşmayı imzalayan İstanbul Hükûmetinin tutumu ile Mustafa Kemal ve halkın antlaşmaya karşı tutumu bu kazanım kapsamındadır. Ünitenin dördüncü kazanımı “2.4. Doğu ve Güney Cephelerinde verilen mücadelelerin ülkemizin bağımsızlık sürecine katkılarını kavrar.” (s. 24) şeklinde ifade edilmektedir. Bu kazanımda yine Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanımda, ülkemizin bağımsızlık

mücadelesi sürecinde Doğu ve Güney Cephelerinde Türk Milleti'nin elde ettiği başarıların ulusal ve uluslararası sonuçları üzerinde durulmaktadır. Ünitenin beşinci kazanımı olan “2.5. *Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye'nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.*” (s. 24) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Düzenli ordunun kurulmasından Kurtuluş Savaşı'nın Ateşkes Antlaşması olan Mudanya Ateşkes Antlaşması'na kadar olan süreci kapsamaktadır. Düzenli ordunun kurulması, Kurtuluş Savaşı'nın ana cephesi olan Batı Cephesi'nde kazanılan savaşlar ve Mustafa Kemal'in Sakarya Meydan Muharebesi ile Büyük Taarruz Savaşlarındaki önemi ve rolü üzerinde durulup, Cumhuriyet tarihinin ilk anayasası olarak kabul edilen Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, Mehmet Akif ve İstiklal Marşı, Maarif Kongresi, Anadolu halkı için bir seferberlik bildirisi olan Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Millî Mücadeleye gelen dış yardımları kapsamaktadır. Öğrencilerden bu konular dâhilinde analiz yapmaları beklenmektedir. Ünitenin altıncı kazanımı “2.6. *Millî Mücadele sonucunda kazanılan diplomatik başarıları ülkemizin bağımsızlığı açısından değerlendirir.*” (s. 24) şeklinde ifade edilen ve Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Millî Mücadele'nin askeri safhasının tamamlanması sonrası yürütülen diplomasi ile kazanılan diplomatik başarılar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Mudanya Ateşkes Antlaşması, Lozan Antlaşması ve Lozan ile Sevr Barış Antlaşmalarının mukayesesi yer alır. “2.7. *Millî Mücadele sürecine katkıda bulunmuş önemli şahsiyetlerin kişilik özellikleri ile faaliyetlerini ilişkilendirir.*” (s. 24) şeklinde ifade edilen ünitenin yedinci ve son kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesindedir. Bu kazanım Kurtuluş Savaşı boyunca mücadeleye katkıda bulunmuş önemli kadın şahsiyetler ile bağımsızlık mücadelesinin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan komutan ve kahramanlar ile ilgili anekdotlara yer verilip halkın çeşitli kesimlerinin (din adamları, çocuk, eğitimci, esnaf vb.) sürece katkıları da vurgulanmaktadır.

Öğretim programında üçüncü ünite “Atatürkçülük ve Türk İnkılabı” ünitesidir. Bu ünite “Atatürkçülük” ve “Türk İnkılabı” konularının birleştirilerek tek üniteye sunulmaktadır. Öğretim programında en çok kazanım 8 kazanım ile bu üniteye bulunmaktadır. Kazanımların ilki “3.1. *Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrar.*” (s. 25) şeklinde Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Atatürk'ün modernleşme modelinin temelini oluşturan Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık olarak tüm ilkeler tek kazanımda verilmektedir. Bu üniteye ikinci kazanım “3.2. *Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” (s. 25) şeklinde olup yine Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesine karşılık

gelmektedir. Millî Mücadele sonrası siyasi alanda meydana gelen gelişmeler olan saltanatın kaldırılması, Ankara'nın başkent oluşu, Cumhuriyet'in ilanı, Halifeliğin kaldırılması, Şer'îye ve Evkaf ile Erkân-ı Harbiye Vekâletlerinin kaldırılması, 1924 Anayasası yer alıp yaşanan bu gelişmeler ilgili Atatürk ilkeleri ilişkilendirilmesi yer alır. Ünitadaki üçüncü kazanım “3.3. *Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin Türk toplumunda meydana getirdiği değişimleri kavrar.*” (s. 25) olup kazanımın yine Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesine karşılık geldiği görülmektedir. Kazanım, hukuk alanında meydana gelen gelişmeler ile bunların Türk toplumuna yansımaları kapsamaktadır. Türk Medeni Kanunu ile Türk aile yapısı ve kadının toplumdaki yerindeki değişim vurgulanarak hukuk alanındaki bu gelişmeler ilgili Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilir. “3.4. *Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar.*” (s. 25) kazanımı ünitadaki dördüncü kazanım olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesindedir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Harf İnkılabı gibi eğitim alanındaki inkılaplar ile Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumlarının kuruluşu ile 1933 Üniversite Reformu ele alınır. Atatürk'ün güzel sanatlara ve spora verdiği önem açıklanıp, müzik, heykel, resim alanlarındaki uygulamalar ve kurumsallaşmalara değinilir. Eğitim ve kültür alanındaki bu inkılaplar ve gelişmeler ilgili Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilir. Ünitadaki beşinci kazanım “3.5. *Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” (s. 25) şeklinde verilmektedir. Bu kazanım da Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Kılık kıyafet düzenlemesi, tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, takvim, saat ve ölçülerde yapılan değişiklikler ile Soyadı Kanunu gibi inkılapları kapsamaktadır. Türk kadınına siyasi, sosyal, eğitim alanlarında verilen haklar ele alınır. Toplumsal alanda yapılan bu inkılaplar ilgili Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilir. “3.6. *Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” (s.25) olarak ifade edilen altıncı kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. İzmir’de yapılan Türkiye İktisat Kongresi’nde alınan kararlar millî iktisat anlayışı çerçevesinde ele alınarak tarım, sanayi, ticaret ve denizcilik alanlarında yapılan çalışmalar üzerinde durulmaktadır. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın Türkiye'ye etkilerine değinilip, ekonomi alanındaki gelişmeler ilgili Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilir. Ünitenin yedinci kazanımı Atatürk Döneminde sağlık alana odaklanan kazanım olup “3.7. *Atatürk Dönemi'nde sağlık alanında yapılan çalışmalarını kavrar.*” (s. 26) şeklinde ifade edilmektedir. Kazanım, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanımın kapsamı öğretim programında herhangi bir açıklama ile belirtilmemiştir. Ünitadaki sekizinci ve son kazanım “3.8. *Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları Atatürkçü düşünce sistemi açısından analiz eder.*” kazanımı olup, kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan

“analiz” seviyesindedir. Türk tarihi, Türk dili, Türk kültürünün geliştirilmesi, Türkiye Devleti’nin ülke bütünlüğü, Cumhuriyet, vatan ve millet sevgisi ve Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülküsü, millî bir devlet ve millet yaratma çabası, Atatürkçü düşünce sisteminin temel esaslarını kapsamaktadır. Öğrencilerden bu olgular dâhilinde analiz etmeleri beklenmektedir.

Dördüncü ünite “İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya” başlığı altında verilmektedir. Üniteye üç kazanım sunulmaktadır. Üniteye ilk kazanım “4.1. Atatürk Dönemi’nde Türkiye Cumhuriyeti’nin iç politikasındaki önemli gelişmeleri açıklar.” (s. 26) kazanımı olup, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım Atatürk dönemindeki iç politikayı kapsamakta olup, I. Meclis ve II. Meclisin teşekkülü, çok partili hayata geçiş denemeleri ve Mustafa Kemal’e suikast girişimine değinilmektedir. Bu üniteye ikinci kazanım “4.2. Atatürk Dönemi’nde (1923-1938) Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasındaki başlıca gelişmeleri açıklar.” (s. 26) kazanımıdır. Bu kazanım da Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanım olup, Atatürk dönemindeki dış politikayı kapsamaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin Yunanistan, İngiltere, Fransa ve SSCB ilişkileri, Musul sorunu, Türkiye’nin Milletler Cemiyetine üyeliği, Türkiye’nin batı ve doğu sınırlarını korumak adına imzaladığı Balkan Antantı, Sadabat Paktı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Hatay konuları yer alıp, Atatürk’ün ölümü ve sonrasında İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı olmasına değinilir. Ünitenin üçüncü ve son kazanımı “4.3. İki dünya savaşı arasındaki dönemde dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmeleri kavrar.” (s. 26) şeklinde olup üniteye diğer kazanımlar gibi Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Birinci Dünya Savaşı sonrası barışı sağlama çabaları adına Milletler Cemiyeti, Locarno Antlaşması ve Briand-Kellogg Paktı gibi siyasi gelişmeler ile 1929 dünya ekonomik bunalımı ve etkileri gibi ekonomik gelişmeleri üzerinde durulur. Bu kazanım kapsamında ayrıca iki savaş arasındaki dönemde güçlenen ideolojik ve ekonomik akımlar ele alınır.

Öğretim programındaki beşinci ünite “II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya” ünitesidir. Üniteye üç kazanım bulunmaktadır. İlk kazanım “5.1. II. Dünya Savaşı’nın sebepleri, başlaması ve yayılmasıyla ilgili başlıca gelişmeleri kavrar.” (s. 27) şeklinde verilir, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanıma göre II. Dünya Savaşı’nın sebepleri, başlaması, gelişmesi ve yayılması üzerinde durulup, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kuruluş amaçlarına değinilir. Üniteye ikinci kazanım olan “5.2. II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye’nin izlediği siyaset ile savaşın Türkiye üzerindeki

ekonomik ve toplumsal etkilerini analiz eder.” (s. 27) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. II. Dünya Savaşı boyunca Türkiye’nin izlediği savaş dışında kalma siyaseti ve Türkiye’nin savaş süresince aldığı ekonomik tedbirleri ve bu tedbirlerin topluma yansımaları kapsamaktadır. Ünitadaki üçüncü ve son kazanım “5.3. II. Dünya Savaşı’nın sonuçlarını değerlendirir.” (s. 27) şeklinde ifade edilen ve Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Kazanımda, II. Dünya Savaşı’nın sonuçları, bu bağlamda Atlantik Bildirisi, Yalta ve Postdam Konferansları ile Ortadoğu’nun yeniden şekillenmesi ile ilgili gelişmeleri kapsamaktadır.

Öğretim programındaki altıncı ünite “II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya” ünitesidir. Ünite II. Dünya Savaşı sürecine odaklanan bir önceki ünite gibi üç kazanım bulunmaktadır. Kazanımlardan ilki “6.1. 1945-1950 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri kavrar.” (s. 27) kazanımıdır. Bu kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. 1945-1950 yılları arasında çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti’nin kurulması, 1946 ve 1950 seçimleri ve seçim sistemi gibi siyasi gelişmeleri kapsamaktadır. Ünitenin ikinci kazanımı “6.2. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde ve Türk dış politikasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (s. 27) şeklinde verilen ve Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD ve SSCB’nin iki küresel güç olarak ortaya çıkışı bu bağlamda Varşova Paktı, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (NATO) kurulması, Truman Doktrini, bu doktrinin Türkiye’ye etkisi ile Türkiye’nin hem NATO’ya hem de Avrupa Konseyi’ne girmesini kapsamaktadır. Ünitadaki üçüncü ve son kazanım “6.3. 1950’ler Türkiye’sinde meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri analiz eder.” (s. 27) şeklinde verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Bu kazanım Marshall yardımlarının Türk ekonomisi üzerine etkilerini ele almaktadır.

Öğretim programının yedinci ünitesi “Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye” başlığında verilmektedir. Bu ünite de dördüncü, beşinci ve altıncı üniteler gibi üç kazanım içermektedir. Kazanımların ilki “7.1. 1960 sonrasında dünya siyasetinde ortaya çıkan gelişmeleri açıklar.” (s. 28) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesindedir. 1960 sonrası gelişmeleri olan Arap-İsrail ile İran-İrak Savaşlarına değinilmektedir. Ünitenin ikinci kazanımı “7.2. 1960’lardan itibaren Türk dış

politikasını etkileyen önemli gelişmeleri kavrar.” (s. 28) şeklinde verilmektedir. Bu kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bir kazanım olup 1960 sonrası Türk dış politikasını etkileyen Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Barış Harekatı, Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorunlar ile ASALA ve diasporanın faaliyetleri nedeni Ermeni Sorununu kapsamaktadır. *“7.3. 1960’lardan itibaren Türkiye’de meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeleri analiz eder.”* (s. 28) kazanımı olan ünitenin üçüncü ve son kazanımı olup, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olan 4. düzey “analiz” seviyesine denk gelmektedir. 1960 sonrası Türkiye iç kamuoyunda meydana gelen iki Askerî Darbe, Muhtıra ile 1961 ve 1982 Anayasaları gibi siyasi konuları kapsamaktadır. Yurt dışına ve köyden kente yapılan göçler ile ekonomideki liberalleşme politikaları ele alınmaktadır.

Öğretim programının sekizinci ve son ünitesi “21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya” ünitesidir. En az kazanım bu üniteye bulunmakta olup, üniteye iki kazanım yer almaktadır. Bunlardan ilki *“8.1. 1990 sonrasında Türkiye’de meydana gelen ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kavrar.”* (s. 28) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım 1990 sonrası Türkiye’de ortaya çıkan ekonomik buhranları, 28 Şubat müdahalesini, 27 Nisan e-muhtirasını, terör örgütlerini (PKK/PYD, DEAŞ, FETÖ) ve bilim, sanat ve spor alanındaki gelişmeleri kapsamaktadır. Üniteye diğer ve son kazanım olan *“8.2.1990 sonrasında meydana gelen siyasi gelişmeleri Türkiye’ye etkileri ve dünya siyasi konjonktürü bağlamında analiz eder.”* (s. 29) kazanımı öğretim programındaki son kazanımdır. Bu kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesinde bir kazanımdır. 1990 sonrası dünya siyasi konjonktürü ve Türkiye’ye etkileri bağlamında SSCB’nin dağılması, Türkiye Cumhuriyetlerin ortaya çıkışı ve buna bağlı olarak kurulan kuruluşlar ile Avrupa Birliği (AB)-Türkiye ilişkileri, Bosna-Hersek Savaşı, Körfez Savaşları, Arap Baharı, 11 Eylül Saldırısı ve ülkelerin bu saldırıya karşı takındığı tavırlar sonucunda Irak-Suriye merkezli mülteci sorunu ele alınmaktadır.

2018 öğretim programında yer alan 33 kazanımın biri hariç (*Kazanım 3.7: Atatürk Dönemi’nde sağlık alanında yapılan çalışmaları kavrar.*) 32’sinde öğretilmek istenen konulara ait açıklamalar bulunmaktadır. Bu açıklamalar bazı kazanımlarda kazanım seviyesinden bağımsız olarak 7 açıklamaya kadar çıkabilmektedir. Bu bağlamda 2018 öğretim programında kazanım ifadeleri, açıklamaları ile birlikte verildiği için genel olarak açık ve anlaşılırdır. 2018 öğretim programındaki 103 kazanım açıklaması, yani kazanım açıklamalarındaki ifadeler hem işlenen

konuya hem de öğretmen performansına yönelik olup eylem ifade etmemesi sebebiyle ayrı kazanımlar ya da alt kazanımlar olarak değerlendirilmemelidir.

Kazanımların yazımı incelendiğinde, ilk 4 maddede ifade edilen eylem ifadesi, öğrenci performansı ve öğrenme ürünü kullanımı ve istendik özelliğin işaret edilmesi ile ilgili genel olarak olumsuz bir durum göze çarpmamaktadır. Ancak bazı kazanımların eylem ifadesi bir tane olsa da aynı eylemle birden fazla istendik özellik tanımlaması ve beklenen öğrenme çıktısını açık şekilde göstermeyi ve belirli öğrenci davranışları ile tanımlanmayı sınırlayacak özelliklerde “genel” olduğu görülmektedir. Örneğin; 2.5. kazanım *“Düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar meydana gelen gelişmeleri Türkiye’nin bağımsızlık sürecine katkıları açısından analiz eder.”* kazanımı düzenli ordunun kurulmasından Mudanya Ateşkes Antlaşması’na kadar I. ve II. İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi, Tekalif-i Milliye Emirleri, Kuvay-ı Milliye gibi birçok tarihsel olay ve kavramı kapsamaktadır. 3.1. kazanım olan *“Çağdaşlaşan Türkiye’nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrar.”* kazanımında Atatürk ilkeleri birbirini tamamlayıcı özellikte olsa da her biri birbirinden bağımsız ilkelere ve ayrı ayrı kazanımlar olarak ele alınabilir. Benzer şekilde, 7.1. kazanım *“1960 sonrasında dünya siyasetinde ortaya çıkan gelişmeleri açıklar.”* kazanımı yeterince açık değildir. Bir diğeri 1. Ünite’nin 2. kazanımı olan *“20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu analiz eder.”* kazanımıdır. Döneme ait hangi konulara değinilip değinilmeyeceği netleştirilmelidir (örneğin, Trablusgarp Savaşı). Ayrıca bu kazanımda II. Meşrutiyet’in bir dönem olarak ele alınıp alınmayacağı tam olarak açık değildir. Dördüncü ünitenin kazanımı olan 2. kazanımı *“Atatürk Dönemi’nde (1923-1938) Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasındaki başlıca gelişmeleri açıklar.”* kazanımına dair son açıklamada (ç) *“Atatürk’ün ölümüne ve İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı seçilmesine değinilir”* (s. 26) ifadesi bu kazanım ile doğrudan ilişkili olmadığı ve bu anlamda bazı kazanımların anlaşılabilirliğinin sınırlı olduğu söylenebilir.

Kazanımların Bloom Taksonomisinde hangi alan (bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor) ve seviyeye (bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme) karşılık geldiği öğretim programında açık olarak belirtilmese de kazanımlardaki “eylem” ifadelerinden karşılık gelen alan ve seviye anlaşılmaktadır. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki sekiz ünitedeki 33 kazanımın Bloom Taksonomisine göre yapılan dağılımı, ilgili kazanım numaraları ile Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.

Ünite Numarası ve Adı	Bilgi	Kavrama/ Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	-	1	-	2, 3	-	4
2. Millî Mücadele	-	1, 2, 4, 7	-	3, 5	-	6
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	-	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	-	8	-	-
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	-	1, 2, 3	-	-	-	-
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	-	1	-	2	-	3
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	-	1, 2	-	3	-	-
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	-	1, 2	-	3	-	-
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	-	1	-	2	-	-
Toplam Kazanım Sayı (%)	-	21 (%63,6)	-	9 (%27,3)	-	3 (%9,1)

33

Tablodaki üniteler karşısındaki sayılar kazanım numarasına karşılık gelmektedir. Örneğin “3. ünite” satırı ile “Analiz” sütununun kesişimindeki kutucukta bulunan “8” rakamı, öğretim programındaki 3.8. kazanıma karşılık gelmektedir.

Tablo 3’e göre öğretim programında belirlenen 33 kazanımın eylem ifadelerinden, kazanımların tamamının konu alanıyla (içerikle) ilişkilendirilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında olduğu, duyuşsal ve psikomotor alanlarda olmadığı görülmektedir. Kazanımların bilişsel alandaki seviyeleri incelendiğinde ise kazanımlar kavrama (2. düzey), analiz (4. düzey) ve değerlendirme (6. düzey) olmak üzere 3 kategoride toplanmaktadır. Buna göre kazanımların %63,6’sı (21 kazanım) alt düzey, %27,3’ü (9 kazanım) orta düzey ve %9,1’i (3 kazanım) üst düzey olup, değerlendirme düzeyindeki oranın diğerlerine göre bir hayli düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca 4. Ünite (İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya) tüm kazanımlar alt düzeyde (kavrama) olup, bu ünite orta ve üst düzey kazanım yer almamaktadır. Benzer şekilde 3. Ünite (Atatürkçülük ve Türk İnkılabı) 7 kazanım alt düzey olup, yalnızca 1 kazanım orta düzeydedir.

Öğretim programındaki kazanımlar öğrencinin ne yapacağını tanımlaması, öğrenme ürününe dönüklük açısından tutarlıdır. Ancak, 2018 ilköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki¹⁴¹ bazı kazanımlar ile 2018 ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alandaki seviyelerinin aynı olduğu, yine bazı kazanımların ise ilköğretimde verilen düzeyden daha düşük kaldığı görülmektedir. Bu kazanımlar Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. 2018 ilköğretim ve ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerine ait öğretim programlarındaki bazı benzer kazanımlar.

İlköğretim Kazanımları	Ortaöğretim Kazanımları
8.4.1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklar.	3.1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrar.
8.4.2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.	3.2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.
8.4.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar.	3.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin Türk toplumunda meydana getirdiği değişimleri kavrar.
8.4.4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar.	3.4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar.
8.4.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.	3.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.
8.4.6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.	3.6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.
8.6.2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.	4.2. Atatürk Dönemi'nde (1923-1938) Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasındaki başlıca gelişmeleri açıklar.

Bu bağlamda ortaöğretim 12. sınıf düzeyindeki bir öğrenciden Atatürk İlkeleri ve İnkılapları ile ilgili konuları bilmesi yanında analiz etme veya değerlendirmesi beklenebilir. Örneğin ilköğretim seviyesindeki bir öğrencinin Cumhuriyetçilik ilkesinin ne olduğunu bilmesi beklenirken, ortaöğretim seviyesindeki bir öğrencinin Cumhuriyetçilik ilkesi ile demokrasi arasındaki ilişkiyi açıklaması ve Cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirebilmesi şeklinde düşünülebilir. Dolayısıyla ilköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde de bu konuların verildiği dikkate alındığında, ortaöğretim programında daha üst düzey bilişsel seviyeye işaret eden kazanımların verilmesi ile öğrencilerin daha üst düzey özellikler kazanmaları sağlanabilir.

¹⁴¹ T.C. İnkılap Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf), <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=355>, 2018, s. 13.

Öğretim programında dersin amaçlarının duyuşsal ve psikomotor alanlara dönük özellikleri kazandırmayı amaçlaması da dikkate alındığında, yalnızca bilişsel alana özgü yazılan kazanımlar duyuşsal alanda da ifade edilebilir. Örneğin, programda 15. amaç öğrencilerin “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren millî bilince sahip vatandaş olarak yetişmeleri”dir. Bu amacın gerçekleşmesinde “oy verme” Cumhuriyetçilik ilkesi kazanımı kapsamında ele alınarak vatandaşlık görevine ilişkin ortaöğretimde bu ders kapsamında farkındalık kazanma ya da almaya isteklilik (alma düzeyi) sağlanabilir. Böylece öğrenci oy verme hakkına sahip olduğu ilk anda bu tutumu ile oy kullanma (tepkide bulunma düzeyi), bunu bir vatandaşlık görevi olarak benimseme (değer verme), diğer vatandaşlık görevleri ile uyumlaştırma (örgütlenme) ve hayatı boyunca oy vermeyi bir davranış haline getirerek (kişilik haline getirme) iyi vatandaş olma özelliklerini geliştirme bu ders kapsamında edinilmesinin sağlanması kolaylaştırılabilir.

Genel olarak dersin ilk dört ünitesine ait kazanımlar, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının temel felsefesi ve genel amaçları bölümünde dersin yıkılmakta olan bir devletten nasıl yeni bir devlet kurulduğunu, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde Türk milletinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için nasıl çaba gösterdiği ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dünya devletleri arasında saygın yerini yeniden nasıl aldığını açıklayan bir ders olarak bu doğrultuda belirtilen genel amaçlara karşılık gelirken, özellikle 1960 sonrasına odaklanan 7. üniteye ait 3 kazanım ve 1990 sonrasında günümüze kadarki süreci ele alan 8. üniteye ait 2 kazanımın Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersindeki politik ve siyasi olguları belirten kazanımlarla benzer olduğu görülmektedir (7.1. 1960 sonrasında dünya siyasetinde ortaya çıkan gelişmeleri açıklar; 7.2. 1960’lardan itibaren Türk dış politikasını etkileyen önemli gelişmeleri kavrar; 7.3. 1960’lardan itibaren Türkiye’de meydana gelen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeleri analiz eder; 8.1. 1990 sonrasında Türkiye’de meydana gelen ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kavrar; 8.2.1990 sonrasında meydana gelen siyasi gelişmeleri Türkiye’ye etkileri ve dünya siyasi konjonktürü bağlamında analiz eder).¹⁴² Bu konular yakın geçmiş- yakın tarih vurgusu yapılarak Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programının temel felsefesi ve genel amaçları ile ilgili bölümde şöyle verilmektedir ve Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının yukarıda belirtilen kazanımlarını işaret etmektedir: “İnsanlık tarihinde 20. yüzyıl; siyasi, sosyokültürel, bilimsel ve teknolojik bakımından baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı ve bu gelişmelerin dünya her köşesindeki

¹⁴² Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 11-12, 28-29.

toplumları ve devletleri etkilediği bir yüzyıl olmuştur. Öyle ki, bu yüzyılda yaşanan gelişmelerin etkileri günümüzde de devam etmektedir. Bu nedenle, günümüzde yaşanan birçok gelişmenin arka planını görebilmek için yakın geçmişe geniş bir pencereden bakılmalı ve bu süreçte kapsamlı kaynaklardan yararlanılmalıdır. Bu bağlamda ülkemizi ve toplumumuzu doğrudan ilgilendiren olaylara, yakın geçmişimizle ve coğrafyamızla ilgili konulara daha çok yer verilmesi temel bir ihtiyaçtır. Yakın tarihimizde yaşanan olaylar ve bu olayların etkileri; Türkiye'nin jeopolitik ve stratejik konumunun öneminin bölgesel ve küresel açıdan değerlendirilmesini, ulusal ve uluslararası gelişmelerin çeşitli boyutlardan okunmasını, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumlar üzerindeki etkilerinin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.”¹⁴³

Ayrıca, 2017 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmaları ile ilgili basın açıklamasında “10) Farklı disiplin alanlarında tekrar eden ve duplikasyonlara sebep olan ünite, konu ve/veya kazanımlar daha fazla ilişkili olduğu disiplin alanına alınmış, gerekli yerlerde diğer disiplin alanlarına atıflarda bulunulmuştur.” açıklaması yer almaktadır.¹⁴⁴ Bu bağlamda Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programından, Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programına bir atıftan çok, ünite, konu ve kazanım bazında bir tekrara gidildiği görülmektedir.

1.1.2. Öğretim Programının İçeriği

Bir öğretim programındaki dört temel öğeden ikincisi öğretilmek istenen konu alanı, yani içeriğidir. Öğretim programı planlamasındaki en önemli faktörlerden bir diğeri olarak kabul edilir çünkü bir yığın bilgi arasından en uygun içeriği seçmektir.¹⁴⁵ İçerik, alt boyutlara indirgenebilen belli bilgi kategorisidir ve bir öğretim programı hazırlanmasında “ne öğretilim?” sorusuna cevap arandığı bölümdür.¹⁴⁶ Ayrıca içerik bölümü konuların hangi seviyede ne kadar verileceğidir ve konuların çeşitliliğini kapsar.¹⁴⁷ Örneğin bir liseden mezun olabilmek için ne gerekli olduğu içerik ile ilgilidir.¹⁴⁸ Ya da mesleki eğitim programlarının amacı bireyi mesleğine

¹⁴³ Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı, <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=337>, 2018, s. 11.

¹⁴⁴ Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine**, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf, Ankara 2017, s. 11.

¹⁴⁵ Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁴⁶ Demirel, **a.g.e.**, s. 122-123.

¹⁴⁷ Henson, **a.g.e.**, s. 199.

¹⁴⁸ Evelyn J. Sowell, **Curriculum: An Integrative Introduction**, Pearson/Merrill/Prentice Hall, Upper Saddle River 2005, s.52.

hazırlamaktır. Toplumun ve bölgenin çalışan ihtiyacına göre okulların hangi meslekler için öğrenci yetiştireceğine karar verilir. Böylece mesleğe uygun hedefler ve içerik belirlenir.¹⁴⁹ İçerik, hedefler için bir araçtır, önce hedefler belirlenir sonra bu hedefleri gerçekleştirmeye yardımcı olacak içerik belirlenir.¹⁵⁰ Dolayısıyla öğretim programı hazırlanırken hedeflere göre belirlenen içerikte bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına da dikkat edilmesi gerekir.¹⁵¹

Tyler, öğrencilerin ne öğreneceğinin zaman içerisinde yayılmış, iyi organize edilmiş deneyimler gerektirdiği ile öğrencilerin zihinsel yapılarını kurarken sahip olacağı yüksek düzey anlamının çok dikkatli bir organizasyon gerektirdiğini ifade etmektedir.¹⁵² Bu doğrultuda Tyler öğrenme ve öğretme için içeriğin nasıl organize edileceğini öğrencinin dersin yapısını anlamasını sağlayacak şu 5 soruya yanıt verecek şekilde planlanmasını önermektedir:

1. Bu konu ne tür sorulara cevap arıyor?
2. Bu soruları incelemek için ne tür yöntemler kullanılıyor?
3. Bu konudaki belirli verilere düzen ve anlam vermek için temel kavramlar nelerdir?
4. Hangi genellemeler elde ediliyor ve bu genellemelerin uygulandığı belirli öğelerin açıklamaları nelerdir?
5. Bu konu günlük hayatımda nasıl kullanılabilir?

Öğrenci ancak bu soruları cevaplayabilirse öğrencinin yığınla bilgi arasında yolunu bulabilmesine ve konuyu öğrenmesine yardımcı olunabileceği belirtilmektedir.¹⁵³

Öğretim programlarında içerik seçiminde toplumsal fayda, bireysel fayda ile öğrenme ve öğretim olguları ölçüt alınabilmektedir.¹⁵⁴ Daha özel olarak öğretim programlarında içeriğin belirlenmesinde içerik için hedeflerle ilgililik (tutarlılık), öğrenci düzeyine uygunluk, geçerlik,

¹⁴⁹ Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 151.

¹⁵⁰ Sönmez, **a.g.e.**, s.108.

¹⁵¹ Allan C. Ornstein, Francis P. Hunkins, **Curriculum Foundations, Principles, and Issues**, Allyn and Bacon, Boston 1998, s. 238.

¹⁵² Ralph W. Tyler, "The Knowledge Explosion: Implications for Secondary Education", D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 42.

¹⁵³ Tyler, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁵⁴ İbrahim Yaşar Kazu, "İçeriğin Belirlenmesi", Mehmet Gürol (Editör), **Öğretimde Planlama- Uygulama- Değerlendirme**, Üniversite Kitabevi, Elazığ 2004, s. 58.

güvenirlilik, güncellik, bilimsellik, anlamlılık, öğrenci ihtiyaçlarını karşılama, ekonomiklik, yaşama yatkınlık, kendi kendine yeterlilik vb. noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir.¹⁵⁵

İçeriğin seçiminden ya da belirlenmesinden sonra içerikle ilgili bir diğer önemli nokta ise içeriğin düzenlenmesidir. Yani öğretilmek istenen konuların zaman süresince sıralanışıdır.¹⁵⁶ Konuların dağılımı, dengesi, birbirleriyle ilişkisi (bağımlılık, kaynaşıklık) ve sıralanışı içeriğin düzenlenmesi ile ilgilidir ve psikolojik prensiplere dayanır. Bağımlılık, program içindeki her türlü bilgi ve deneyimin birbiriyle bağlanmasıdır.¹⁵⁷ Bir derste öğrenilenin diğer derste kullanılabilmesi olarak düşünülebilir. Denge, yeni eklenenlerin ya da çıkarılanların yapıyı bozmamasıdır. Sıralanış ise temel olarak öğrenenlerin gelişim düzeylerinin de dikkate alınmasıyla basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kolaydan zora şeklinde düşünülebilir. İçeriğin düzenlenmesinde kullanılan yaklaşımlar doğrusal, sarmal (spiral), modüler, piramitsel, çekirdek, konu ağı-proje merkezli, sorgulama merkezli yaklaşımlardır. Örneğin bir öğretim programı içeriğinde konular doğrusal yaklaşımla birbiri ile ardışık sıralı şekilde düzenlenirken, modüler yaklaşımda konular öbekler halinde düzenlenir ve bunların birbiriyle ilişkili olması beklenemez. Bunların yanında programda yer alan hedeflerle, program içeriğinin iki boyutlu bir çizelge üzerinde gösterilmesine belirtke tablosu (hedef-içerik çizelgesi) denir. Ayrıca öğretim programlarında üniteye öğretilecek öğelerin belirlenmesi olarak “ünite analizi” önemli bir aşama olarak görülmektedir. Bu kısımda da hedeflerle ünitenin bölümleri arasındaki bağlantıları belirten, belirtke tablosuna benzer bir analiz tablosu ancak numaralandırma yerine üniteye sözcüklerin yazıldığı bir tablonun yapılması önerilir.¹⁵⁸

1.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Belirlenen ve Düzenlenen İçeriği

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında bir kazanımın içerik boyutuna ilişkin konu kapsam ve sınırlılıkları ile işlenişte dikkat edilmesi gereken hususlar kazanım açıklamalarında yer almaktadır. Buna göre 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ünite bazında verilen 33 kazanımın “açıklamaları” ele alınarak programdaki 8 üniteye konular 10 başlıkta toplanabilir. Kazanım açıklamalarına göre bu konular ve kapsamaları şöyledir:

¹⁵⁵ Demirel, **a.g.e.**, s. 122-123; Sönmez, **a.g.e.**, s.108-117; Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 154-155; İ. Y. Kazu, **a.g.e.**, s. 59-60.

¹⁵⁶ Henson, **a.g.e.**, s. 199.

¹⁵⁷ Ornstein, Hunkins, **a.g.e.**, s. 239-240; Demirel, **a.g.e.**, s. 124; Karacaoğlu, **a.g.e.**, s.155.

¹⁵⁸ Demirel, **a.g.e.**, s. 123, 127, 129-131.

1. *Mustafa Kemal'in Hayatı ve Ailesi*: Mustafa Kemal'in çocukluk dönemi; Mustafa Kemal'in aldığı eğitim; Mustafa Kemal'in fikir hayatının oluşumunu etkileyen unsurlar; Mustafa Kemal'in 1919'a kadar olan askeri görevleri ve yetenekleri ve ilgili alt konular.
2. *20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti*: Trablusgarp Savaşı; Balkan Savaşları; I. Dünya Savaşı ve Cepheleri; Osmanlı Devleti'ni paylaşım planları; 1915 olayları ve Ermeni meselesi; Mondros Ateşkes Antlaşması ve ilgili alt konular.
3. *Millî Mücadele Teşkilatlanma Dönemi*: Anadolu'nun işgali ve Kuvay-ı Milliye Hareketi; Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı; Havza Mitingi, Kongreler ile Amasya Görüşmeleri; Mebusan Meclisi ve Misak-ı Millî Kararları; TBMM'nin açılışı; Sevr Antlaşması ve ilgili alt konular.
4. *Millî Mücadelede Savaş Dönemi (Kurtuluş Savaşı)*: Doğu ve Güney Cepheleri; Düzenli ordunun kurulması ve Batı Cephesi Savaşları olan I. ve II. İnönü, Kütahya- Eskişehir Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi; Mudanya Ateşkes Antlaşması; Lozan Barış Antlaşması ve ilgili alt konular.
5. *İnkılaplar*: Siyasi alanda yapılan inkılaplar; Eğitim alanında yapılan inkılaplar; Toplumsal alanda yapılan inkılaplar; Hukuk alanında yapılan düzenlemeler; Ekonomi alanında yapılan düzenlemeler; Sağlık alanında yapılan çalışmalar ve ilgili alt konular.
6. *Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri*: Atatürkçü düşünce sistemi; Atatürk İlkeleri ve ilgili alt konular.
7. *Atatürk Dönemi İç Politika*: Çok partili siyasi yaşama geçiş denemeleri; Şeyh Sait İsyanı; Mustafa Kemal'e İzmir'de suikast girişimi; Menemen Olayı ve ilgili alt konular.
8. *Atatürk Dönemi Dış Politika ve Atatürk'ün Ölümü*: Musul Sorunu; Yunanistan ile yapılan mübadele; Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üyeliği; Balkan Antantı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Hatay'ın anavatana katılması; Atatürk'ün ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi ve ilgili alt konular.
9. *II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası*: II. Dünya Savaşı öncesinde yaşanan gelişmeler; Türkiye'nin savaş sürecinde izlediği siyasi ve ekonomik stratejisi; II. Dünya Savaşı sonrası yapılan antlaşmalar ve kurulan kuruluşlar; Soğuk Savaş Dönemi ve iki kutuplu dünya ve ilgili alt konular.
10. *1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya*: Ortadoğu'da yaşanan savaşlar ve gelişmeler; Kıbrıs Sorunu; Türkiye iç politikasında yaşanan siyasi, kültürel ve sosyal gelişmeler; SSCB'nin yıkılması ve Türk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkışı, buna bağlı olarak Türkiye'de ilgili kuruluşların kurulması (TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, TÜRKSOY ve Yunus Emre Enstitüsü); Terör örgütleri ile mücadele; Irak ve Suriye meselesi ve mülteci sorunu ve ilgili alt konular.

Öğretim programında her bir kazanım için belirtilen açıklama ya da açıklamalar kazanım kapsamını oluşturmakta, kazanımların toplamında ise içeriği işaret etmektedir. Öğretim programında yer alan hedeflerle, program içeriğinin iki boyutlu gösterildiği bir belirtke tablosu ya da hedef-içerik çizelgesi bulunmamaktadır. Ancak bir önceki bölümdeki gibi kazanımların açıklamalarından çıkarımı yapılan konulara göre kazanımların dağılımını gösteren hedef-içerik tablosu Tablo 5'teki gibi sunulabilir.

Tablo 5. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların içeriğe (konulara) ve Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.

KONULAR	Bilgi	Kavrama/ Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
1. Mustafa Kemal'in Hayatı ve Ailesi		/				
2. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti				//		/
3. Millî Mücadele Teşkilatlanma Dönemi		//		/		
4. Millî Mücadelede Savaş Dönemi		//		/		/
5. İnkılaplar		//////				
6. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri		/		/		
7. Atatürk Dönemi İç Politika		/				
8. Atatürk Dönemi Dış Politika ve Atatürk		//				
9. II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası		///		//		/
10. 1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya		///		//		
Toplam Kazanım Sayı (%)		21 (%63,6)		9 (%27,3)		3 (%9,1)
				33		

Tablodaki konular karşısındaki "/" o konudaki kazanım sayısına karşılık gelmektedir. Örneğin "4. Millî Mücadelede Savaş Dönemi" satırı ile "Analiz" sütununun kesişimindeki kutucukta bulunan "/" işareti, ilgili konuda 1 kazanıma karşılık gelmektedir.

Tablo 5'e göre, Tablo 3'te ünite bazında verilen kazanımların açıklamalarının dikkate alınması ile 10 temel konuda sınıflandırılan öğretim programı içeriğinin kaç kazanım içerdiği ve Bloom Taksonomisi bilişsel alandaki düzeyleri görülmektedir. Bu konular dâhilinde en çok kazanım 6 kazanım ile "İnkılaplar" ve "II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası" konularındadır. Ortadoğu'da

yaşanan savaşlar ve gelişmeler; Kıbrıs Sorunu; Türkiye iç politikasında yaşanan siyasi, kültürel ve sosyal gelişmeler; SSCB'nin yıkılması ve Türk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkışı, buna bağlı olarak Türkiye'de ilgili kuruluşların kurulması; Terör örgütleri ile mücadele; Irak ve Suriye meselesi ve mülteci sorunu ve ilgili alt konuları barındıran “1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya” konusu da 7. ve 8. ünitelerdeki kazanımları kapsamıyla kavrama ve analiz seviyelerindeki kazanımlardır.

Öğretim programı ünite temelli yaklaşımla hazırlanmıştır.¹⁵⁹ Bazı konuların kronolojik sıralamadan çıkarılarak modüler bir içerikle verildiği görülmektedir. İçeriğinin hedefler belirlendikten sonra hedefleri gerçekleştirmeye yardımcı olacak şekilde belirlenmesi içeriğin hedeflerle ilgililik özelliği açısından önemlidir.¹⁶⁰ Bu doğrultuda programdaki 33 kazanımla belirlenen içerik, kazanım kapsam ve sınırlılıkları doğrultusunda uyumludur. Ancak, 1.1.1.2. alt başlıkta ifade edilen 7. ve 8. ünite kazanımlarıyla ilgili belirtilen hususlara göre dâhil edilen “1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya” konusu içeriği Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersi içeriği olarak ele alınabilir. Bu derste öğrenilenlerin başka derslerde, örneğin Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinde kullanılabilmesi, içeriğin düzenlenmesi olgularından bağımlılık durumunu açıklayabilir. Ancak, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinin içeriğindeki benzer konuların Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin içeriğinde de ele alınması bu ders içeriğinin düzenlenmesindeki “denge”, yani yeni eklenenlerin ya da çıkarılanların yapıyı bozmaması hususunun ve diğer özelliklerle bağlantısının önemini göstermektedir. Dersin genel amaçları ile programda ifade edilen dersin felsefesinin “nasıl” sorusuna verdiği cevabı açıklaması kapsamı dışında olabileceği belirtilen özellikle 7. ve 8. ünite içeriğinin büyük oranda Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinde ele alınmaktadır.¹⁶¹ Bu konular için programda sırasıyla 8 ve 6 saat olmak üzere toplam 14 saat ayrılmış, bu da toplam 72 saatlik dersin %19,4 üne karşılık gelmektedir. Programda haftalık ve toplam ders saati süresi değişmemiştir. AİK'in çıkarılmasına rağmen programa yeni eklenen konulardaki çeşitlilik nedeniyle oluşan konu yoğunluğu, programdaki diğer konularda gerektiği yerde tekrara yer verme ile ekonomiklik ve bu konularda yeteri kadar detaya yer vermede öğrenci ihtiyaçlarını karşılama ve kendi kendine yeterlilik özelliklerinde sınırlılık yaratabilir.¹⁶²

Bu durumun aksine, “4.1. Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasındaki önemli gelişmeleri açıklar.” kazanımında Şeyh Said İsyanı ve Kubilay/Menemen Olayı'na artık

¹⁵⁹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 21.

¹⁶⁰ Sönmez, a.g.e., s. 108.

¹⁶¹ Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 22-29.

¹⁶² Demirel, a.g.e., s. 122-123; Sönmez, a.g.e., s. 108-117; Karacaoğlu, a.g.e., s.154-155; İ. Y. Kazu, a.g.e., s. 59-60.

yer verilmediği görülmektedir. İçeriği işaret eden kazanım açıklamalarında (*b ve ç açıklamaları: Çok partili hayata geçiş çerçevesinde partileşme çabaları ele alınır; Bu dönemde çok partili siyasi hayatın devamlılığının sağlanamamasının nedenleri üzerinde durulur.*) Şeyh Sait İsyanı ve Kubilay/Menemen Olayı'na yer verilmemesi konu bütünlüğünün sağlanmasını sınırlandırabilir.

1.1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında İçeriğin Ele Alınışı

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında içerikle ilgili bir diğer önemli nokta ise içeriğin ele alınışıyla ilgilidir. Eğitim sisteminin yalnızca belirlenmiş bilgi kazandıran bir yapı değil, aynı zamanda temel değerleri benimseyen, ulusal ve uluslararası düzeyde kişisel, sosyal ve akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları yetkinliklere sahip olan bireyler olmasında tüm ortaöğretim programlarında üzerinde durduğu “değerler ve yetkinlikler” ile “tarih bilimi alanına özgü yeterlilikler ve becerilerdir”.

Öğretim programında kök değerler olarak ifade edilen adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin ayrı bir program, öğrenme alanı, ünite ya da konuda değil, tüm eğitim sürecinde her öğretim programının her bir biriminde yer verilmektedir. Ayrıca anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik ve kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere sekiz yetkinliğin öğretim programlarında kazandırılmak bilgi, beceri ve davranışlarla bütünleşmesini vurgulamaktadır.¹⁶³

Daha özel olarak alana özgü yeterlilikler ve beceriler ise içeriğin analiz, sentez ve değerlendirme olan üst düzey seviyelerde anlaşılmasını sağlayan “tarihsel düşünme becerileri” olarak adlandırılmaktadır. Bu beceriler kronolojik düşünme becerisi, tarihsel kavrama becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerisi, tarihsel sorun analizi ve karar verme becerisi, geçmişte geçmiştaki insanların bakış açısıyla bakabilme becerisi veya tarihsel empati olup, ayrıca

¹⁶³ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 6-7.

tarihteki önemli kırılma olaylarıyla ilgili farkındalık geliştirme ile tarihte anlamlı olayların belirlenip üzerinde yoğunlaşılmasına karşılık gelen tarihsel önem olarak belirtilmektedir.¹⁶⁴

Programda belirlen içerik kapsamının geniş bir zaman dilimini (konu tarihli İttihat ve Terakki Cemiyeti bağlamında II. Meşrutiyet'ten günümüze) ele alması ve konu çeşitliliği, programda kazandırılması beklenen ve teorik olarak belirtilen alana özgü yeterlilikler ve beceriler, değerler ve yetkinlikleri etkileyebilir. Haftalık ders saati süresinin 2 saat olması ile kazanım başına düşen ortalama sürenin yaklaşık 2,2 ders saati olması, içeriğin daha çok konu odaklı sunumunu teşvik ederek bu içeriğin bu özellikler doğrultusunda ele alınmasını sınırlayabilir.

1.1.3. Öğretim Programında Öğrenme-Öğretme Süreci

Öğrenme-öğretme süreci ya da eğitim durumları, öğrencilerin sahip olması istenen özelliklerin kazandırılmasında öğrenme yaşantılarının düzenlenmesidir.¹⁶⁵ Dolayısıyla öğretim programında öğrenme-öğretme sürecinde “Nasıl öğretilim?” sorusuna cevap arar.¹⁶⁶ Eğitimin genel hedeflerinin (amaçların) öğretim hedefleri ve içerikle ilişkilendirilmesinin tek yolu eğitim amaçlarına uygun etkinlikler belirlemektir. Eğer net bir ilişki kurulamazsa öğretim programı geliştirmenin anlamsızlaşacağı ifade edilmektedir.¹⁶⁷

Öğrenme-öğretme süreci, öğretim yöntemleri, materyaller, ortam, zaman ve öğreticiye ek olarak öğrencilerin hazırbulunuşluğu (gelişim özellikleri, ihtiyaç, beklenti vb.) ve öğrenmeye istekliliği gibi öğrenciyi ve öğrenmeye etkileyebilecek tüm unsurları kapsar.¹⁶⁸ Öğrenme-öğretme süreci öğrenciye göre giriş/hazırlık, gelişme ve sonuç etkinlikleri olarak düzenlenebilir. Giriş ya da hazırlık etkinliklerinde öğrencilerin kazanacakları özelliklerden (hedeflerden) haberdar edilerek bunun için nasıl bir bilgiye ihtiyaçları olduğunu, yani hedef-içerik ilişkisini kurabileceği aşamadır ve ünite başındaki hazırlık sorularının cevaplanması bu kısımdadır. Geliştirme aşamasında bilgi, beceri ve özellikleri almaya hazır hale gelmiş öğrenciler için ünite işlenirken planlanacak etkinliklerdir. Sonuç etkinlikleri ise ders ya da ünite bitişinden sonra planlanan tartışma soruları, gezi, gözlem, deney vb. etkinlikler aşamasıdır ve bu aşamaların tamamında planlananların öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirici, eleştirel, sorgulayıcı ve yaratıcı düşünmeye sevk edici olmalıdır.¹⁶⁹ Öğrenenler için planlanan etkinliklerin (giriş, gelişme,

¹⁶⁴ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 13-17.

¹⁶⁵ Demirel, **a.g.e.**, s. 135.

¹⁶⁶ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 176.

¹⁶⁷ Orlosky, Smith, **a.g.e.**, s. 151.

¹⁶⁸ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 176.

¹⁶⁹ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 135-136.

sonuç), öğretim durumlarının da öğretmenlere öğrenmeyi kolaylaştırmada rehberlik edecek şekilde planlanması, bunun için öğretmene hatırlatma amacıyla yöntem ve materyaller hakkında kısa bir bilgi verilmesi ile öğretim programının nasıl kullanılacağına açıklanması gerekli olmaktadır.¹⁷⁰

Buna göre planlanan tüm bu öğrenme-öğretme sürecinin; öğrencide istenen özelliklerin kazandırılmasına yönelik “hedef odaklı”, öğrencilerin ihtiyaçlarını giderecek şekilde, düzeyine uygun “öğrenci odaklı” ve materyal ve zamanlama açısından ucuza mal edilebilecek, diğer yaşantılarla tutarlı, destekleyici olarak “ekonomik” olması istenir. Pekiştirme, ipucu, dönüt/düzeltilme, öğrenci katılımı da bu sürecin değişkenleri olarak göz önüne alınır ve öğrenmeye öğrenilenin kalıcılığını sağlamaya yardımcı öğelerdir.¹⁷¹

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında öğrenme-öğretme süreci için doğrudan öğretim metot, teknik ya da materyal belirtilmemiş olup, metodolojik olgular dolaylı olarak programın uygulanmasında dikkat edilecek olguların ilgili maddelerinde (3, 5, 7-13), alana özgü yeterlilikler ve becerilerin nasıl kazandırılacağı ile ilgili ifadelerde ve bazı kazanımların (2.2, 2.3 ve 2.7) açıklamaları ile ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususların ilgili maddelerinde (10, 12-14) dolaylı olarak belirtilmektedir.

Buna göre öğretim programının uygulanmasında öğretmenlerin, öğrencilerin daha önce 9. Sınıf Tarih dersinin “Tarih ve Tarih Yazıcılığı” ünitesinde kazandıkları becerileri bu derste de kullanabilecekleri öğretim etkinliklerine yer vermelerini; kronolojik sıralamaya uymalarını; kazanım içeriğine, öğrencilerin seviyesine ve pedagojik ilkelere uygun şekilde harita, resim, gazete, film, tarih şeridi vb. materyallerden yararlanmalarını; Anıtkabir, müze, savaş meydanları vb. yerlere sanal ya da gerçek inceleme gezilerine önem vermelerini; önemli şahsiyetlerin biyografi çalışmalarına yer vermelerini; öğrencilere ders içeriğine uygun araştırma görevleri vermelerini; yalnızca ders kitaplarına bağlı kalmayarak öğretimde öğrencilerin sınıf düzeylerine, mevzuata ve kazanımlara uygun sunum, etkinlik, çalışma kâğıtları vb. öğretim materyalleri hazırlamalarını ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) vb. ortamlardaki materyalleri derslerinde

¹⁷⁰ Demirel, a.g.e., s. 146.

¹⁷¹ Demirel, a.g.e., s. 147-151.

kullanmalarını ancak dijital materyallerin MEB, etik ve telif haklarına riayet edilerek intihal yapmadan kullanımını belirtmektedir.¹⁷²

Tarihsel düşünme becerileri şeklinde genel olarak ifade edilen alana özgü yeterliliklerin ve becerilerin kazandırılmasında karşılaştırmalı öğretim; öykü, biyografi, gazete, haberleri, otobiyografi vb. metinler ve fotoğraf, film vb. görseller; çeşitli kaynak ve materyaller; tarihi mekânlara geziler düzenlenmesi; sorun merkezli analiz ve karar verme etkinlikleri; sorgulamaya dayalı tarihsel etkinlikler vb. kullanımının öğrencilere inceleme, analiz, karşılaştırma yapabilecekleri imkânların sağlanarak bu becerilerin kazanılmasındaki yerini göstermektedir. Öğretim programında öğrencilere her bir tarihsel düşünme becerisinin kazandırılmasında öğretmenlere hatırlatma amacıyla belirli metodolojik olgular hakkında kısa bir bilgi verilmektedir.

Metodolojik olgular, bazı kazanımların açıklamalarında da belirtilmektedir. Örneğin “2.2. *Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” kazanımının “*İstiklal Mahkemeleri'nin kuruluş gerekçeleri, işleyişi ve bu mahkemelere getirilen eleştirilere çeşitli kaynak ve görüşlerden alıntılar yapılarak yer verilir.*” (s. 23) şeklindeki c açıklamasında öğretimde çeşitli kaynak kullanımını; “2.3. *Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder.*” kazanımının “*Sevr Antlaşması'nın öngördüğü sınırlar harita üzerinde gösterilir.*” (s. 23) şeklindeki a açıklamasında öğretim materyali olarak harita kullanımını ve “2.7. *Millî Mücadele sürecine katkıda bulunmuş önemli şahsiyetlerin kişilik özellikleri ile faaliyetlerini ilişkilendirir.*” kazanımında “*Millî Mücadele'nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak, Şahin Bey, Sütçü İmam gibi kahramanların şahsiyetleri hakkındaki anekdotlara yer verilir*” (s. 24) şeklindeki b açıklamasında anekdot tekniğinin kullanımını işaret etmektedir.

Ayrıca öğretim programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususların bazı maddelerinde ise konuya ilgi çekecek ve merak uyandıracak, güncel konularla ilişki kurmalarını sağlayacak hazır bulunuşluk düzeylerini belirleyici hazırlık çalışmalarına; geçmişe dair belgelerle birlikte resim, şiir, biyografi, özlü sözler vb. öğelere; ön organize edici yaklaşımla ünite girişinde üniteye önemli kavramlara ve öğrencilerin gelişimlerine ve kazanımlara uygun etkinliklere yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

¹⁷² Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 17-19.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında öğrenme-öğretme süreciyle ilgili tüm bu olgular bir arada değerlendirildiğinde, öğretim programının yapısı ve yapıya ilişkin açıklamalar şematik olarak verilmektedir.¹⁷³ Bu anlamda bu bilgilendirme, programı en çok kullanacak olan öğretmenlere öğretim programının nasıl kullanılacağına açıklanması açısından istenen bir durumdur.¹⁷⁴

Öğretim programında, öğrenme-öğretme sürecinin hedef odaklı oluşu vurgulanmakta ve bazı kazanımlarda doğrudan görülmekte olup bununla birlikte öğrencilerin alana özgü beceriler kazanmasında, yani her bir tarihsel düşünme becerisinin kazandırılmasında belirli metodolojik olguları belirtmektedir. Programın genelinde öğrencilerin kişisel, akademik ve iş hayatlarındaki ihtiyaçlarını giderme vurgusu ve süreçte kullanılan yöntem ve materyallerin öğrenci düzeyine uygun oluşu ile öğrenci odaklı ve bu yöntem ve materyallerin zamanlama ve maliyet özellikleri açısından ucuza mal edilebilir, diğer yaşantılarla tutarlı, destekleyici olması ile ekonomik özellikler taşıdığı söylenebilir. Ancak, öğrenme-öğretme sürecinde hem öğrenen hem de öğretene için ayrı ayrı ele alınan giriş, gelişme ve sonuç etkinliklerine programda rastlanmamıştır. Bununla birlikte teorik olarak öğrenme-öğretme sürecinin önemli değişkenleri olarak görülen ve öğrenmede kalıcılığı sağlayan pekiştirici, ipucu, dönüt/düzeltilme kullanımına değinilmemiş, öğrenci katılımına dikkat çekilmiştir.

1.1.4. Öğretim Programında Değerlendirme

Diğer üç öge gibi “değerlendirme” de öğretim programı çalışmalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Öğrenci başarısının başka öğrencilere kıyasla durumu olmak üzere “norma” ya da daha önce saptanmış bir standart olmak üzere “yeterliğe” göre yapılabilir.¹⁷⁵ Değerlendirme, öğretim programında belirlenen kazanımlarda istenen özelliklerin gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgili karar verme süreci olup, “ne kadar?” sorusuna cevap arar. Değerlendirme, hedefler ve içerikle ilişkili olduğu gibi, öğrenme- öğretim süreci ile de yakından ilişkilidir. Örneğin, öğretmen merkezli düz anlatım yani geleneksel öğretim yöntemleri kullanılan öğretimde buna uygun etkinlik temelli olmayan, öğretmen merkezli bir değerlendirme daha uygun olabilirken, öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanılan bir öğretimin değerlendirmesinde ise etkinlik temelli öğrenci merkezli alternatif değerlendirme yöntemleri daha uygundur.¹⁷⁶

¹⁷³ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 21.

¹⁷⁴ Demirel, **a.g.e.**, s. 146.

¹⁷⁵ Doğan, **a.g.e.**, s. 244.

¹⁷⁶ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 190-192.

Değerlendirmede ürün veya süreç veya bunların ikisi de dikkate alınabilir.¹⁷⁷ Geleneksel yöntemler olarak görülen çoktan seçmeli sorular, doğru yanlış soruları, eşleştirme sorularının kullanıldığı sınavlar ürüne yönelikken, portfolyo (seçki dosyası), öz değerlendirme, akran değerlendirme vb. çağdaş ya da alternatif değerlendirme yöntemi olarak tanımlanan yöntemler ise hem süreç hem de ürüne yöneliktir.¹⁷⁸

Bilişsel alanla ilgili özelliklerin değerlendirmesi yapılırken en az “uygulama” düzeyinde olması; alt düzey bilgi ve kavrama basamakları için eşleştirme, çoktan seçmeli, kısa cevaplı sorulardan oluşan sınavlar; uygulama, analiz ve sentez basamakları için kısa cevaplı, açık uçlu sorulardan oluşan sınavlar, rol yapma vb. yaklaşımlar; en üst düzey olan değerlendirme için hem ürünü hem süreci ölçen değerlendirme yöntemlerinin kullanımı önerilmektedir.¹⁷⁹ Bunlarla birlikte psikomotor alanın gözlem formları ve performans testleri gibi hem süreç hem de ürünle değerlendirilebilirken, duyuşsal alanın ise gözlem formları ve öğrencilerin ilgi, tutum ve güdülenmişlik gibi durumlarını ortaya çıkarmaya dönük Likert tipi ölçekler ile yapılabilir.¹⁸⁰

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ayrı bir şekilde “Ölçme ve Değerlendirme” bölümü bulunmamakta olup, ölçme ve değerlendirme ile ilgili bilgiler “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” bölümünde “genel” olarak ve “Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar” bölümünde dolaylı olarak verilmektedir.

2018 Öğretim programının tüm ortaöğretim programları için ortak olan bölümündeki “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” başlığı altında programların ölçme değerlendirme sürecinde herkese uygun bir değerlendirme olamayacağını böylece azami çeşitlilik ve esneklik anlayışı ile hareket edilerek öğretmenlerden ölçme ve değerlendirmede özgünlük ve yaratıcılığın temel beklenti olduğu belirtilmektedir. Buna göre kazanımların açıklamalarının da dikkate alınarak kazanımlarla azami uyum sağlayan; teknik ve akademik standartlara uygun; eğitim süreci ile bütünlük içerisinde; bireysel farklılıklar gerçeğiyle birden çok yöntem ve tekniğin kullanıldığı; yalnızca bilişsel ölçümlerin yeterli kabul edilmediği; süreç odaklı ve öğretmen ve öğrencinin aktif katılımıyla çok odaklı ölçme değerlendirme uygulama ilkeleri şeklinde ifade edilmektedir.

¹⁷⁷ Doğan, **a.g.e.**, s. 244.

¹⁷⁸ Karacaoğlu, **a.g.e.**, s. 193-195.

¹⁷⁹ Doğan, **a.g.e.**, s. 252-253.

¹⁸⁰ Demirel, **a.g.e.**, s. 159, 162; Doğan, **a.g.e.**, s. 252-253.

Öğrenme-öğretme süreci ile benzer yaklaşımla, ders kitabı yazarları için de bazı değerlendirme olguları “Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar” bölümünün ilgili maddesinde (16. madde) ünite sonlarında doküman ya da görsel öğelerle desteklenmiş kazanımların gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere uygun çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulara yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

1.2. ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ 1981 VE 2010 PROGRAMLARI İLE MUKAYESESİ

1.2.1. Öğretim Programlarının Hedefler Bakımından Mukayesesi

1.2.1.1. Öğretim Programlarının Amaçları

1981 Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Öğretim Programında “Amaçlar” şeklinde verilen bölüm 12 maddeden oluşmakta olup, aynı zamanda yükseköğretimde okutulan “Türk İnkılab Tarihi” dersi amaçları ile de ortaktır. Türk İnkılabının tarihi anlamı ve önemini kavratmak; Atatürk’ün milliyetçilik ve medeniyetçilik anlayışını belirtmek; Türk milletinin Kurtuluş Savaşı’nı ne kadar zor şartlar altında kazandığını kavratmak; Türkiye Cumhuriyeti’nin dinamik temelini, Atatürk ilkelerinin oluşturduğu bilinci kazandırmak; Atatürk’ün dahi bir asker, büyük devlet adamı ve inkılapçı kişiliği ile eşsiz önderliğini tanımaktır. Programda ayrıca Türk inkılabının masum milletlere nasıl ışık tuttuğunu göstermek; Atatürk’ün dünya görüşünü ve düşüncelerini kavratmak; Atatürk’e, onun ilkelerine ve Türk inkılabına yürekten bağlı ve bunların inançlı savunucusu olma bilinci kazandırarak günümüz ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirecek tutum, davranış ve yetenekleri kazandırma anlayışına sahip vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmaktadır.¹⁸¹

2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılab Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında amaçlar “Türkiye Cumhuriyeti İnkılab Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nın Amaçları” şeklinde 10 madde halinde belirtilmiştir.¹⁸² Amaçlar genel olarak Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk Millî Mücadelesi ve Türk inkılabını kavramak, Millî Mücadeleden hareketle Türk milletinin özgürlük, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavramak; Atatürk ilke ve inkılablarının

¹⁸¹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 205-210.

¹⁸² Ortaöğretim T.C. İnkılab Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2010..., s. 5.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temeli olduğunu kavramak; ulusal egemenlik, milliyetçilik, çağdaşlık, laiklik ve insan hakları gibi kavramların ne ifade ettiğini kavramak ile millî bilince sahip olan ve aynı zamanda insanlığın da bir parçası olduğu anlayışına sahip vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Programın amaçlarında ayrıca Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının başka milletlerce de örnek alındığını kavramak amacına da yer verilmiştir.

1981 programının genel amaçlarının 8. Maddesi *“Türk İnkılâbının, millî ve milletlerarası niteliklerini belirleyerek, XX. yüzyılda mazlum milletlere nasıl ışık tuttuğunu göstermek”* (s. 205), 2010 programının genel amaçlarının 4. Maddesi *“Türk Millî Mücadelesi ve İnkılabının, millî ve milletler arası özelliklerini kavrayarak, başka milletlerce de örnek alındığını kavramak”* (s. 5) şeklindedir. Bu bağlamda dersin 1981 ve 2010 programlarında mevcut olan bu amaç 2018 programında yer almamaktadır. Oysa Türk millî mücadelesinin ve bağımsızlık hareketi yönteminin uluslara örnek teşkil ettiği ve yine Atatürk modernleşme modelinin de örnek alındığının altı çizilmelidir.

1981 programında 12. Madde *“Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebilecek tutum, davranış ve yetenekler kazandırmak.”* (s. 205) ifadesiyle öğrencilerin günümüz ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebileceği şeklinde iken, 2018 programında 14. Madde *“Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri”* (s. 12) şeklindedir. 1981 programı ders amaçlarında Atatürk'ü farklı kılan özellikleri “dahi asker”, “büyük devlet adamı” ve “eşsiz önderliği” şeklinde nitelendirirken, 2010 ve 2018 programı ders amaçlarında “üstün askerlik”, “devlet adamlığı” ve “önderliği” şeklinde ifade edilmiştir. 1981, 2010 ve 2018 programlarının amaçları karşılaştırıldığında 1981 programında öğrencilerin sahip olmaları gereken özelliklerinde “Atatürkçülük” vurgusunun, 2010 ve 2018 öğretim programlarında ise “millî bilinç ve insanlığın bir parçası olma” vurgularının öne çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda İhtilâl sonrası hazırlanan 1981 programında ders içeriğinin Atatürk'ün ölümü ile sınırlandırılması, ders adında değişiklik yapılması ve içerikte Atatürk ilke ve inkılaplarına daha fazla yer verilmesi, rejimi koruma kaygısıyla hareket edilerek Atatürk ve düşünce yapısından faydalanılan bir anlayışın yansıması olarak değerlendirilebilir.

Genel amaçların yazımında teknik olarak 1981 programında öğretmen performansına dönük eylem ifadeleri (örneğin kavratmak, kazandırmak vb.) kullanılırken, 2010 ve 2018 programlarında eylem ifadeleri öğrencilerin kazanacakları özellikler olarak yazılmıştır. Ayrıca 1981 programında amaçlar öğretmen eylemi üzerinden yazılmış olsa öğrencilerden kazanması beklenen özellikler daha çok bilişsel alana özgüdür. Duyuşsal ve psikomotor alanlardaki özellikler “tutum, yetenek, davranış, beceri, bilinç” kazanımı şeklindedir (7., 10., 11. ve 12. amaçlar). Bu anlamda 2010 ve 2018 programlarında duyuşsal ve psikomotor alanlara ilişkin amaç oranı 1981’den daha fazla olup 2010 programında “örnek almak, düzenlemek, istekli olmak, yetişmek, duyarlı olmak, duyarlılık göstermek” şeklinde (1., 5., 6., 7., 9. ve 10. amaçlar), 2018 programında da “örnek almak, istekli olmak, duyarlı olmak, duyarlılık göstermek, beceri haline getirmek, farkındalık geliştirmek, bilinç geliştirmek, yetişmek” şeklindedir (1., 6., 8., 9., 12., 13., 14. ve 15. amaçlar).

Bu noktalarda 2018 öğretim programının 2010 programı ile benzediği, 1981 programından farklılaştığı söylenebilir. Ayrıca, 2018 programının amaçları, 1981 ve 2010 programı amaçlarından “tarih biliminin doğası ve tarih metodolojilerini de anlamaya ve kullanmaya dönük” amaçları da içermesi ile farklılaşmaktadır.

1981, 2010 ve 2018 programlarının genel amaçları arasında farklılıklar olsa da, dersin amacı Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk’ün ve Atatürk Devriminin öğretilmesi, Atatürk ilke ve inkılapları ile Atatürk’ün görüşlerinin kavratılmasıdır. Ancak 2018 program kazanımı ve kapsamında 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar Türkiye’de ve dünyada meydana gelen gelişmeleri, dünyada meydana gelen ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve bilimsel gelişmelerin Türkiye’ye etkileri ve bu gelişmeler karşısında Türkiye’nin duruşu ve 20. Yüzyılda Türkiye’nin dünyada rolünü anlamaları ile ilgili konular vardır. 2018 programının amaçları arasında ise 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar Türkiye’de ve dünyada meydana gelen gelişmelere ilişkin öğrencinin bilgi edinmesi şeklinde doğrudan bir amacın olmadığı ve bu konuların Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinin amaçları içerisinde (1. ve 2. Maddeler)¹⁸³ yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda amaçlar doğrultusunda içeriğin sınırlarının belirlenmesinde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi gibi ayrımlara dikkat edilebilir. Çok yakın tarihin inkılap tarihi içeriğine eklenmesi yerine günümüz sorunları ve gelişmeleri, temelindeki tarihi olaylarla ilişkilendirebilir ve günümüze ışık tutması sağlanabilir.

¹⁸³ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 11.

1.2.1.2. Öğretim Programlarının Kazanımların Yapısı ve Kapsamı

1981 Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Öğretim Programında özel hedefler ya da kazanımlar bulunmamaktadır. İsimlendirme “Ünite” şeklinde olmayıp, “Bölüm” olarak adlandırılmıştır ve bölüm içerisindeki konu başlıklarından oluşmaktadır. Ancak, konu başlıkları hedef olamaz.¹⁸⁴ Bu durum göz önüne alındığında 1981 programı genel amaçları kapsamında öğrencilerde kazanması beklenen daha belirli özelliklerden söz edilememektedir.

2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 7 ünite ve 62 kazanım bulunmaktadır. Öğretim programında ilk Ünite “1881’den 1919’a Mustafa Kemal” başlığı ile verilmektedir. Ünite müstakil bir şekilde Mustafa Kemal ile ilgili olup ilgili konular ayrı ayrı dört kazanımla verilmektedir. Birinci kazanım “1. Mustafa Kemal’in çocukluk dönemini ve içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal ve kültürel yapısını kavrar.” (s. 21) şeklinde verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, Mustafa Kemal’in çocukluk dönemini, ailesini ve Atalarının Balkanlara Anadolu’dan göç etmesi gibi konuları kapsamaktadır. İkinci kazanım “2. Mustafa Kemal’in aldığı eğitimin önemini değerlendirir.” (s. 21). Kazanım, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzey bir kazanımı olan 6. düzey “değerlendirme” seviyesine denk gelmektedir. Mustafa Kemal’in eğitim hayatı, aldığı eğitimin kişiliğinin oluşumuna etkileri ile ailesinin eğitime verdiği önemi kapsamaktadır. Üçüncü kazanım “3. Mustafa Kemal’in fikir hayatının oluşumunu ve gelişimini etkileyen unsurları değerlendirir.” (s. 21) kazanımıdır. Yine Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzey bir kazanımı olan 6. düzey “değerlendirme” seviyesindedir. Mustafa Kemal’in fikir hayatının oluşumuna katkıda bulunan kitaplar, fikir akımları, yerli ve yabancı düşünürler ile doğduğu, büyüdüğü ve görev yaptığı şehirlerdeki ortamların etkisine değinilir. Bu üniteye son kazanım “4. Mustafa Kemal’in askerî görevleri ile askerlik yeteneğini ilişkilendirir.” (s. 21) şeklindedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, Mustafa Kemal’in 1919’a kadar bulunmuş olduğu görevlere, savaş ve cephelerdeki askeri başarılarına ve bu bağlamda Millî Mücadeledeki liderlik vasfına değinilmektedir.

2010 öğretim programındaki ikinci ünite “Millî Mücadele’nin Hazırlık Dönemi” ünitesidir. Üniteye yedi kazanım vardır. “1. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel durumunu değerlendirir.” (s. 22) şeklindedir. Bu kazanım, Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzey bir kazanımı olan 6. düzey “değerlendirme”

¹⁸⁴ Sönmez, a.g.e., s. 38.

seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım 10. Sınıf Tarih Dersi Programının¹⁸⁵ “En uzun Yüzyıl” ünitesinin 16. Kazanımı “*Trablusgarp ve Balkan savaşlarının sebep ve sonuçlarını açıklar.*” (s. 34) ile ilişkilendirilip, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarını kapsamaktadır. İkinci kazanım “2. *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin durumunu değerlendirir.*” (s. 22) şeklinde olan kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzey bir kazanımı olan 6. düzey “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım da 10. Sınıf Tarih Dersi programının “En uzun Yüzyıl” ünitesinin 17. Kazanımı “*I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını kavrar.*” (s. 34) ile ilişkilendirilmiş olup, Batılı Devletlerin Osmanlı Devleti’ni paylaşım planları olan gizli antlaşmaları, 1915 olaylarını ve Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girme nedenlerini kapsar. Üçüncü kazanım “3. *Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanması ve uygulanmasının sonuçlarını kavrar.*” (s. 22) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, Mondros Ateşkes Antlaşması, I. Dünya Savaşı’nın yenik devletleri ile galip devletlerinin imzaladığı antlaşmaları, Paris Barış Konferansı ve Wilson İlkelerini kapsar. Mustafa Kemal’in süreçteki ileri görüşlülüğüne, kararlı ve mücadeleci yönlerine değinilerek bu bağlamda Mustafa Kemal’in ve halkın Mondros Ateşkes Antlaşmasına tutumu ele alınır. Ünitenin dördüncü kazanımı “4. *Kuva-yı Milliye ruhunun oluşumunu ve Kuva-yı Milliye hareketini analiz eder.*” (s. 23) şeklindedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. İzmir’in işgali, Kuva-yı Milliye Hareketi, hareketin önder ve kahramanları, bu harekete destek veren ve karşısında olan cemiyetler ile kadınların kurdukları cemiyetler esas alınır. Ünitenin beşinci kazanımı “5. *Millî Mücadele’nin hazırlık döneminde yapılan çalışmaları analiz eder.*” (s. 23-24) olarak verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı, kongreler süreci, Son Osmanlı Mebusan Meclisi ile Misak-ı Millî kararlarını kapsamaktadır. Altıncı kazanım “6. *Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışını ve sonrasındaki gelişmeleri analiz eder.*” (s. 24) şeklindedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. TBMM’nin açılışı ve özellikleri, meclise karşı çıkan ayaklanmalar, Hıyanet-i Vataniye Kanunu ile Anadolu Ajansı’nın kuruluşunu kapsar. Ünitenin son kazanımı “7. *Sevr Antlaşması’nın Millî Mücadele sürecine etkilerini değerlendirir.*” (s. 24) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Sevr Antlaşması, bu antlaşmaya karşı Mustafa Kemal ve Türk milletinin tutumu ile Osmanlı yönetiminin tutumu konuları esas alınmaktadır.

¹⁸⁵ Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve 10. Sınıf Seçmeli Tarih Dersi Öğretim Programı, 2011, s. 34.

2010 öğretim programındaki üçüncü ünite “Kurtuluş Savaşı’nda Cepheleler” ünitesidir. Ünitebe beş kazanım vardır. Ünitenin ilk kazanımı “1. Kurtuluş Savaşı’nda Doğu ve Güney cephelelerinde yapılan mücadeleleri analiz eder.” (s. 25) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Kurtuluş Savaşı’nda açılan ilk cephe olan Doğu Cephesi ve askeri başarısı ile Güney Cephesi ele alınmaktadır. Ünitenin diğerkazanımı “2. Sakarya Meydan Savaşı’na kadar Batı Cephesindeki askerî mücadeleleri ve siyasi başarıları değerlendirir.” (s. 25) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım Kuva-yı Milliye faaliyetleri, düzenli ordunun kurulması, Sakarya Savaşı’na kadar olan Batı Cephesi Savaşları, İstiklal Yolu, İstiklal Marşı, 1921 Anayasası ve Maarif Kongresi Konuları ele alınmaktadır. Ünitebe üçüncü kazanım “3. Tekâlif-i Millîye Kararlarının önemini kavrar.” (s. 25) şeklindedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım, sadece Tekâlif-i Millîye Kararları ve bu kararların önemini kapsamaktadır. Dördüncü kazanım “4. Sakarya Meydan Savaşı’nın ve Büyük Taarruz’un kazanılmasının Millî Mücadeledeki önemini değerlendirir.” (s. 26) olarak verilmektedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Sakarya Meydan Savaşı ile Büyük Taarruz Savaşı’nı kapsamaktadır. Ünitenin son kazanımı “5. Kurtuluş Savaşı sürecinin sanat ve edebiyat eserlerine yansımaları değerlendirir.” (s. 26) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Kurtuluş Savaşı’nın sanata ve edebiyata yansımaları ele alınmaktadır.

2010 öğretim programının dördüncü ünitesi “Türk İnkılabı” başlığında verilmektedir. Ünitebe on iki kazanım bulunmaktadır. Ünitenin ilk kazanımı “1. Millî egemenlik anlayışı çerçevesinde saltanatın kaldırılmasını değerlendirir.” (s. 27) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım sadece saltanatın kaldırılması konusunu kapsayan bir kazanımdır. İkinci kazanım “2. Lozan Konferansı’nın süreci ve Lozan Barış Antlaşması’nın sağladığı kazanımları analiz eder.” (s. 27) Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Lozan Barış Antlaşmasını ve bu antlaşma ile Sevr Antlaşmasının maddelerinin karşılaştırılmasını kapsar. Üçüncü kazanım “3. Cumhuriyetin ilân edilmesini Türkiye’de demokrasinin gelişimi açısından değerlendirir.” (s. 27) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Kazanımda, Cumhuriyetin ilân edilmesinin ve Ankara’nın başkent oluşu ele alınır. Dördüncü kazanım “4. 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen kanunların toplum ve devlet

hayatına etkisini değerlendirir.” (s. 27) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanım laik devlet yapısını oluşturmak için yapılan inkılaplar olan halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurulması konularını kapsar. Beşinci kazanım “5. *Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili hayata geçiş denemeleri ve sonuçlarını değerlendirir.*” (s. 27) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Çok partili hayata geçiş denemeleri, Şeyh Sait İsyanı, Mustafa Kemal’e İzmir’de suikast girişimi ve Kubilay Olayı’nı kapsar. Ünitadaki altıncı kazanım “6. *Hukuk alanındaki gelişmeleri ve değişimi analiz eder.*” (s. 27) şeklindedir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. 1924 Anayasası ve Medeni Kanun’un kabul edilmesi gibi hukuk alanında meydana gelen gelişmeleri kapsar. Ünitadaki yedinci kazanım “7. *Eğitim alanında yapılan inkılapları analiz eder.*” (s. 28) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edilme gerekçesi, Harf İnkılabı, Millet Mektepleri ve 1933 Üniversite Reformu gibi eğitim alanında yapılan inkılapları kapsar. Bir diğer kazanım “8. *Toplumsal yaşamın düzenlenmesi amacıyla gerçekleştirilen inkılapları açıklar.*” (s. 28) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde bu kazanım Şapka ve Kılık Kıyafet İnkılabı, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması, miladi takvimin kabulü, uluslararası saat uygulaması, ölçü ve tartıların değişmesi ile Mustafa Kemal’e “Atatürk” Soyadı verilmesi özelinde Soyadı Kanunu gibi toplumsal yaşamda yapılan düzenleme ve inkılapları kapsar. Dokuzuncu kazanım “9. *Ekonomi alanında yapılan inkılapları değerlendirir.*” (s. 29) olarak verilmiştir. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Türkiye İktisat Kongresi bağlamında millî iktisat anlayışını, Kabotaj Kanunu, tarım, sanayi ve ticaret alanında yapılan çalışmalar ile Atatürk Orman Çiftliği konularını kapsar. Onuncu kazanım “10. *Sağlık ve sosyal alanlarda gerçekleştirilen inkılapları analiz eder.*” (s. 29) şeklindedir. Kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Nüfus sayımı sonuçları çerçevesinde nüfus politikasını ve Atatürk döneminde sağlık alanında yapılan çalışmaları kapsar. Ünitenin on birinci kazanımı “11. *Türk kadınına siyasi, sosyal, kültürel ve eğitim alanında sağlanan haklar ve bunların önemini kavrar.*” (s. 29) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesindedir ve bu kazanımda sadece Atatürk’ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal haklara değinilir. “12. *Cumhuriyet Dönemi kültür ve sanat anlayışını açıklar.*” (s. 29) ünitenin son kazanımıdır. Bloom

Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım Atatürk’ün sanata ve spora verdiği önem ile Nutuk’u kapsayan bir kazanımdır.

2010 öğretim programındaki beşinci ünite “Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri” başlığında ve 28 kazanımla en çok kazanımı barındıran bir ünedir. Ünite müstakil bir şekilde Atatürk İlkelerine ve Atatürkçü düşünce sistemi ele alınmaktadır. Ünitenin ilk kazanımı “1. Atatürk’ün düşünce sisteminin oluşumunu hazırlayan etkenleri kavrar.” (s. 31) ile başlamaktadır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanımda Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikirlerin, Avrupa’da bilim ve teknik anlamında meydana gelen gelişmelerin ve Osmanlı Devleti’ni çöküşten kurtarmak için yapılan ıslahatlar sonucunda ortaya çıkan fikir akımlarının Atatürk’ün düşünce sisteminin oluşumuna etkileri kapsar. Ünite ikinci kazanım “2. Atatürkçü Düşünce sistemini kavrar.” (s. 31) kazanımıdır Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanımda Tam bağımsızlık, milletin refah içinde yaşaması, millî egemenlik ve bilimin rehber olarak kabul edilmesi gibi Atatürkçü düşünce sisteminde yer alan olguları kapsar. Ünite üçüncü kazanım “3. Atatürkçülüğün önemini değerlendirir.” (s. 31) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeydeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Bu kazanımda Atatürkçülüğün Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve milleti için önemini kapsar. Dördüncü kazanım “4. Atatürkçülüğün niteliklerini analiz eder.” (s. 32) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Atatürkçülüğün amaç ve nitelikleri ile Atatürkçülüğün kendine özgü bir model oluşu ele alınır. Beşinci kazanım “5. Atatürk ilkelerinin amacını analiz eder.” (s. 32) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin gelişmesi ve Türk toplumunun çağdaşlaşması bağlamında Atatürk İlkelerinin amaçlarını kapsar. Altıncı kazanım “6. Atatürk ilkelerinin ortak özelliklerini kavrar.” (s. 32) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanımda Atatürk ilkelerinin ortak özellikleri, Atatürkçü düşünce sistemi ile ilkeler arasındaki ilişkilere değinilir. Ünitenin yedinci kazanımı “7. Atatürk ilke ve inkılaplarının dayandığı esasları analiz eder.” (s. 32) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesinde bir kazanımdır. Millî tarih bilinci, millî dil, millî kültür ve millî egemenlik bağlamında Atatürk ilke ve inkılaplarının dayandığı esasları kapsar. Sekizinci kazanım “8. Cumhuriyetçilik ilkesini analiz eder.” (s. 33) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Cumhuriyetin tanımı, meclisin önemi ve Cumhuriyetçilik ilkesi ile demokrasi arasındaki ilişki ele alınır.

Ünitedeki dokuzuncu “9. *Türkiye Cumhuriyeti’nin niteliklerini analiz eder.*” (s. 33) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin millî ve üniter bir devlet olması ile demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olması ele alınır. Onuncu kazanım “10. *Cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.*” (s. 33) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Cumhuriyet Rejiminin Türk milletine sağladığı kazanımlar ile vatandaşların hak, hürriyet ve görevlerinin neler olduğu ile ilgili konuları kapsar. On birinci kazanım “11. *Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyeti’ni Türk gençliğine emanet ettiğini kavrar.*” (s. 34) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım Bu kazanımda Atatürk’ün gençliğe hitabesi kapsamında Türk gençliğinin Cumhuriyet’e karşı görevlerine değinilir. Ünitenin on ikinci kazanımı “12. *Cumhuriyet yönetimine yönelik iç ve dış tehditleri kavrar.*” (s. 34) şeklinde verilen bu kazanım Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım Cumhuriyet rejimine yönelik tehditler ve bu tehditlere karşı Türk vatandaşlarına düşen görevlere değinilir. On üçüncü kazanım “13. *Milliyetçilik ilkesini analiz eder.*” (s. 34) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Bu kazanımda Milliyetçilik ilkesi Atatürk milliyetçiliği ekseninde nitelikleri ele alınır. Ünitenin on dördüncü kazanımı “14. *Millî birlik ve beraberliğin anlamını analiz eder.*” (s. 34) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Millî birlik ve beraberliğin sosyal, siyasi, askeri, ekonomik ve teknolojik gücün gelişimindeki katkısına değinilir. On beşinci kazanım “15. *Millî birlik ve beraberliği güçlendiren unsurları kavrar.*” (s. 35) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım Millî eğitim, Misak-ı Millî, millî kültür, dil, tarih ve ülkü birliğine değinilir. Ünitenin on altıncı kazanımı “16. *Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.*” (s. 35) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Kurtuluş Savaşı’nın kazanılması ve Türk İnkılabı’nın başarıya ulaşmasında ana etken olan Atatürk milliyetçiliğine değinilir. On yedinci kazanım “17. *Halkçılık ilkesinin dayandığı esasları analiz eder.*” (s. 35) kazanımı olup Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Halkçılık ilkesinin dayandığı esaslara, ekonomik haklar ve görevler bağlamında değinilir. On sekizinci kazanım “18. *Halkçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.*” (s. 35) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Halkçılık ilkesi

doğrultusunda Türk vatandaşlarının vatandaşlık bilinci içerisinde devlet karşısındaki hak ve söz sahibi oluşu ele alınır. On dokuzuncu kazanımı “19. Devletçilik ilkesini analiz eder.” (s. 36) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Günün şart ve ihtiyaçları doğrultusunda kendine özgü bir ekonomik model olarak devletçilik ilkesi ele alınır. Ünitinin yirminci kazanımı “20. Devletçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydaları kavrar.” (s. 36) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan bu kazanım Devletçilik ilkesinin Türk toplumuna ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda sağladığı faydalar ele alınır. “21. Laiklik ilkesini analiz eder.” (s. 36) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Dini istismar ve taassupa karşı Atatürk’ün düşüncelerini ve Laiklik ilkesinin dayandığı esasları kapsar. Yirmi ikinci “22. Din ve vicdan hürriyetini değerlendirir.” (s. 36) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Din ve vicdan hürriyetinin Laiklik ilkesi ile olan ilişkisine değinilir. Yirmi üçüncü “23. Laikliğin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.” (s. 37) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Millî birlik ve beraberlik, çağdaşlaşma, kanun önünde eşitlik bağlamında Laiklik ilkesinin topluma sağladığı faydalara değinilir. Yirmi dördüncü “24. İnkılapçılık ilkesini analiz eder.” (s. 37) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Atatürk’ün inkılap anlayışının hedefleri bağlamında Atatürkçü düşüncede İnkılapçılık ilkesinin dayandığı esasları kapsar. Ünitinin yirmi beşinci kazanımı “25. İnkılapçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı faydaları değerlendirir.” (s. 37) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Sürekli yaşayan ve dinamik bir yapısı olan İnkılapçılık ilkesinin yenilemeye ve gelişmeye katkıları ele alınır. Ünitinin yirmi altıncı kazanımı “26. Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın ve devamlılığını sağlamanın gerekliliğini değerlendirir.” (s. 37) kazanımı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeyindeki 6. düzey olan “değerlendirme” seviyesinde bir kazanımdır. Atatürk ilkelerinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temeli olduğuna ve devletin devamlılığı açısından önemine değinilir. Ünitinin yirmi yedinci kazanımı “27. Atatürkçü düşüncede millî güç unsurlarını analiz eder.” (s. 38) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında orta düzey bir kazanımı olup, 4. düzeyi olan “analiz” seviyesindedir. Atatürkçü düşüncenin millî güç unsurları olan siyasi, askeri, ekonomik ve sosyokültürel güç kavramları ile millî hedefleri gerçekleştirmedeki yerine değinilir. Ünitinin son kazanımı “28. Türkiye’ye yönelik iç ve dış tehdidi kavrar.” (s. 38) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan “kavrama” seviyesinde olan

bu kazanım Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle oluşan iç ve dış tehditler ile bu bağlamda vatandaşlara düşen görevlere değinilmektedir.

2010 öğretim programının altıncı ünitesi "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası" başlığı altında sunulmaktadır. Bu ünite 4 kazanım ele alınmaktadır. İlk kazanım "*1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasındaki esasları açıklar.*" (s. 39) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan "kavrama" seviyesindedir. Bu kazanım bağımsızlık, barışçılık, akılcılık, gerçekçilik ile uluslararası ilişkilerde eşitliğe dayanan esaslar üzerinden Atatürk dönemi Türk dış politikasını kapsar. Ünitenin ikinci kazanımı "*2. Lozan Barış Antlaşması'nın Türk dış politikasındaki önemini kavrar.*" (s. 39) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan "kavrama" seviyesinde olan bu kazanım Türkiye Devleti'nin Lozan Barış Antlaşması ile dünya devletler sahnesine bağımsız bir devlet olarak çıktığını ve bu bağlamda Lozan Barış Antlaşması'nın önemine değinilir. Ünitenin üçüncü kazanımı "*3. Lozan Barış Antlaşması sonrası dış politika gelişmelerini kavrar.*" (s. 39) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan "kavrama" seviyesinde olan bu kazanım Lozan Barış Antlaşması sonrası Türkiye'nin Yunanistan, Fransa, İngiltere ve SSCB ile olan ilişkileri çerçevesinde Türk dış politikası konularını kapsar. Ünitenin son kazanımı "*4. 1932-1939 yılları Türk dış politikasındaki gelişmeleri dünyada meydana gelen ekonomik ve siyasi gelişmeler ile birlikte değerlendirir.*" (s. 40) şeklinde verilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında en üst düzeydeki 6. düzey olan "değerlendirme" seviyesinde bir kazanımdır. 1932-1939 yılları arasında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üyeliği, Balkan Antantı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Sadabat Paktı konularını kapsar. Ayrıca Atatürk'ün Hatay'ı anavatana katmak için yaptığı özverili çalışmalara değinilir.

2010 öğretim programının son ünitesi olan yedinci ünite "Atatürk'ün Ölümü" ünitesi olup iki kazanımdan oluşmaktadır. İlk kazanım "*1. Atatürk'ün son günleri ve ölümüyle ilgili olayları kavrar.*" (s. 41) kazanımıdır ve Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan "kavrama" seviyesindedir. Bu ilk kazanımda, Atatürk'ün hasta olduğu dönemde bile ülke sorunları ile yakından ilgilenmesine ve 1938 yılı meclis açılışına gönderdiği konuşma metnine değinilir. "*2. Atatürk'ün ölümünün yurt içi ve yurt dışındaki yankılarına örnekler verilecektir.*" (s. 41) kazanımıdır. Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında 2. düzey olan "kavrama" seviyesinde olan bu kazanım Atatürk'ün ölümü ve bu büyük yasın yurt içi ve yurt dışı yansımaları ile İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi konularını kapsamaktadır.

Buna göre 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki yedi ünitedeki 62 kazanımın Bloom Taksonomisine göre dağılımı, ilgili kazanım numaraları ile Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6. 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.

Ünite Numarası ve Adı	Bilgi	Kavrama/ Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
1. 1881’den 1919’a Mustafa Kemal		1, 4				2, 3
2. Millî Mücadele’nin Hazırlık Dönemi”		3		4, 5, 6		1, 2, 7
3. Kurtuluş Savaşı’nda Cepheleler		3		1		2, 4, 5
4. Türk İnkılabı		8, 11, 12		2, 6, 7, 10		1, 3, 4, 5, 9
5. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri		1, 2, 6, 11, 12, 15, 20, 28		4, 5, 7, 8, 9, 13, 14, 17, 19, 21, 24, 27		3, 10, 16, 18, 22, 23, 25, 26
6. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası		1, 2, 3				4
7. Atatürk’ün Ölümü		1, 2				
Toplam Kazanım Sayı (%)		20 (%32,3)		20 %32,3)		22 (%35,4)
62						

Tablodaki üniteler karşısındaki sayılar kazanım numarasına karşılık gelmektedir. Örneğin “3. ünite” satırı ile “Analiz” sütununun kesişimindeki kutucukta bulunan “1” rakamı, öğretim programındaki 3. ünitenin 1. kazanıma karşılık gelmektedir.

Tablo 6’ya göre öğretim programında belirlenen 62 kazanımın eylem ifadelerinden (örneğin kavramak, analiz etmek, değerlendirmek vb.) kazanımların tamamının içerikle ilişkilendirilen Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında olduğu, duyuşsal ve psikomotor alanlarda olmadığı görülmektedir. Kazanımların bilişsel alandaki seviyeleri incelendiğinde ise kazanımlar kavrama (2. düzey), analiz (4. düzey) ve değerlendirme (6. düzey) olmak üzere 3 kategoride toplanmaktadır. Buna göre kazanımların neredeyse eşit olarak %32,3’ü (20 kazanım) alt düzey, %32,3’ü (20 kazanım) orta düzey ve %35,4’ü (22 kazanım) üst düzeydir. Kazanımların yapısı öğrencinin ne yapacağını tanımlaması, öğrenme ürününe dönüklük ve mantıksal açıdan tutarlı olup kazanımlarda olması beklenen özellikleri taşımaktadır.

1981 öğretim programında konu başlıkları kazanım olarak ele alınamayacağından, 2018 programı kazanımları bölüm 1.1.1.2'deki bulgulara dayalı olarak 2010 programı ile karşılaştırıldığında ilk olarak 2018 programında kazanım sayısının azaldığı (33 kazanım) göze çarpmaktadır. Kazanımların Bloom Taksonomisi esas alındığında her ikisinde de kazanımlar bilişsel alandadır. 2010 programındaki kazanımların %35,4'ü üst düzey bilişsel alana (değerlendirme) karşılık gelirken, 2018 programında öğrencilerden istenen değerlendirme düzeyindeki bilişsel özellikler azaltılarak (%9,1) öğrencilerin daha çok kavramsal düzeyde (%63,6 alt düzey) özellikler göstermeleri beklenmektedir.

Öğretim programlarına yeni eklenen üniteler, ünite adları, konuların ünitelere dağılımı, ünitelerin içerisindeki bazı konuların eklenmesi veya çıkarılması ile ünite sıralamalarının farklılık göstermesi nedeniyle ortaöğretim inkılap tarihi öğretim programlarında kazanım kapsamı ve içeriğin mukayese edilebilmesi için 10 konu başlığı belirlenmiştir.¹⁸⁶ 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında da 2018 programındaki gibi hedeflerle program içeriğini iki boyutlu gösteren belirtke tablosu (hedef- içerik çizelgesi) bulunmadığından, Tablo 7 belirlenen bu 10 konu başlığı altında kazanımların Bloom Taksonomisi bilişsel alandaki dağılımını sunmaktadır.

¹⁸⁶ 1.1.2.1. alt başlığa bakınız.

Tablo 7. 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programındaki kazanımların içeriğe (konulara) ve Bloom Taksonomisi bilişsel alana göre dağılımı.

KONULAR	Bilgi	Kavrama/ Anlama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
1. Mustafa Kemal'in Hayatı ve Ailesi		//				//
2. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti		/				//
3. Millî Mücadele Teşkilatlanma Dönemi				///		/
4. Millî Mücadelede Savaş Dönemi		/		//		///
5. İnkılaplar		///		///		///
6. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri		////////		////////		////////
7. Atatürk Dönemi İç Politika						/
8. Atatürk Dönemi Dış Politika ve Atatürk		////				/
9. II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası						
10. 1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya						
Toplam Kazanım Sayı (%)		20 (%32,3)		20 (%32,3)		22 (%35,4)

62

Tablodaki konular karşısındaki "/" o konudaki kazanım sayısına karşılık gelmektedir. Örneğin "4. Millî Mücadelede Savaş Dönemi" satırı ile "Analiz" sütununun keşişimindeki kutucukta bulunan "/" işareti, ilgili konuda 2 kazanıma karşılık gelmektedir.

Tablo 7'ye göre en çok kazanım "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri" konusundadır (28 kazanım) ve kazanımların alt, orta ve üst düzeyde dağılımları benzerdir. 2010 programında "II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası" ile "1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya" konularında kazanım bulunmamaktadır. Bu anlamda 2018 programı kazanımlarının kapsamı 2010 programından farklılaşmaktadır.

Daha önce de belirtilen bu konular kapsamında Tablo 8, 2018 ve 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarındaki kazanımların konulara göre dağılımını sunmaktadır.

Tablo 8. 2010 ve 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarındaki konulara göre kazanımların dağılımı.

Konu Başlıkları	2010 Kazanım Sayısı	2018 Kazanım Sayısı
1. Mustafa Kemal'in Hayatı ve Ailesi	4	1
2. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti	3	3
3. Millî Mücadele Teşkilatlanma Dönemi	4	3
4. Millî Mücadelede Savaş Dönemi (Kurtuluş Savaşı)	6	4
5. İnkılaplar	10	6
6. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri	28	2
7. Atatürk Dönemi İç Politika	1	1
8. Atatürk Dönemi Dış Politika ve Atatürk'ün Ölümü	6	2
9. II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası	-	6
10. 1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya	-	5
Toplam Kazanım	62	33

Tablo 8'e göre 2018 öğretim programının genelinde 2010 programına göre kazanımlar azalmış olsa da (33 kazanım) en belirgin değişiklik "6. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri" konusundaki kazanım miktarındaki değişimdir. "9. II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası, 10. 1960'tan Günümüze Türkiye ve Dünya" konularına ait 2010 programında kazanım yer almadığı görülmektedir. "2. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti" ve "7. Atatürk Dönemi İç Politika" konularında her iki programda da aynı sayıda kazanım olsa da 2010 programındaki kazanımların 2018 programındaki 2 katı olması sebebiyle yeni programda bu konudaki kazanım oranı arttığı anlaşılmaktadır.

Tablo 8 daha ayrıntılı incelendiğinde, "*Mustafa Kemal'in Hayatı ve Ailesi*" konusunda 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında 4 kazanım, 2018 programında ise 1 kazanım mevcuttur. 2010 programında ayrı ayrı olarak 1. Ünitelerde verilen 2. ve 3. kazanımlar 2018 programında birleştirilerek 1. Ünitelerin 1. kazanımı olarak sunulmuştur. 2010 programında Mustafa Kemal'in soy kütüğü ile 1919'a kadar bulunduğu görevlere ve yaptığı hizmetlere de kazanım kapsamında yer verilirken, 2018

programında soy kütüğü ile ilgili bir vurgu yer almayıp Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı'na kadarki eğitim ve askerlik hayatı şeklinde sınırlandırılmıştır.

“20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti” olan ikinci konuda 2010 ve 2018 programlarının her ikisinde de 3'er kazanım bulunmaktadır. 2010 programında yatay olarak 10. Sınıf tarih programına atıf yapılarak 10. Sınıf tarih programının “En Uzun Yüzyıl” ünitesinin 16. ve 17. Kazanımları ile ilişkilendirilmiş ve bu şekilde Trablusgarp Savaşı'nın sebep ve sonuçlarına yer verilmiştir. 2018 programında ise Trablusgarp Savaşı ile ilgili bir vurgunun olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte 2018 programına II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilgili bir kazanım açıklaması eklenmiştir.

Üçüncü konuda “*Millî Mücadele Teşkilatlanma Dönemi*” 2010 programında 4, 2018 programında ise 3 kazanım vardır. Kazanım kapsamaları benzer olup 2010 programında 2. Ünitenin 4. ve 5. Kazanımları (4. *Kuva-yı Milliye ruhunun oluşumunu ve Kuvayı Milliye hareketini analiz eder*, 5. *Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde yapılan çalışmalarını analiz eder*.) 2018 programının 2. Ünite 1. Kazanımında birleştirilerek verilmiştir.

“*Millî Mücadelede Savaş Dönemi (Kurtuluş Savaşı)*” olan dördüncü konuda 2010 programında 6, 2018 programında ise 4 kazanım vardır. Kazanım kapsamaları benzer olup, bir kazanım çıkarılmıştır. “5. *Kurtuluş Savaşı sürecinin sanat ve edebiyat eserlerine yansımalarını değerlendirir.*” (3. Ünite 5. Kazanım) kazanımı 2018 programında yer almamaktadır. Ayrıca 2010 programında Tekalif-i Milliye Emirleri ayrı bir kazanımken, 2018 programında kazanım açıklaması olarak verilmiştir.

“İnkılaplar” konusunda 2010 programında 10, 2018 programında 6 kazanım vardır. Kazanım kapsamaları her iki programda benzer iken saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in İlanı, 3 Mart 1924 yılında kabul edilen kanunlar ile Türk kadınına tanınan haklarla ilgili kazanımlar (1, 2, 4 ve 11. Kazanımlar) 2010 programında ayrı ayrı kazanımlar olarak ele alınmıştır. Ayrıca, dördüncü ünitenin 12. Kazanımı olan “12. *Cumhuriyet Dönemi kültür ve sanat anlayışını açıklar.*” Kazanımı, 2018 programında kazanımın açıklamasında yer verilmiştir. 2010 programında “8. *Toplumsal yaşamın düzenlenmesi amacıyla gerçekleştirilen inkılapları açıklar.*” Kazanımı “Şapka ve Kıyafet İnkılabı” çerçevesinde açıklanacaktır notu ile iken, 2018 programında 3. Ünite 5. Kazanımı olan “3.5. *Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” Kazanımından “şapka” kelimesi çıkarılarak “kılık ve kıyafette

yapılan düzenlemeler” şeklinde bahsedilmiştir. Bu kazanımda ayrıca 2010 programında “tekke ve zaviyelerin kapatılması” şeklinde iken, 2018 programında “tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması” şeklindedir.

Altıncı konu “*Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri*” dir. Bu konuda 2010 programında 28, 2018 programında 2 kazanım vardır. 2010 programında beşinci ünite sadece Atatürkçülük ve Atatürk ilkelerine ayrılırken, 2018 programında Atatürk ilkelerine üçüncü ünite olan “Atatürkçülük ve Türk İnkılabı” ünitesinde yer verilmiştir. 2018 programında Atatürk ilkelerinin tümü üçüncü ünite 1. Kazanımında tek bir kazanım olarak (“*3.1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrar.*”) verilmekte, Atatürkçülük ve Atatürkçü düşünce sistemi ise aynı ünitenin 8. Kazanımında (“*3.8. Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları Atatürkçü düşünce sistemi açısından analiz eder.*”) yer almaktadır. Ayrıca Atatürk ilkeleri 2018 programının üçüncü ünitesindeki “inkılap” kazanımları olan 2, 3, 4, 5, 6. Kazanımlarında, inkılaplarla ilişkilendirilmekte iken, 2010 programında Atatürk ilkelerinin her biri ayrı ayrı kazanımlar olup, Cumhuriyetçilik ilkesine 5, Milliyetçilik ilkesine 4, Halkçılık ilkesine 2, Devletçilik ilkesine 2, Laiklik ilkesine 3, İnkılapçılık ilkesine 2 kazanım, Atatürkçülük konularına ise 10 ayrı kazanım şeklinde yer verilmiş ve ayrı bir ünite olan beşinci ünite ele alınmıştır.

Yedinci konu “*Atatürk Dönemi İç Politika*”dır. Bu konudaki altındaki konular 2010 öğretim programında “Türk İnkılabı” başlıklı dördüncü üniteye yer alırken, 2018 programında “İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya” isimli dördüncü üniteye yer almaktadır. Bu konu altında toplanan konular iki programda da bir kazanımda mevcuttur. Ancak iki programda da kazanım isim ve içeriğinde bazı farklılıklar vardır. 2010 programında “*5. Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili hayata geçiş denemeleri ve sonuçlarını değerlendirir.*” Dördüncü ünite beşinci kazanımı açıklamasında Şeyh Said İsyanı ve Kubilay Olayı’na değinilirken, 2018 programının dördüncü ünite birinci kazanımında “*4.1. Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasındaki önemli gelişmeleri açıklar.*” kazanımında ise bu konulara değinilmemiştir.

Sekizinci konu “*Atatürk Dönemi Dış Politika ve Atatürk'ün Ölümü*” 2010 programında altıncı ünite “*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası*” ve yedinci ünite “*Atatürk'ün Ölümü*” olarak iki ayrı üniteye yer alırken, 2018 programında Atatürk dönemi dış politikası ve Atatürk'ün ölümü konuları ayrı bir ünite olarak değil, dördüncü ünite olan “İki Savaş Arasındaki Dönemde

Türkiye ve Dünya” ikinci ve üçüncü kazanım olarak verilmektedir. Bu konu ile ilgili 2010 programında 6, 2018 programında ise 2 kazanım mevcuttur ve Atatürk dönemi Türk dış politikası 1 kazanım ve Atatürk’ün ölümü 1 kazanım şeklindedir. 2010 programında ise Türk dış politikası ile dört kazanım, Atatürk’ün ölümü ile ilgili 2 kazanım mevcuttur.

Dokuzuncu “*II. Dünya Savaşı Süreci ve Sonrası*” ve onuncu “*1960’tan Günümüze Türkiye ve Dünya*” konuları 2018 programında dâhil edilmiş olup, 2010 programında yer almamaktadır. Bu konuların her biri sırasıyla 6 ve 5 kazanım içermektedir.

2010 programında konular 1938 “Atatürk’ün Ölümü” ile bitmesine rağmen 62 kazanım ve 161 kazanım açıklamasından oluşmaktadır. 2018 programı ise dünyadaki ve Türkiye’deki günümüz gelişmelerini de kapsamına rağmen 33 kazanım ve 103 kazanım açıklamasından oluşmaktadır. İki program arasındaki bu farkın 2010 programındaki bazı kazanımların 2018 programında birleştirilerek verilmesi ya da Millî Mücadele Dönemi, Atatürk İlke ve İnkılaplarındaki bazı kazanımların çıkarılmasından kaynaklı olduğu görülmektedir. Ayrıca 2018 program kazanımları birleştirilerek yazılmasından dolayı 2010 programına göre daha genel yazılmıştır.

2010 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında en az kazanım 7. Ünite (Atatürk’ün Ölümü, 2 kazanım), en çok kazanım ise 5. Ünite (Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri, 28 kazanım) bulunmaktadır. 62 kazanımın her bir üniteye dağılımı, kazanımların ele alınacağı ders saati süresi ve kazanımların tüm kazanımlara oranı programda belirtilmektedir. Ancak ders saati süresi toplam 72 saat olarak yazılmış olsa da ünitelere ayrılan sürelerin toplamı programda verilen tabloda 68 saate karşılık gelmektedir. Bu tablodan kazanım başına düşen ortalama ders saati süresi 0,9 (62/72) olarak hesaplanabilmektedir. Eksik olan 4 saatin hangi üniteye ait olduğu bilinemeyeceğinden her bir üniteye düşen ders saati oranı ile her bir üniteye düşen ortalama ders saati süresi hesaplanamamaktadır. Bu durumda 2018 programındaki kıyaslama yalnızca ortalama ders saati süresi üzerinden yapılmasına imkân vermekte olup bu 2010 programında 0,9 saat, 2018 programında 2,2 saattir.

1.2.2. Öğretim Programlarının İçeriği Bakımından Mukayesesi

1981 programı içeriği giriş bölümü ve ayrıca dokuz bölümden oluşmaktadır. Öğretim programında giriş, birinci ve ikinci bölümler haftada 1 saat olmak üzere 1. Sınıf, üçüncü bölüm haftada 1 saat olmak üzere ikinci sınıf ve diğer bölümler haftada 2 saat olmak üzere üçüncü

sınıflar için belirtilmiş olup, üçüncü sınıfın birinci yarıyılında konulara, ikinci yarıyılında seminer yapılmasına ayrıldığı açıklaması verilmiştir. 1981 Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Öğretim Programında daha önce de belirtildiği üzere “üniteler” yerine “bölümler” bulunmaktadır. Programda ilk olarak “Giriş” bölümü yer almaktadır. Giriş bölümü “XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu” şeklinde isimlendirilmiş olup sırasıyla, “II. Meşrutiyet Dönemi, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı” konuları verilmiştir. “I. Dünya Savaşı” bölümünde ayrıca “Özellikle Çanakkale Muharebeleri üzerinde durulması” ile ilgili bir açıklama yer almaktadır. Programdaki diğer dokuz bölüm ve içeriği şöyledir.¹⁸⁷

Öğretim programının birinci bölümü “Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu”dur. Bu bölümdeki konular “Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918) ve Önemli Maddeleri, Ateşkes Anlaşmasının Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları; Ateşkes Anlaşmasından 19 Mayıs 1919'a kadar Meydana Gelen Önemli Olaylar; Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması Tasarıları; Wilson Prensipleri ve Paris Barış Konferansı; İzmir'in İşgali (15 Mayıs 1919); Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler”dir. Bu bölümde ayrıca “Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler” konusunda “Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler; Millî Varlığa Düşman Cemiyetler; Millî Cemiyetler; İstanbul'a İtilâf Devletlerinin Gelişi (13 Kasım 1918); Padişah ve Osmanlı Devletinin Duruma Bakışı; Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gelişi ve Duruma Bakışı” olmak üzere altı alt konu bulunmaktadır.

1981 programının ikinci bölümü “Mustafa Kemal'in Hayatı”dır. Bu bölüm ilk olarak “Mustafa Kemal'in Yetişmesi, Çevresi, 19 Mayıs 1919'a Kadar Yaptığı Hizmetler” konusu ile başlayıp konuya ilişkin “Özellikle Çanakkale Muharebeleri üzerinde durulması” açıklaması yapılmıştır. İkinci konu ise “Mustafa Kemal'in Kişiliği” konusudur.

Öğretim programında en fazla konu üçüncü bölüm olan “Kurtuluş Savaşı” bölümündedir. Bu bölüm “Giriş” ve ilk iki bölümden farklı olarak öncelikle alt bölümlere ayrılmakta, daha sonra da her alt bölüme ait konu ve ilgili alt konuları içermektedir. İlk alt bölüm “Hazırlık Dönemi” on üç konudan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla “Kuva-i Millîye Hareketinin Başlaması ve Batı Cephesinin Oluşması, Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Millî Bilincin Uyandırılması, Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919), Erzurum Kongresi ve Önemi, Sivas Kongresi ve Önemi, Millî Mücadele ve İstanbul Hükûmetinin Mustafa Kemal'e Karşı Mücadele Kararı, Damat Ferit

¹⁸⁷ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 209-210.

Paşa Hükûmetinin Tutumu ve Sonuçları, Ali Rıza Paşa Kabinesi, Amasya Görüşmesi ve Sonuçları, Temsil Heyetinin Ankara'ya gelmesi, Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Millî, İstanbul'un İtilâf Devletleri Tarafından Resmen İşgali ve Mebusan Meclisinin Dağıtılması, Ankara'da Büyük Millet Meclisinin Açılması ve Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin Kurulması, Yeni Türk Devletinin ilk Anayasası (20 Ocak 1921)" konularıdır. Bu bölümde de ilgili konular için açıklamalar mevcuttur. Bunlar "Amasya Genelgesi" konusunda "Millî Egemenlik için adım olduğunun belirtilmesi", "Sivas Kongresi ve Önemi" konusunda "Manda ve himaye kavramlarının açıklanması" ve son olarak "Yeni Türk Devletinin ilk Anayasası (20 Ocak 1921)" konusunda "Yeni getirilen rejim, Millî Egemenlik kavramı ve Bakanlar Kurulunun seçilmesi ile ilgili maddeler üzerinde durulması" şeklindedir.

Üçüncü bölümün bir diğer alt bölümü "Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İstanbul Hükümetinin Mücadelesi" olup iki temel konu içermektedir. Bu konuların her ikisi için de açıklamalar yapılmıştır. İlk konu "Büyük Millet Meclisine Karşı Ayaklanmalar" olup bu ayaklanmalar "Anzavur, Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı, Yozgat, Afyon, Konya, Millî Aşireti ayaklanmaları, Hilafet Ordusu ve Olaylarda Çerkez Ethem'in Rolü" şeklinde parantez içinde açıklanmıştır. İkinci konu ise "Hiyanet-i Vataniye Kanununun Kabulü ve İstiklal Mahkemeleri" olup "İstiklal Mahkemelerinin Kurulması ve Yetkileri" parantez içinde belirtilmiştir. Üçüncü bölümün bir diğer alt konusu "Sevr Barış Andlaşması" olup "Sevr Andlaşması ve Önemli Maddeleri" ile "Sevr Andlaşmasına Karşı Tepkiler" konularından oluşmaktadır. Bu alt bölümü ayrıca konu ve alt konu belirtilmeyen "Düzenli Ordunun Kurulması" alt bölümü takip etmektedir. Üçüncü bölümün son alt bölümü "Muharebeler ve Sonuçları"dır. Bu bölümde 11 konu olup, konuların bir kısmı alt konulardan oluşmaktadır. Bu bölümdeki konular ve ilgili alt konuları sırasıyla şöyledir: "Ermeni Sorunu ve Ermenilerle Savaş" ile başlayan konuya ait "I. Dünya Savaşına Kadar Ermeni Sorunu, I. Dünya Savaşında Ermeni Sorunu, Kurtuluş Savaşında Ermeni Sorunu ve Gümrü Andlaşması" alt konuları vardır. Bu konuyu "Güney Cephesinde Maraş ve Urfa'nın Kurtarılması, Antep Savunması" konusu takip etmektedir. Alt bölümdeki üçüncü konu "Batı Cephesi Muharebeleri" olup "Çerkez Ethem olayı, I. İnönü Muharebesi, Londra Konferansı, II. İnönü Muharebesi, Eskişehir ve Kütahya Muharebeleri, Ordunun Sakarya'nın Doğusuna Çekilmesi ve Büyük Millet Meclisinin Tepkileri, Mustafa Kemal'in Başkumandan Olarak Seçilmesi, İstiklal Marşımızın Kabulü" alt konularını içermektedir. Bu konuyu "Gürçülerle Andlaşma, Afganistan, Fransa, İtalya ve Amerika ile ilişkilerimiz" ve "Ruslarla İlişki ve Moskova Andlaşması" takip etmektedir. Bu konuların ardından "Sakarya Meydan Muharebesi, Mustafa Kemal'e Mareşallik ve Gazilik Unvanlarının Verilmesi, Kars Andlaşması (13 Ekim 1921), Ankara Andlaşması (20 Ekim 1921), İtilaf Devletlerinin Barış

Teklifleri” alt konularını kapsayan “Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonuçları” gelmektedir. Bu konuyu sırasıyla “Büyük Taarruz”, “Başkumandan Meydan Muharebesi ve Anadolu'nun Düşmandan Temizlenmesi”, “Mudanya Ateşkes Anlaşması, Esasları ve Önemi”, “Saltanatın Kaldırılması” konuları takip edip daha sonra “Görüşme Konuları ve Katılan Devletler, Görüşmelerin Kesilmesi ve Nedenleri, Lozan Andlaşması, Esasları ve Önemi” alt konularıyla “Lozan Konferansı” gelmektedir. Üçüncü bölümün son alt bölümünün son konusu ise “İkinci Büyük Millet Meclisi”dir.

Öğretim programının dördüncü bölümü “Cumhuriyet Dönemi”dir. Bu bölüm sırasıyla “Cumhuriyetin İlanı ve Mustafa Kemal Paşa'nın İlk Cumhurbaşkanı Seçilişi, Halifeliğin Kaldırılması ve Bunun Önemi” konularını içeren “Cumhuriyetin İlanı ve Halifeliğin Kaldırılması”; “Cumhuriyet Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Şeyh Said Ayaklanması, Mustafa Kemal'e Suikast, Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı” konularını içeren “Partiler ve Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri”; “Osmanlı Devletinde Hukuk, Din - Devlet ilişkisi ve Aşamaları, Türk Medeni Kanununun Kabulü ve Karakteri” konularını içeren “İnkılâbın Gelişimi, Devlet ve Toplum Kurumlarının Lâikleşmesi” alt bölümleri ile devam etmektedir. Bu alt bölümleri “Eğitim ve Kültür Alanında İnkılap Hareketleri” takip etmektedir. Bu alt bölüm “Türk Harflerinin Kabulü, Tevhid-î Tedrisat Kanunu, Medreselerin Kaldırılması, Eğitim - Öğretim Alanında Gelişmeler, Yeni Tarih Anlayışı, Türk Dilinin Gelişmesi” konularını içermektedir. Bu konulardan “Eğitim - Öğretim Alanında Gelişmeler” için “Okullar, Güzel Sanatlar ve Kültür alanında gelişmeler üzerinde durulması” açıklaması yapılmaktadır. Dördüncü bölümdeki bir diğer alt bölüm “Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin Kapatılması, Kıyafette Değişiklik, Soyadı Kanununun Kabulü, Ölçüler, Saat ve Takvimde Değişiklik, Kadın Haklarının Kabulü” konularını içeren “Toplumsal Yaşayışın Düzenlenmesi”dir. Bu bölümün son alt bölümü “Ekonomik Alanda Gelişme”dir. Bu alt bölüm ilk olarak “Millî Ekonominin Kurulması” konusu ile başlamaktadır. Bu konuda “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ekonomi, Millî Ekonomi İlkesi ve Uygulanması, Tarım, Ticaret, Sanayi ve Madencilik” alt konularını içermektedir. Bu alt konulardan “Tarım” için “Köycülük siyaseti, kooperatifçilik, toprak reformu, vergi sistemi üzerinde durulması” ve “Ticaret” için “Kabotaj hakkının açıklanması” açıklamaları yapılmıştır. Bu konu ile birlikte diğer iki konu ise “Bayındırlık Alanında Gelişme” ve “Sağlık ve Tıp Alanında Gelişme” konularıdır.

1981 öğretim programının beşinci bölümü “Türk Ordusu ve Millî Savunma”dır. Bu bölümde herhangi bir alt bölüm, konu ya da alt konu bulunmamaktadır. Bu bölümü “Türkiye Cumhuriyetinin Dış Siyaseti” olan altıncı bölüm takip etmektedir. Bu bölüme ait konular

sırasıyla şöyledir: “Nüfus Mübadelesi, Yabancı Okullar Sorunu, Irak Sınırı ve Musul Sorunu, Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyetine Girişimiz, Balkan Antantı, Montrö Sözleşmesi, Sadabat Paktı, Hatay Sorunu ve Sonucu”.

Öğretim programında yedinci bölüm “Atatürkçülük-Türk İnkılâbının Dayandığı İlkeler ve Türk İnkılabının Nitelikleri”dir. Bu bölüm “Temel İlkeler”, “Bütünleyici İlkeler” ve “Türk İnkılabının Nitelikleri” olan üç alt bölümü kapsamaktadır. “Temel İlkeler” alt bölümünde “Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, İnkılâpçılık” konuları bulunup, “Bütünleyici İlkeler” alt bölümünde ise “Millî Egemenlik, Millî Birlik ve Beraberlik, Ülke Bütünlüğü, Özgürlük ve Bağımsızlık, Yurtta Barış, Cihanda Barış, Bilimsellik ve Akılcılık, Çağdaşçılık ve Batılılaşma, İnsan ve İnsanlık Sevgisi” konuları bulunmaktadır.

Programın sekizinci bölümü “Atatürk’ün Ölümü ve İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi”dir. Bu bölüm “Atatürk’ün Ölümü, İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi, İsmet İnönü’nün Kişiliği ve Devlet Adamlığı” olmak üzere üç konudan oluşmaktadır.

1981 öğretim programının dokuzuncu ve son bölümü “II. Dünya Savaşı ve Sonrası”dır. Bu bölüm “II. Dünya Savaşı” alt bölümü ile başlamaktadır. Bu alt bölümdeki konular sırasıyla “Savaş Öncesi Devre ve Üçlü Pakt, II. Dünya Savaşının Nedenleri, Savaşın Gelişimi ve Sonuçları, II. Dünya Savaşında Türkiye’nin Tutumu”dur. Son konu olan “II. Dünya Savaşında Türkiye’nin Tutumu” için “Kahire ve Adana görüşmeleri üzerinde durulması” açıklaması yapılmıştır. Diğer alt bölüm “II. Dünya Savaşından Sonra Türkiye’nin İç ve Dış Siyaseti” olup sırasıyla “Birleşmiş Milletler ve Türkiye’nin Üye Olması, Çok Partili Döneme Geçiş, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kore Savaşı, Kuzey Atlantik Paktı” konularını içermektedir.

1981¹⁸⁸ yılında belirlenen ortaöğretim “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi” müfredatı dokuz bölümden oluşurken, 15 Temmuz 1981¹⁸⁹ tarih ve 126 karar sayısı ile “II. Dünya Savaşı ve Sonrası” konularından oluşan dokuzuncu bölüm müfredattan çıkarılmıştır. Çıkarılma sebebi olarak “... *Ortaöğretim Kurumları ve Temel Eğitim II. Kademe Okullarında okutulacak ‘Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi’ Müfredat Programlarında amaç, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu yüce önder Atatürk’ün devrinin öğretilmesi, İnkılâp, ilke ve görüşlerinin*

¹⁸⁸ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 205-210.

¹⁸⁹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 126**, Karar Tarihi: 15/07/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2092, s. 283.

benimsenilerek kavratılması olduğundan; ayrıca Genel Tarih ve Millî Güvenlik Bilgisi dersleri programlarında da 1938 yılından sonraki olaylara ait konular yer aldığından sözü geöen İnkılâp Tarihi Müfredat Programlarından 1938 yılından sonraki olaylarla ilgili konuların çıkarılması uygun bulunmuş, durumun Bakanlık Makamının onayına sunulması kararlaştırılmıştır.” 1981 öncesinde dersin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ismi doğrultusunda dönemsal gelişmelerin ders kitaplarına yansıtılması sürecinin dersin adı ve dersin amaçları kapsamında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konuları ile sınırlandırılmıştır.

1981 programında dersin konuları ve dersin amaçları dışında 35 maddeden oluşan açıklamalar bölümü yer almaktadır. Bu bölüm Yüksek Okullar “Türk İnkılap Tarihi” dersi ve Orta Öğretim Kurumları “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi” dersi için ortak verilmiştir. Ortak verilen bu 35 açıklamanın tamamı yüksekokul programını kapsamakta iken 27’si ortaöğretim programıyla ilgilidir. Bu maddeler “1-26. maddeler, 35. madde” dir. Açıklamalarda 2. ve 3. maddelerde Atatürk’ün hayatı, Onun eşsiz inkılapçı, dahi asker, büyük devlet adamı gibi kişisel özelliklerine; 4. ve 5. maddeler Kurtuluş Savaşı ile ilgili konularda Atatürk’ün birleştirici ve bütünleştirici gücüne, dönemin zor şartlarına, Kuva-i Millîye ruhuna ve bu ruh ile kazanılan bağımsızlık mücadelesinin yirminci yüzyıldaki tutsak olan milletlere ışık tutmasının açıklanmasına; 6. ve 7. maddeler Türk İnkılabı konusunda Türk İnkılabı’nın karşılaştırmalı olarak işlenmesi ve diğer inkılaplara göre farklılıkları ve üstünlüğü ile Türk İnkılabı’nın donmuş bir kalıp ve dogma olmayıp sürekli devinim içerisinde olan dinamik niteliklerinin açıklanmasına; 8-14. maddeler Atatürkçülük ve İlkeler konularında ilkelerin bütünü ile her alanda milletin yaşama düzeninde geliştirici ve yenileştirici bir sistem olduğu, temel ilkeler ile bu ilkeleri tamamlayan bütünleyici ilkelere ve Atatürkçülüğün dayandığı temel ilkelerin özgün ve birbirinden ayıramayacağının açıklanmasına, ayrıca ilkeler konularında iki madde ile “Ne Mutlu Türk’üm Diyene!” milliyetçiliğine, din istismarcılığına karşı “Laiklik” ilkesine ve kendine özgü bir ekonomik model olarak “Devletçilik” ilkelerinin açıklanmasına; 16. ve 17. Atatürk’ün Türk tarihine, Türk diline ve Türk kültürüne verdiği değerle birlikte Türkiye’yi en yüksek çağdaş kültür ve medeniyet düzeyine çıkarma çabalarının açıklanmasına; 18. madde Lozan zaferi ile kazanılan bağımsızlığa, Atatürk’ün izlediği siyaset ve barışçı tutum ile kurduğu dış ilişkilere ve Cumhuriyet Rejimi’nin yapısındaki millî egemenlik ve demokrasiyi üstün tutmak bilincinin kazandırılmasına vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte, dersin genel işleyişinde Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili açıklamalar da mevcuttur. Örneğin, “...*Osmanlı İmparatorluğunun durumu ve bazı devlet adamlarının işledikleri hatalı siyasetle ihanete kadar varan tutumlar belirtilip olaylar kısaca sergilenerek Türk İnkılabının getirdiği değişiklik ve yenilikler, eski kurum ve yaşama düzeni ile karşılaştırılırken: Türk Tarihinin önemli bir*

*bölümünü oluşturan Osmanlı İmparatorluğunun her devrinin karartılarak kötülenmesinden; siyaset, kültür ve medeniyet alanlarında hizmeti inkâr edilemeyen Osmanlı dönemindeki Türk büyüklerini de kapsar biçimde genelleme yapılarak olumsuz eleştirmelerden kaçınılacak...*¹⁹⁰ şeklindedir (15. Madde). Bu madde ile Osmanlı Devleti'ne yönelik söylemsel bir değişikliğe gidildiği söylenebilir. Bu bağlamda 2-18. maddeler dersin genel işleyişindeki içerikle ilgili olan maddelerdir. 1. ve 19. maddeler, “Atatürk”, “Türk İnkılabı” ve “Atatürkçülük” temelinde Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarına yönelik maddeler olup, 20-26. maddeler ile 35. madde ise daha çok duyuşsal özellikler kazandırmaya ve konuların işleyişinde görsel kullanımı, geziler, sözlü tarih çalışmaları, millî gün ve bayram etkinlikleri ile derse ilgiyi artıracak şiir, tarihi fıkra, menkıbe gibi tekniklerin kullanımı ile öğrenme öğretme süreci ile ilgilidir.

1981 programında kazanımlar verilmemekte, kazanım-içerik ilişkisi sunulamamaktadır. Ancak içerikteki konu açık ve net olarak başlıklar halinde verilmiştir. 1981 programında Mustafa Kemal'in Hayatı, ayrı bir bölüm olarak programın 2. bölümünde “Mustafa Kemal'in Hayatı” şeklinde, 2010 programında yine ayrı bir ünite olarak programın 1. ünitesinde “1881'den 1919'a Mustafa Kemal” başlığı ile verilmektedir. 2018 programında ise Mustafa Kemal'in hayatı programın 1. Ünitesi olan “20 Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” ünitesi içerisinde yer almaktadır.

1981 programında Atatürk'ün ölümü ayrı bir bölüm olarak programın 8. bölümünde “Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi” başlığında, 2010 programında yine ayrı bir ünite olarak programın son ünitesi olan 7. ünite “Atatürk'ün Ölümü” başlığında verilmektedir. 2018 programında ise programın 4. Ünitesi olan “İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya” ünitesinin 2. Kazanımının son açıklama cümlesinde “Atatürk'ün ölümüne ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesine değinilir” şeklinde yer verildiği görülmektedir.

1981 programında Ermeniler ile ilgili konular Kurtuluş Savaşı olan 3. Bölümde, “Ermeni Sorunu ve Ermenilerle Savaş”, “I. Dünya Savaşına Kadar Ermeni Sorunu”, “I. Dünya Savaşında Ermeni Sorunu”, “Kurtuluş Savaşında Ermeni Sorunu ve Gümrü Andlaşması” alt başlıkları ile konuya yer verildiği görülürken, 2010 programında Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi olan 2. Ünite “1915 Olayları”, 2018 programında ise “20. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” olan 1. Ünite “1915 Olayları ve Ermeni Tehciri” başlığı ile ve “Toplumsal Devrim

¹⁹⁰ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 206.

Çağında Dünya ve Türkiye” olan 7. Ünitelerde Ermeni Sorunu bağlamında “ASALA ve diaspora” şeklinde konunun tekrar ele alındığı görülmektedir.

1981 ve 2010 programlarında Atatürk İlkeleri ile İnkılaplar ayrı bölümler veya üniteler halinde ele alınırken, 2018 programında “Atatürkçülük ve Türk İnkılabı” adıyla ilkeler inkılaplarla ilişkilendirilerek tek ünite halinde verilmektedir.

İlk kez 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi’nde verilen inkılap tarihi dersi Avrupa ihtilal ve inkılap hareketleri ile Türk inkılabının karşılaştırılmalı olarak okutulmasına dayanmaktaydı. Bu doğrultuda 1981 programı Türk inkılabının Avrupa ihtilal ve inkılap hareketleri ile mukayesesine ve Türk inkılabının diğer inkılaplara göre farklılığı ve üstünlüğünün vurgulanması içerikte yer alırken 2010 ve 2018 programlarında diğer ihtilal hareketleri ile mukayeseye dayanan bir içeriğin olmadığı görülmektedir.

1981 programı içeriği önce Türkiye’de çok partili siyasi yaşama geçiş, Türkiye’nin Kore Savaşına katılımı ve NATO’ya üye olması (1952) ile son bulurken sonrasında 1938 ile sınırlandırılmıştır. 2010 programı Atatürk’ün ölümü ve İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı seçilmesi (1938) konuları ile son bulmaktadır. 2018 programı ise bu bağlamda 1981 ve 2010 programlarından farklılaşmaktadır. 2018 programına yeni eklenen üniteler ile içerik 1938’den günümüze kadar olan süreçte Türkiye’de ve dünyada meydana gelen önemli gelişmeleri de kapsamaktadır. Güncel konuların da içeriğe dâhil olması derse ek süre olarak yansımamış, ancak derse adını veren inkılaplar ile Atatürkçülük konularındaki ders saati süresinin azaltılması, kazanım ve ilgili bazı konuların (AİK) program içeriğinden çıkarılması olarak görülmektedir.

1981 ve 2010 öğretim programlarında Saltanatın Kaldırılması konusunun Lozan Barış Antlaşması’ndan önce verildiği, Atatürk dönemi iç politikası konuları olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Şeyh Sait İsyanı, Mustafa Kemal’e suikast girişimi, Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Kubilay Olayı’nın ayrı bir temada ele alınmayıp İnkılaplar konusunun içerisinde kronolojilerine uygun olarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir. 2018 öğretim programında ise Saltanatın Kaldırılması konusunun Lozan Barış Antlaşmasından sonra Atatürkçülük ve Türk İnkılabı ünitesi, Siyasi alanda yapılan inkılaplar içinde verildiği, yine Atatürk dönemi iç politika konuları olan I. ve II. Meclisin teşekkülü, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Mustafa Kemal’e suikast girişimi, Serbest Cumhuriyet Fırkası konularının inkılaplar içerisinde ele alınmayarak

İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya ünitesinde Atatürk dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasındaki gelişmeler temasında toplanarak verildiği görülmektedir. Programın 8. ünitesinde 1990 sonrası Türkiye'deki gelişmeler, 1990 sonrası dünyadaki gelişmeler ve Türkiye'ye etkileri şeklinde kendi içerisinde kronoloji bütünlük sağlanarak konular ayrı ayrı temalar halinde verilmiştir. Bu bağlamda yeni programın 1981 ve 2010 programlarına göre tematik yaklaşımın daha ağırlıklı olduğu söylenebilir.

1981, 2010 ve 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında konuların mevcut durumlarının mukayesesi Tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9. 1981, 2010 ve 2018 Öğretim programlarında farklılık arzeden konular.

Konu	1981	2010	2018
Medreselerin kapatılması	+	-	-
İstiklal Yolu	-	+	-
Kubilay/Menemen Olayı	+	+	-
Damat Ferit Paşa Hükümetinin Millî Mücadele Karşıtlığı	+	-	-
Şeyh Said İsyanı	+	+	-
Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi	+	-	-
Mustafa Kemal'in Soy kütüğü/ Şeceresi Konusu	-	+	-
Kut'ül Amare Savaşı/ Medine Müdafası ve Kafkas İslam Ordusu	-	-	+
Ethem Olayı	+	-	-
Şapka İnkılabı	-	+	-
II. Meşrutiyet	+	-	+
Türkiye'ye Yönelik İç ve Dış Tehditler/ Türk Ordusu ve Millî Savunma	+	+	-

“+” programda belirtilme veya yer alma durumuna, “-” programda belirtilmeme veya yer almama durumuna karşılık gelmektedir.

Tablo 9'a göre, Kubilay/Menemen Olayı, Şeyh Sait Ayaklanması/İsyanı ile Türkiye'ye Yönelik İç ve Dış Tehditler/ Türk Ordusu ve Millî Savunma konuları 1981 ve 2010 programında yer alırken, 2018 programında bulunmamaktadır. Ayrıca, 2010 programında yer alan Mustafa Kemal'in şeceresi ile ilgili bilgiler ile Şapka İnkılabı konusu 1981 ve 2018 programlarında, 1981 programındaki medreselerin kapatılması, Temsil Heyetinin Ankara'ya Gelişi ve Ethem Olayı konularının da 2010 ve 2018 programlarında belirtilmediği görülmektedir. 1981 ve 2018 programlarında belirtilmeyen İstiklal Yolu konusu, 2010 programında belirtilmektedir. Bunun aksine, II. Meşrutiyet konusu 1981 ve 2018 programlarında belirtilirken, 2010 programında belirtilmemiştir. Tüm bu farklılıkların yanında Kut'ül Amare Savaşı, Medine Müdafaası ve Kafkas İslam Ordusu konuları ilk kez 2018 programında vurgulanmıştır.

Ayrıca, 1981 program içeriğinde “Nutuk”, “Atatürk’ün 10. Yıl Nutku”, “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi”, “57. Tümen Komutanı Albay Reşat Olayı”, 2010 programında “Nutuk”, “Atatürk’ün 10. Yıl Nutku”, “Türk Gençliği ve Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi”, “Atatürk Orman Çiftliği”, “Millî Mücadele Döneminde Kadınların Kurduğu Cemiyetler”, “İstanbul Uluslararası Kadın Kongresi”, “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” gibi dersi destekleyici konulara yer verildiği görülürken 2018 programında ise 1981 ve 2010 programında belirtilen bu konular yer almamaktadır. Bununla birlikte 1981 ve 2010 programlarında yer almayan “Çanakkale Cephesi’nde Etkin Rol Oynayan Komutanlar”ın tanıtılmasına 2018 programında vurgu yapıldığı görülmektedir.

2018 programının içeriği Türkiye’deki ve dünyadaki güncel gelişmelere kadar getirildiği görülmektedir. Ancak yakın dönem tarihini güncel döneme kadar getirmek, devam eden ve nasıl sonuçlanacağı bilinmeyen olaylar açısından tarih metodolojisine uygun olmayıp, ortaöğretim düzeyinde de anlamlı değildir.¹⁹¹ Bu nedenle bu değişimin, iktidar dönemini kapsaması adına yapıldığı izlenimi vermektedir. Bu bağlamda program içeriği sınırlarındaki değişim, programlar arasındaki konu farklılıkları ve vurgulardaki farklılıklar geçmişten günümüze kadar gelen iktidar ve tarih ilişkisi olarak değerlendirilebilir.

1981, 2010 ve 2018 öğretim programlarında yer alan bazı terimlerin öğretim programlarında kazanımlarda ve kazanım açıklamalarında farklı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklar Tablo 10’da sunulmaktadır.

¹⁹¹ Fatma Acun, “Yakın Dönem Tarihinin Ortaöğretimde Öğretimi: Problem ve Öneriler”, **Turkish History Education Journal**, 2012, C. 1, S. 1, s. 43-51.

Tablo 10. 1981, 2010 ve 2018 Öğretim programlarında farklı şekillerde yazılan kavramlar.

No	1981	2010	2018
1	Osmanlı İmparatorluğu	Osmanlı Devleti	Osmanlı Devleti
2	Ermeni Sorunu	1915 Olayları	1915 Olayları ile Ermeni Tehciri
3	Wilson Prensipleri	Wilson İlkeleri	Wilson İlkeleri
4	Son Osmanlı Mebusan Meclisi	Meclis-i Mebusan	-
5	Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Millî	Misak-ı Millî	Misak-ı Millî Kararları
6	Sevr Barış Antlaşması	Sevr Antlaşması	Sevr Antlaşması
7	Kuva-i Millîye	Kuva-yı Milliye	Kuvay-ı Millîye*
8	Kurtuluş Savaşı	Kurtuluş Savaşı	Millî Mücadele
9	-	Türkiye İktisat Kongresi	İzmir İktisat Kongresi
10	-	Tekâlif-i Millîye Kararları	Tekâlif-i Millîye Emirleri
11	Sakarya Meydan Muharebesi	Sakarya Meydan Savaşı	Sakarya Meydan Muharebesi*
12	Mudanya Ateşkes Anlaşması	-	Mudanya Ateşkes Antlaşması
13	Lozan Antlaşması	Lozan Barış Antlaşması	Lozan Barış Antlaşması
14	Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri	Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri	Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Denemeleri
15	İnkılap Hareketi	İnkılap	İnkılap
16	Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin kapatılması	Tekke ve zaviyelerin kapatılması	Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması
17	Kıyafette değişiklik	Şapka ve Kıyafet İnkılabı	Kılık ve kıyafette yapılan düzenlemeler
18	Ölçüler, Saat ve Takvimde Değişiklik	Miladî takvim ve uluslararası saat uygulamasının kabulü, ölçü ve tartıların değişmesi	Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik yapılması
19	Türk Medeni Kanunu	Medeni Kanun	Türk Medeni Kanunu
20	Türk Harflerinin Kabulü	Harf İnkılabı	Harf İnkılabı
21	Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı	Kubilay Olayı ve çok partili siyasi hayata etkisi	-

* Bu kavramların yazımı aynı yıl değişen 2018 İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında¹⁹² “Kuvâ-yı Millîye” ve “Sakarya Meydan Savaşı” şeklinde olup 2018 ortaöğretim programından farklılaşmaktadır.

¹⁹² T.C. İnkılap Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf), 2018..., s. 1-14.

Tablo 10'a göre öğretim programlarında tarihi kavramların yazımlarının farklılaştığı görülmektedir. Örneğin, 1981 ve 2010 programlarında “Kurtuluş Savaşı”, 2018 öğretim programında “Millî Mücadele” şeklinde kullanılmıştır. 1940’lı yıllardan 1981 programına kadar yazılan ders kitaplarında ise “İstiklal Harbi/Savaşı” olarak ifade edilmiştir. Dönem terminolojisine bakıldığında, Genel Kurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa’nın Anadolu İstiklal Mücadelelerine verilecek isim ile ilgili 30.12.1341 (1925) tarihinde Başbakanlığa gönderdiği yazı önemlidir. Fevzi Paşa gönderdiği bu resmi yazısında Anadolu istiklal mücadelelerine tarihi ve resmi bir isim olarak “*Türkiye Kurtuluş Harbi*” veya “*Türkiye İstiklâl Mücadelesi veya Muharebeleri*” isimlerinin uygun olabileceğini belirtirken, Başbakanlık’tan gelen cevabi yazıda Anadolu istiklal mücadelelerine “İstiklâl Harbi” kullanımının uygun olacağı belirtilmiştir.¹⁹³ Bu bağlamda 1981 programı öncesinde yazılan ders kitaplarında kullanılan “İstiklal Harbi/Savaşı” isimlendirmesinin doğru bir kullanım olduğu, İstiklal Marşı, İstiklal Madalyası, İstiklal Yolu gibi tarihi kavramlarla da bütünleştiği düşünülmektedir. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk ve en uzun süreli Genel Kurmay Başkanı olan ve Anadolu istiklal mücadelelerinin en önemli komutanlarından Mareşal Fevzi Çakmak’ın tarihi bir şahsiyet olarak bu mücadeleye “Kurtuluş Harbi” isminin verilebileceğini önermektedir. Bu bağlamda 1981 ve 2010 öğretim programlarında “Kurtuluş Savaşı” isimlendirmesinin doğru bir kullanım şekli olduğu da düşünülebilir. Ayrıca 2018 programında olduğu gibi 1919-1923 arası süreç daha geniş bir bakış açısıyla “Millî Mücadele” olarak da isimlendirilebilir.¹⁹⁴ “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun”¹⁹⁵ ve “Türk Medeni Kanunu”¹⁹⁶ esas alınarak, “Medeni Kanun” şeklinde kullanım “Türk Medeni Kanunu”; “Harf İnkılabı” şeklinde kullanım ise “Türk Harf İnkılabı” şeklinde kullanılabilir. Öğretim programlarında kullanılan kavramların yazımında dönem terminolojisi ve kanunda geçtiği şekli göz önünde bulundurularak tutarlı kullanıma dikkat edilmelidir.

1.2.3. Öğretim Programlarının Öğrenme-Süreci Bakımından Mukayesesi

1981 öğretim programında ise konu ile ilintili ve öğretimi destekleyici 15 okuma parçası önerilmektedir. Bu okuma parçaları giriş ve bölümler içerisindeki konu başlıklarının yanında parantez içerisinde belirtilmektedir. İlgili konular için önerilen bu okuma parçaları Bristol

¹⁹³ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, **İstiklâl Harbi ile İlgili Telgraflar**, Ankara 1994, s. 608-611.

¹⁹⁴ Nuri Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi**, Günay Ofset, Konya 2003, s. 192; Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Köstüklü, “Tarih Öğretiminde Kavramların Yeri ve Önemi: Problemler ve Öneriler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2019, C. 35, S. 100, s. 309 - 324.

¹⁹⁵ Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, **Kanun Numarası: 1353**, Kabul Tarihi: 1/11/1928, Resmî Gazete: 03/11/1928, S. 1030.

¹⁹⁶ Türk Medeni Kanunu, **Kanun Numarası: 4721**, Kabul Tarihi: 22/11/2001, Resmî Gazete: 08/12/2001, S. 24607.

Raporu, Falih Rıfki Atay'ın Batış Yılları isimli kitabı, Çanakkale Savaşları, Mustafa Kemal'in kişiliği, İstanbul Mitingleri, Damat Ferit Paşa'nın olumsuz tutumu ve Millî Mücadele'ye karşı tutumları, Telgrafçı Hamdi Bey'in ve o devir telsizcilerinin çalışmaları, Sütçü İmam ve Şahin Bey olayları, İstiklal Marşı'nın tam metni, Nutuk'tan Sakarya Meydan Muharebesi ile ilgili bölüm, 57. Tümen komutanı Albay Reşat olayı, Nutuk'tan saltanatın kaldırılması ile Mustafa Kemal'in konuşması, Atatürk'ün 10. Yıl Nutku, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, İsmet İnönü'nün Atatürk'ün ölümünden sonra Türk milletine yayınladığı beyanname ile ilgili okuma parçalarıdır. "Amaçlar"dan hemen sonra yer alan "Açıklamalar" bölümünde 20-26. maddeler ile 35. maddenin öğrenme öğretme süreci ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu maddelerde konuların işleyişinde görsel kullanımı, geziler, sözlü tarih çalışmaları, millî gün ve bayram etkinlikleri ile derse ilgiyi artıracak şiir, tarihi fıkra, menkıbe gibi tekniklerin kullanımı önerilmektedir. Ayrıca programın en sonunda yer alan iki notta yalnızca 1981-1982 öğretim yılına mahsus olmak üzere ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin intibaklarını sağlamak için 2. ve 3. Sınıflarda işlenişe ait özet yapma, konular üzerinde durma, konuları bütün halinde okutma gibi metodolojik olgular not edilmiştir.

2010 öğretim programında kazanım açıklamalarında ilgili konuların kazandırılmasına ilişkin kullanılacak yöntemler etkinlik önerisi ile yapılmaktadır. Bu öğretim programındaki 62 kazanımın her biri için en az 1 en fazla 5 etkinlik olmak üzere 20 etkinlik çeşidinde toplam 130 etkinlik önerisi yapılmaktadır. Bu etkinlikler ve programda önerilme miktarları şöyledir: Araştırma (15 adet), sunu hazırlama ve/veya sunma (21 adet), inceleme (istatistik, karşılaştırmalı, kurum yazıları, metin, internet sayfası, hatırat, edebi eser; 20 adet), metin hazırlama/yazma (tarihsel metin, telgraf metni; 8 adet), harita çalışması (7 adet), tarih/zaman şeridi hazırlama (4 adet), gezi (müze, tarihi mekânlar, sanal veya gerçek; 6 adet), analiz/içerik analizi (8 adet), drama çalışması/rol yapma/canlandırma/simülasyon (6 adet), gazete hazırlama (haber, gazete sayfası; 4 adet), film/belgesel izleme (3 adet), biyografi çalışması (7 adet), karşılaştırma yapma (3 adet), sözlü tarih çalışması (1 adet), kavram haritası hazırlama (5 adet), makale hazırlama/yazma (5 adet), pano hazırlama (1 adet), afiş çalışması (3 adet), dergi hazırlama (dergi sayfası, dergi sayısı; 2 adet) ve mektup yazma (1 adet). Programda, öğrenme-öğretme sürecinde derse özgü belirli örnekleri de dikkate alması kadar kazanım bazında ve kazanım açıklamalarındaki konuları esas alacak şekilde çeşitli örnekler de sunulmaktadır.

1981, 2010 ve 2018 programlarında öğrenme-öğretme süreci mukayese edildiğinde her üç programın da ders içeriğinin sunumunda öğrencilerde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara hitap edecek çeşitli yöntemlerin işaret edildiği görülmektedir. Bunların programdaki sunumu

dikkate alındığında 1981 ve 2018 programlarında daha genel, 2010 programında ise kazanım bazında daha özel örneklerin sunularak öğretmenlere daha açık bir şekilde belirtildiği görülmektedir. Ayrıca teknolojinin gelişme süreci de dikkate alındığında 2010 ve 2018 programlarında bu yöntemlerde bilgisayar ve internet kullanımına yönelik vurgular da göze çarpmaktadır.

1.2.4. Öğretim Programlarının Değerlendirme Bakımından Mukayesesi

1981 Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Öğretim Programı öğrencilerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin bilgi içermemektedir. Yalnızca programın en sonunda yer alan iki notta 1981-1982 öğretim yılına mahsus olmak üzere ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin intibaklarını sağlamak için 2. ve 3. Sınıflardaki değerlendirmelere ait notlar verilmektedir. Buna göre 2. Sınıflardaki değerlendirmeye ilişkin sınavlarda üzerinde durulan ve işlenen konulardan soru sorulacağı ile 3. Sınıflar için sınavlarda tüm konularda soru sorulacağı ve bu sınıflardaki öğrenci bilgilerinin buna göre değerlendirileceği ifade edilmektedir.

2010 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılmak istenen hedeflerin değerlendirilmesinde çoktan seçmeli, eşleştirme, kısa cevaplı, doğru-yanlış vb. sorulardan oluşan sınavlar gibi geleneksel yaklaşımın ölçme ve değerlendirme araçları ile yaratıcı performanslar, yazılı görevler, sunular, sınıf dışı çalışmalar, grafik düzenleyicileri, ön değerlendirme ve akran değerlendirme, öğrenci ürün dosyası, proje gibi performansa dayalı ölçme ve değerlendirme teknikleri gibi alternatif yaklaşımın kullanımını belirtmektedir. Ayrıca bu ölçme değerlendirme yaklaşımlarından birinin tercih edilerek kullanımı yerine programda bu yaklaşımların birlikte ve dengeli kullanımı vurgusu yapılmaktadır. Ayrıca performansa dayalı değerlendirmeden teorik olarak bahsedilmekte ve vurgusu yapılmakta, ayrıca bunlarla ilgili öğretmenlere özel kullanım örnekleri sunulmaktadır.

1981 öğretim programı diğer bölümlerde olduğu gibi 2010 ve 2018 programından ölçme değerlendirme boyutunda farklılık göstermekte olup, program sonunda yalnızca 1981-1982 dönemine özgü yer alan iki not dışında öğrencilerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin bilgi içermemektedir. 2018 programında ise 2010 programındaki gibi ayrı bir şekilde “Ölçme ve Değerlendirme” bölümü bulunmamakta olup, ölçme ve değerlendirme ile ilgili bilgiler “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” bölümünde “genel” olarak ve “Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar” bölümünde “dolaylı” olarak verilmektedir.

Tüm bunlar doğrultusunda 1981 programında değerlendirme sürecinin yalnızca genel olarak kullanımı belirtilen geleneksel yöntemleri işaret ederken, 2010 ve 2018 programlarında değerlendirmede süreç (alternatif) ve sonuç (geleneksel) odaklı değerlendirmelerin birlikte kullanımı ve bu süreçte çeşitlilik vurgusu göze çarpmaktadır. Ayrıca, 2010 programında teorik bilgi ile birlikte kullanım örneklerinin verilmesi de bu programdaki değerlendirme durumlarını diğerlerinden farklılaştırmaktadır.

1.3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu ilk bölümünde 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, öğretim programının dört unsuru kapsamında incelenmiş ve mevcut program önceki (1981 ve 2010) programlar ile mukayese edilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Buna göre araştırmanın bu bölümündeki sonuçları şöyledir:

1. Yeni öğretim programının genel amaçları öğrencilerin tarih biliminin doğası ve metodolojilerini de anlama ve kullanmaya dönük olup Bloom Taksonomisinin tüm alanlarını (bilişsel, duyuşsal ve psikomotor) kapsamaktadır.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin genel amaçları dersin odaklandığı millî, manevi, tarihsel olgularla birlikte öğrencilerin tarih biliminin doğası ve tarih metodolojilerini de anlamaya ve kullanmaya dönük amaçlardan oluşmaktadır. Bu amaçların tamamı öğrencilerin kazanması beklenen özelliklerle birlikte yalnızca bilişsel alanı esas alan değil, duyuşsal ve psikomotor özelliklerinde kazandırılmasını amaçlayıcı şekildedir. Ayrıca, duyuşsal ve bilişsel amaçların birbirini destekler nitelikte olması önemli olup, duyuşsal ve bilişsel amaçlara programda dengeli ve birbirine paralel olarak yer verilmesi öğrencilerin özgüven duygusu ve vatandaşlık bilincine olumlu katkılar sağlayabilir.¹⁹⁷

2. Yeni öğretim programında bazı kazanımların genel amaçlarla tam olarak uyumlu olmadığı söylenebilir.

2018 öğretim programının genel amaçlarında öğrencinin edindiği bilgi ile günümüzde olup bitenleri yorumlamaya dönük bir tarih bilinci oluşturması amaçlanırken, çok yakın döneme ait

¹⁹⁷ Mehmet Saray, Hüseyin Tosun, “Genel Değerlendirme”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 289 - 290.

tarikh bilgileri edinmesi ile ilgili net bir amaç maddesi bulunmamaktadır. Ancak programda çok yakın tarihle ilgili birçok kazanım vardır.

3. Yeni ğretim programındaki 33 kazanımın tamamı Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında olup, kazanımların büyük çoğunluğu taksonominin alt düzeyindedir.

Öğretim programında açık olarak belirtilmese de kazanımlardaki eylem ifadelerinden karşılık gelinen alan ve seviye anlaşılırdır. Yalnızca bilişsel alanda yazılan kazanımların %63,6 alt düzey (kavrama), %27,3 orta düzey (analiz) ve %9,1 üst düzey (değerlendirme) şeklindedir. Ayrıca, ortaöğretim programında kazanımların kapsamı daha geniş olsa da bazı kazanımların seviyesinin ilköğretim programındaki seviye ile aynı ya da daha düşük olduğu görülmektedir. İlköğretim ile aynı seviyede verilen kazanımların, ortaöğretim seviyesinde daha üst düzey özellikler olarak verilmesi ve kazanımlarda duyuşsal ve psikomotor alanların da dikkate alınması genel amaçların yerine getirilmesini kolaylaştırabilir.

4. Yeni ğretim programındaki kazanımların yazımı teknik açıdan genel olarak uygundur.

Belirlenen kazanımların davranış tanımlanması, belirlenen kazanımların bilişsel kaynakları geliştirme amacında olunması ile açıklanabilir.¹⁹⁸ Kazanımda ifade edilen eylemin, öğrenci performansı, öğrenme ürünü kullanımı ve istendik özelliğın işaret edilmesi ile ilgili genel olarak uygundur. Ancak bazı kazanımlarda eylem ifadesi bir tane olsa da aynı eylemle birden fazla istendik özellik tanımlanması, beklenen öğrenme çıktısını açık şekilde göstermeyi ve belirli öğrenci davranışları ile tanımlanmayı sınırlayıcı şekilde genel yazımı kazanımın anlaşılabilirliğini sınırladığı söylenebilir.

5. Yeni ğretim programında kazanımlar için verilen açıklamalar kazanım kapsamını çizerek ğretim programının bütününde içeriği işaret etmektedir.

Öğretim programında 1 kazanım hariç 32 kazanımda en az bir en fazla yedi açıklama bulunup toplam 103 kazanım açıklaması ile öğretilmek istenen konuların sınırı çizilmektedir. Bu ifadeler öğretmenin yapması gerekenleri belirtici şekilde yazılmış olup program içeriğinin verilmesindeki detay durumu ile (kısaca değinmek, önemi vurgulamak, üzerinde durmak,

¹⁹⁸ Ebel, a.g.e., s. 160-161.

karşılaştırmak, açıklamak, ilişkilendirmek vb.) bu esnada nelerin kullanılabileceğini de (harita üzerinde göstermek, anekdotlara yer vermek) belirtmektedir. Bu özellikleri ile kazanım açıklamaları kazanımların anlaşılmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

6. Yeni öğretim programında belirlenen içerik kazanımlarla uyumlu olmakla birlikte programda ilk kez verilen kazanımlar içeriğin düzenlenmesinde sınırlayıcı olabilir.

Öğretim programına önceki programlardan farklı olarak 1938'den günümüze kadar Türkiye'de ve dünyada meydana gelen önemli gelişmeler ile ilgili konular eklenmiş ancak haftalık (2 saat) ve toplam ders saati süresi (72 saat) değişmemiştir. Bu durumun, programda yeni konulara yer açmak için var olan konular arasında bir dengesizlik yarattığı, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersine¹⁹⁹ ait konuları da içermesi nedeniyle tekrara düşülerek ve yeteri kadar ayrıntıya yer vermede öğrenci ihtiyaçlarını karşılama ve kendi kendine yeterlilik özelliklerinde sınırlılık oluşturduğu söylenebilir.

7. Yeni öğretim programı öğrenme-öğretme sürecinde kullanılabilir öğretim yöntemi ve materyallerden programın farklı bölümlerinde dolaylı olarak bahsetmiştir.

Öğretim programı ile öğrencilere kazandırılması istenen bilgi ve beceriler için kullanılabilir birçok öğretim yöntemi ve materyaller listelenmiş, bu anlamda öğretmenlerin neleri dikkate almaları gerektiği programın uygulanmasında dikkat edilecek olguların ilgili maddelerinde, alana özgü yeterlilikler ve beceriler ile ilgili ifadelerde, bazı kazanımlarda ve ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar ile ilgili bazı maddelerde dolaylı olarak verilmiş olup, kullanıma yönelik açık şekilde örnekler bulunmamaktadır. Bu öğretim yöntemleri ve materyalleri her bir kazanıma özgü verilmemiş olsa da öğretmenlerden beklenenlerin ifade edilmesi öğretmenlere rehberlik edebilir. Programın yapısı ve yapıya ilişkin açıklamalar şematik olarak sunulmuş olup, nasıl kullanılabilirliğinin açıklanması da istendik bir durumdur, ancak

¹⁹⁹ Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi'nde "Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi" dersi, Sosyal Bilimler Lisesi için "ortak" ders; Anadolu Lisesi, Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi, Spor Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi (Müzik, Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, Görsel Sanatlar) için "seçmeli ders" statüsündedir, bkz. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 56**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1805- 1824; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 59**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1829- 1830; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 60**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1831- 1835.

dersi ya da üniteyi işlerken kullanılabilir etkin yöntem ve araçlar hakkında öğretmenlere hatırlatma amaçlı kısa bilgilere öğretim programında yer verilmesi beklenir.²⁰⁰

8. Yeni öğretim programında derse özgü değerlendirmeden bahsedilmemiş olup, değerlendirmeye ilişkin olgular diğer derslerdeki ile ortak olarak belirtilmiştir.

Öğretim programı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine özgü değerlendirme sürecinden bahsetmemekte ve belirli örneklerle yer vermemektedir. Ancak diğer programlarla ortak verilen değerlendirme olgularında çeşitlilik ve esneklik anlayışı ile ölçme değerlendirmedeki özgünlük ve yaratıcılık temel beklenti olarak belirtilmektedir. Yapılandırmacı anlayışa göre sınav durumlarında temel, özgün ve performans değerlendirme gibi tekniklerin kullanımı programdaki yapılandırmacı izleri işaret etmektedir.²⁰¹ Programda ders kitabı yazarları için belirtilen kısımda ise ünite sonu soruları ile bu soruların doküman ve görsellerle desteklenmesi ile çeşitlilik olguları yer almaktadır.

9. Öğretim programlarında genel amaçlar hem teknik olarak yazımda hem de Bloom Taksonomisi alanlarında farklılaşmaktadır.

1981 programında amaçların yazımında teknik olarak öğretmen performansına dönük eylem ifadeleri kullanılırken, 2010 ve 2018 programlarında öğrencilerin kazanacakları özellikler olarak yazılmıştır. Ayrıca 1981 programında amaçlar daha çok bilişsel alana özgü olup, 2010 ve 2018 programlarında duyuşsal ve psikomotor alanlara ilişkin amaç oranı 1981 programında olduğundan daha fazladır.

10. Yeni öğretim programındaki kazanımların sayısı ve Bloom Taksonomisi bilişsel alandaki düzeyleri 2010 programdakine göre düşüktür.

1981 programında kazanımlar bulunmamaktadır. 2010 ve 2018 programlarındaki kazanımlar kıyaslandığında, 2010 programında 2018 programındakinden daha fazla kazanım bulunmaktadır. Kazanımlar her iki programda da bilişsel alanda yazılmıştır. 2010 programındaki kazanımların bilişsel alandaki düzeyleri arasındaki oranlar birbirine yakın

²⁰⁰ Demirel, a.g.e., s. 146.

²⁰¹ Eda Erdem, Özcan Demirel, "Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2002, S. 23, s. 86.

olmakla birlikte (alt düzey %32,3, orta düzey %32,3 ve üst düzey %35,4), daha çok orta ve üst düzeydedir. 2018 programında ise kazanımlar çoğunlukla (%63,6) alt düzeydedir.

11. Yeni öğretim programı kazanımları ve açıklamaları doğrultusunda belirlenen içerikte ve dersin sınırlarında değişimler mevcuttur.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı içeriğinden bugüne kadar mevcut olan, içerikte bütünlük sağlayan ve dönemin önemli gelişmeleri arasında yer alan Şeyh Sait İsyanı ve Kubilay Olayı gibi konular çıkarılmıştır. Ayrıca, dersin konu tarihli başlangıcı İttihat ve Terakki Cemiyeti bağlamında II. Meşrutiyet Dönemi, bitişi ise Türkiye’de ve dünyada günümüze kadar olan gelişmeleri kapsamaktadır. Yeni öğretim programı içeriği bu anlamda en geniş zaman aralığının olduğu program özelliğini taşımaktadır.

12. Yeni öğretim programında daha önce mevcut olan “Atatürkçülük ile İlgili Konular”²⁰² yer almamaktadır.

AİK kapsamında 35 hedef olarak belirtilen ve 2010 programında Atatürk’ün vatan ve millet sevgisi, idealist oluşu, birleştirme ve bütünlleştirme gücü, mantıklı ve gerçekçi oluşu gibi “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” ile ilgili kazanımlar; Atatürkçülük, kadının Türk toplumundaki yeri, çağdaşlaşma ve “millî” temelindeki eğitim politikaları gibi Atatürkçü Düşünce Sistemi” ile ilgili kazanımlar; her bir ilkenin en az iki ayrı kazanım ile ayrıntılı olarak ele alındığı şekli ile “Atatürk İlkeleri” ile ilgili kazanımlar; Siyasi, askeri, coğrafi, nüfus, psiko-sosyal güçler ile Türkiye’ye yönelik iç ve dış tehditler gibi konuları içeren “Atatürkçü Düşüncede Millî Güç Unsurları” kazanımları içerikten çıkarılmıştır.

13. Yeni öğretim programında kazanım sayısı azaltılsa da konu çeşitliliği artmıştır.

Yeni öğretim programında dersin başlangıç ve bitiş sınırları genişletilmesine rağmen önceki programa göre kazanım sayısı yarıya yakın azaltılmıştır. Bu durum bazı kazanımların birleştirilerek genel yazılması, daha önce var olan bazı kazanımların çıkarılması ve AİK’e ait kazanımların çıkarılması ile ilgili olduğu görülmektedir. AİK’e ait kazanımların çıkarılması

²⁰² T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 64**, Karar Tarihi: 27/04/1998, Tebliğler Dergisi, C. 61, S. 2488, s. 587-615.

dersin özellikle bitiş sınırlarının genişletilmesine ve yeni konu eklenmesine olanak vermekle birlikte, konu çeşitliliğinden dolayı programa konu yoğunluğu olarak yansıdığı söylenebilir.

14. Öğretim programları arasında bazı kavramların yazımında farklılıklar vardır.

1981, 2010 ve 2018 programlarında kavramların yazılışında farklılıklar olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin 2018 yılında yenilenen ilköğretim ve ortaöğretim programlarındaki yazılışlarında da farklı kullanımlar mevcuttur.

15. Öğretim programları öğrenme-öğretme sürecinde çeşitli yöntem ve materyallerin kullanımını işaret etmektedir.

2010 programında öğrenme-öğretme süreci etkinliklerinin kazanım bazında daha özel örneklerinin sunulmasıyla, 1981 ve 2018 programlarındakilerden daha açık olduğu söylenebilir. Ancak tüm programlarda dersin amaçlarına ulaşılmasında öğrencilerde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara hitap edecek çeşitli yöntem ve materyallerin kullanımı belirtilmektedir.

16. Öğretim programlarının değerlendirme süreçlerinde yalnızca geleneksel yöntemlerin kullanımından alternatif yöntemler ile birlikte kullanımına doğru geçiş mevcuttur.

1981 programında değerlendirme süreci çok sınırlı ifadelerle geleneksel yöntemleri işaret etmekte iken, 2010 ve 2018 programlarında değerlendirmede hem geleneksel (sonuç odaklı) hem de alternatif (süreç odaklı) değerlendirmelerin birlikte kullanımını teşvik etmekte ve çeşitlilik vurgusu yapmaktadır. Tüm programlar kıyaslandığında, 2010 programında alternatif yöntemlere ilişkin teorik bilgi ile birlikte kullanım örneklerinin verilmesi programların değerlendirme süreçlerinde yalnızca geleneksel yöntemlerin kullanımından alternatif yöntemler ile birlikte kullanımına doğru geçişi işaret etmektedir.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının bir öğretim programının dört temel unsuru doğrultusunda incelenmesi ve yine bu unsurlar doğrultusunda 1981 ve 2010 programları ile mukayesesine dayalı sonuçlara göre şu öneriler sunulabilir:

Yeni konuların eklenmesinde AİK çıkarılmış olsa da, içerik-süre dengesi gözetilerek hem konu tekrarına düşmekten kaçınılmalı hem de konuların yeterince ele alınmasına imkân verecek içerik miktarı ve süre dengesi gözetilmelidir. Bazı kavramların programlarda farklı kullanımının önüne geçilmeli Osmanlı Türkçesi kökenli bu kavramların Türk Dil Kurumu tanımları dikkate alınarak bundan sonraki öğretim programlarında tutarlı bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır. Benzer şekilde belirlenen ve programda kullanımı vurgulanan bu kavramlar, ders kitaplarında da önerilen şekilde kullanılabilir. Ayrıca öğretim programında bu kavramların önceki programlarda geçen bazı yanlış kullanımlarından bahsedilerek öğretmenlere ve ders kitabı yazarlarına farklı kullanımların kavramsal yanlışlara yol açabileceği vurgusu yapılabilir. İlköğretim programına göre ortaöğretim programında kazanımların kapsamı genişletilmiş olsa bazı ortak kazanımlarda seviyelerinin alt düzey veya aynı kalması kazanımın istendik düzeyde erişimini sınırlayabilir. Ayrıca dersin genel amaçlarında olduğu gibi programın kazanımlarında yalnızca bilişsel alana özgü kazanımlar değil, duyuşsal ve psikomotor kazanımlara da açıkça yer verilmeli, bunların nasıl kazandırılacağına ilişkin öğretmenler için yöntem ve teknikler açık şekilde önerilmeli, hatta bazı somut örnekler sunulmalıdır. Böylece programı uygulayıcı öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecinde alana özgü çeşitli öğretim yöntemlerini kullanmaları kolaylaştırabilir. Benzer şekilde değerlendirme sürecinin tüm dersler için ortak sunumuna ek olarak alana özgü somut örneklerinin verilmesi öğretmenlerin değerlendirme sürecinde beklenen alternatif ve geleneksel yöntemleri bir arada kullanımını teşvik edebilir. Ayrıca öğrencilere verilen içeriğin öğrencilerin ilgisine bağlı olarak nasıl algılandığı veya anlamlandırıldığına ilişkin öğrencilerden dönüt alınması ile kazanım açıklamalarında hem ders kitabı yazarları hem de öğretmenler için içerik, öğrenme öğretim süreci ve ölçme değerlendirme unsurlarını dikkate alan uyarılar ya da açıklamalar yapılabilir.

2. BÖLÜM

ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ (2018) DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

Ders kitapları, öğretim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla tasarlanan ilgili derse ait üniteleri içeren ve öğrencilere öğrenme esnasında rehberlik yapan yazılı materyallerdir. Türk Standardları Enstitüsü (TSE) ders kitabını “her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları müfredat programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı için kullanılan basılı yayın” olarak tanımlamaktadır.²⁰³ Ders kitapları öğretmenler tarafından yaygın olarak kullanılan en eski ve klasik öğretim teknolojileri ve materyalleri arasındadır.²⁰⁴ Hatta birçok durumda tek başına kullanılabilen bir öğretim materyali de olabilmektedir.²⁰⁵ Bu sebeplerle öğretimde hem öğretmen hem de öğrenciler için önemli role sahiptir. Ayrıca tarih ders kitapları akademik tarih yazımının öğrenci düzeyinde sunulan formu olarak düşünülebilir.²⁰⁶ Bu araştırmanın amaçlarından ikincisi 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarının bir öğretim programının 4 temel ögesi olan “hedefler”, “içerik”, “öğrenme-öğretme süreci” ve “değerlendirme” ve diğer unsurlar (genel) bakımından incelenmesiyle öğretim programının ders kitaplarına yansımaları ortaya koymaktır. Ayrıca bu bölümde Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ders kitapları biçimsel görünüm, yardımcı unsurlar (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik), anlatım, dil özellikleri, imla, sözlük, kronoloji ve kaynakça bakımından incelenmekte ve öğretim programının kitaplara nasıl yansıdığı tartışılmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümünde olduğu gibi bu bölüm de doküman incelemesi araştırma deseni ile yürütülmektedir. Doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin araştırmalarında çoğunlukla kullandığı, araştırılmak istenilen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini yapan bir araştırma desendir.²⁰⁷ Araştırmanın bu bölümündeki dokümanları 19.01.2018 tarihli ve 45 Nolu Kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Türkiye

²⁰³ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete: 14/06/1993, S. 21607, s. 4, Madde: 0.2.1.

²⁰⁴ İşman, **a.g.e.**, s. 256-257.

²⁰⁵ R. Sever, **a.g.e.**, s. 14.

²⁰⁶ Hülya Çelik, “Tarih Ders Kitabı Araştırmalarına Kısa Bir Bakış”, **Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2020, C. 5, S. 2, s. 569.

²⁰⁷ Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s.187.

Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının,²⁰⁸ 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren MEB tarafından uygulanması uygun görülerek, 2020-2021 eğitim ve öğretim yılından itibaren MEB tarafından Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için belirlenen ders kitaplarıdır.²⁰⁹ Tablo 11, bu araştırmada kullanılan ders kitaplarına ait künye bilgilerini sunmaktadır.

Tablo 11. Araştırmada kullanılan ders kitapları.

No	Ders Kitabının Adı	(DK)	Kitabın Yazar(lar)ı	Sayfa Sayısı	Cilt Sayısı	Yayınevi	Yayın Yeri ve Tarihi
DK1	Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12		Akif ÇEVİK, Gül KOÇ, Koray ŞERBETÇİ	273 ²¹⁰	1	Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)	Ankara, 2020 ²¹¹
DK2	Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı 12		Doç. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ	288	1	Adım Adım Matbaa Yayıncılık ²¹²	Ankara, 2020
DK3	Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı		Muhammed Edip ERDOĞAN	264	1	Semih Ofset Matbaacılık Sek Yayıncılık	Ankara, 2021

Tablo 11’de görüldüğü üzere araştırmaya 3 ders kitabı dâhil edilmiştir. Öncelikle, Aralık 2019 tarihli ve 2747- Ek sayılı Tebliğler Dergisi’nin 82. Cildinde belirtilen 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için belirlenen 2 ders kitabı (DK1 ve DK2) basılı ve EBA’da elektronik olarak mevcut olması sebebi ile araştırmaya dâhil edilmiştir. Aynı kararda okutulması belirtilen diğer 2 ders kitabından birisi (DK3) 2020 yılında basılı olarak ve EBA’da elektronik olarak yayımlanmamış, ancak 2021-2022 eğitim-öğretim yılı için basılı ve elektronik olarak mevcut olmuş ve çalışmaya dâhil

²⁰⁸ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 45**, Karar Tarihi: 19/01/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1794.

²⁰⁹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, C. 82, S. 2747 EK, s. 478, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, C. 83, S. 2759 EK, s. 1237.

²¹⁰ DK1’in 2020 yılına ait basılı bir versiyonu ile elektronik versiyonu kitap sonundaki haritaların bulunduğu sayfaların numaralandırılması ile 273 sayfadır. Bu sayfalar aynı yıla başka bir basılı versiyonda numaralandırılmamıştır.

²¹¹ DK1’in elektronik versiyonunda kitap yılı belirtilmemiştir.

²¹² Aralık 2019 tarihli ve 2747- Ek sayılı Tebliğler Dergisi’nin 82. Cildinde ilgili ders kitabının yayınevi “Adım Adım Matbaa Yayıncılık” olarak belirtilmiştir ve ders kitabının Eğitim ve Bilişim Ağrı’nda (EBA) mevcut elektronik versiyonunda yayınevi “Adım Adım Matbaa Yayıncılık” olarak yazmaktadır. Ancak ilgili ders kitabının 2020 yılı basılı versiyonunda yayınevi “Adım Adım Matbaa Yayıncılık” iken önceki basılı versiyonlarında “Mevsim Yayıncılık” olarak yazılmıştır.

edilmiştir.²¹³ Her iki kararda da belirtilen kitaplardan sonuncusu basılı ve elektronik olarak mevcut olmaması sebebi ile araştırmaya dâhil edilmemiştir. Böylece, araştırmada hem basılı hem de elektronik olarak bulunan 3 ders kitabı kullanılmaktadır ve bu kitaplarla sınırlıdır.

Ders kitaplarının incelenmesinde araştırmanın birinci bölümünde takip edilen basamaklar olan örneklem seçme, kategorileri geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma basamakları izlenmiştir. Örneklem seçimi ders kitaplarının teminini; kategori geliştirme ilk olarak biçimsel görünüm, yardımcı unsurlar (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik), anlatım, dil özellikleri, imla, sözlük, kronoloji, kaynakça ile öğretim programının 4 temel ögesi olan hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutlarında kategoriler belirlenmesini; analiz birimi saptama ders kitaplarında “en küçük anlamlı ifade” olarak kelime, kelime öbeği, cümle, görsel, harita, tablo, paragraf vb. ilgili temaya bilgi sağlayan birimlerin belirlenmesini; sayısallaştırma ise tespit edilen bulguların sayısal ifadelere dönüştürülmesini kapsamaktadır. Böylece ders kitaplarının içerik analizi ile öğretim programını ne ölçüde yansıttığının belirlenmesiyle öğretim programının gerçekleştirilme durumu ders kitabı boyutunda tespit edilmiştir.

2.1. DERS KİTAPLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

2.a. “Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ders kitapları biçimsel görünüm, yardımcı unsurlar, anlatım, dil özellikleri, imla, sözlük, kronoloji ve kaynakça bakımından nasıldır?” alt araştırma sorusunda belirtilen değişkenlerden her biri ders kitaplarının genel özelliklerini oluşturmaktadır.

2.1.1. Ders Kitaplarının Biçimsel Görünümü

Ders kitaplarının biçimsel özellikleri ele alındığında ilk olarak genel görünüşü dikkate alınabilir. DK1, 273 sayfadan oluşmakta, cilt özellikleri bakımından kitap mat ve pürüzsüz kâğıt kullanılan dikişsiz ancak iyi ciltlenmiş, karton kapaklı, sayfa kalınlığı ve baskı kalitesi yeterli düzeyde, uzun süre kullanılabilir bir forma sahiptir. Benzer şekilde DK2, 288 sayfadan oluşmakta, cilt özellikleri bakımından kitap mat ve pürüzsüz kâğıt kullanılan dikişsiz ancak iyi ciltlenmiş, karton kapaklı, sayfa kalınlığı ve baskı kalitesi yeterli düzeyde, uzun süre kullanılabilir bir forma sahiptir. DK3 de 264 sayfadan oluşmakta, cilt özellikleri bakımından kitap mat ve pürüzsüz kâğıt kullanılan dikişsiz ancak iyi ciltlenmiş, karton kapaklı, sayfa

²¹³ Eğitim Bilişim Ağı (EBA), <https://www.eba.gov.tr/>.

kalınlığı ve baskı kalitesi yeterli düzeyde, uzun süre kullanılabilir bir forma sahiptir. Ders kitaplarının boyutları; DK1 için 19,2 cm x 27,1 cm ve DK2 için 19,2 cm x 27,3 cm, DK3 için 19,2 cm x 27,2 cm olup MEB ders kitapları teknik şartnamesinde belirtilen ölçülerin $\pm 0,5$ cm toleransına uygundur.²¹⁴ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış her üç ders kitabı da görünüş özelliklerinde kusurlar (ör. leke, delik, kir, kırışıklık, yırtık, katlanma, buruşukluk vb.), baskı hatası (ör. baskının arka yüzeye geçmesi), kenar kesimi, dikiş ve ciltleme hataları bulundurmuyarak sayfaların ve kitabın tamamı düzgündür.

Hazırlanan ders kitaplarının biçimsel görünümünde kullanılan renkler dikkate alındığında ders kitaplarında kullanılan renklerin ilgi uyandırıcı ve öğrenciyi motive edici olması için canlı renkler olması beklenmekte ancak kitabın tümünde aynı renklerin kullanımından kaçınılarak farklı renklerin kullanımı da önerilmektedir.²¹⁵ Bununla birlikte yazılı materyalleri zenginleştirmede pastel renklerin öğrencilerin ilgilerini yoğunlaştırmada kullanılabilmesi bir özelliktir.²¹⁶ Ders kitaplarında kullanılan renklere ek olarak kullanılan kâğıdın ve kapak kartonunun beyaz veya çok açık şekilde renklendirilmiş olması da önemlidir.²¹⁷ MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının yayımlanması ile ilgili maddesinde (20. Madde) "Kitapların baskısı açık, net, renkli, görsel algıyı kolaylaştırıcı, kullanılabilir ve korunabilir nitelikte olur." şeklinde belirtilmektedir.²¹⁸

Ders kitaplarında renklerin kullanımı harita, tablo ve görsel öğelerin kullanımında önemli olabileceği gibi konu ile ilgili yazılı bilginin sağlandığı ünite ve konu başlıkları, metin, etkinlik ve diğer tüm öğelerin sunulmasında önemli olabilmektedir. Kitaplarda kullanılan renkler ele alındığında her üç ders kitabında da beyaz kâğıt kullanıldığı görülmektedir. DK1'in "İçindekiler" bölümü ile kitabın tümünde ünite başlıkları, konu başlıkları ve konu alt başlıklarında koyu renk kullanılmıştır. DK2'de ise kitabın "İçindekiler" bölümü ile kitabın

²¹⁴ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Ders Kitapları Teknik Şartnamesi**, https://dhgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_05/12110841_1-TEKNIK_YARTNAME.pdf, 2020, s.1-2.

²¹⁵ Neşe Tertemiz, Leyla Ercan, Yücel Kayabaşı, Ders Kitabı ve Eğitimdeki Yeri", Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. 37.

²¹⁶ İşman, **a.g.e.**, s. 258.

²¹⁷ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete: 14/06/1993, S. 21607, s. 5, Madde: 1.2.2.

²¹⁸ İncelenen ders kitapları 2012 MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne tabidir. 14.10.2015 tarihli ve 29502 sayılı Resmî Gazete'de ilgili Yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda değişiklikleri de kapsayan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_01/12113913_yonetmelikderskitaplari.pdf, 2012, Madde 20a esas alınmaktadır. 14.10.2021 tarihinde 31628 sayılı Resmî Gazete ile yeni MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği yürürlüğe girmiş ve 12.09.2012 tarihli ve 28409 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

tümünde ünite başlıkları, konu başlıkları ve konu alt başlıklarında farklı renkler kullanılmıştır. Ünite başlarında başlıklar kahverengi zemin üzerine beyaz renk; konu başlıklarında ve konu alt başlıklarında pembe, mavi ve siyah renkler kullanılmıştır. DK3'ün "İçindekiler" bölümü ile kitabın tümünde ünite başlıkları, konu başlıkları ve konu alt başlıklarında koyu renk kullanılmıştır. DK1 ve DK3'ün tümünde koyu ve aynı tonlarda renklerin kullanılması okumayı sıkıcı hale getirebilecek olmasından dolayı okuyan kişiyi olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Buna karşın DK2'de farklı renk kullanımı ile kullanılan renklerin canlı olması öğrencide ilgi uyandırma ve motive etme²¹⁹ açısından uygun kullanım olduğu düşünülebilir.

DK1'deki görsellerin (fotoğraf/resim) genel olarak tarihi itibariyle siyah-beyaz renkli olduğu, bazılarında ise renklendirme yapıldığı görülmektedir. Kitapta kullanılan haritalarda hem canlı ve hem pastel renkler kullanımına özen gösterildiği görülmektedir. Tabloların, açık zemin üzerine koyu harflerle yazıldığı, bazılarında zeminde pastel renkler kullanıldığı görülmektedir. Ders kitaplarında ayrıca konu ile ilgili okumaya, araştırmaya, yorum yapmaya, tartışmaya ve açıklamaya teşvik edici bilgiyi organize edici bölümlerde ilgili her bir bölüm için aynı rengin tutarlı şekilde kullanıldığı ve bu renklerin de açık kahverengi, açık pembe vb. zemin üzerine koyu renklerle yazıldığı görülmektedir.

DK2'de de görseller (fotoğraf/resim) genel olarak siyah beyaz kullanılmakta ve tarihi olayları daha iyi yansıtılması açısından renklendirme yapılan görsellere yer verilmektedir. Haritalarda kullanılan renkler canlı ve pastel renkler olmasına rağmen, bazı harita ve çizimlerde cansız aynı renklerin (tek düze) kullanıldığı görülmektedir. Kitapta kullanılan tablolar açık renk ve pastel renk birlikte kullanıldığı zemin üzerine koyu renkle yazılmıştır. Ders kitaplarında ayrıca konu ile ilgili okumaya, araştırmaya, yorum yapmaya, tartışmaya ve açıklamaya teşvik edici bilgiyi organize edici bölümlerde ilgili her bir bölüm için DK1'deki gibi aynı renk tutarlı şekilde kullanılmaktadır. Bu renkler de açık yeşil, açık mavi vb. zemin üzerine koyu renklerdir.

DK3'teki görseller (fotoğraf/resim) de diğer ders kitaplarındaki gibi genel olarak tarihi itibariyle siyah-beyaz renklidir ve bazılarında renklendirmeler yapılmıştır. Kitapta kullanılan haritalarda çoğunlukla canlı renkler kullanılmaktadır. Bazı tabloların, satırlar arasındaki farklılıkları daha iyi yansıtan, açık zemin ve koyu zemin üzerine koyu harfler kullanıldığı ancak çoğunlukla tablo zeminlerinde pastel renkler kullanımı göze çarpmaktadır. Ders kitaplarında ayrıca konu ile ilgili okumaya, araştırmaya, yorum yapmaya, tartışmaya ve açıklamaya teşvik edici bilgiyi organize

²¹⁹ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 37.

edici bölümlerde ilgili her bir bölüm için aynı rengin tutarlı şekilde kullanıldığı görülmekte, bu renklerin de açık yeşil ve açık kahverengi vb. zemin üzerine koyu renkle yazılmıştır.

Hazırlanan ders kitaplarının biçimsel görünümünde dikkate alınması gereken bir diğer unsur da kitabın ön kapak, sırt, arka kapak ve iç kapağının özellikleri ve bu bölümlerde bulunması gereken bilgilerdir. Bu bilgiler ders kitabının biçimsel olarak belli standartlara uyup uymadığının göstergesi niteliğinde kitap kapaklarındaki (ön, arka, iç) kitaba ilişkin bilgiler ile kitabın diğer yapılarını ve yapıların düzenini kapsar.²²⁰ MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinin (8. Madde) teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili bölümünde (ç) şöyle belirtilmektedir:

- “Ders kitabı veya ders kitabı yerine okutulacak kitapların ön kapağında kitabın adı, okul türü, sınıfı, ilgili hizmet birimi veya yayınevinin varsa pedagojik esaslara aykırı olmayan amblemi ve dersin özelliğini yansıtan kapak düzeni;
- iç kapağın ön yüzünde, kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarın/yazarların adı ve soyadı, varsa akademik unvanı, başvuru sahibinin adı veya adresi, varsa pedagojik esaslara aykırı olmayan amblemi;
- iç kapağın arka yüzünde, yazar/yazarların dışındaki kitabı hazırlayanların adı ve soyadı;
- arka kapakta sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlar sayfayla uygunluk sağlayacak şekilde yer alır.” Ancak arka kapakta kullanılacak görsel tasarımların kurulca uygun görülenler arasından kitabın basım aşamasında Genel Müdürlükçe belirleneceği de belirtilmektedir.²²¹
- “ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında, ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunur. İçindekiler, ilgili sınıf için ön görülen puntoda yazılır.”²²²

Ayrıca, ders kitaplarının yayınlanması ile ilgili maddede ise (20. Madde) kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlanmasında şu bilgilerin de yer verilmesini belirtir:

²²⁰ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (3, 5 ve 7), Madde 20b, Madde 20c, Madde 20ç (1 ve 2).

²²¹ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (3).

²²² Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (5).

-“Sırtta kitabın adı ve sınıfı, kitabın ön kapağı üstte ve yatay durumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde yazılır.

- Arka kapakta sağ alt köşede barkod ve ISBN'ye yer verilir.

- İç kapakta;

1) Basıldığı yıla ve yere,

2) Kitabın kabul edildiğine dair Kurul Kararının tarih ve sayısına, genel yayın seri ve dizi numaralarına, telif hakkı, baskı kararı veya onayına ve baskı sayısına, yer verilir.”²²³ Ayrıca ön kapak düzeni dersin özelliğine uygun olmalıdır.²²⁴

Kitap kapağı “kitap yapraklarını korumaya yarayan, uygun özellikteki kaplıktan yapılmış koruyucu kılıf” olarak tanımlanır.²²⁵ Ders kitaplarının ön kapağı ile ilgili esaslar doğrultusunda ders kitaplarının ön kapak düzenleri şöyledir:

DK1’in ön kapağı üzerinde kitabın adı; dersin adı ve sınıf seviyesi ile birlikte tamamı büyük harf ile “ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK 12” olarak belirtilmiş olup ön kapakta MEB’e ait amblem bulunmaktadır. Ön kapak resmi konu ile ilişkili olan 6 fotoğraf karesinden oluşmaktadır. Bu fotoğraflarda Atatürk’ün tarlada çalışan bir çiftçi ile sohbeti, sahra dürbünü ile bir tatbikatı izlemesi, çağdaş Türk kadınları, halk, bilim insanları ile asker ve bürokratlar arasında bulunduğu anlara ilişkin fotoğraflar yer almaktadır. Ön kapak görselleri Atatürk’ün kitap içerisinde kullanılmayan farklı fotoğraf/resimlerinden oluşmaktadır.

DK2’nin ön kapağı üzerinde kitabın adı; dersin adı ve sınıf seviyesi ile birlikte tamamı büyük harf ile “ORTAÖĞRETİM T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTABI 12” olarak belirtilmiş olup ön kapakta yayınevine ait amblem bulunmaktadır. Ön kapak resmi konu ile ilişkili olan 3 resim ve 1 fotoğraftan oluşmaktadır. Mustafa Kemal’in üniformalı ve kalpaklı resmi, Tekalif-i Milliye Emirleri üzerine orduya yardım etmek için seferber olan halk resmi, Albay Mustafa Kemal’in Çanakkale Muharebeleri esnasında cephe hattı içerisinde bulunduğunu gösteren bir resim ile Kore’de bulunan Türk Tugayına bağlı bir birlik fotoğrafı yer almaktadır. Kitabın ön kapağında kullanılan bu görseller aynı zamanda kitap içerisindeki 1., 2. ve 6. Ünitelerin ünite başı görselleridir.

²²³ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 20b, Madde 20c ve Madde 20ç.

²²⁴ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 38.

²²⁵ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete: 14/06/1993, S. 21607, s. 4, Madde: 0.2.4.

DK3'ün ön kapağı üzerinde kitabın adı; dersin adı ve sınıf seviyesi ile birlikte yalnızca ilk harfler büyük diğerleri küçük olmak üzere “Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı” olarak belirtilmiş olup ön kapakta yayınevine ait amblem bulunmaktadır. Ön kapak resmi konu ile ilişkili olan 1 fotoğraftan oluşmaktadır. Atatürk'ün üzerinde paltosu olan, bir elinde şapka tutarken diğer eliyle vatandaş ile tokalaştığı ve sohbet ettiği, Atatürk'ün bir yurt gezisinde halkın arasında olduğu bir esnada etrafında topluluğun olduğu bir fotoğrafı yer almaktadır. Kitabın ön kapağında kullanılan bu görsel aynı zamanda kitap içerisindeki 3. Ünitenin içinde yer alan bir görseldir (Görsel 3.2).

Buna göre DK1 ve DK3'te kitap adı ve sınıf seviyesi kısaltma kullanılmadan açık ve anlaşılır şekilde verilirken, DK2'de kısaltma kullanılarak verilmiştir. Her üç ders kitabında da ön kapakta bulunan görseller ders kapsamı ile uyumludur.

DK1'de iç kapakta kitabın kabul edilmesine dair Kurul Kararının tarih ve sayısına yer verilmemiştir ancak diğerleri örneğin; basıldığı yıl ve yer, genel yayın seri ve dizi numaralarına, telif hakkı, baskı kararı veya onayına ve baskı sayısı, vardır. DK2 ve DK3'te hepsi mevcuttur.

DK1'in arka kapağında sağ alt köşede ISBN'e yer verilirken barkoda yer verilmemiştir. DK2 ve DK3'te ise sağ alt köşede hem ISBN hem de barkod bulunmaktadır. Ayrıca her üç ders kitabında da kare kod bulunmaktadır.

Her üç ders kitabında da ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunmaktadır.

Kitap sırtı “ders kitabının ön ve arka kapağının birleştiği, kitap yapraklarının arka kısımlarının kapağa yapıştırıldığı bölüm”dür.²²⁶ DK1'in kitap sırt bölümünde kitabın adı yazmakta ancak sınıf seviyesi yazmamaktadır. DK2 ve DK3'te ise hem kitabın adı hem de sınıf seviyesi sırt bölümünde belirtilmiştir.

²²⁶ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete: 14/06/1993, S. 21607, s. 4, Madde: 0.2.8.

Ders kitaplarının biçimsel özelliklerinde dikkate alınan bir diğer unsur yazı büyüklüğüdür. Yazı büyüklüğünün belirtilmesinde kullanılan “punto” terimi “matbaacılıkta kullanılan harf ve rakam büyüklükleri ile ilgili ölçü birimi” olarak tanımlanmaktadır.²²⁷

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinin (8. Madde) teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili bölümünde (ç) yazı büyüklüğü şöyle belirtilmektedir:

- “İçindekiler, ilgili sınıf için ön görülen puntoda yazılır”.
- “Diğer yapraklarda metin kısımlarının başlıkları dışında kalan bölümlerinde resim altı yazıları, dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar hariç ilköğretim 1 inci sınıflar için yirmi, 2 nci sınıflar için on sekiz, 3 üncü sınıflar için ondört, 4 üncü sınıflar için oniki, 5 inci sınıflar için onbir, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler kullanılmaz.”²²⁸

Ders kitaplarındaki konu metinlerinde yazı büyüklükleri incelendiğinde DK1 tırnaklı harfler (Times New Roman) ile 10 punto büyüklüğünde yazılmıştır. Bu çeşit harf kullanımı gazetedeği gibi uzun metinlerde kelimeler arasında gözün hızlı geçiş sağladığı için okumada sürekliliği sağlama açısından önemlidir.²²⁹ DK2 ve DK3'te ise tırnaksız harfler (sırasıyla Arial ve Calibri) ile 10 punto büyüklüğünde yazılmıştır. Ayrıca DK1, DK2 ve DK3'te başlıklar ve alt başlıkların metinden ayırt edilebilmesi için 10-12 punto arasında farklı büyüklüklerde kullanılmıştır. Yine metne yardımcı olarak verilen diğer bölümlerde de yazı büyüklüklerinde farklılaştırılarak (≥ 10 punto) kullanım görülmektedir.

Ders kitaplarının biçimsel görünümünde bu özellikler bütüncül olarak değerlendirildiğinde kitapların fiziksel özelliklerinin belirlenen standartlarda olduğu anlaşılmaktadır. Biçimsel olarak istenilen standartlarda olan ders kitapları öğrencilerin ilgisini çekmeye, derse olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaları bakımından önemlidir.²³⁰

²²⁷ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete: 14/06/1993, S. 21607, s. 4, Madde: 0.2.6.

²²⁸ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (5 ve 6).

²²⁹ Robert Heinich,, Michael Molenda, James D. Russell, Sharon E. Smaldino, **Instructional Media and Technologies for Learning**, Pearson College Div., Upper Saddle River 2001, s.92-94.

²³⁰ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, **a.g.e.**, s. 37.

2.1.2. Ders Kitaplarında Yardımcı Unsurlar

Fotoğraflar, gazete haberleri, nüfus verileri, haritalar vb. belgeler tarihsel araştırmalarda kullanılabilir birinci el kaynaklar arasında yer almaktadır.²³¹ Tarihsel kanıt olarak da kullanılan²³² resim, fotoğraf ve harita vb. görsel materyaller ile şekil ve grafiklerin ders kitaplarında yardımcı unsurlar olarak yazılı metinler kadar kullanımı önemlidir.²³³ Çünkü öğretim programında kazanımlarla belirlenen içeriğin sunumunda yardımcı elementler ders kitaplarında metni destekleyici bilgi sağladıkları gibi, kendi başlarına da bilgi kaynağı olmaları, öğrencilerde yorumlama ve çıkarım yapmayı teşvik etme, kıyaslama yapma, konulara ilgi çekme, merak uyandırma vb. rol oynamaktadır. Araştırmalar tarih ve inkılap tarihi öğretiminde bu öğelerin kullanımının öğrenci başarısını olumlu etkilediğini ortaya koymuştur.²³⁴

M. Serhat Yılmaz, 2003-2004 eğitim öğretim yılından itibaren okutulan 2 adet 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabını biçimsel özellikler, yardımcı unsurlar, içerik ve anlatım, dil özellikleri ve imla, hazırlık ve değerlendirme çalışmaları, kaynakça, kronoloji ve sözlük bakımından incelemiştir.²³⁵ Araştırmacı 216 sayfa, 6 harita ve 85 fotoğraf ve resimden oluşan ders kitabında yardımcı unsurlar olan harita ve fotoğraf/resimlerin kitabın %21,29'unu; 210 sayfa olan diğer ders kitabında ise 5 harita ve 88 fotoğraf ve resmin kitabın %16,69'unu kapladığını tespit etmiştir. Ders kitaplarında Atatürk görsellerinin oranının %65 civarında olduğu, bazı görsellerin içerikle doğrudan ilişkisi olmadığı, bazı fotoğraflarda tarih verilmediği, ilköğretim öğrencileri yaş grubunun ilgisini daha çok çekebilecek görsellerin özel olarak kurgulanmadığı gibi bulguları ortaya koymuştur. Bununla birlikte incelenen haritalarda teknik özellikler bakımından eksikler, harita renklendirmelerinde okumayı ve algılamayı zorlaştıran durumlar, haritalarda yerlerin yalnızca eski isimlerinin kullanıldığı bulgularına da ulaşmıştır. Çakır, 2014-2015 eğitim öğretim yılında kullanılan 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görselleri bazı özellikler açısından incelemiştir.²³⁶ İlk üniteden başlanarak görsellerdeki figürler ve karakterler sayılmış, simge, sembol, afiş vb. görseller dâhil edilmemiştir. Buna göre 230 görsel, 21 gazete haberi, 9 harita tespit edilmiş, bu görsellerin 115'inin (%50) Atatürk görseli olduğu ve gazete haberi, harita, antlaşmalar gibi kanıt değeri taşıyan görsellere az yer verildiği açıklanmıştır. İlköğretim

²³¹ Bülent Akbaba, "Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, C. 6, S. 1, s. 185-186.

²³² Bülent Akbaba, "İnkılap Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2005, C. 3, S. 1, s. 65.

²³³ Heinrich, Molenda, Russell, Smaldino, *a.g.e.*, s. 92-94.

²³⁴ Akbaba, "İnkılap Tarihi Öğretiminde Fotoğraf...", s. 65; Akbaba, "Tarih Öğretiminde Fotoğraf...", s. 185.

²³⁵ M. S. Yılmaz, *a.g.t.*, s. 104-151.

²³⁶ Uğur Çakır, "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı Görsellerinin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi", *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2016, C. 1, S. 1, s. 13, 15.

düzeyinde inkılap tarihi öğretimi kapsamındaki bir başka araştırma olan Çakmak ve Kaçar'ın araştırması 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan 10 görseli resim-metin ilişkisi açısından incelemiştir.²³⁷ 229 sayfa ve 38 bilgilendirici resimden oluştuğu belirtilen ders kitabında incelenen 10 resmin tamamının öğrenci seviyesine uygun, büyük oranda metinle uyumlu ve ilişkili, öğrencileri düşünmeye sevk edici düzeyde ve öğrencilerin doğru çıkarımlarda bulunabileceği, metinle çelişmeyen, net bir şekilde algılanabilir olduğu belirlenmiştir.

Ginesar ve Güven'in araştırması 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarıyla ilgili öğretmen görüşlerini belirlemiştir.²³⁸ 20 sosyal bilgileri öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleştirilen çalışmada öğretmenler ders kitaplarını güçlükler, eksikler, konular ve görsellerin yeterliliği vb. noktalarda değerlendirmiş, ders kitabının daha faydalı olabilmesi için önerilerini sunmuşlardır. Araştırmaya katılan öğretmenler ders kitaplarında görselliğin az oluşunu eksiklikler arasında açıklamış, öğretmenlerin %90'ı konular ve görsellerin öğrencilerin dikkatini çekmede yetersiz oluşunu ifade etmişlerdir. Demircioğlu, 49 tarih öğretmeni ile açık-uçlu anket ve 8 öğretmenle görüşme aracılığı ile yaptığı çalışmasında öğretmenlerin 9. sınıf tarih ders kitaplarındaki görseller ile ilgili görüşlerini belirlemiştir.²³⁹ Buna göre 204 sayfa, 36 adet harita, 17 adet tablo, 14 adet şema ve 198 adet resim bulunduğu belirtilen 2009 tarihli 9. sınıf tarih ders kitabı ile ilgili öğretmenler ders kitabındaki görsellerin % 28,5 oranında öğrenciler için ilgi çekici olmadığını, %38,7 oranında anlaşılır olmadığını, %59,1 oranında baskı kalitesini yeterli bulmadıklarını, %30,6 oranında görseller ile yazılı metin arasındaki uyumun yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca ders kitabındaki görsellerin eksik yönlerini açıkladıkları soruda 36 öğretmen en büyük eksikliği görsellerin açık ve anlaşılır olmaması (10 kişi, %20,4) ile görsellerin içerikle uyumlu olmaması (10 kişi, %20,4) olarak belirtmişlerdir. Eksikliklerle ilgili diğer durumları ise harita, tablo ve şemaların net olmayışı (6 kişi, %12,2), görsellerin baskı kalitesinin düşüklüğü (5 kişi, %10,2), şema ve tablo sayısının azlığı (3 kişi, %6,1) ve görsellerin güncel olmayışı (2 kişi, %4,0) şeklinde belirtmişlerdir. İlköğretim düzeyinde inkılap tarihi öğretimi kapsamındaki başka bir çalışma Ulu-Kalın'ın 80 sosyal

²³⁷ Zafer Çakmak, Turan Kaçar, "8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2020, C. 21, S. 2, s. 458, 460-471.

²³⁸ Özkan Ginesar, Cemal Güven, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabıyla İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2018, C. 9, S. 16, s. 1026, 1028.

²³⁹ Ebru Demircioğlu, "Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görseller Hakkında Öğretmen Görüşleri: Trabzon Örneği", *Turkish Studies*, 2013, C. 8, S. 7, s. 99-103.

bilgiler öğretmen adayı ile yaptığı çalışmadır.²⁴⁰ Öğretmen adayları, 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması onaylanan 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabını incelemişlerdir. Ders kitabında %68,75 oranında görsel öğelere yeterince yer verildiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, sözlü anlatımın görsel olarak betimlenmesi ya da yorumlanması²⁴¹ olarak tanımlanan “resimlemelerde” desenin sağlam oluşunun ise %47,5 oranında yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Yazıcı ve Özdemir’in çalışması hem ilköğretim hem de ortaöğretimde tarih öğretiminde ders kitaplarında kullanılan haritaların özelliklerini incelemektedir.²⁴² Bu kapsamda araştırmacılar 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan 4-7. sınıf Sosyal Bilgiler, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, 9-11. sınıf Tarih, 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve 12. sınıf Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ders kitaplarındaki 255 haritayı haritada bulunması gereken temel özellikler açısından incelemiş, haritalarda bu özelliklerin kullanımında eksikler oluşunu haritaların dikkatlice tasarlanmamış olmaları şeklinde yorumlamışlardır.

Alanyazındaki bu bulgular inkılap tarihi öğretiminde ders kitaplarındaki yardımcı unsurların ne ölçüde ve nasıl kullanıldığını ortaya koyduğu kadar, bu araştırmaların çoğunlukla ilköğretim düzeyinde ve görsel öğelerle ilgili olduğunu, ayrıca ortaöğretim düzeyi inkılap tarihi ders kitaplarında yardımcı unsurların kullanımı ile ilgili çalışmaların sınırlı olduğunu da göstermektedir. Bu kapsamda ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarındaki yardımcı unsurların ne ölçüde ve nasıl yer aldığı belirlenmesi mevcut durumun ortaya konularak kitapların etkin kullanımın sağlanabilmesinde iyileştirmeler yapılabilmesi bakımından önemlidir.

Bu alt başlıkta ders kitaplarında geçen yardımcı unsurlar, “görseller”, “haritalar” ve “tablolar ve grafikler” olarak ele alınmaktadır. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış ders kitapları yardımcı unsurlar (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik) bakımından incelenmektedir. Ders kitapları yardımcı

²⁴⁰ Özlem Ulu-Kalın, “Öğretmen Adaylarına Göre Bazı Kriterler Açısından T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı”, *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2020, C. 10, S. 1, s. 151-155.

²⁴¹ Gülgün Bangir Alpan, *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 102.

²⁴² Kubilay Yazıcı, Gülsün Özdemir, “Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, C. 40, s. 506.

unsurların görünüş ve teknik özellikleri, ebatları ve içeriği ile nitel olarak analiz edilmiş, son olarak sayısallaştırılan nitel veriler ile ders kitaplarının (DK1, DK2 ve DK3), kullanılan yardımcı unsurların (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik) sayı ve kapladıkları orana (%) göre istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (SPSS) programı kullanılarak Ki-Kare testi yapılmıştır.

2.1.2.1. Görseller

2000'li yıllarda mevcut Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları yaratıcılıktan uzak, görsel unsurlar açısından yetersiz ve çağdaş standartların gerisinde olarak nitelendirilmektedir.²⁴³ Ayrıca, kullanılan resmin kalitesinin (çözünürlüğünün) düşük olması, geçmişten günümüze değişim sürecini göstermeyi amaçlayanlarda tek bir resim kullanılmasıyla günümüzle bağlantı kurulmaması, resme konu olan kişi, resmin çekildiği yer ve zamanla ilgili bilgi eksikliği, resmin konuyla (metinle) ilgisinin olmaması ya da doğrudan ilişkisinin olmaması gibi metin-resim eşleştirmesinde yapılan hatalara Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretiminde ders kitaplarında sıklıkla karşılaşılmaktadır.²⁴⁴ Ders kitaplarındaki görsellerin tek başına kaynak olarak kullanılabilir olması da önemlidir.²⁴⁵

DK1, DK2 ve DK3'te yer alan numaralandırılmış resim ve fotoğraf gibi görsel unsurların bulunduğu sayfa numarası, görsel numarası, açıklaması, görsel türü, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tablolaştırılmıştır.²⁴⁶ Buna göre DK1'de 166 adet, DK2'de de 142 adet ve DK3'te de 240 adet numaralandırılmış görsel öge bulunmaktadır.

Kitaplarda ayrıca bazı görsellerin numaralandırılmadığı görülmektedir. DK1, DK2 ve DK3'te yer alan ancak numaralandırılmamış görsel unsurların numarası, bulunduğu sayfa numarası, açıklaması, görsel türü, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tablolaştırılmıştır.²⁴⁷ Buna göre DK1'de 23 adet, DK2'de 73 adet, DK3'te de 53 adet numaralandırılmamış görsel öge bulunmaktadır. Buna göre ders kitaplarında numaralandırılmış ve numaralandırılmamış görsellerin dağılımı Şekil 2'de sunulmaktadır:

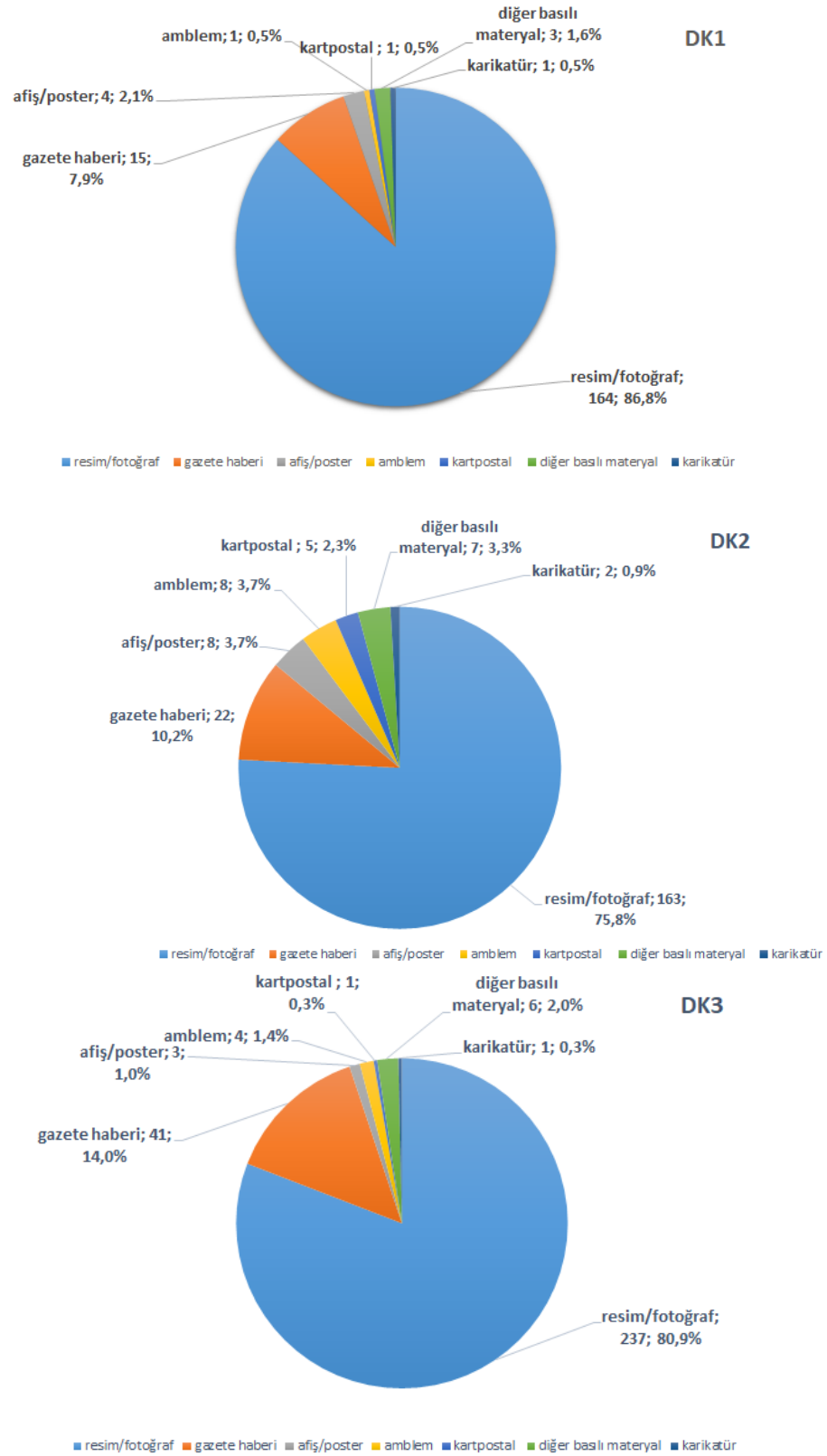
²⁴³ Saray, Tosun, **a.g.e.**, s. 289.

²⁴⁴ Cengiz Dönmez, Kubilay Yazıcı, **T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s. 278- 286.

²⁴⁵ Çelik, **a.g.m.**, s. 584.

²⁴⁶ Ders kitaplarında bulunan numaralandırılmış görseller için EK 5'e bakınız. Bu görsellere ait bilgiler DK1 için EK 5.1'de, DK2 için EK 5.2'de ve DK3 için EK 5.3'te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

²⁴⁷ Ders kitaplarında bulunan numaralandırılmamış görseller için EK 6'ya bakınız. Bu görsellere ait bilgiler DK1 için EK 6.1'de, DK2 için EK 6.2'de ve DK3 için EK 6.3'te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

Şekil 2. Ders kitaplarında numaralandırılmış ve numaralandırılmamış görsellerin dağılımı.

Şekil 2'ye göre, DK1'de bulunan konu ile ilgili 189 görselin (numaralandırılmış ve numaralandırılmamış) %86,8'i resim/fotoğraf (164 adet), %7,9'u gazete haberi (15 adet), %2,1'si afiş/poster (4 adet), %0,5'i amblem (1 adet), %0,5'i kartpostal (1 adet), %1,6'sı diğer basılı materyal (örneğin not cetveli, nüfus cüzdanı vb.) (3 adet), %0,5'i karikatür (1 adet) şeklindedir. Ayrıca ders kitaplarında konu ile ilgili bu görseller numaralandırılmış 5413,0 cm² ve numaralandırılmamış 2696,1 cm² olmak üzere toplam 8109,1 cm² olup ders kitabının %5,7'sine (15,6 sayfaya) karşılık gelmektedir.

DK2'de bulunan konu ile ilgili 215 görselin (numaralandırılmış ve numaralandırılmamış) %75,8'i resim/fotoğraf (163 adet), %10,2'si gazete haberi (22 adet), %3,7'si afiş/poster (8 adet), %3,7'si amblem (8 adet), %2,3'i kartpostal (5 adet), %3,3'ü diğer basılı (örneğin nüfus cüzdanı, kitap kapağı, rapor vb.) (7 adet), %0,9'u karikatür (2 adet) şeklindedir. Ayrıca ders kitaplarında konu ile ilgili bu görseller numaralandırılmış 7491,6 cm² ve numaralandırılmamış 4598,4 cm² olmak üzere toplam 12090,0 cm² olup ders kitabının %8'ine (23,1 sayfaya) karşılık gelmektedir.

DK3'te bulunan konu ile ilgili 293 görselin (numaralandırılmış ve numaralandırılmamış) %80,9'u resim/fotoğraf (237 adet), %14'ü gazete haberi (41 adet), %1'i afiş/poster (3 adet), %1,4'ü amblem (4 adet), %0,3'ü kartpostal (1 adet), %2'si diğer basılı materyal (örneğin kitap kapağı, nüfus cüzdanı, karne vb.) (6 adet), %0,3'ü karikatür (1 adet) şeklindedir. Ayrıca ders kitaplarında konu ile ilgili bu görseller numaralandırılmış 9527,8 cm² ve numaralandırılmamış 1789,0 cm² olmak üzere toplam 11316,8 cm² olup ders kitabının %8,2'sine (21,7 sayfaya) karşılık gelmektedir.

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinin (8. Madde) teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili bölümünde (ç) görsel ve içerik tasarımının “öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak” yapması gerektiği belirtilmektedir.²⁴⁸ Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümünde “5) *Ders kitabındaki görsellerin nitelikli olmasına özen gösterilmelidir. Görseller konunun amaç ve içeriğine uygun olmalı; kazanımlarla, öğrenme amaçlarıyla ve içerikle ilişkilendirilmelidir.*”²⁴⁹ şeklinde belirtilmektedir. Ders kitaplarında konu ile ilgili görsel miktarı diğer ünitelere oranla DK1 ve DK3'te ilk ünitelerde (1-3), DK2'de ise son ünitelerde (7-8) yoğunlaşmaktadır.

²⁴⁸ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (1).

²⁴⁹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 19.

DK1’de yer alan konu ile ilgili bu 189 görsel içerik itibari ile incelendiğinde 7’si tek başına, 38’i 2 kişi veya grup içerisinde olmak üzere Atatürk’ün 45 görseline yer verilmiştir (konu ile ilgili görsellerin %23,8’i). Görsellerde Atatürk’ün bürokrasi ile ilgili fotoğraf/resimleri dışında, halkın muhtelif kesimleri ile olan fotoğraf/resimlere dengeli bir dağılımla yer verildiği görülmektedir. İkinci sırada görsel açıklamasında isim belirtilerek 3 adet İsmet İnönü fotoğraf/resmine yer verilmiştir. Millî Mücadele’nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan kahramanlardan Kazım Karabekir görseline isim belirtilerek yer verilmemiştir. Geri kalan görseller ise çeşitli konularda fotoğraf/resim, gazete haberi, afiş/poster, amblem, kartpostal, diğer basılı materyal ve karikatürden oluşmaktadır. 2 görsel (1.5 ve 3.23 numaralı görseller) okunurluğu sağlayacak büyüklükte olmayıp, 4 görsel (2.14, 3.4, 3.20 ve 4.4. nolu görseller) ise net olmadığından anlaşılabilirliği azdır. Aynı zamanda 2.13’ün “Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti’nin Ankara’ya gelişi” görselinde de daha net bir görsele veya Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti’ne halkın verdiği desteğin bir sembolü olarak Seymenler tarafından karşılanması görseline de yer verilebilir. 3.6 numaralı görselin metin ile ilişkisi bakımından “Laiklik” konusu yerine “TBMM’nin Açılışı” konusuyla ilişkilendirilmesi daha uygun olabileceği düşünülebilir.

DK2’de konu ile ilgili numaralandırılmış ve numaralandırılmamış 215 görselin içeriğine bakıldığında 2’si tek başına, 31’i 2 kişi veya grup içerisinde olmak üzere Atatürk’ün 33 görseline yer verilmiştir (konu ile ilgili görsellerin %15,3’ü). Görseller ağırlıklı olarak bürokrasi ile ilgili Atatürk fotoğraf/resimleri olup, Atatürk’ün toplumun muhtelif kesimleri ile olan fotoğraf/resimlerinin çok fazla olmadığı görülmektedir. İkinci sırada isim belirtilerek 6 adet İsmet İnönü fotoğraf/resmine yer verilmiştir. Millî Mücadele’nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan diğer kahramanlardan Fevzi Çakmak görseline isim belirtilerek yer verilmemiştir. Geri kalan görseller ise çeşitli konularda fotoğraf/resim, gazete haberi, afiş/poster, amblem, kartpostal, diğer basılı materyal ve karikatürden oluşmaktadır. “Gecekondu ve Kentleşme” konusunda 6.12 numaralı görselde gecekondulaşmayı temsil eden bir görsel tercih edilebilir. Ayrıca ders kitabının 4.9 numaralı görselinde 18 Temmuz 1932 tarihli “Türkiye’nin Milletler Cemiyeti Üyeliği” konusu görselinde 13 Kasım 1971 tarihi belirtilerek kullanılan bir gazete haberi görseli öğrencilerde tarihle ilgili bir karışıklığa yol açabilir. DK2’deki görsellerin genel olarak ebatlarının okunurluk ve anlaşılabilirlik olarak uygun olduğu, görsellerin net ve metinlerle uyumlu olduğu görülmektedir.

DK3’te yer alan konu ile ilgili bu 293 görsel içerik bakımından incelendiğinde 5’i tek başına, 51’i 2 kişi veya grup içerisinde olmak üzere Atatürk’ün 56 görseline yer verilmiştir (konu ile ilgili görsellerin %19,1’i). Atatürk görselleri ağırlıklı olarak “Asker Atatürk” ve “Devlet Adamı

Atatürk” olarak sunulmuş olup, çocuklarla ve halk ile olan çok az fotoğrafına yer verilmiştir. İkinci sırada görsel açıklamasında isim belirtilerek ve aynı fotoğrafın tekrarı ünite başında verilmek suretiyle 10 adet İsmet İnönü fotoğraf/resmine yer verilmiştir. Ayrıca Millî Mücadele’nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan diğer kahramanlardan görsel açıklamasında isim belirterek Kazım Karabekir ve Fevzi Çakmak görsellerine yer verilmiştir. Geri kalan görseller ise çeşitli konularda fotoğraf/resim, gazete haberi, afiş/poster, amblem, kartpostal, diğer basılı materyal ve karikatürden oluşmaktadır. Ayrıca DK3’te “Düzenli Ordunun Kurulması” konusunda 2.24 numaralı “Mustafa Kemal, Ethem ve ona bağlı Kuvâ-yı Seyyare birliğiyle” isimli görseline yer verilmiştir. Ancak hemen bir sonraki “I. İnönü Muharebesi (6-10 Ocak 1921)” konusunda “...*Bu sırada Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, Ethem ayaklanmasıyla uğraşıyordu...*”, “...*Bu savaş sonunda Ethem kuvvetleri de mağlup edildi...*” (s.79) ifadeleri vardır. Bu bağlamda bir isyancı birliği ile Mustafa Kemal’in birlikte fotoğraflarına yer verilmesi öğrencilerde bir yanlıya neden olabilir. “Maarif Kongresi (16-21 Temmuz 1921)” konusunda yer alan 2.29 numaralı “Mustafa Kemal Millî Mücadele’den sonra kendisini karşılayan çocuklarla” isimli görselin konu ile ilişki ve konu-zaman ilişkisi açısından konu metni ile uyumlu olmadığı görülmektedir. “Siyasi Gelişmeler” konusunun 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile ilgili bölümünde konu metni ile ilgili Kenan Evren’e ait 2’si tek başına (7.7 numaralı görsel, 7.12 gazete haberi görseli) ve ünite başı görseli olarak da iki kez kullanılan Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel’in de olduğu grup içerisinde bir fotoğrafı (7.6 numaralı görsel) olmak üzere 4 görsele yer verilmiştir. Görsellerde gereksiz tekrarlardan kaçınılabilir.

Her üç ders kitabında, görsellerde geçmişten günümüze değişim sürecini ve aradaki farklılıkları vurgulayacak olan aynı mekânın farklı tarihlerde çekilmiş fotoğraflarına yer verilmediği görülmektedir. Bu tür görsellerin eski yeni ilişkisinin daha iyi açıklanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ders kitaplarında özellikle Atatürk görsellerinde ağırlıklı olarak üniformalı ve takım elbise giydiği fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Atatürk’ün barışçı olmasını, insan ve çocuk sevgisini, çalışkanlığını ve her ortamda okumayı seven yönlerini gösteren ve öğrencilerin ilgisini çekecek fotoğrafları da kullanılabilir.

Ders kitaplarında konu ile doğrudan ilgili olmayan ve ders kitaplarının baş kısmında bulunan iç kapak ve ünite öncesi bölümlerinde (içindekiler ve kitap tanıtım sayfaları) kitaptaki konuların sunumu ile ilgili yapıyı tanıtan “tanıtıcı” görseller ile yönetmeliğe göre olması gereken (“*ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında, ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön*”

yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunur.” ²⁵⁰) “zorunlu” görseller bulunmaktadır. DK1, DK2 ve DK3’te yer alan konu dışı görselin numarası, bulunduğu sayfaları, bulunduğu yeri, görsel konusunu, görsel türünü, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tablolştırılmıştır.²⁵¹ Buna göre DK1’de 16 adet, DK2’de 13 adet ve DK3’te 4 adet konu dışı görseli bulunmaktadır. DK1, DK2 ve DK3’te de sırasıyla 1316,1 cm², 715,5 cm² ve 866,7 cm² alan kaplamaktadır.

Ders kitaplarında ayrıca konu ile ilgili okumaya, araştırmaya, yorum yapmaya, tartışmaya ve açıklamaya teşvik edici bilgiyi organize edici bölümler bulunmaktadır. Bu bölümlerin de her biri amaca uygun olacak şekilde kitap, soru işareti vb. bir görselle desteklenmiştir. DK1, DK2 ve DK3’te yer alan bilgiyi organize edici görselin bulunduğu sayfaları, adeti, adı ve açıklaması, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tablolştırılmıştır.²⁵² Buna göre DK1’de 348 adet, DK2’de 341 adet ve DK3’te de 79 adet organize edici bölüm görseli bulunmaktadır. DK1, DK2 ve DK3’te sırasıyla 374,0 cm², 661,1 cm² ve 38,7 cm² alan kaplamaktadır.

Konu dışı ve organize edici görsellerin tamamı fotoğraf/resim görselleri olup DK1’de toplam 364 adet, DK2’de toplam 354 ve DK3’te toplam 83 adettir. Bu görseller sırasıyla ders kitaplarında 1690,1 cm², 1376,6 cm² ve 905,4 cm² alan kaplamakta olup ders kitaplarının sırasıyla %1,2’sine (3,2 sayfaya), %0,9’una (2,6 sayfaya) ve %0,7’sine (1,7 sayfaya) karşılık gelmektedir. Tablo 12 ders kitaplarında yer alan görsellerin sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesini özetlemektedir.

²⁵⁰ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8ç (5).

²⁵¹ Ders kitaplarında bulunan konu dışı görseller için EK 7’ye bakınız. Bu görsellere ait bilgiler DK1 için EK 7.1’de, DK2 için EK 7.2’de ve DK3 için EK 7.3’te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

²⁵² Ders kitaplarında bulunan organize edici görseller için EK 8’ye bakınız. Bu görsellere ait bilgiler DK1 için EK 8.1’de, DK2 için EK 8.2’de ve DK3 için EK 8.3’te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

Tablo 12. Ders kitaplarındaki görsellerin sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.

Görseller	DK1	DK2	DK3
Konu ile İlgili Görsel Sayısı	166 (numaralı) 23 (numarasız) 189 (TOPLAM)	142 (numaralı) 73 (numarasız) 215 (TOPLAM)	240 (numaralı) 53 (numarasız) 293 (TOPLAM)
Atatürk Görseli Sayısı ve Oranı	45 Atatürk Görseli Konu ile İlgili Görsellerin %23,8'i	33 Atatürk Görseli Konu ile İlgili Görsellerin %15,3'ü	56 Atatürk Görseli Konu ile İlgili Görsellerin %19'u
Konu Dışı ve Organize Edici Görsel Sayısı	16 (konu dışı) 348 (organize edici) 364 (TOPLAM)	13 (konu dışı) 341 (organize edici) 354 (TOPLAM)	4 (konu dışı) 79 (organize edici) 83 (TOPLAM)
Konu ile İlgili Görsellerin Kapladığı Alan	5413,0 cm ² (numaralı) 2696,1 cm ² (numarasız) 8109,1 cm² (TOPLAM)	7491,6 cm ² (numaralı) 4598,4 cm ² (numarasız) 12090,0 cm² (TOPLAM)	9527,8 cm ² (numaralı) 1789,0 cm ² (numarasız) 11316,8 cm² (TOPLAM)
Konu Dışı ve Organize Edici Görsellerin Kapladığı Alan	1316,1 cm ² (konu dışı) 374,0 cm ² (organize edici) 1690,1 cm² (TOPLAM)	715,5 cm ² (konu dışı) 661,1 cm ² (organize edici) 1376,6 cm² (TOPLAM)	866,7 cm ² (konu dışı) 38,7 cm ² (organize edici) 905,4 cm² (TOPLAM)
Konu ile İlgili Görsellerin Kitapta Kapladığı Sayfa Sayısı ve Yüzdesi	15,6 sayfa Kitabın %5,7'si	23,1 sayfa Kitabın %8,0'i	21,7 sayfa Kitabın %8,2'si
Konu Dışı ve Organize Edici Görsellerin Kitapta Kapladığı Sayfa Sayısı ve Yüzdesi	3,2 sayfa Kitabın %1,2'si	2,6 sayfa Kitabın %0,9'u	1,7 sayfa Kitabın %0,7'si

Tablo 12'ye göre en çok Atatürk görseli DK3'te bulunmakta ve Atatürk görselleri konu ile ilgili görsellerin %19'unu oluşturmaktadır. Ancak konu ile ilgili görsellerin sayısı ders kitaplarına göre değiştiğinden Atatürk görsellerinin konu ile ilgili görsellerde en büyük oranı DK1'e aittir (%23,8). Ders kitaplarında bilgiyi organize etmek üzere kullanılan kitap, soru işareti vb. sembol türü görseller de ders kitaplarında ortalama %1 yer kaplamaktadır. Konu ile ilgili görseller ele alındığında DK1'de kitabın 15,6'sayfa, DK2'de 23,1 sayfa ve DK3'te 21,7 sayfa yer kaplamakta olup, en büyük oranda DK3'te kitabın %8,2'sine karşılık gelmektedir.

2.1.2.2. Haritalar

Dersin adı ve içeriği kapsamında haritalar ders kitaplarında diğer önemli yardımcı unsurlardır. Tarihte meydana gelen olayları kavrayabilmek, olayı ilgilendiren mekânların özellikleri bilmeyi gerektirmektedir, çünkü tarihi olaylar hem zamanla hem de mekânla ilgilidir. Tarihi olayların

mekânla ilgili yönü ise haritalarla ilişkilendirilerek öğretilmektedir. Böylece tarihi olaylar ezber ve hikâye olmaktan çıkmaktadır.²⁵³

Haritaların tarih derslerinde kullanılmasının öğrencide kazandırılmak istenen hedefleri gerçekleştirmesi için 2018 ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programında “*Öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı olarak (senkronik) algılamalarını sağlamak amacıyla harita, tarih şeridi vb. materyallerden yararlanılmalıdır.*” (s.18) programının uygulanmasında dikkat edilecek 7. husus olarak belirtilmiştir. Ayrıca 10. hususta içerikle ilgili diğer yazılı ve görsel öğelerle birlikte kullanılacak haritaların öğrenci seviyesine ve pedagojik ilkelere uygun olması belirtilmektedir. Programda bir kazanımın (2.3. *Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele sürecine etkilerini analiz eder*) a açıklamasında da (*Sevr Antlaşması'nın öngördüğü sınırlar harita üzerinde gösterilir*) konu ile ilgili harita kullanımına işaret edilmektedir.

Tarih öğretiminde yaygın olarak belli devletlerin savaş öncesi ve savaş sonrası sınırları ile göç yollarını göstermek amacıyla kullanılan haritalar, tarih atlasları ve duvar haritaları gibi ayrı materyal olarak kullanıldığı gibi ders kitapları içerisinde de kullanılmaktadırlar.²⁵⁴ Ayrıca, MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinin (8. Madde) teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili bölümünde (ç.7) “*Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ile Tarih ve Coğrafya kitaplarında Türkiye haritası; Sosyal Bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Tarih, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi kitaplarında Türk dünyası haritası yer alır.*”²⁵⁵ şeklinde ilköğretimden ortaöğretime tarihle ilgili derslere ait kitaplardaki temel harita kullanımına da değinilmektedir.

Geleneksel tarih eğitim sisteminde ders kitapları, öğrenci ve öğretmenlerin ilk başvurduğu kaynaklardır. Tarih atlasları ve duvar haritaları ise birçok öğretmenin derslerde kullandığı en önemli materyallerdir.²⁵⁶ Tarih öğretimi için bu kadar öneme sahip haritaların bir takım teknik özelliklere sahip olması da gerekmektedir. Bunlar, haritayı kullananların harita üzerinde gösterilen şekil ve işaretleri anlamasını sağlayacak “lejant”; haritadaki yönleri algılama

²⁵³ Hamza Akengin, “Tarih Öğretiminde Kullanılan Haritalar Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish History Education Journal**, 2015, C. 4, S. 1, s. 122.

²⁵⁴ Mustafa Öztürk, “Tarih Öğretiminde Harita Bilgisi ve Kullanımı”, Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 231.

²⁵⁵ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012...., Madde 8ç (7).

²⁵⁶ M. Öztürk, **a.g.e.**, s. 231.

konusunda rehberlik edecek “yön işareti”; mesafeler konusunda doğru çıkarımda bulunmayı sağlayacak “ölçek”; konumlandırmanın doğru yapılabilmesi için “paralel ve meridyen numaraları” ile haritayı tanımlayan “harita başlığı” bir haritanın olmazsa olmazlarıdır.²⁵⁷ DK1, DK2 ve DK3’te yer alan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritaların bulunduğu sayfa numarası, harita numarası, adı, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tablolştırılmıştır.²⁵⁸ Ayrıca Tablo 13 ders kitaplarındaki haritaların/çizimlerin sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesini göstermektedir.

Tablo 13. Ders kitaplarındaki haritaların/çizimlerin sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.

Harita/Çizim	DK1	DK2	DK3
Harita/Çizim Sayısı	26 (numaralı harita) 2 (numarasız harita) 28 (TOPLAM)	7 (numaralı harita) 3 (numarasız harita) 10 (TOPLAM) 7 çizim	21 (numaralı) 2 (numarasız) 23 (TOPLAM)
Haritaların/Çizimlerin Kapladığı Alan	2586,5 cm ² (harita) 0 cm ² (çizim) 2586,5 cm² (TOPLAM)	1490,6 cm ² (harita) 800,1 cm ² (çizim) 2290,7 cm² (TOPLAM)	2454,9 cm ² (harita) 0 cm ² (çizim) 2454,9 cm² (TOPLAM)
Haritaların/Çizimlerin Kitapta Kapladığı Sayfa Sayısı ve Yüzdesi	5 sayfa Kitabın %1,8’i	4,4 sayfa Kitabın %1,5’i	4,7 sayfa Kitabın %1,8’i

Buna göre DK1’de numaralandırılmış 26, numaralandırılmamış 2 olmak üzere toplam 28 adet, DK2’de de numaralandırılmış 7, numaralandırılmamış 3 olmak üzere toplam 10 adet, DK3’te de numaralandırılmış 21, numaralandırılmamış 2 olmak üzere toplam 23 adet harita bulunmaktadır. DK2’de ayrıca harita gibi kullanılan 7 tane çizim bulunmaktadır. DK1’de bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar toplam 2586,5 cm² alan kaplayıp kitabın %1,8’ine (5 sayfaya) karşılık gelmektedir. DK2’de bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar toplam 1490,6 cm² alan kaplayıp ders kitabının %1’ine (2,8 sayfaya) karşılık gelmektedir. Bu sayı ve oranlara çizimler (800,1 cm²) dâhil edildiğinde ise DK2’deki harita ve çizim alanı genel toplamı 2290,7 cm² olup ders kitabında %1,5’ine (4,4 sayfaya) karşılık gelmektedir. DK3’te bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar toplam 2454,9 cm² alan kaplayıp kitabın %1,8’ine (4,7 sayfaya) karşılık gelmektedir. Ayrıca, ders kitaplarındaki haritaların ve çizimlerin ünitelere göre dağılımı Tablo 14’te sunulmaktadır.

²⁵⁷ Akengin, **a.g.m.**, s. 129.

²⁵⁸ Ders kitaplarında bulunan haritalar için EK 9’a bakınız. Bu haritalara ait bilgiler DK1 için EK 9.1’de, DK2 için EK 9.2’de ve DK3 için EK 9.3’te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

Tablo 14. Ders kitaplarındaki harita ve çizimlerin ünitelere göre dağılımı.

Kitap	1. Ünite	2. Ünite	3. Ünite	4. Ünite	5. Ünite	6. Ünite	7. Ünite	8. Ünite	Kitap Sonu	Toplam
DK1	8	9	1	1	-	2	3	2	2 (numarasız)	28
DK2	4	9	-	-	1	-	1 (numarasız)	-	2 (numarasız)	17
DK3	7	7	-	-	1	1	4	1	2 (numarasız)	23

Buna göre DK1 ve DK3'te harita kullanımı DK2'ye göre daha fazla olup, her üç kitapta da harita kullanımı ilk ünitelerde (1 ve 2) yoğunlaşmaktadır. DK1, DK2 ve DK3'te kullanılan haritaların bu unsurlar doğrultusunda incelenmesine dair bulgular tablolştırılmıştır.²⁵⁹ Ders kitaplarındaki haritaların kullanımında temel özelliklerdeki eksikler Tablo 15'te sunulmaktadır.

Tablo 15. Ders kitaplarındaki haritalarda temel özelliklerdeki eksiklikler.

Temel Özellikler	DK1	DK2	DK3
Harita başlığı	-	220. sayfadaki numaralandırılmamış harita	-
Ölçek	2.2, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 3.1, 4.1 Nolu Haritalar	1.1, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2 Nolu Haritalar ve 220. sayfadaki numaralandırılmamış harita	2.2 Nolu Harita
Yön İşareti	Türkiye Mülki İdari Bölümler Haritası, Türk Dünyası Haritası	Türkiye Haritası, Türk Dünyası Haritası	2.2, 2.3, 6.1 Nolu Haritalar, Türkiye Haritası, Türk Dünyası Haritası
Lejant	1.2, 1.3, 1.7, 2.3, 2.5, 2.6, 7.3 Nolu Haritalar	1.1, 2.1, 5.1 Nolu Haritalar	1.1, 1.2, 1.6, 2.6, 7.1, 7.2, 7.3, 7.4 Nolu Haritalar
Paralel ve Meridyen Numaraları (Koordinat Sistemi-Konum Bilgisi)	Tüm Haritalar	Tüm Haritalar	Tüm Haritalar

* DK1'de 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 8.1 ve 8.2 Nolu Haritalarda "Ölçekte" eksikler mevcuttur: Ölçekte birim belirtilmemiştir (örneğin, ölçekte belirtilen "100" ün ne ifade bilinmemektedir). ** DK2'de 1.3 Nolu Haritada Lejantta eksiklikler mevcuttur (örneğin haritada çift kılıç vardır ancak bunun anlamı belirtilmemiştir).

DK1'deki haritaların içeriklerine bakıldığında haritaların tümünün konu metni ile alakalı oldukları ve 1 harita hariç devletlerin savaş öncesi ve sonrası sınırlarını ve pozisyonlarını gösteren haritalar olduğu görülmektedir. Ders kitabındaki 3.1 numaralı harita (s. 128) ise farklı olarak, Osmanlı Devleti zamanında ve Atatürk döneminde, Anadolu'da yapılmış demiryollarının karşılaştırmalı haritasıdır. En fazla harita 2. Ünite olan "Millî Mücadele" ünitesinde kullanılmıştır (9 adet). DK1'de haritalar harita tekniği açısından ele alındığında tamamında harita başlığı bulunmaktadır. Bununla birlikte haritaların tamamında paralel ve meridyenler; 8 haritada ölçek ve 7 haritada lejant bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu öğelerin

²⁵⁹ Ders kitaplarında bulunan haritaların özellikleri için EK 10'a bakınız. Haritaların özelliklerine ait bilgiler DK1 için EK 10.1'de, DK2 için EK 10.2'de ve DK3 için EK 10.3'te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

bulunduğu bazı haritalarda ise eksikler mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 8.1 ve 8.2 numaralı haritalarda ölçek biriminin (uzunluk) belirtilmediği görülmektedir. Numaralandırılmamış iki harita (ders kitabı sonundaki) dışında tüm haritalarda yön işareti kullanılmıştır. Bunlara ek olarak, 2.5 numaralı haritada yerleşim yerleri isimleri o döneme ait yer isimleri olarak verilmiştir. Haritada “Koçhisar” olarak geçen yer isminin yanına parantez içerisinde günümüzdeki adı olan “İlgaz” olarak belirtilmesi ders kitabını kullananlarda bu iki yerin farklı olduğu kavram yanlışlığının oluşumunu engelleyebilir. 2.2 numaralı Sevr Antlaşması haritasında, Osmanlı Devleti’ne bırakılan bölgede yer alan iller ile kaybedilen toprakları temsil eden bölgelerdeki illerin isimleri yazılarak haritada gösterilebilir. 1.6 numaralı haritayı işaret eden konu metninde Anafartalar, Arıburnu, Conkbayırı ve Kireçtepe isimlerinin verildiği görülmektedir. Ancak metinde geçen bu yerlerden “Kireçtepe” haritada gösterilmemiştir. Metinlerde yer alan yerler haritada mutlaka gösterilmeli ve metin içerisinde de koyu olarak yazılması gerekmektedir.²⁶⁰ Ayrıca ilgili haritayı kullanan metinde, İtilaf Devletleri’nin Çanakkale Cephesini açmasındaki amaçları arasında Boğazları ele geçirerek Çarlık Rusya’sına gerekli askeri ve ekonomik yardımları yapmak ifadesi yer almaktadır. Haritanın sağ üst köşesine bir lokasyon haritası verilmesi konunun ve konunun öğrenciler tarafından daha iyi algılanmasına yardımcı olabilir.²⁶¹

2.1 numaralı haritada lejant, haritanın görünmesi gereken bazı yerleri kaplamaktadır. 2.7 numaralı Sakarya Meydan Muharebesi haritası hariç, 2.4 numaralı I. İnönü Muharebesi, 2.5 İstiklal Yolu, 2.8 Büyük Taarruz haritalarında lokasyon haritalarının kullanılmadığı görülmektedir. Kurtuluş Savaşı’nın Batı Cephesi muharebelerinde haritaların sağ üst köşelerinde lokasyon haritalarının kullanılması öğrencide oluşabilecek kavram yanlışlarının önüne geçebilir. Özellikle Mustafa Kemal Paşa’nın Dumlupınar’da kazanılan muharebe sonunda verdiği “*Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!*” emri ile hedefin İzmir ve Ege Denizi, yani batı Anadolu olduğunu, muharebelerin kısmen İç Anadolu ve Ege Bölgesi’nde yapıldığını, o dönemde Osmanlı Devleti tarafından Ege Denizi’ne “Akdeniz” denildiğini ve Mustafa Kemal Paşa’nın da Osmanlı askeri okullarında okutulan coğrafya derslerindeki bilgiye sadık kalarak bu emri verdiği öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılabilir.

DK1’de harita başlığı kullanımı ile ilgili örneğin, bazı numaralandırılmış haritalarda “harita” terimi kullanılmadığı, kullanan bazı ifadelerle tamamının küçük harfle yazıldığı ya da ilk harfi

²⁶⁰ Dönmez, Yazıcı, a.g.e., s. 27.

²⁶¹ Dönmez, Yazıcı, a.g.e., s. 27.

büyük, kalanı küçük harfle yazıldığı kullanım göz önüne alındığında harita isimlerinin tutarsız olarak kullanıldığı söylenebilir.

DK2’de 10 adet haritaya ek olarak 7 adet çizim olduğu görülmektedir. Bir çizimin harita olarak kabul edilebilmesi için 5 temel özelliğe (başlık, ölçek, yön, lejant ve koordinat sistemi-konum bilgisi) sahip olması beklenir.²⁶² Çizimler konuyu açıklayıcı haritalar gibi kullanılmış olsa da yalnızca haritaların kullanımındaki özellikler tabloda sunulmuştur. Haritaların tamamı içerikle uyumludur. Kullanılan haritalar devletlerin savaş öncesi ve savaş sonrası sınırlarını, pozisyonlarını, çıkan iç karışıklık merkezleri ile cephe gerisi cephane yollarını göstermektedirler. En fazla harita 1. Ünite olan “XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” ünitesinde kullanılmıştır (4 adet). Harita amacıyla kullanılan çizimler dâhil edildiğinde ise bu sayının en çok 2. Ünite olan “Millî Mücadele” ünitesinde olduğu görülmektedir (2 adet harita, 7 adet çizim). DK2’de kullanılan haritalar harita tekniği açısından ele alındığında bir harita (numaralandırılmamış harita, s. 220) dışındaki diğer 9 haritada harita başlığı bulunmaktadır. 6 haritada ölçek, 3 haritada ise lejant kullanılmadığı görülmektedir. Ayrıca ders kitabında lejant kullanılan haritaların biri dışında yapılış amacına göre belirlenmiş yerlerin ve belli sembollerin lejantta belirtildiği görülürken, lejant kullanılan 1.3 numaralı haritada çapraz kılıç sembolünün lejantta belirtilmediği görülmektedir. Bununla birlikte haritaların tamamında paralel ve meridyenler yer almazken, iki harita hariç (kitap sonu haritaları s. 287-288) tüm haritalarda yön işareti bulunmaktadır. Ayrıca, 1.1 numaralı haritada ülke isimlerinin tamamı büyük harfle yazılı iken “Osmanlı Devleti” ilk harfler büyük olmak üzere tamamı küçük harfler ile yazılmıştır. 1.3 numaralı haritada ise “Kıbrıs” yazı puntosunun haritada Kıbrıs Adası’nın üzerini büyük çoğunlukla kapattığı görülmektedir. Harita 1.1’de tek renk (açık kahverengi) kullanılmıştır. Ülkeler için farklı renkler kullanılması öğrencilerin devlet sınırlarını daha belirgin şekilde ayırt etmelerini sağlayabilir. DK2’de ayrıca Çanakkale Muharebeleri ile ilgili bir harita ya da çizim kullanılmaması bir eksikliklerdir. 2.2 numaralı Sevr Barış Antlaşması’na göre Osmanlı Devleti haritasında Sevr Antlaşması’nın 84. Maddesine göre Gökçeada ve Bozcaada’nın Yunanistan İdare Bölgesi’ne bırakılan yerler arasında gösterilmediği görülmektedir. 2.1-2.7 numaralı Kurtuluş Savaşı Batı Cephesi muharebelerini gösteren çizimlerde ek olarak lokasyon haritalarına yer verildiği görülmektedir. Lokasyon haritalarının verilmesi Kurtuluş Savaşı ile ilgili konuların anlaşılması yardımcı olması açısından önemlidir. DK2’de harita başlığı kullanımı ile ilgili bir numaralandırılmış haritada (5.1) “harita” terimi ile bir diğerinde (1.2) “haritaları” terimi kullanımı dışında harita adında kullanılmamaktadır.

²⁶² M. Öztürk, a.g.e., s. 233-234.

DK3'teki haritaların içeriklerine bakıldığında numaralandırılmış haritaların tamamının konu metni ile alakalı oldukları ve devletlerin savaş öncesi ve sonrası sınırlarını ve pozisyonlarını gösteren haritalar olduğu görülmektedir. DK3'te haritalar, harita tekniği açısından ele alındığında tümünde harita başlığı bulunmaktadır. Haritaların tamamında paralel ve meridyen numaraları, 8 haritada lejant, 5 haritada yön işareti, 1 haritada ise ölçek bulunmamaktadır. Ayrıca 1.1 ve 1.2 numaralı haritalarda devletlerin sınırları net olarak belirtilmemiş ve birbirine yakın renkler kullanılmıştır. DK3'te ayrıca 1683 2. Viyana Kuşatmasından bu yana, Türk Ordusunun yaptığı ilk taarruz savaşı olma özelliği taşıyan “Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi” konusunda bir haritaya veya çizime yer verilmediği görülmektedir. Ders kitabında kullanılan haritalarının bazılarının okunurluğu renkler ve yazı boyutuna bağlı olarak zor olsa da tamamının anlaşılabilirliği olumsuz etkilemeyecek baskı kalitesindedir. DK3'te bir harita başlığı (1.1) dışında diğer harita başlıkları özel isimler dışında küçük harfle yazılmış olduğu, ayrıca haritalarda yön gösterim sembolü ve ölçek sembolü ile tutarsızlıklar olduğu görülmektedir.

Her üç ders kitabında haritaların temel unsurların kullanımında eksikleri olduğu, yer alan harita ve çizimlerin baskı kalitelerinin iyi olduğu, konu ile ilişkili ve konuyu somutlaştırabilme özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte güncel sorunlarla ilişki kurabilmek adına Türkiye'nin Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'deki kıta sahanlığını gösteren haritalara yer verilmediği görülmektedir.

2.1.2.3. Tablolar ve Grafikler

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında diğer yardımcı unsurlar ise tablolardır. İlgili metin ile bütün oluşturacak şekilde verilen tablolar metnin öğrenci tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlaması açısından önemlidir.²⁶³

DK1, DK2 ve DK3'te yer alan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış tabloların bulunduğu sayfa numarası, tablo numarası, açıklaması, tablo türü, yatay ve dikey ebatları (cm), sayfada kapladığı alan (cm²) ile kitapta kapladığı toplam alan (cm²) tabloluşturulmuştur.²⁶⁴ Buna göre DK1'de numaralandırılmış 17, numaralandırılmamış 8 adet olmak üzere toplam 25 adet; DK2'de numaralandırılmış 24, numaralandırılmamış 4 adet olmak üzere toplam 28 adet ve

²⁶³ Dönmez, Yazıcı, a.g.e., s. 292-293.

²⁶⁴ Ders kitaplarında bulunan tablolar için EK 11'e bakınız. Bu tablolara ait bilgiler DK1 için EK 11.1'de, DK2 için EK 11.2'de ve DK3 için EK 11.3'te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

DK3’te de numaralandırılmış 25, numaralandırılmamış 4 adet olmak üzere toplam 29 adet tablo bulunmaktadır.

DK1’deki 17 adet numaralandırılmış tablonun 12’si açıklama, 5’i ise istatistiki bilgi sunan tablolardır. Bu kitaptaki 8 adet numaralandırılmamış tablo ise Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları içerisinde (s. 52, 97, 134, 158 ve 194) 5 adet açıklama, 172., 222. ve 254. sayfalarda 3 adet istatistik niteliğindedir. DK1’de kullanılan istatistik tabloları; köylü ve kentli nüfus sayısı gibi nüfus ile ilgili tablo(lar), genel seçimlerde partilerin aldıkları oy oranlarını gösteren siyasi konularla ilgili tablo(lar), yıllara göre Türkiye’de kişi başına düşen gayri safi yurt içi gelir miktarını ve askeri darbeler öncesi ve sonrası kişi başına düşen millî gelirleri gösteren ekonomi alanındaki konularla ilgili istatistiki bilgilerden oluşmaktadır. İstatistiki tablo olarak savaşlarla ilgili konularda yalnızca 2 istatistik tablosu kullanılmıştır. Konuları tamamlayıcı ve açıklayıcı olması bakımından Kurtuluş Savaşı’nda yapılan muharebelerin tümünde orduların asker ve teçhizat sayıları tablo ile verilebilir. Türk ordusunun Batı Cephesi muharebelerinde düşman ordusuna göre asker ve teçhizat azlığının istatistik olarak tablolara yansıtılması, Millî Mücadelenin hangi zorluklar altında kazanıldığını öğrenciye işaret etmesi bakımından önemli bir gösterge olabilir. Atatürk döneminde sağlık alanında yapılan düzenlemeler sonrası Türkiye’de yıllar içerisinde hastane/eczane sayıları ile hekim sayısındaki hızlı artış istatistiki olarak verilebilir. Yine Atatürk döneminde eğitim alanında yapılan inkılaplar konusunda yıllara göre okuma yazma bilenlerin oranı, kız çocuklarının okullaşma oranında gösterilen başarı istatistiki olarak karşılaştırmalı tablolar veya grafikler ile verilebilir. Bu bağlamda DK1’de kullanılan istatistiki tablo çeşitliliğinin kısıtlı olduğu görülmektedir. DK1’deki tablolar toplam 1498,8 cm² alan kaplamakta olup ders kitabının %1,1’ine (2,9 sayfaya) karşılık gelmektedir.

DK2’deki 24 adet numaralandırılmış tablonun 11’i açıklama, 13’ü ise istatistiki bilgi sunan tablolardır. DK2’deki 4 adet numaralandırılmamış tablonun ise tamamı “Etkinlik” Ünite Sonu içerisinde (s. 14, 39, 82 ve 92) istatistik niteliğindedir. İstatistiki bilgi içeren tabloların askeri konularda (savaşlardaki ülkelerin asker sayıları, ölen ve yaralanan asker sayıları, teçhizat sayıları vb.), eğitim konularında (kız ve erkek öğrencilerin yıllara göre okullaşma oranları vb.), sağlık konularında (hastane sayısı, hekim sayısı vb.), ekonomi konularında (ülkelerin işsizlik oranları, sanayi endeksleri, özelleştirme, gelir ve gider vb.), siyasi konularda (genel seçimlerdeki partilerin oy oranları vb.), ulaşım ile ilgili konularda (kara, hava, deniz ve demiryollarında yıllara göre taşınan yük miktarı ve yolcu sayısı vb.) ve nüfus ile ilgili konularda (köylü/kentli nüfus oranının yıllara göre dağılımı, Suriyeli nüfus oranları vb.) olmak üzere

çeşitlilikle kullanıldığı görülmektedir. DK2'deki tablolar toplam 2920,8 cm² alan kaplamakta olup ders kitabının %1,9'una (5,6 sayfaya) karşılık gelmektedir.

DK3'teki 25 adet numaralandırılmış tablonun 12'si açıklama, 13'ü ise istatistiki bilgi sunan tablolardır. DK3'deki 4 adet numaralandırılmamış tablonun (s.46, 48, 94, 214) ise tamamı açıklama tablosu niteliğindedir. İstatistiki bilgi içeren tablolar, savaşlarda ülkelerin askeri kuvvet dengesi, partilerin aldıkları oy oranları, yıllara göre yapılan ithalat - ihracat ve Türkiye'nin büyüme oranları, enflasyon verileri vb. gösteren tablolardır. DK3'teki tablolar toplam 2416,2 cm² alan kaplamakta olup ders kitabının %1,8'ine (4,6 sayfaya) karşılık gelmektedir.

Ders kitaplarında tablo kullanımına bakıldığında kullanım sayılarının yakın (sırasıyla 25, 28, 29) olduğu, ancak tablo türünün DK1 ve DK3'te daha çok konuya adapte edilen açıklama tabloları iken DK2'de ise çoğunlukla istatistik tabloları olduğu görülmektedir. Ayrıca tablo içeriklerindeki çeşitlilikte ise DK2'nin diğerlerinden daha çeşitli olduğu, DK1'deki istatistik tablolarındaki çeşitliliğin ise sınırlı olduğu söylenebilir.

DK1 ve DK3'te grafik bulunmamaktadır. DK2'de ise numaralandırılmış 2, numaralandırılmamış 1 olmak üzere toplam 3 adet grafik bulunmaktadır. Ayrıca DK2'deki 3 adet grafik toplam 177,8 cm² alan kaplayıp, bu kaplanan alan ders kitabının %0,1'ine (0,3 sayfaya) karşılık gelmektedir. Her üç ders kitabında kullanılan tabloların (ve grafiklerin) sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi Tablo 16'da sunulmaktadır.

Tablo 16. Ders kitaplarındaki tabloların (ve grafiklerin) sayısı, kapladığı alan (cm²) ve kitaplarda kapladığı sayfa sayısı ve yüzdesi.

Tablolar (ve Grafikler)	DK1	DK2	DK3
Tablo (ve Grafik) Sayısı	17 (numaralı tablo) 8 (numarasız tablo) 25 (TOPLAM) grafik yok	24 (numaralı tablo) 4 (numarasız tablo) 28 (TOPLAM) 3 grafik	25 (numaralı) 4 (numarasız) 29 (TOPLAM) grafik yok
Tabloların (ve Grafiklerin) Kapladığı Alan	1498,8 cm ² (tablo) 0 cm ² (grafik) 1498,8 cm² (TOPLAM)	2920,8 cm ² (tablo) 177,8 cm ² (grafik) 3098,6 cm² (TOPLAM)	2416,2 cm ² (tablo) 0 cm ² (grafik) 2416,2 cm² (TOPLAM)
Tablo (ve Grafiklerin) Kitapta Kapladığı Sayfa Sayısı ve Yüzdesi	2,9 sayfa Kitabın %1,1'i	5,6 sayfa Kitabın %1,9'u (tablo) 0,3 sayfa Kitabın %0,1'i (grafik)	4,6 sayfa Kitabın %1,8'i

Tablo 16’da görüldüğü üzere tablolar en çok DK2’de yer kaplamakta ve bu da kitabın %1,9’una karşılık gelmektedir. DK2’deki tablo sayısının DK3’ten 1 eksik olmasına rağmen daha fazla yer kaplaması tabloların boyutu, dolayısıyla tabloların daha büyük olması ile ilişkilendirilebilir.

Ders kitaplarında yardımcı unsurlar farklı sayıda ve oranda bulunmaktadır. Ders kitaplarında tüm yardımcı unsurlar DK1’de 26,7 sayfa, DK2’de ise 38,8 sayfa, DK3’te ise 32,7 sayfa olup sırasıyla kitapların %9,8, %13,5 ve %12,4’ünü oluşturmaktadır. DK2 ve DK3 benzer oran ve sayfa sayısı ile daha fazla yardımcı unsur barındırır da, bu unsurların en çok DK2’de yer aldığı ve daha fazla sayfaya karşılık geldiği görülmektedir. Ders kitaplarının (DK1, DK2 ve DK3), kullanılan yardımcı unsurların (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik) sayı ve kapladıkları orana (%) göre istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (SPSS) programı kullanılarak Ki-Kare testi yapılmıştır. Analiz sonuçları ders kitaplarının, kullanılan yardımcı unsurların (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik) sayısına göre istatistiksel olarak farklılaşmadığını ($p > \alpha$) ortaya koymuştur [$X^2 (df= 4, N= 850) = 7.953, p= .093$]. Benzer şekilde ders kitapları, kullanılan yardımcı unsurların (fotoğraf/resim, harita/çizim, tablo/grafik) kitaplardaki oranına göre de istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır [$X^2 (df= 4, N= 33) = .244, p= 0.99$].

2.1.3. Ders Kitaplarında Anlatım, Dil Özellikleri, Sözlük ve İmla

Ders kitaplarında olması gereken anlatım, dil özellikleri ve imla ilgili özellikler MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinin (8. Madde) dil, anlatım ve üslup ile ilgili bölümünde (ç) şöyle belirtilmektedir:

- 1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- 2) Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.
- 3) Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır.²⁶⁵

Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının “2.3.1. Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususlar” bölümünde anlatım, dil özellikleri ve imla ile ilgili ifadeler (4, 6, 7, 8, 11 ve 17. maddeler) şöyledir:

- “4) Ders kitabında aşağılayıcı ve düşmanlıklara zemin hazırlayan ayrıştırıcı bir dil kullanılmamalıdır.

²⁶⁵ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8b (1, 2 ve 3).

- 6) Ders kitabı içeriği toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- 7) Ders kitabındaki içerik kitap yazarlarının öznel değerlendirme ve yorumlarını içermemelidir.
- 8) Konu işlenişlerinde ve kurgu metinlerde anakronizme düşülmemelidir.
- 11) Ders kitabı yazımında kurum ve kuruluşların isim ve kısaltmalarına yer verilirken dönemsel farklılıklara bağlı olarak ilgili değişikliklerin yansıtılmasına dikkat edilmelidir.
- 17) Ünitelerle ilişkili görsellere, okuma parçalarına, bilimsel metinlere, etkinliklere ve özlü sözlere yer verilirken millî, manevi ve evrensel değerler göz önünde bulundurulmalıdır.²⁶⁶

Buna göre DK1, DK2 ve DK3'te aşağılayıcı ve düşmanlıklara zemin hazırlayan ayrıştırıcı bir dilin kullanılmadığı ve her üç ders kitabının da genel olarak öznel bir değerlendirme ve yorumlama yapmadığı görülmektedir. Örneğin daha önce ders kitaplarında “Çerkez Ethem” olarak geçen ifade 2018 programına göre yazılan her üç ders kitabında da “Ethem” şeklinde kullanılmıştır. Kavramların bu şekilde kullanımında, genelden öze indirgeyen bir anlayışla “Çerkez Ethem İsyanı” yerine “Ethem İsyanı” şeklinde bir isimlendirme yapılmış, böylece kitleler ile ilişkilendirilmesi önlenmiştir.²⁶⁷ Dolayısıyla bu kullanımın 2018 ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi genel amaçlarınının 3. maddesi olan “millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde” ifadesi ve öğretim programında ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususların 4. maddesindeki “Ders kitabında aşağılayıcı ve düşmanlıklara zemin hazırlayan ayrıştırıcı bir dil kullanılmamalıdır.” ifadesine uygun olduğu görülmektedir.

Ancak Şeyh Sait İsyanı konusuna 2018 programında kazanım olarak yer verilmemesi ile her üç ders kitabında bu konu, konu başlığı veya alt başlığı olarak yer almamıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasının bir gerekçesi olduğundan bu isyan üstü kapalı bir söylem ile şöyle kullanılmaktadır: DK1’de “... doğu illerinde karışıklıklar çıktı”; DK2’de “Doğu illerinde patlak veren isyan hareketi...” ve DK3’te “1925’te ülkemizin doğusunda büyük bir ayaklanma çıktı.”²⁶⁸ Ancak, mahalli tarih konuları, millî tarihin bütünlüğü içerisinde verilmesi ve olumsuzluklar genele mal edilmemesi gerekmektedir.²⁶⁹ Bu bağlamda “doğu illerinde”, “ülkenin doğusunda” veya “doğu isyanı” gibi genel coğrafi terimler kullanarak tüm doğuyu töhmet altında bırakabilecek ifade ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususların 4.

²⁶⁶ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 19-20.

²⁶⁷ Nuri Köstüklü, “İlk ve Orta Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılapları ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Nasıl Öğretilmeli? Bazı Tespit ve Öneriler”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 48.

²⁶⁸ Çevik, Koç, Şerbetçi, a.g.e., s. 140; Demirtaş, a.g.e., s. 145; Erdoğan, a.g.e., s. 142.

²⁶⁹ Nuri Köstüklü, “Değerlendirme”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 202.

maddesindeki ifadesine ve dersin genel amaçlarının 3. maddesi olan “millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde” ifadesine uygun olmayacağından isyanın, öğretim programında konular arası bağlantılarda nasıl anılacağı (örneğin Şeyh Sait İsyanı) belirtilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

“Ethem Olayı” ve “Şeyh Sait İsyanı” ile ilgili belirtilen bu durumlara ek olarak, “1950’ler Türkiye’inde Meydana Gelen Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Gelişmeler” konusunun “Siyasi Gelişmeler” alt başlığı ile ilgili metinde DK2’de 1957 seçimlerinden sonra “Mecliste iktidarla muhalefet arasında sert tartışmaların arttığı o günlerde toplumsal gerginlik de tırmanmaya başlamıştı”²⁷⁰ şeklinde bir anlatıma gidildiği görülürken, aynı bölümün ilgili metnin DK1’de “Muhalefetin kışkırtmasıyla ülkedeki siyasi gerginlik arttı”²⁷¹ şeklinde bir anlatımla sunulması burada öznel bir anlatıma yönelmesi olarak yorumlanabilir.

“8.1. 1990 sonrasında Türkiye’de meydana gelen ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kavrar.” kazanımının açıklaması *“ç) Bilim, sanat ve spor alanlarındaki başlıca gelişmeler üzerinde durulur.”* şeklindedir. DK1’de “Bilim Alanındaki Gelişmeler” konusunda “Türk bilim insanı” yerine “Türk bilim adamı” terimi kullanılmış ve başarılı Türk bilim insanı olarak yalnızca Nobel Ödüllü “Aziz Sancar” a yer verilmiştir. DK2’de “Türk bilim insanı” terimi tercih edilmesine rağmen yalnızca erkek başarılı Türk bilim insanları olan Aziz Sancar, Oktay Sinanoğlu, Gazi Yaşargil ve Fuat Sezgin’e yer verilmiştir. DK3’te ise “Türk bilim insanı” terimi kullanımı tercih edilmekle birlikte başarılı Türk bilim insanları olarak Gazi Yaşargil, Aziz Sancar, Canan Dağdeviren, Oktay Sinanoğlu ve bir görsel ile Gözde Durmuş’a başarılı Türk kadın ve erkek bilim insanları olarak birlikte yer verilmiştir. Öğretim programında Ders Kitabı Yazımında Dikkat Edilecek Hususların 6. Maddesi “Ders kitabı içeriği toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınarak hazırlanmalıdır.” ifadesi göz önüne alındığında DK3’te bilim insanı terimi kullanımı, verilen örnekler ve görsel kullanımında cinsiyet eşitliğine dikkate edildiği göze çarpmaktadır.

Her üç ders kitabında kurum ve kuruluşların isim ve kısaltmalarında dönemsel olarak dikkat edildiği ve özellikle “BMM” ile “TBMM” isim kısaltmasında 8 Şubat 1921’den önceki konularda “BMM”, bu tarihten sonraki konularda ise kısaltmada “TBMM” şeklinde kullanılarak değişikliklerin yansıtıldığı görülmektedir.

²⁷⁰ Demirtaş, a.g.e., s. 211.

²⁷¹ Çevik, Koç, Şerbetçi, a.g.e., s. 189.

Ders kitaplarında kısaltmaların yanı sıra yabancı kelimeler ve özel isimler de yer alabilmektedir. Ders kitaplarındaki yabancı kelimeler ve özel isimlerin orijinal şekilde yazılması ve bunların okunuşlarının parantez içerisinde gösterilmesi de önerilmektedir.²⁷² Buna göre her üç ders kitabında da Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine özgü kavramların öğrenciler tarafından doğru bir şekilde öğrenilebilmesi anlamında ilk kullanıldığı yerde parantez içerisinde güncel isimlerinin genellikle yazıldığı, ayrıca yabancı ve özel isimlerin Türkçe okunuşlarının da parantez içerisinde verildiği görülmektedir.

Ders kitaplarının anlatımında konuya özgü kavramların kullanılması da ayrıca beklenmektedir.²⁷³ Tablo 17, bu kavramların 2018 öğretim programında ve ders kitaplarında nasıl kullanıldığını sunmaktadır.

Tablo 17. Öğretim programı ve ders kitaplarında konuya özgü kavramların kullanımı.

2018 Öğretim Programı	DK1	DK2	DK3
Kuvay-ı Millîye	Kuvay-ı Millîye	Kuvay-ı Millîye	Kuvâ-yı Millîye
Şer'îye ve Evkaf Vekâleti	Şer'îye ve Evkaf Vekâleti	Şer'îye ve Evkaf Vekâleti	Şeriye ve Evkaf Vekâleti
-	I. İnönü Muharebesi II. İnönü Muharebesi Kütahya-Eskişehir Muharebeleri	I. İnönü Savaşı II. İnönü Savaşı Kütahya-Eskişehir Savaşları	I. İnönü Muharebesi II. İnönü Muharebesi Kütahya-Eskişehir Muharebeleri
Büyük Taarruz	Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)	Büyük Taarruz (26-30 Ağustos 1922)	Büyük Taarruz (26 Ağustos- 9 Eylül 1922) ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (30 Ağustos 1922)

Tablo 17'ye göre, 2018 programı doğrultusunda yazılan DK1, DK2 ve DK3'te bazı tarihi terimlerin kullanımı ile konu başlıkları ve başlıklardaki tarihlerde farklılıklar mevcuttur. Program doğrultusunda DK1 ve DK2'de "Kuvay-ı Millîye" şeklinde kullanılırken DK3'te "Kuvâ-yı Millîye" şeklinde yazılmıştır. Benzer şekilde "Şer'îye ve Evkaf Vekâleti" DK1 ve DK2'de aynı şekilde kullanılırken, DK3'te "Şeriye ve Evkaf Vekâleti" olarak kullanılmıştır. DK1 ve DK3'te program doğrultusunda "I. İnönü Muharebesi, II. İnönü Muharebesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri", DK2'de ise "I. İnönü Savaşı, II. İnönü Savaşı, Kütahya-Eskişehir Savaşları" şeklinde bir kullanım görülmektedir. TDK'ya göre muharebe, savaşta yapılan

²⁷² Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, **a.g.e.**, s. 55.

²⁷³ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, **a.g.e.**, s. 56.

çarpışmalardan her biridir.²⁷⁴ Bu tanıma göre, İstiklal Savaşı/Harbi'nin içerisinde bulunan Batı Cephesi'nde yalnızca askeri hedeflere yönelik olan bu çarpışmalara muharebe denilmesi daha doğru bir kullanım şekli olabilir. Öğretim programındaki “Büyük Taarruz” ise her üç ders kitabında da farklı başlık ve farklı tarihlerle kullanılmaktadır. Örneğin, DK1 “Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922); DK2 “Büyük Taarruz (26-30 Ağustos 1922)” ve DK3 “Büyük Taarruz (26 Ağustos- 9 Eylül 1922) ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (30 Ağustos 1922)” şeklindedir. Ayrıca “Büyük Taarruz” konusuyla ilgili ders kitaplarında farklı tarihlerin kullanımı ve bunun öğrencilerde sebep olacağı yanlışlıkların önüne geçilmesi için öğretim programında Büyük Taarruz özelinde hem başlık hem de tarih ile ilgili daha net bir açıklama yapılabilir.

Alana ait kavramlar ve tarihi terimler verilirken ders kitabında kavramın ilk geçtiği yerde açıklama verilmesi beklenir.²⁷⁵ Her üç ders kitabında da ilk kullanılan yerde parantez içerisinde verilmesi gereken kavramların günümüz Türkçesi ile genellikle verilmiştir. Fakat DK1'de “Asakir-i Milliye Taburu”, “Askerî Rüştîye”, “ıdadi”, “ateşemiliter”, “Kuvay-ı Seyyare”, “Sakarya Melhame-i Kübrası”, “Takrir-i Sükûn” ilk geçtiği yerde parantez içerisinde günümüz Türkçesi ile verilmediği; “Kuvay-ı Millîye” ile “Tevhid-i Tedrisat” ise ilk geçtiği yerde değil daha sonra “Millî Kuvvetler” ve “Öğretim Birliği” şeklinde verildiği görülmektedir. DK2'de “Tekâlif-i Milliye”, “Kuvay-ı Millîye”, “Kuvay-ı İnzibatiye”, “Layiha Encümeni”, “Maarif Kongresi” ve “Takrir-i Sükû'n terimlerinin, DK3'te ise “Terakkiperver Fırkası”, “Mülkiye Rüştîyesi”, “Askerî İdadisi”, “Kuvâ-yı Seyyare” ve “Tevhid-i Tedrisat” terimlerinin günümüz karşılığı ilk geçtiği yerde parantez içerisinde verilmemiştir.

Bütün ders kitaplarının sonunda sözlüğe yer verilmiştir. DK1'de 94, DK2'de 155 ve DK3'te 132 sözcük yer almaktadır. Tarih ders kitaplarında verilen sözcükler daha çok tarihi terim ve deyim yönünden ele alınmalıdır, Osmanlı Türkçesi kelimelerin günümüzdeki karşılıkları mutlaka verilmeli, tarihi kavramlara ve ayrıntılı açıklamalara yoğunlaşılmalıdır.²⁷⁶ Her üç ders kitabında genel olarak Osmanlı Türkçesi kelimelerin günümüzdeki karşılıklarının konu metinlerinde parantez açılarak yer verildiği görülmekte olup, bu kavramlar kitabın sözlük bölümünde yer almamaktadır. Kitapların sözlük bölümündeki sözcükler incelendiğinde, en çok Osmanlı Türkçesi kullanılan sözcük DK2'de kullanılmakta olup, en az yabancı sözcüğe yer veren kitabın ise DK1 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ders kitapları içeriğinde

²⁷⁴ Türk Dil Kurumu, **Türk Dil Kurumu Sözlükleri**, 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.

²⁷⁵ M. S. Yılmaz, **a.g.t.**, s. 133.

²⁷⁶ M. S. Yılmaz, **a.g.t.**, s. 151.

kullanılıp, sözlük bölümünde yer almayan sözcükler de mevcuttur. Örneğin, DK1’de, rüştiye, ittihat, fotin, iskarpin, kisve, alafranga, arşın, okka, endaze, molla, aşar, kabotaj, hıfzıssihha, antant, Bolşevik, mihver, soğuk savaş, selamet, demografik, terakki, mütareke, kapitülasyon, şer’iye ve evkaf, etnografya, mareşallik; DK2, terakki, jeopolitik, jeostratejik, bahr, nezaret, doktrin, misyon, Yeşil Ordu, ağnam, maarif, evkaf, zaviye, liva, etnografya, mükellef, soğuk savaş, sınai, şose, abluka, muhtıra, mülteci, mareşallik; DK3, muharebe, makus, şer’iye, evkaf, kisve, hıfzıssihha, terakkiperver, fırka, etnografya, mülteci, soğuk savaş vb. tarihi kavram ve sözcüklerin öğrencilerin konuları daha iyi anlamasına yardımcı olması açısından sözlük bölümünde yer alması önemlidir.

Ders kitaplarında tespit edilen imla hataları ile Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre olması gereken ifadeler tablolandırılmıştır.²⁷⁷ Buna göre ders kitaplarında farklı miktarlarda imla hatası mevcuttur. Bu miktarlar incelendiğinde DK1’de diğer ders kitaplarına göre daha fazla imla hatası olduğu görülmektedir. İmla hatalarının niteliğine bakıldığında büyük ve küçük harflerin yanlış kullanımı, kelimeyi oluşturan harflerin yanlış kullanımı, kelimedeki eksik harf kullanımı, kelimeler arasında boşluk bırakmama, birleşik kelimelerin ayrık yazımı, konuşma dilindeki şekliyle yazımı vb. şeklindedir. Örneğin, DK1’de metin içerisinde bölümünde “parlamento” kelimeyi oluşturan harflerden birinin yanlış yazımı ile “parlamento” şeklinde yanlış yazılmış ve sözlük bölümünde de bu hata tekrarlanarak kelimenin anlamı açıklanmıştır. “Millî” kelimesi DK1 ve DK3’te “milli” ve “millî” olmak üzere farklı şekilde kullanılmıştır. Ayrıca ders kitapları arasında bazı kavramlarda (örneğin Wilson İlkeleri) büyük ve küçük harf kullanımı ile kesme işaretinin kullanımında tutarsızlıklar olduğu göze çarpmaktadır. Genel olarak, her üç ders kitabındaki imla hataları kitapların bir sonraki baskılarında giderilebilecek basit yazım hatası özelliğindedir.

Ayrıca, DK1’de “İçindekiler” bölümünde sayfa 219’da “7.3.5 İletişim ve Ulaşımında Yaşanan Gelişmeler” şeklinde verilen başlık ders kitabı içerisinde 220. sayfada “7. 3. 5. 1960’lardan İtibaren Türkiye’de Meydana Gelen Sosyo-Kültürel Gelişmeler” şeklindedir. DK1’de ayrıca İçindekiler bölümünde “Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler” 59. sayfada ve “Millî Varlığa Düşman Cemiyetler” 60. sayfada verilmiş olmasına rağmen, kitap içerisindeki sıralaması ters verilerek her ikisi de 59. sayfada yer almaktadır. DK3’te ise İçindekiler bölümünde “Arap Baharı” 236. sayfada gösterilirken konu 238. sayfada, “Suriye’deki Gelişmeler” 236. Sayfada

²⁷⁷ Ders kitaplarında bulunan imla hataları için EK 12’ye bakınız. İlgili bilgiler DK1 için EK 12.1’de, DK2 için EK 12.2’de ve DK3 için EK 12.3’te ayrı tablolar olarak verilmiştir.

gösterilirken konu 239. sayfadadır. Ayrıca 8. Ünite Değerlendirmesi, “İçindekiler” bölümünde verildiği şekliyle 237. sayfada değil, 240. sayfadadır.

2.1.4. Ders Kitaplarında Kronoloji

Kronoloji “zaman bilimi”, “zaman dizini” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁷⁸ Kronoloji, öğretim programında “olayların ne zaman ve hangi sırayla meydana geldiği” şeklinde açıklanmaktadır.²⁷⁹ Tarih disiplinin en önemli öğelerinden birisi zaman olduğundan, kronolojiden faydalanılır.²⁸⁰ Kronoloji, tarihsel düşünmeyi düzenleyen zihinsel bir yapı işlevi görmesi nedeniyle, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programında kronolojik düşünme becerisinin kazandırılmasının ön şartı olarak “gün, ay, yıl, dönem, çağ, yüzyıl vb. zaman kavramları ve takvim çeşitleri ile bunlara ait temel kavramların (MÖ, MS, yüzyıl vb.) karşılaştırmalı olarak öğretilmesi”ne değinilmiş, ayrıca “öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı olarak (senkronik) algılamalarını sağlamak amacıyla harita, tarih şeridi vb. materyallerden yararlanılmalıdır.” programının uygulanmasında dikkat edilecek 7. husus olarak belirtilmiştir.²⁸¹

DK2 ve DK3’te kronolojiye kitabın sonunda yer verilmiştir. DK2’de kronolojik sıralamada 152 tarih mevcuttur. Mustafa Kemal ve inkılaplar merkezli bir kronoloji yanında genel bir kronoloji de esas alınmıştır. 1881 tarihli Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumu ile başlayan kronolojik sıralama, 20 Ocak 2018 tarihli “Türkiye’nin PYD tehdidi karşısında Zeytin Dalı Operasyonunu başlatmasıyla” son bulmaktadır. Uşi Antlaşması, I. Balkan Savaşı, II. Balkan Savaşı, Türkiye’nin NATO’ya üye olması, Kore Savaşı ve Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesi gibi önemli tarihlere kronolojide yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca konu içeriğinde 15 Nisan 1931 olarak verilen “Türk Tarih Kurumu’nun Açılması” konusunun tarihi kronolojik sıralamada farklı olarak 12 Nisan 1931 olarak verilmiş, tarihler tutarsız kullanılmıştır. Ders kitabı ve kitap sonundaki kronolojik sıralama birlikte ele alındığında, konu ve tarihlerin başlangıç ve bitişi aynıdır.

DK3’te kronolojik sıralamada 182 tarih bulunmaktadır. DK2 ile benzer olarak Mustafa Kemal ve inkılaplar merkezli bir kronoloji yanında genel bir kronoloji de esas alınmıştır. Ders kitabı

²⁷⁸ Türk Dil Kurumu, **Türk Dil Kurumu Sözlükleri**, 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.

²⁷⁹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 13.

²⁸⁰ Adnan Altun, Selahattin Kaymakçı, “Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri”, **Turkish History Education Journal**, 2016, C. 5, S. 1, s. 160.

²⁸¹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 13, 18.

konuları 1881 Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumu ile başlamaktadır. Kronojik sıralama ise ders içeriğinde bir konu olarak bulunmayan 14 Temmuz 1789 Fransız İhtilali ile başlayıp, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Kanun-i Esası ve Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Açılması ile devam etmektedir. Kronolojik sıralama “24 Haziran 2018 Genel Seçimler ve Cumhurbaşlığı Seçimi” ile son bulmaktadır. Ancak, ders kitabında son konu “Suriye'deki Gelişmeler” konusudur. Ders kitabı ve kitap sonundaki kronolojik sıralama birlikte ele alındığında, konu ve tarihlerin başlangıç ve bitişi farklıdır. Bunun sebebi, öğretim programında konuların hem kronolojik hem de tematik olarak ele alınmasıdır. Ders kitabı içeriğinde Balkan Antantı'nın tarihi “9 Şubat 1934” olarak verilirken kronolojik sıralamada farklı olarak “8 Şubat 1934” şeklinde yazılmıştır. Ayrıca kronolojik sıralamada Kore Savaşı ve Türkiye'nin Kore'ye asker gönderme tarihlerine yer verilmemiştir.

DK1 ise DK2 ve DK3'ten farklı olarak her sayfa altında işlenen üitedeki zaman dilimi ile ilgili “tarih şeridi” kullanmaktadır. İngilizce'de timeline ve histomap olarak yer alan bu kavram Türkçe'de ise tarih şeridi, zaman çizelgesi ve tarih çizelgesi şeklinde zaman şeritlerini ifade etmektedir.²⁸² Tarih şeritleri öğrencilerde olaylar arasında zaman ilişkilerini göstermek ve zaman kavramını kazandırmak amacıyla kullanılır, ölçekli olarak çizilir ve olaylar yaşandığı yıla göre işaretlenir.²⁸³ DK1'deki tarih şeridinde her sayfada iki kronolojik bilgi içeren toplam 390 tarih bulunmaktadır. Örneğin, 23 Mart 1921 tarihli “II. İnönü Muharebesi başladı.” ve 1921 tarihli “İtalya Anadolu'yu boşaltmaya başladı.”. Diğer ders kitaplarıyla karşılaştırıldığında en geniş kronoloji DK1 de yer almaktadır. DK1'de konu içeriği “Mustafa Kemal'in Ailesi” ile başlayıp, “Suriyeli Mülteciler” konusu ile bitmektedir. Bu bağlamda ders kitabındaki bu tarih şeridi 1881 tarihli “Mustafa Kemal Selanik'te doğdu.” ile başlamakta ve 15 Temmuz 2016 tarihli “Askerî Darbe teşebbüsünde bulunuldu.” ile bitmektedir. Ders kitabı ve kitap sonundaki kronolojik sıralama birlikte ele alındığında, konu ve tarihlerin başlangıç ve bitişi farklıdır. Bu uyumsuzluk bazı konuların tematik olarak ele alınmasıdır. DK1'deki tarih şeridinde Türkiye ve Dünyadaki önemli gelişmelerin tarihleri bulunduğu sayfadaki ilgili konulardan bağımsız olarak ve tarihler arasında eşit mesafe ile (ölçeksiz) verilmektedir. Örneğin, “Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş” konusunun işlendiği sayfada ABD'nin Marshall Planını uygulamaya başlaması ile Pakistan'ın bağımsızlığını kazanması tarihleri (1947), “Ekonomik Hayat” konusunun işlendiği sayfada “Hindistan'ın bağımsızlık kazandığı tarih ile Cominform'un kurulduğu tarihler (1947) şeklindedir. Bu anlamda ölçekli olarak çizilmese de ders kitabının her sayfasında tarih

²⁸² Altun, Kaymakçı, **a.g.m.**, s. 163.

²⁸³ Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih...**, s. 119.

şeridi kullanımı, kronolojik bilgilerin konular eşliğinde kullanılarak karşılaştırmalı olarak öğrenilmesinde, kitap sonunda verilen kronolojik bilgilere göre etkili daha etkili olabilir.

2.1.5. Ders Kitaplarında Kaynakça

Ders kitaplarında olması gereken kaynakça ilgili özellikler MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarında kaynak gösterme ve alıntı ile ilgili maddesinde (34. Madde) “... ders kitabının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar kaynakçada belirtilir. Başka bir ders kitabından alıntı yapılamaz ve bir ders kitabı diğerine kaynak gösterilemez...” şeklinde belirtilmektedir.²⁸⁴

Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususların ilgili maddesinde (9. madde) alanın temel kaynakları kullanılması ile birlikte inkılap tarihi ile ilgili bilimsel çalışmaların yayınlandığı güncel kaynaklardan da yararlanılması gerektiği belirtilmektedir.²⁸⁵

Ders kitabının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar “Kaynakça” ana başlığı altında “Makaleler” ve “Genel Ağ Kaynakçaları” ve her bir görselin numarası ve kullandığı ünite, kapak resmi, bilgi-yorum görseli vb. şekilde belirten “Görsel Kaynakça” şeklindedir. Ders kitapları kaynakçaları incelendiğinde, DK1’de 108 adet kitap, 2 adet makale, 10 adet internet bilgisi olmak üzere 3 farklı kaynak türü ve toplam 120 kaynak kullanılmıştır. Ayrıca “Görsel Kaynakça” alt başlığında ders kitabında kullanılan görsellerin hangi adreslerden, telif hakları ödenerek ve hak sahibinden izin alınarak 196, ayrıca tasarımcılar tarafından çizilen 41 adet tablo, grafik, görsel ve harita belirtilmiştir. “Genel Ağ Kaynakçaları” bölümünde bir kaynak hariç diğerlerinde ve “Görsel Kaynakça” bölümünde internet üzerinden erişilen kaynakların tamamında erişim tarihleri belirtilmiş, erişim saatleri de not düşülmüştür.

Ders kitabındaki basılı kaynaklar basım yılları itibariyle incelendiğinde 1932 ile 2017 yılları arasında kaynakların kullanıldığı görülmektedir. DK1’de başka ders kitabından alıntı yapılmamış veya bir ders kitabı kaynak gösterilmemiştir. Ders kitabında alanın temel kaynaklarından olan Nutuk, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri ile alanyazının diğer önemli kaynaklarının kullanıldığı ancak kullanılan kaynakların metin içi kullanımında dipnotun verilmediği görülmektedir.

²⁸⁴ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 34.

²⁸⁵ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 19.

DK2’de 108 adet kitap, 7 adet dergi, 1 adet Harp Mecmuası, 9 adet yüksek lisans tezi, 1 adet doktora tezi, 3 adet arşiv belgesi, 8 adet TBMM zabıt ceridesi, 1 adet proje, 1 adet sempozyum metni, 9 adet gazete, 131 adet internet bilgisi olmak üzere 11 farklı kaynak türü ve toplam 279 kaynaktan yararlanılmıştır. Ayrıca “Görsel Kaynakça” alt başlığında toplam görsel 194 kaynak belirtilmiştir.

Ders kitabının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar “Kaynakça” ana başlığı altında “Yararlanılan Gazeteler” ve “Yararlanılan Genel Ağ Sayfaları” şeklinde alt başlıkları ile diğer kaynaklardan ayrılmıştır. Ayrıca “Görsel Kaynakça” yeni bir ana kaynakça başlığı şeklinde verilmiş olup ders kitabında kullanılan görsellerin hangi sayfalarda kullanıldığı sayfa numarası belirtilerek verilmiştir. “Yararlanılan Genel Ağ Sayfaları”nda sayfalara erişim tarihleri sınırlı olarak verilmiş olup çoğunlukla belirtilmemiştir. “Görsel Kaynakça”da da internet üzerinden erişim tarihleri mevcut değildir. Ders kitabındaki basılı kaynaklar basım yılları itibari ile 1914 (Hicri 1332) ile 2016 yılları arasındadır. DK2’de başka ders kitabından alıntı yapılmamış veya bir ders kitabının kaynak gösterilmemiştir. Ayrıca metin içi kaynak kullanımında ders kitabında dipnot kullanımına yer verilmektedir.

DK3’ün hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar “Kaynakça” ana başlığı altında sırasıyla “Kitap ve Ansiklopediler”, “Makale ve Bildiriler”, “Gazeteler”, “Genel Ağ Siteleri” ve her bir görselin numarası ve kullanıldığı ünite ile birlikte belirten “Görsel Kaynakça” olmak üzere 5 alt bölümden oluşmaktadır. DK3’te 72 adet kitap, 4 adet makale/dergi, 12 adet gazete, 16 adet internet bilgisi olmak üzere 4 farklı kaynak türü ve toplam 104 kaynaktan yararlanılmıştır. Ayrıca “Görsel Kaynakça” alt başlığında haritaların yayınevi tarafından hazırlandığı belirtilerek toplam görsel 128 kaynaktan belirtilmektedir. “Genel Ağ Siteleri” ve “Görsel Kaynakça”da internet üzerinden erişim tarihleri belirtilmiştir. DK3’te kullanılan basılı kaynaklar basım yılları itibari ile 1930 ile 2019 yılları arasındadır. Tablo 18 her bir ders kitabında kullanılan kaynak çeşidi ve sayısını özetlemektedir.

Tablo 18. Ders kitaplarında kullanılan kaynak çeşidi ve sayısı.

No	Kaynak Çeşidi ve Sayısı	DK1	DK2	DK3
1	Kitap	108	108	72
2	Dergi (Makale), Sempozyum (Bildiri)	2	8	4
3	Doktora Tezi	-	1	-
4	Yüksek Lisans Tezi	-	9	-
5	İnternet Bilgisi (Genel Ağ Kaynakları)	10	131	16
6	Gazete	-	9	12
7	Arşiv Belgesi	-	3	-
8	Harp Mecmuası	-	1	-
9	TBMM Zabıt Ceridesi	-	8	-
10	Proje	-	1	-
TOPLAM		120	279	104

Tablo 18'e göre kitapların yazımında kullanılan kaynak sayısı ve çeşitliliği en zengin ders kitabının DK2 olduğu görülmektedir. Öğretim programının ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümünün bahsedilen 9. maddesi dikkate alındığında DK1'de kullanılan kaynak çeşitliliğinin ve güncel bilimsel çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Aynı maddeye göre DK2'de alanın temel kaynakları olan Nutuk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Harp Mecmuası, TBMM zabıt cerideleri, arşiv belgeleri gibi tarihi belge ve kaynakların kullanıldığı, bununla birlikte yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelere yer verilmesiyle çeşitlilik açısından zengin olsa da güncel bilimsel çalışmalar ile ilgili kaynakların sınırlı olduğu görülmektedir. DK3'te 1 adet 2019 tarihli, 2 adet 2018 tarihli kaynak kullanılmakta olup, ders kitabında kullanılan kaynak çeşitliliğinin ve güncel bilimsel çalışmalar sınırlıdır.

Saltanatın kaldırılması konusunda DK1'de konu ile ilgili herhangi bir alıntı ile kaynağa yer verilmemiştir. DK2'de "Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler" dipnotu ile ikinci el kaynağa başvurulduğu ancak alıntı yapılan bölümün Saltanatın kaldırılmasının anlam, önem ve gerekçesinden çok, son halife seçilen Abdülmecit Efendi ve Halifeliğin Kaldırılması konusu ile ilgili bir bölüm olduğu düşünülmektedir. DK3'te ise konu ile Nutuk'tan alınan bir cümlelik alıntıya yer verilmiştir. Her üç ders kitabında konuyu pekiştirmesi adına Mustafa Kemal'in Saltanatın kaldırılması ile ilgili Mecliste'ki konuşmasına bölüm veya paragraf halinde yer verilebilir.

Batı Cephesi Muharebelerinde DK1, I ve II. İnönü, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki Türk ve Yunan Ordularının top, tüfek ve asker sayıları gibi kuvvet

dağılımı ile ilgili bilgilere yer vermiş ancak Büyük Taarruz'da bu istatistiki bilgilere değinilmemiştir. Yer verilen bilgiler ise ayrı bir istatistik tablosu olarak verilmeyip metin içerisinde geçmekte ve veriler için dipnot ile bir kaynakça belirtilmemiştir. DK2, I. İnönü Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruzdaki orduların kuvvet dağılımına yer verirken, II. İnönü Savaşı ve Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile ilgili bir veri verilmemiştir. Yer verilen istatistiki tablolar için Mehmet Özel'in "Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na Türk Kurtuluş Savaşı" kitabı dipnotta kaynak olarak gösterilmiştir. DK3, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri dışındaki tüm Muharebelerde Türk ve Yunan kuvvetlerine ait güç dengesi bilgilerine yer vermiş ve dipnot ile üç farklı kaynak göstermiştir. I. ve II. İnönü Muharebelerinde Alptekin Müderrisoğlu'nun "Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları", Sakarya Meydan Muharebesinde Mehmet Özel'in "Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na Türk Kurtuluş Savaşı" kitabı, Büyük Taarruz'da ise Sabahattin Selek "Anadolu İhtilali (Cilt 2)" kitaplarından faydalanmıştır. Genel olarak Batı Cephesi Muharebeleri için, her üç ders kitabında kullanılan rakamlar birbirine yakın olmakla beraber, Büyük Taarruz'da DK2 ve DK3 arasında kullanılan rakamlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. DK2'de Büyük Taarruz'a katılan Türk kuvvetleri için 8659 subay, 199283 er, 100352 tüfek, 2025 hafif makineli tüfek, 839 ağır makineli tüfek, 5000 kılıç, 340 top ve 8 uçak; Yunan kuvvetleri için 6564 subay, 218000 er, 83000 tüfek, 3113 hafif makineli tüfek, 1280 ağır makineli tüfek, 1300 kılıç, 418 top ve 50 uçak şeklindedir. DK3'te ise Büyük Taarruz'a katılan Türk kuvvetleri 189900 asker, 98596 tüfek, 839 ağır makineli tüfek, 2025 hafif makineli tüfek, 323 top; Yunan kuvvetleri için 195000 asker, 130000 tüfek, 1002 ağır makineli tüfek, 4152 hafif makineli tüfek ve 344 top şeklindedir. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Türk İstiklâl Harbi (VII. Cilt) Türk Ordusu kuvvetleri DK2'de olduğu gibi 199283 er, 8659 subay, 100352 tüfek, 2025 hafif makineli tüfek, 839 ağır makineli tüfek, 5000 kılıç, 340 top ve 8 uçak; Yunan kuvvetleri 218000 er, 6564 subay, 83000 tüfek, 1280 ağır makineli tüfek, 3113 hafif makineli tüfek, 1300 kılıç, 418 top ve 50 uçak şeklindedir.²⁸⁶ Batı Cephesi'nin tüm muharebeleri için orduların kuvvet dağılımına yer verilebilir ve bu istatistiki veriler için Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Türk İstiklâl Harbi (VII. Cilt) kaynak olarak kullanılabilir.

²⁸⁶ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, **Türk İstiklâl Harbi (VII. Cilt)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1975, s. 493-494.

2.2. DERS KİTAPLARININ ÖĞRETİM PROGRAMI UNSURLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bir ders kitabının “eğitsel tasarımı” hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirmenin tamamı olarak tanımlanmaktadır.²⁸⁷ Buna göre bu araştırmada 2.b. “Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ders kitaplarına hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğelerinde nasıl yansımaktadır?” alt araştırma sorusunda incelenen ders, disipline özgü eğitsel unsurları ortaya koymaktadır. Ders kitaplarının öğretim programı unsurları bakımından incelenmesinde, Bölüm I’de içerik analizinin “kategori geliştirmeye” basamağında öğretim programının 4 boyutu esas alınmıştır. Bu kapsamda, temin edilen ders kitapları konu alanı ders kitabı incelemesi için ilgili derse ait öğretim programının 4 boyutu için belirlenen temalar dâhilinde incelenmiştir. Analizde kullanılan temalar Tablo 19’da sunulmaktadır.

Tablo 19. Ders kitaplarının öğretim programı unsurları bakımından analizine ait kodlama çizelgesi.

UNSURLAR	TEMALAR
Hedefler	1. Programın genel amaçlarına uygunluk
	2. Öğrencilere kazandırılmak istenen özelliklere uygunluk (kazanımların kapsamı ve sınırlılıkları, Bloom Taksonomisi alanları ve düzeyleri, kazanım açıklamaları)
İçerik	3. Belirlenen içeriğin yazımı
	a. Öğretilecek konuların özellikleri (hedeflerle ilgililik, öğrenci düzeyine uygunluk, geçerlik, güvenilirlik, güncellik, bilimsellik, öğrenci ihtiyaçlarını karşılama, ekonomiklik, yaşama yatkınlık, kendi kendine yeterlilik)
	b. Ünite analizi (konular-süre)
	4. Düzenlenen içeriğin yazımı (denge, bağımlılık, sıralanış)
Öğrenme-Öğretme süreci	5. İçeriğin ele alınışı (alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinlikler)
	6. Öğrenme yaşantılarına dair etkinlikler (giriş, gelişme, sonuç)
	7. Öğrenme teorileri ve öğretim yaklaşımlarının kullanımı (yöntem ve teknikler)
Değerlendirme	8. Öğretim değişkenlerinin kullanımı (pekiştirme, ipucu, dönüt/düzeltilme, öğrenci katılımı)
	9. Ölçme ve değerlendirme süreci yöntem ve tekniklerinin (sınama araçları) kullanımı

Her bir ders kitabı, Tablo 19’da belirtilen 4 unsur esasında ve 9 alt boyutta incelenmiştir.

2.2.1. Ders Kitaplarında Hedefler ve İçerik

Geliştirilen program doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının, programda öğrenciden gerçekleştirmesi istenen hedefleri dikkate alması ve her ünitenin başında o üniteye ait belirlenen

²⁸⁷ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 36.

kazanımlara yer vermesi beklenir.²⁸⁸ Ders kitaplarında ünite başlangıçları incelendiğinde her üç ders kitabı da öğretim programında ilgili ünite için belirlenen kazanımlara yer vermemekte, ancak ders kitapları kazanımların kapsadığı içeriğe ve kavramlara farklı şekillerde yer vermektedir. Ders kitaplarında ünite başlangıcında kazanımlara yönelik bu bölümler DK1’de “ünite içeriği” ve “anahtar kavramlar”, DK2’de “anahtar kavramlar”, DK3’te de “neler öğreneceğiz?” ve “kavramlar” şeklindedir. İçeriğin belirtildiği ünite içeriği bölümünde DK1, öğrenciler için gelecek zaman ifadesinde ikinci çoğul şahıs olarak “... öğreneceksiniz”, DK3’te neler öğreneceğiz bölümünde gelecek zaman ifadesinde birinci çoğul şahıs olarak “... öğreneceğiz” şeklinde açıklanmıştır. Bunlarla birlikte DK3 ünite alt başlıklarını da ünite başında sunmaktadır. Ünite başlarında kazanımlarla ilgili verilen kavramlar (ortalama DK1 ve DK3 9 kavram, DK2 8 kavram) ise ders kitaplarında bire bir aynı olmayıp verilen kazanımla ilgili verilen içeriğin sunumuyla farklılaşabilmektedir. Ayrıca DK1 ve DK2 bu kavramları madde imi ile sunmakta, DK3 ise virgül ile ayrılacak şekilde yan yana sunulmaktadır.

Öğretim programı doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında içerik, programda kazandırılmak istenen hedeflerin gerçekleşmesi için neyin öğretileceği kısımdır ve en önemli öğedir. İçeriğin belirlenmesinde hangi konulara önem verileceği ve hangi bilgi düzeylerinde bilgi seçileceği ile içeriğin düzenlenmesinde konuların öğrencilerin düzeylerine uygunluğu göz önüne alınmalıdır. Ders kitaplarında ayrıca dersin yapısını ve kapsamını oluşturan konu, kavram, olgu, ilke, sıra, sınıf ve problemlerin yer alması istenir.²⁸⁹ Ders kitaplarının içeriği ile ilgili özellikler MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddesinde (8. Madde) şöyle belirtilmektedir:

“a) İçerik;

- 1) Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir.
- 2) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında hacim bakımından eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge kurulur.”²⁹⁰

Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümünde ders kitabı yazarlarına;

²⁸⁸ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, **a.g.e.**, s. 44.

²⁸⁹ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, **a.g.e.**, s. 44, 47-48.

²⁹⁰ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8a (1 ve 2).

- “1) Her kazanım ifadesinde ilgili konu içeriği ana hatlarıyla verilmiştir. Kazanımlara ilişkin açıklamalarda ise ilgili konuya dair sınırlamalar ve özellikle vurgulanması gereken hususlar belirtilmiştir.
- 2) Önceki öğretim programlarıyla bu öğretim programı arasında mevcut konu benzerlikleri ders kitabı yazarını yanılgıya sevk etmemelidir. Ders kitabı yazarları kazanım ve açıklamalarının kapsam ve sınırlılıkları ile her üniteye ayrılan süreyi dikkate alarak içerik ve sunum tarzını belirlemelidir.
- 3) Konu başlıklarının belirlenmesinde, başlığın ilgili konunun bütün içeriğini kapsayacak kadar genel olmasının yanı sıra öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte olmasına da özen gösterilmelidir. Kitap yazarları gerek gördüklerinde konu başlıklarının altında alt başlıklara da yer verebilirler. Ancak öğrencinin dikkatinin dağılmaması için alt başlıkların sayısı çok arttırılmamalıdır.”²⁹¹ (s.19)

şeklinde belirtilmiştir. Açıklamalarda ders kitabı yazarlarından kazanım açıklamalarındaki sınırlamalar ve vurgular ile üniteye ayrılan sürelerin dikkate alınması istenmekte, ayrıca başlıklarda konu kapsamı kadar öğrenci ilgi ve dikkatinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ders kitapları incelendiğinde her üç ders kitabının da program unsurlarını göz önünde bulundurması ile birlikte programda belirtilmeyip ele aldığı veya konu alt başlığı noktalar mevcuttur. DK1’de “Trablusgarp Savaşı, Temsil Heyeti’nin Ankara’ya Gelmesi” konu alt başlığı olarak, “İstiklal Yolu” konusu Bilgi Notu ve bir harita şeklinde verilmiştir. DK2’de “Trablusgarp Savaşı ve İstiklal Yolu” konularına ayrıca alt başlık açılarak yer verilirken DK3 ise “Trablusgarp Savaşı”, “İstiklal Yolu” ve “Temsil Heyeti’nin Ankara’ya Gelişi” konularına ayrı bir başlık açmamıştır. Ayrıca DK1’de “Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Millî (12-28 Ocak 1920)”; DK2’de “Son Osmanlı Mebusan Meclisinin Toplanması ve Misak-ı Millî Kararları” ile “İstanbul’un Resmen İşgali” şeklinde ayrı başlıkların açıldığı görülürken, DK3 “Misak-ı Millî Kararları ve İstanbul’un İşgali (16 Mart 1920)” şeklinde konuyu ele almıştır.

Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümü 3. maddedeki başlığın genel olması ile birlikte dikkat çekici olması durumu dikkate alındığında DK1’de “Kuvay-ı Millîye Direnişi: Bağımsızlık Ruhu”, “I. Dünya Savaşı’ndan Sonra Dünya Ekonomik Bunalımı (Kara Perşembe)” ve “Kıbrıs Barış Harekâtı ‘Ayşe Tatile Çıktı’” ve DK2’de “1929

²⁹¹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 19.

Dünya Ekonomik Bunalımı (Kara Perşembe) ve Etkileri” başlıkları öğrencilerin dikkatini çekecek niteliktedir. Bununla birlikte DK1’de “Barışa Son Veren Barış” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Bu başlıkta asıl konu başlığı olan “Paris Barış Konferansı” ifadesinin ve tarihinin kullanılması konunun anlaşılması açısından gereklidir. Yine DK1’de “Yeni Bir Dünya Hayali” başlığı da dikkat çekici olmakla birlikte içeriği yansıtmamaktadır. Bu sebeple başlık, içerikte verilen “Wilson İlkeleri” ifadesi ile birlikte kullanılabilir.

Öğretim programının 3.1. kazanımının “*Çağdaşlaşan Türkiye’nin temeli olan Atatürk ilkelerini kavrar.*” açıklamasında ilkeler 1981 programında olduğu gibi “*Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılapçılık*” sıralamasıyla verilmiştir. DK2 bu sıralamayı programa göre düzenlerken, DK1 ve DK3’te ise 2010 programına göre yapılmış olan “*Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık*” sıralaması şeklindedir.

Öğretim programı 4.2. kazanımı “*Atatürk Dönemi’nde (1923-1938) Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasındaki başlıca gelişmeleri açıklar.*” ç açıklaması “*Atatürk’ün ölümüne ve İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanı seçilmesine değinilir.*” şeklindedir. Bu programda, 2010 programında olduğu gibi Atatürk’ün ölümünün yurt içi ve yurt dışındaki yankılarına değinilmesine dair bir ifade yoktur. Ancak, DK1’de içerik genişletilerek Atatürk’ün ölümünün yurt içi ve yurt dışındaki yankılarına değinirken, DK2 ve DK3 Atatürk’ün ölümünün yalnızca yurt içi yankılarına değinmektedir. Bu durum, 2018 programındaki kazanım açıklamasındaki belirsizlik ile her üç ders kitabında bir farklılaşmaya sebep olmuştur. Bununla birlikte DK2’de konu ile ilgili Atatürk’ün ölmeden önce ve sonrasındaki doktor raporlarına, Atatürk’ün vasiyetine ve vefat raporu alıntılarına geniş şekilde yer verildiği de görülmektedir.

Programda belirtilmeyip ele alındığı görülen durumların yanında, programda belirtilip ele alınmayan hususlara da rastlanmıştır. Örneğin, öğretim programın 2.1. kazanımı “*Kuvayı Millîye hareketinin oluşumundan Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar olan süreçte meydana gelen gelişmeleri açıklar.*” ç açıklaması “*Havza ve Amasya Genelgeleri, yerel kongreler ile Erzurum ve Sivas Kongrelerinin millî hâkimiyet ve millî birliğin sağlanması açısından önemi vurgulanır.*” şeklindedir. Bu kapsamda DK1’de “yerel kongreler” bir konu olarak ele alınmamıştır. Benzer şekilde, öğretim programın 2.2. kazanımı “*Büyük Millet Meclisinin açılış sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.*” c açıklaması “*İstiklal Mahkemeleri’nin kuruluş gerekçeleri, işleyişi ve bu mahkemelere getirilen eleştirilere çeşitli*

kaynak ve görüşlerden alıntılar yapılarak yer verilir.” şeklindedir. Bu doğrultuda DK2 ve DK3’te konu ile ilgili olumlu ve olumsuz eleştirilere yer verilmiştir. Olumlu eleştiri olarak her iki ders kitabında Ergün Aybars’ın “İstiklal Mahkemeleri” kitabı kaynak olarak gösterilirken, olumsuz eleştiri olarak Salhadin Gök’ün “I. Dönem İstiklal Mahkemelerinin TBMM’deki Yansımaları” adlı makalesi kaynak olarak gösterilmiştir. DK1’de ise Cemal Kutay’ın “Yazılmamış Tarihimiz” kitabı ile dönem Konya mebusu Musa Kazım Efendi’nin Meclis konuşmasının iki olumsuz eleştiri kaynağı olarak tek bir bakış açısıyla verildiği görülmektedir. Ders kitapları, öğrencilerde eleştirel düşünceyi oluşturmak için mukayese yapma ve bu yolla sonuçlar çıkarma yetisini geliştirebilecek farklı metinler ve farklı bakış açıları sunabilmelidir.²⁹²

Yine aynı kazanımın ç açıklaması “*Anadolu Ajansının kurulmasına değinilir.*” şeklindedir. Programda özellikle belirtilen bu kazanım doğrultusunda DK2 ve DK3’te “Anadolu Ajansı” bir konu olarak ele alınırken, DK1’de ayrı bir konu olarak ele alınmayarak BMM’nin ayaklanmalara karşı aldığı önlemler konusu içerisinde bir cümle ile geçmektedir. Oysa Anadolu Ajansı’nın kuruluşu Millî Mücadele davasını hem iç hem de dış kamuoyuna anlatımı açısından önemlidir. DK2’de Atatürk dönemi “Türkiye Cumhuriyeti iç politikasındaki gelişmeler” konuları diğer kitaplarda da olduğu gibi program doğrultusunda bir tema halinde toplanarak 4. Üniteye verilmiştir. Üniteler tematik olarak yapılandırılabilir ancak kronolojik bütünlük her temanın kendi içinde de sağlanmalıdır.²⁹³ Bu bağlamda DK2’de “Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)” konusu hem program kazanım sıralamasına hem de tema içerisindeki kronolojik bütünlük sağlanmadan “Mustafa Kemal’e Suikast Girişimi (15 Haziran 1926)” konusundan önce verilmiştir.

1940’lı yıllardan 2010 öğretim programına kadar yazılan ders kitaplarında Atatürk’ün soyağacı ile ilgili bilgiler ayrıntılı olarak bulunmamaktadır (1944²⁹⁴, 1945²⁹⁵, 1959²⁹⁶, 1966²⁹⁷, 1967²⁹⁸

²⁹² Mustafa Yılmaz, “İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde İnkılap Tarihi Dersleri (Amaç, İçerik, Yöntem ve Değerlendirme Boyutu)”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 41.

²⁹³ Saray, Tosun, **a.g.e.**, s. 292.

²⁹⁴ Su, Duru, **a.g.e.**, s. 158; Enver Ziya Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)**, Maarif Matbaası, İstanbul 1944, s. 9.

²⁹⁵ Enver Ziya Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)**, Maarif Matbaası, İstanbul 1945, s. 9.

²⁹⁶ Enver Ziya Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)**, Maarif Basımevi, İstanbul 1959, s. 15; Fahriye Yazgan, Neriman Serdarlar, **Yeni Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1955)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1959, s. 22.

²⁹⁷ Mükerrerem Kâmil Su, Kâmil Su, , **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Kanaat Yayınları, İstanbul 1966, s. 14.

²⁹⁸ Enver Ziya Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1960)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967, s. 15; Neriman Serdarlar, Fahriye Çetinkanat, Fahriye, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1964)**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1967, s. 22.

1975²⁹⁹, 1978³⁰⁰, 1979³⁰¹, 1981³⁰², 1986³⁰³, 1994³⁰⁴, 1997³⁰⁵, 1999³⁰⁶, 2003³⁰⁷, 2007³⁰⁸), sadece Atatürk'ün babasının Ali Rıza Efendi ve annesinin Zübeyde Hanım olduğundan bahsedilmektedir. Şapolyo tarafından yazılan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ders kitaplarında (1951³⁰⁹, 1958³¹⁰, 1969³¹¹, 1973³¹²) ise konuya kısmen değinildiği ve Atatürk'ün atalarının Anadolu'dan Rumeli'ye gelen "Yürük Türkmenlerdendi" ifadesinin olduğu görülürken, 2008³¹³ tarihli bir ders kitabında Atatürk'ün babası "Selanik'in yerlisi olan bir ailedendi" ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca Kemal Kara tarafından yazılan 1999³¹⁴ tarihli ders kitabında Mustafa Kemal'in atalarının "Yörük Türkler" olduğu bilgisi varken, aynı yazarın 2007 tarihli ders kitabında ise bu bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda 2010 programı ile Atatürk'ün soyağacı bilgilerine bir kazanım (*1. Mustafa Kemal'in çocukluk dönemini ve içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal ve kültürel yapısını kavrar.*) olarak ve açıklaması ile (Mustafa Kemal'in ailesi ile ilgili bilgilere değinilirken atalarının Anadolu'dan Balkanlar'a göç ettiği verilecektir.) yer verilmesi bu program doğrultusunda yazılan ders kitaplarında bu konunun detaylı bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır (2013³¹⁵, 2014³¹⁶, 2016³¹⁷ ve 2017³¹⁸). Ancak, 2018 öğretim programında bir kazanım veya açıklaması olarak Atatürk'ün soyağacı bilgilerine yer verilmemesi ders kitaplarının konu ile ilgili içeriğinde tekrar bir farklılaşmaya sebep olduğu görülmektedir. DK3, Atatürk'ün atalarının Rumeli'nin fethinden sonra Anadolu'dan gelen Türkmenlerden olduğu şeklinde kısmen bir açıklamaya; DK1, Atatürk'ün soyağacı bilgilerine konu metni yerine "Bilgi

²⁹⁹ Mükerrerem Kâmil Su, Kâmil Su, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Kanaat Yayınları, İstanbul 1975, s. 18.

³⁰⁰ Karal, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)**..., s. 14.

³⁰¹ Neriman Serdarlar, Fahriye Çetinkanat, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1966)**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1979, s. 23.

³⁰² Mükerrerem K. Su, Ahmet Mumcu, **Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1981, s. 37.

³⁰³ Su, Mumcu, **Lise ve Dengi Okullar için**..., s. 37.

³⁰⁴ Kenan Kalecikli, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1**, Gendaş, İstanbul 1994, s. 56-57.

³⁰⁵ Ahmet Bekir Palazoğlu, Osman Bircan, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1 Ders Kitabı**, Bem Koza, Ankara 1997, s. 45-46.

³⁰⁶ Mükerrerem K. Su, Ahmet Mumcu, **Liseler için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, S.H.Ç.E.K. Basımevi, Ankara 1999, s. 51.

³⁰⁷ Ahmet Mumcu, Mükerrerem K. Su, **T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 2003, s. 61.

³⁰⁸ Kemal Kara, **Lise Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Önde Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 71.

³⁰⁹ Enver Behnan Şapolyo, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1950)**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1951, s. 14.

³¹⁰ Şapolyo, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti**..., s. 20.

³¹¹ Enver Behnan Şapolyo, **Liseler İçin: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Rafet Zaimler Kitabevi, İstanbul 1969, s. 18.

³¹² Enver Behnan Şapolyo, **Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Rafet Zaimler Kitabevi, İstanbul 1973, s. 18.

³¹³ İdis Akdin, Muhittin Çakmak, Mustafa Genç, Mustafa, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 Ders Kitabı**, MEB, İstanbul 2008, s. 49.

³¹⁴ Kemal Kara, **Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1**, Önde Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 63.

³¹⁵ MEB Komisyon, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Saray Matbaacılık, Ankara 2013, s. 4.

³¹⁶ MEB Komisyon, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Ada Matbaacılık, Ankara 2014, s. 4.

³¹⁷ Ersun Balcılar, Murat Kılıç, Yunus Kurt, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Top Yayıncılık, İzmir 2016, s. 12.

³¹⁸ Mahmut Ürküt, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Ata Matbaacılık, Ankara 2017, s. 12.

Notu” şeklinde; DK2 ise konuyu metin içerisinde detaylandırarak anne tarafından soyunun “Konyar Yörüklerinden” babasının “Anadolu’dan Rumeli’ye geçen önce Kocacık Beldesi’ne sonrasında Selanik’e göç eden Yörükler olduğu bilgisine yer vermektedir. Anadolu’dan Balkanlara iskân politikası doğrultusunda Atatürk’ün Soyağacı³¹⁹ konusu 2018 öğretim programında bir kazanım olarak verilmese de ders kitaplarında Mustafa Kemal’in Hayatı konu içeriği genişletilerek yer alması öğrencilerin Atatürk’ü daha iyi tanınmasına imkân vermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

2018 öğretim programı ve ders kitaplarına göre I. Meşrutiyet Dönemi bir kazanım olarak programda, bir konu olarak da ders kitaplarında yer almamaktadır. II. Meşrutiyet Dönemine ise II. Meşrutiyeti hazırlayan gelişmelere İttihat ve Terakki Cemiyeti bağlamında değinilmesi istenerek tek bir kazanım açıklamasıyla (1.2.a) sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda ders kitapları “Hürriyetin İlanını” yalnızca İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Padişah II. Abdülhamit arasında yaşanan bir çekişme olarak yüzeysel bir şekilde sunmaktadır. Oysaki Anayasa’nın yürürlüğe girmesi, parlamentoya dayalı hayat ve modernleşme çalışmalarıyla Cumhuriyet’e zemin hazırlayan ve Tarih Z. Tunaya’nın II. Meşrutiyet Cumhuriyet’in “siyasi laboratuvarıdır”³²⁰ şeklinde nitelendirdiği II. Meşrutiyet Dönemine kapsamlı bir şekilde hem programda hem de ders kitaplarında yer verilmesi, öğrencilerde konu bütünlüğünü oluşturması, Cumhuriyet tarihi konularına daha iyi bağlantı kurabilmesi ve epistemolojik anlayışlarının gelişmesine yardımcı olacağından önemli olduğu düşünülmektedir.

Öğretim programında 1.3. nolu “*I. Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı Devleti’nin durumunu siyasi, askerî ve sosyal açılardan analiz eder.*” kazanımının ç açıklaması “*Mustafa Kemal’in Çanakkale, Kafkas ve Suriye Cepheleindeki faaliyetleri ele alınır. Çanakkale Cephesi’nde etkin görev alan diğer komutanlar da tanıtılır.*” şeklindedir. Bu doğrultuda DK1 kara savaşları için “Anafartalar Kahramanı” Yarbay Mustafa Kemal’i, deniz savaşları için Nusret Mayın Gemisi, Türk Topçusu ve “18 Mart Kahramanı” ifadesi ile Cevat (Çobanlı) Paşa’yı ön plana çıkartmış ve Cevat Çobanlı’nın bir biyografisine de yer vermiştir. DK2’de Cevat Paşa’nın “Gittiler... Geçemediler... Geçemeyecekler...” sözlerine yer verilerek İtilaf Devletleri’nin Çanakkale Cephesi’nde başarısız olmasına neden olan kişilerden biri olarak 14. Kolordu Komutanı Cevat Paşa gösterilmiştir. Ayrıca konuyla ilişkili olarak konu metni dışında Cevat Paşa’nın Çanakkale

³¹⁹ 2013 tarihli ders kitabında baba tarafının “Anadolu’dan”, 2016 tarihli ders kitabında “Konya-Aydın bölgesinden”, 2017 tarihli ders kitabında “bugünkü Karaman ilimizden” geldiği şeklinde farklılıklar vardır. Mustafa Kemal Atatürk’ün baba ve anne tarafından soyağacı ile ilgili aydınlatıcı bilgi için bkz. Ali Güler, **Atatürk’ün Soy Kızıloğuzlar ve Konyarlar**, Berikan Yayınevi, Ankara 2020, s. 11-12.

³²⁰ Tarih Z. Tunaya, **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, Siyaset İlmi Serisi 8, Yedigün Matbaası, İstanbul 1960, s.98.

ile ilgili bir anısına yer verilmiştir. DK3 ise konu içeriğinde deniz savaşlarında Nusret Mayın Gemisi ve Türk Topçusunu, kara savaşlarında “Albay Mustafa Kemal’i” ön plana çıkartmıştır. Ders kitabı DK1 ve DK2’den farklı olarak Cevat Paşa ile birlikte Esat (Bülkat) Paşa’nın biyografisine yer vermiş ve bu iki paşanın Çanakkale Savaşı’nda önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bu anlamda 2018 programına göre yazılan ders kitaplarında Çanakkale Cephesi konusunda Mustafa Kemal’in yanında Cevat Paşa ile Esat Paşa’nın ilk kez ders kitapları içeriğinde ayrıntılı olarak yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte DK2’de, DK1 ve DK3’ten farklı olarak Çanakkale Cephesi konusu haricinde “Mustafa Kemal’in I. Dünya Savaşında Bulunduğu Cephe” şeklinde ayrı bir konu başlığı altında Çanakkale Cephesi alt başlığında konuyu tekrar vererek Mustafa Kemal’in bu cephedeki başarılarını ayrı olarak ele aldığı ve Mustafa Kemal’i “Payitaht Kurtaran Kahraman” şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

I. Dünya Savaşı’nın diğer cephelerinde ise her üç ders kitabı, Hicaz ve Yemen Cephesi’nde Fahrettin Paşa’ya, Irak Cephesi’nde Enver Paşa’nın amcası olan Halil (Kut) Paşa’ya değinmiş ve aynı zamanda bu tarihi kişiliklerin biyografilerine veya anılarına da yer vererek ilk kez bu isimler ayrıntılı olarak ele almıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması’na karşı Mustafa Kemal’in Tutumu konusu ile Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkışı konusunda içeriklerin DK1, DK2 ve DK3’te farklılaştığı görülmektedir. DK1’de program kazanımı doğrultusunda sadece Mustafa Kemal’in mütarekeye karşı olumsuz tutumuna değinilirken, DK2 ve DK3’te Mustafa Kemal’in mütarekeye karşı tutumu yanında Mustafa Kemal’in İstanbul’daki faaliyetlerine kısmen değinilmiştir. Oysaki Mustafa Kemal’in 13 Kasım 1918 tarihinden 16 Mayıs 1919 tarihine kadar bulunduğu İstanbul’daki faaliyetleri Kurtuluş Savaşı’nın başlatılması adına en önemli süreçlerden biridir. Mustafa Kemal bu altı aylık sürede yabancı temsilcilerle temaslarda bulunmuş ve onların durumlarını öğrenmeye çalışmıştır. Ayrıca, Padişah ve bakanlarla görüşerek İstanbul Hükûmetinin ve Padişah’ın işgallere karşı tutumunu yakından müşahede etme imkânı bulmuştur. Mustafa Kemal bu temaslari sonucunda ülkenin kurtulması için mevcut siyasal ortamın umut verici olmadığını ve kurtuluş için yegâne çözümün Anadolu’ya geçilerek bu mücadelenin Anadolu’da başlatılması gerektiğini görmüş ve Şişli’deki evinde silah arkadaşları ile yaptığı toplantıları sıklaştırmıştır. Bu süreçte arkasındaki en büyük güç de mevcut kolordular, silah arkadaşları ve Türk milleti olmuştur. I. Dünya Savaşı bitimi ile yaklaşık dört yüz bin askerden oluşan Osmanlı Ordusu, Mondros Mütarekesi’nden sonra yaklaşık 43143 personel mevcut ile 9 kolorduya, sonrasında ise 8 kolorduya indirilmiştir. Ancak bu durum bir ordunun olmadığı anlamına gelmemelidir. Her ne kadar ordunun muhabere etkinliği azaltılsa da

komuta yapısı devam etmekte, karargâh faaliyeti ile harekât planlamasını sürdürmektedir.³²¹ Bu nedenle Mustafa Kemal'in Şişli'deki evinde yapılan toplantılar, Kazım Karabekir'in 15. Kolordusu, Ali Fuat Cebesoy'un 20. Kolordusu ve Refet Bele'nin 3. Kolordusu önemlidir. 20 Şubat 1919'da Mustafa Kemal'in Şişli'deki evinde Ali Fuat Paşa ve Mustafa Kemal Paşa görüşmüşler ve bu görüşmede Ali Fuat Paşa'nın kumandanı olduğu 20. Kolordu Karargâhının Ankara'ya taşınması ve burasının bir direniş merkezi haline getirilmesi, Mustafa Kemal'in bir görevle mutlaka Anadolu'ya geçmesi için çalışılması veyahut kendisine ihtiyaç duyulduğu zaman bir görev alamasa bile Anadolu'ya geçmesinin sağlanması gibi kararlar alınmıştır. Ali Fuat Paşa'nın "*Paşam, ben ve kolordum daima emrinizdeyim*" sözü de Anadolu istiklal mücadelesinin en önemli kıvılcıklarından biri olmuştur. Benzer şekilde 11 Nisan 1919'da Mustafa Kemal, Kazım Paşa ile Şişli'deki evinde görüşmüş Anadolu İstiklal Mücadelesinin Doğu'dan başlatılması ve Erzurum'da Vilayet-i Şarkiye Kongresi'nin toplanması kararları alınmıştır. Böylece Doğu'da Kazım Karabekir Paşa ve 15. Kolordu, Batı'da Ali Fuat Cebesoy Paşa ve 20. Kolordu Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki en büyük iki dayanağı olmuştur.³²² Yine Mustafa Kemal'in Şişli'deki evinde sık sık bir araya geldiği silah arkadaşlarından biri olan Refet (Bele) Paşa Mustafa Kemal tarafından 3. Kolordu'ya kumandan olarak atanması sağlanmış ve 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal ile birlikte Bandırma Vapuru ile Samsun'a çıkmıştır. Sivas merkezli Refet Bele komutasındaki 3. Kolordu da kongreler sürecinde bölgenin işgale uğramaması ve bölge güvenliğini sağlaması nedeniyle süreçte önemli roller üstlenmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa işgallerin genişleyebileceği endişesiyle izlenecek yöntemin başta Doğu Anadolu olmak üzere yurt genelinde nasıl olması gerektiğini yalnızca bu üç kolorduya açıklamış ve görüşlerini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın kolordu komutanları ile bu şekilde doğrudan irtibatlı olması orduyu, memleketi işgal eden itilaf devletlerinin denetim ve kontrolünden çıkarmış ve sonrasında Kuvay-ı Milliye ile başlayan direniş devralınarak daha düzenli komuta yapısı ile teşkil edilmiş birliklerce sürecin tamamlanması sağlanmıştır.³²³ Bu bağlamda Mustafa Kemal'in İstanbul'da bulunduğu süreçteki faaliyetlerine ve arkadaşları ile aldığı bu kararlara konu içeriğinde bir olay örgüsü dâhilinde ayrıntılı olarak yer verilmesi veya bir konu başlığı açılması, Mustafa Kemal'in Samsun'a gönderilme görevini bir fırsat bilerek kabul etmesindeki amacı ile kongrelerin neden bu bölgede yapıldığının öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlaması bakımından önemlidir.

³²¹ Abdullah Cüneyt Kösmez, **Türk Ordusu'nda Temel Harekât ve Türk İstiklâl Harbi'nde Uygulamalar (1908-1923)**, Berikan Yayınevi, Ankara 2020, s. 127, 234-235.

³²² Alev Coşkun, **Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2009, s. 415-417.

³²³ Abdullah Cüneyt Kösmez, "Kongreler Sürecinde Kolorduların Durumu ve Millî Mücadelenin Askerî Stratejisinin Belirlenmesinde Kolorduların Etkisi", **Millî Mücadele'nin 100. Yılı: Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 2019, s. 519, 539.

Ayrıca, DK1’de “Samsun’a Çıkış” konusunda Samsun ve bölgesinde bozulan asayişin sağlanması için görevin neden Mustafa Kemal Paşa’ya verildiğinin gerekçelerine değinilirken, DK2 ve DK3’te bu gerekçelere yer verilmemiştir. Bununla birlikte DK1, Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkış konusu ile ilgili Oku-Yorum bölümünde verdiği alıntı dikkat çekicidir. Alıntıda, Vahdettin ile Mustafa Kemal Paşa’nın Yıldız Sarayı’ndaki görüşmesinde Padişah’ın Mustafa Kemal Paşa’ya “...İstersen devleti kurtarabilirsin” sözü üzerine Mustafa Kemal Paşa’nın “...Memleketi kurtarmak için elimden geleni yapacağıma şüphe etmeyiniz.” sözü ile biten kısa bir alıntıya yer verilmiştir. Okuma parçasının altında yalnızca bu ifadelere dayanarak “Okuma parçasını inceleyip Sultan Vahdettin’in Millî Mücadele’ye bakışını değerlendiriniz.”³²⁴ sorusu sorulmaktadır. Oysaki ders kitabında Falih Rıfki Atay’dan yapılan alıntının devamı ve Mustafa Kemal’in bu görüşme ile ilgili düşünceleri şöyledir: “Vahdettin demek istiyordu ki hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek mesnedimiz İstanbul’a hâkim olanların siyasetine uymaktır. Benim memuriyetim, onların şikâyet ettikleri meseleleri halletmektir. Eğer onları memnun edebilirsem, memleketi ve halkı, bu siyasetin doğru olduğuna inandırabilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri tedibedersem, Vahdettin’in arzularını yerine getirmiş olacaktım”.³²⁵ şeklindedir.

Ders kitabında bu görüşme ile ilgili kısa bir alıntıya yer verilerek Mustafa Kemal’in konu hakkındaki düşüncelerine yer verilmeden bu sorunun sorulması, alıntı ile konu metninin birbiri ile çelişmesi öğrencilerde Padişah’ın “Mustafa Kemal Paşa’yı sanki Millî Mücadele’yi başlatması için gönderdiği” şeklinde bir yanılgıya sebep olabilir. Nitekim Anadolu’daki hareketi bastırmak için iç isyanların çıkmasına yönelik faaliyetleri, yayımlanan fetvalarla harekete yönelik Kuvayı İnzibatiye ile tavır alan yine Padişah’tır.

Bununla birlikte Mustafa Kemal’in Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak görevleri bellidir: “Bölgede güvenliğin yeniden sağlanması, devam ettirilmesi asayişsizliğin nedenlerinin tespiti; Bölgede ötede beride dağınık bir halde bulunduğu bahsedilen silahlar ile cephanenin bir an evvel toplattırılarak münasip depolara konulması ve muhafaza altına alınması; Muhtelif yerlerde bir takım şura oluşumları mevcut olduğu, bunların asker toplamakta bulunduğu ve gayri resmi bir surette ordunun bunları himaye ettiği iddia olunuyor. Böyle şura oluşumları mevcut olup da asker topluyor, silah dağıtıyor ve ordu ile de münasebette bulunuyorlarsa katiyen engellenmesi ve bu oluşumların ortadan kaldırılması.”³²⁶ şeklindedir. Bu bağlamda Vahdettin’in Mustafa Kemal Paşa’yı Samsun’a gönderme sebebi Mondros Mütarekesi’nin 7.

³²⁴ Çevik, Koç, Şerbetçi, a.g.e., s. 62.

³²⁵ Falih Rıfki Atay, *Atatürk’ün Bana Anlattıkları*, Cumhuriyet Yay., İstanbul 1998, s. 140.

³²⁶ Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi (TBMM), *Kuruluş Safhasında Belgelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Belgeler-Fotoğraflar*, BOA, BEO, 4574 / 342984 – 3 (6 Mayıs 1919), TBMM Basımevi, Ankara 2021, s. 6-9.

Maddesine göre denetimlerin yeni işgallere dönüşmesini önlemek adına bölgede asayişin sağlanması ve sükûnetin korunmasıdır. Ancak Mustafa Kemal ve arkadaşları asayiş sağlansa bile işgal kuvvetlerinin durmayacağını, mütarakeye uyulmayarak Musul'un İngilizler, İzmir'in Yunanlar tarafından işgali gibi sürecin Anadolu'ya yayılacağını ön görerek hareket ettikleri ve Padişah'ın işgalci kuvvetlere güvenerek hareket etmesini de bir nevi kadercilik olarak gördükleri söylenebilir. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa, Padişah'ın verdiği görevin aksine millî direnişleri örgütlemiş, vatan toprağı kutsaldır kaderine terk edilemez anlayışı ile Millî Mücadele'yi başlatarak Anadolu'nun her yerinde yakılmış olan Çoban Ateşleri'ni büyük bir özgürlük meşalesine dönüştürmüştür.

“Millî Cemiyetler ve Millî Varlığa Düşman Cemiyetler” konusu 2018 programında “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkması” konusundan sonra; 1981 ve 2010 programlarında ise “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkması” konusundan önce verilmiştir. DK2 program doğrultusunda konuyu “Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı” konusu ile “Havza Genelgesi” arasında verirken, DK1 ve DK3 eski programlarda belirtildiği sıralamada konuyu vermiştir. Millî Cemiyetler ve Millî Varlığa Düşman Cemiyetler” konusunun yeni programda “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkması” konusundan sonra verilmesi hem tematik hem kronolojik olarak konu akışını bozmaktadır.

“Millî Cemiyetler” konusunun işlenmesinde Millî Mücadele'nin kazanılmasında önemli yararları bulunan ancak öğretim programında yer verilmeyen DK2'de ise kısaca değinilen istihbarat örgütlerinin faaliyetlerine “Millî Cemiyetler” konusunda yer verilebilir. Öğrencilerin Millî Mücadele sürecindeki casusluk faaliyetlerine ve Teşkilat-ı Mahsusa gibi konulara ilgi duydukları ancak bazı öğrencilerin bu konuları dersanelerdeki öğretmenlerden öğrendikleri ortaya çıkmıştır.³²⁷ Bu bağlamda Karakol Cemiyeti, Mim Mim Grubu ve bizzat Atatürk'ün emri ile kurulan Askeri Polis Teşkilatı gibi istihbarat örgütlerine ve Özbekler Tekkesi gibi kuruluşlara³²⁸ ders kitaplarında yer verilmesi hem Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasındaki rollerinin önemini vurgulamak hem de öğrencide bu konulara karşı ilgi uyandırmak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

³²⁷ Bahri Ata, “Tarih Pedagojisine Uygun Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Nasıl Olmalıdır?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 81.

³²⁸ Bu istihbarat örgütlerinin yanında Özbekler Tekkesi gibi kuruluşların faaliyetleri de önemlidir. Karakol Cemiyeti'nin silah ve cephane kaçırma işlerinde bu tekleden yararlanmış, Millî Mücadeleye katılmak isteyenler bu tekke aracılığıyla Anadolu'ya geçirilmiştir. Ayrıca, Türk köylerini basan Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışırken yaralanan milliyetçiler için bu tekke gizli bir hastane gibi çalışmıştır, bkz. “Millî Mücadele ve Özbekler Tekkesi”, Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör (Ed.), **Üsküdar Sempozyumu I**, Bildiriler (Cilt 1), Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2004, s. 208.

“Büyük Millet Meclisi’ne Karşı Ayaklanmalar” konusunda 2018 programına göre yazılan ders kitaplarında iç ayaklanmaların sadece isimleri belirtilmiş ve isyanlar Hıyanet-i Vataniye Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri ekseninde ele alınmıştır. İsyânların Anadolu’da yarattığı sosyal, askeri ve ekonomik tahribatlarına değinilmemiştir. Oysaki ayaklanmaların çıktığı bu dönem Millî Mücadele’nin en tehlikeli ve sıkıntılı dönemidir. Bu isyanlar, Yunan ordusunun Anadolu’nun içlerine kadar ilerlemesine fırsat vermiş, İstiklal Savaşı’nın başlamasını geciktirmiş, Anadolu’da asker ve insan kayıpları ile maddi kayıplara neden olmuş ve millî güçlerin birleşme sürecini geciktirmiştir. Örneğin, 20-30 bin silahlı Pontuscu Rum’un³²⁹ Karadeniz’de bulunması nedeni ile Rum çetelerini kımıldayamaz hale getirmek için 20 bin kişilik bir kuvvet Karadeniz Bölgesinde tutulmuş, toplamda 40-45 bin askerden oluşan birlikler ise diğer isyanlar nedeni ile Anadolu’nun çeşitli yerlerinde dağınık şekilde konuşlandırılmak zorunda kalmıştır. İç isyanlar bastırılmadan genel bir seferberliğe gidilemediği için silah, cephane, teçhizat yaratılamamıştır. Anadolu’da bozulan asayiş nedeni ile üretim noktasında sıkıntılar çekildiği için özellikle halktan alınan hayvan vergileri artırılmamış ve bu nedenle ordunun savaşa hazır hale getirilmesi gecikmiştir.³³⁰ Bu bağlamda ders kitaplarında İstiklal Savaşı’nın “iç cephesi” olarak nitelendirilebilecek bu sürece askeri, sosyal ve ekonomik yönleri ile ayrıntılı olarak yer verilmesi, iç isyanlarda konu bütünlüğünü sağlaması, Batı Cephesi muharebeleri konularına ön bilgi oluşturması ve böylece öğrencilerin Millî Mücadele sürecini ve birbirine etkisini daha iyi anlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

2018 programında ve bu programa göre yazılmış ders kitaplarında “Ethem Olayına” ayrı bir konu olarak yer verilmemiştir. Ethem Olayına, her üç ders kitabında “Düzenli Ordunun Kurulması” ile “I. İnönü Muharebesi/Savaşı” konularında kısaca değinildiği görülürken, DK1’de ayrıca “Yeşil Ordu ve Yeni Dünya Gazetesi” ile ilgili kısa bir bilgi notu mevcuttur. Ethem’in iç isyanlar sürecinde Kuvay-ı Milliye yanlısı faaliyetleri, sonrasında isyan çıkarma nedenleri ve isyanın önemi bütüncül olarak ele alınmamıştır. Oysaki Ethem Olayı, I. İnönü Muharebesi sürecince ortaya çıkması, çoğu atlı olmak üzere üç bin kişilik bir kuvveti komuta etmesi ve Ethem’in düzenli orduya katılmama kararının altında yatan nedenler açısından önemli bir olaydır. Ethem, Millî Mücadele’nin başlangıcında Kuvay-ı Milliye teşkilatlarının en güçlüsü olan Kuvay-ı Seyyare’si ile Yunan işgaline karşı koymuş, diğer yandan da iç isyanların bastırılmasında önemli başarılar elde etmiştir. Özellikle Anzavur kuvvetlerinin dağıtılmasında Düzce, Yozgat ve Konya isyanlarının bastırılmasında önemli rol oynamıştır. Ancak 1920-1921 yıllarında ülkenin içinde bulunduğu güç şartlar, bir kurtuluş çaresi olarak ülkeye yeni fikirlerin

³²⁹ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, **a.g.e.**, s. 61.

³³⁰ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları (1. Cilt)**, Kaştaş A.Ş. Yay., İstanbul 1988, s. 307-310.

girmesine ve yayılmasına neden olmaktadır. Bu fikirlerden birisi de Rusya’da yeni kurulan rejimin, Batı’ya ve emperyalizme karşı tavrına bağlı olmak olan Bolşeviklikti. Anadolu’daki taraftarları ise Yeşil Ordu Cemiyeti mensuplarıydı. Bu nedenle Yeşil Ordular önemli bir silahlı gücü elinde bulunduran Ethem’i ve birliklerini yanlarına çekerek Mustafa Kemal ve arkadaşlarına karşı kendi iktidarlarının yolunu açmak istemişlerdir. Bu durumdan ve Bolşevik propagandasından oldukça etkilenen Ethem, Kuvay-ı Milliye’ye karşı isyan ederek düzenli orduya katılmamıştır. Ancak BMM Ordusu Ethem ve kuvvetlerini etkisiz hale getirmiş, Ethem’e bağlı birliklerin büyük bir bölümü düzenli orduya katılmıştır. Ethem ise kardeşleri ve bir kısım adamı ile birlikte Yunanlara sığınmıştır. Türk Ordusu’nun İnönü Mevzileri’nde Yunan Ordusu’nu yenmesi ve bu büyük isyanı başarılı bir şekilde bastırması ile batılı devletler Londra Konferansı’na Ankara Hükûmetini davet etmek durumunda kalmışlardır.³³¹ Bu bağlamda “Ethem Olayı’na” farklı konular içerisinde kısa cümlelerle dağınık bir şekilde değinmek yerine ayrı bir konu olarak ele alınabilir. Böylece konu bütünlüğü sağlanarak, Ethem’in önce “Kuvacı” olduğu halde sonrasında neden “isyancı” olduğu ve isyanın bastırılmasının önemi daha iyi anlaşılabilir öğretilerinde oluşabilecek kavram yanılgılarının da önüne geçilebilir.

“Büyük Taarruz” konusunda üç ders kitabında da büyük zaferin Yunanistan’da darbeye yol açan etkilerine değinilmemiştir. Mudanya Ateşkes Antlaşması konusunda ise siyasi zafer ile İngiltere’de Lord Curzon Hükûmetinin istifa etmek zorunda kaldığına DK1’de değinilirken, DK2 ve DK3’te değinilmemiştir. Ders kitaplarında tarihi olayların mukayese yapılarak ele alınması veya dünyadaki yankılarına ve ilgili ülkelerdeki etkilerine değinilmesi, öğrencilerin bu yolla sonuç çıkarma yetisini geliştirebilmesi açısından önemlidir.

“Büyük Taarruz” konusunda ders kitaplarında Mustafa Kemal Paşa’nın 1 Eylül 1922’de verdiği “*Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir, İleri!*” emrine ve bu emir ile Ege Bölgesi ve Bursa gibi Marmara illerinin düşmandan kurtarıldığına değinilirken, Mustafa Kemal Paşa’nın “Akdeniz” diyerek “Ege”yi neden işaret ettiği ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ege Deniz’inin adı Helenlerde “Aigaios Pelagos” yani “Ege-sel Deniz” şeklinde kullanılıyordu.³³² Ancak Osmanlı Devleti On İki Adaları ve Asya kısmındaki Ege Adaları’nı içine alan bölgeyi Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti (Akdeniz Adaları Eyaleti), Tanzimat’tan sonra Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti (Akdeniz Adaları Vilayeti)³³³, Çanakkale Boğazı’nı da Bahr-i Sefid Boğazı yani “Akdeniz

³³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Yılmaz, **Millî Mücadelede Yeşil Ordu**, Sevinç Matbaası, Ankara 1987, s. 110-129.

³³² Yaşar Aksoy, **Ege Kültürü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1999, s. 72.

³³³ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara 2007, s. 252, 519.

Boğazi” olarak adlandırmıştır.³³⁴ Eyalet merkezi zaman içerisinde değişime uğrasa da eyaletin merkezi uzunca bir süre Gelibolu, Tanzimat’tan sonra ise bir süreliğine Çanakkale (Kale-i Sultaniye) olmuştur.³³⁵ Mustafa Kemal Paşa’nın Dumlupınar’da kazanılan muharebeden sonra verdiği bu emir ile Türk Ordusu 9 Eylül’de İzmir’i, 18 Eylül 1922’de Erdek kasabasını kurtarmış, Batı Anadolu’yu tamamen Yunan kuvvetlerinden temizlemiş, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarını emniyete almaya çalışan müttefik devletlere karşı da harekât hazırlıklarına başlamıştır.³³⁶ Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin Ege Denizi’ni “Akdeniz” olarak adlandırdığı ve bir Osmanlı Paşası olarak Mustafa Kemal’in verdiği bu emirle bugünkü “Ege Denizini” ve aynı zamanda “Çanakkale Boğazını” kapsayan Batı Anadolu’yu işaret ettiği bilgisine ders kitaplarında yer verilebilir. Böylece öğrencilerde İstiklal Savaşı’nın yapıldığı istikamet ile ilgili oluşabilecek olası bir kavram yanlışlığının da önüne geçilebilir.

24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması Türkiye’nin dünya devletler sahnesine her alanda tam bağımsız bir devlet olarak çıktığı gündür. TBMM bu konferansta masaya savaşın mağrur ve mağdur tarafı olarak oturmuş, işgaller neticesinde uğradığı haksızlıkların birçoğunu ve Osmanlı Devleti’nden kalan sorunları çözüme kavuşturmuştur. Çözüm bulunamayan konular ise Atatürk’ün 1930’lu yıllarda uyguladığı akılcı dış politikalar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin lehine çözülmüştür. Lozan Konferansı’nda ele alınan temel konular sınırlar, boğazlar, kapitülasyonlar, azınlıklar ve nüfus mübadelesi, borçlar, savaş tazminatı ve Fener Rum Patrikhanesi konularıdır. Bu konuların tamamı Türkiye’nin tam bağımsızlığını ilgilendiren konular olması açısından önemlidir. Bu bağlamda DK1’de Lozan’da görüşülen bu konu başlıklarının tamamına kısa kısa yer verilmiş ve antlaşmanın İngiltere ve Yunanistan’daki yankılarına değinilmiştir. DK2 ve DK3’te Lozan Konferansı’nda görüşülen bu konu başlıklarına değinildiği görülürken, Fener Rum Patrikhanesi konusuna yer verilmemiştir. Oysa Lozan Barış Antlaşması ile Patrik ve Patrikhane’nin 1453-1923 yılları arasında sahip olduğu bütün yetkileri ve imtiyazları kaldırılarak Patrikhane’nin yalnızca dini işlerle ilgilenmesi sağlanmıştır.³³⁷ Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde özellikle Rusya’nın iç işlerimize bir müdahale aracı olarak kullandığı Patrikhanenin Lozan’da “ekümenik” sıfatının alınması yeni kurulan Türk Devleti için tam bağımsızlığın sağlanmasındaki önemli aşamalardan biri olmuştur. Ders kitaplarında Lozan Barış Antlaşması konusu içeriğinde Lozan’da görüşülen bu konu başlığına yer yerilmemesi Lozan Barış Antlaşması ile ilgili konu bütünlüğünün tam olarak yansıtılmaması

³³⁴ Yasemin Nemlioğlu Koca, “Dardanelles, Hellespont, Çanakkale: Çanakkale Haritaları”. **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, 2017, C. 15, S. 22, s. 128.

³³⁵ Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 155.

³³⁶ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, **a.g.e.**, s. 500.

³³⁷ Emruhan Yalçın, **Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2008, s.210.

adına bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin son döneminde özellikle demiryolu yapım işleri kilometre garantisi altında yüksek meblağlar karşılığında yabancı şirketlere verilmiştir. Ancak demiryolu hasılatı hiçbir zaman teminat verilen miktara ulaşmadığı için aradaki fark devlet tarafından ödenmiş ve bu durumda hazineye ağır bir yük getirmiştir.³³⁸ Bununla birlikte yabancı şirketlere verilen demiryolu yapım işi demiryolu hattının etrafındaki madenleri kereste ve arkeolojik kaynaklardan yararlanma imtiyazlarını da kapsamıştır.³³⁹ Lozan Barış Anlaşması ile yabancılara tanınan her türlü imtiyazın kaldırıldığı, millî çıkarların ön planda tutularak madenlerimiz üzerinde tam hâkimiyetin sağlandığı bilgisine ders kitaplarında yer verilebilir. Böylece öğrencilerin Lozan Barış Antlaşması'nın Türkiye'nin "tapusu" olduğu sonucuna kendi çıkarımları ile ulaşmaları sağlanabilir.

Mondros Mütarekesi'ne karşı Padişah ve İstanbul Hükûmetinin Tutumu ile Saltanatın Kaldırılması konularını, 2018 programı kabulünün öncesinde yazılan ders kitapları farklı bir söylemle ele almaktadır. Örneğin, 1944³⁴⁰ tarihli bir ders kitabında İstiklal Savaşı'na karşı olmaları ve düşmanla işbirliği yapmalarından dolayı İstanbul Hükûmeti ile Padişahın "hainlikle" nitelendirildiği ve Vahdettin'in İngilizlere sığınarak memleketten kaçtığı, 1945³⁴¹ tarihli farklı bir ders kitabında "Padişah Hükûmeti" şeklinde bir isimlendirme ile dönem yöneticilerinin "hıyanet" içinde oldukları Padişah'ın "iradesiz ve korkak" olduğu sonucunda memleketten kaçtığı vurgulanmaktadır. 1950, 1960 ve 1970'li yıllarda yazılmış ders kitaplarında Vahdettin'in "İngilizlere sığınarak ülkeden kaçtığına" değinilirken, Padişah ayırt edilerek "hükûmetin hıyaneti" vurgusu yapılmış Padişah hükûmeti yerine İstanbul veya Osmanlı hükûmeti ismi kullanılmıştır (1951³⁴², 1958³⁴³, 1959³⁴⁴). Yine, dönem ders kitaplarında saltanat makamı için "düşmanlarla elbirliği yaparak" milletin aleyhinde çalıştığı (1959³⁴⁵, 1967³⁴⁶, 1978³⁴⁷), Padişah'ın suçlu olduğu ve Padişah'ın düşmana sığınarak kaçmasının Osmanlı tarihinde görülen "yegâne vak'a (tek olay)" olduğu (1959³⁴⁸, 1967³⁴⁹, 1979³⁵⁰) ve

³³⁸ Soyalp Tamçelik, "Osmanlı Dönemi Demiryollarının Tarihî Gelişimi İçerisinde Siyasî ve İktisadî Sosyal Etkileri", *Erdem Dergisi*, 2020, C. 12, S. 35, s. 530.

³³⁹ İlber Ortaylı, *Dikkat... Lozan'ın Gizli Maddelerinden Önce Konuşmamız Gerekenler Var...* <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/dikkat-lozanin-gizli-maddelerinden-once-konusmamiz-gerekenler-var-42062688>, Hürriyet Gazetesi 15.05.2022.

³⁴⁰ Su, Duru, *a.g.e.*, s. 212.

³⁴¹ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)*... 1945, s. 88.

³⁴² Şapolyo, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*..., s. 108-109.

³⁴³ Şapolyo, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti*..., s. 101-102.

³⁴⁴ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)*..., s. 125-126.

³⁴⁵ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)*..., s. 125

³⁴⁶ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1960)*..., s. 125.

³⁴⁷ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)*..., s.116.

³⁴⁸ Yazgan, Serdarlar, *a.g.e.*, s. 92.

³⁴⁹ Serdarlar, Çetinkanat, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti*..., s. 90.

³⁵⁰ Serdarlar, Çetinkanat, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*..., s. 92.

“şahsi saltanatın bu memleketin başına getirdiği felaketler” (1966³⁵¹, 1975³⁵²) şeklinde bir söylem kullanılmıştır. 1981 öğretim programına göre yazılmış, 1980 ve 1990’lı yıllardaki ders kitapları aynı konu ile ilgili Vahdettin’in Türklerin düşmanı olan İngilizlerin koruyuculuğu altına girerek ülkeden kaçmasını utanç verici bir olay olarak tanımlarken dönem hükûmetini düşmanın işbirlikçisi saltanatı ise İstiklal Harbini “köstekleyen köhne” bir yapı olarak nitelendirmektedir (1981³⁵³, 1986³⁵⁴, 1999³⁵⁵). Padişahın İngilizlere boyun eğdiği ve bu nedenle saltanat kurumunun Türk milletinin gözünde önemini kaybettiği belirtilmektedir (1994³⁵⁶). Ayrıca saltanatın ve dönem hükûmetinin “düşman işbirlikçisi” vurgusu devam etmektedir (1997³⁵⁷). Yine 1981 öğretim programına göre yazılmış, 2000’lerdeki (2003³⁵⁸, 2007³⁵⁹) tarihli ders kitaplarında İstanbul Hükûmetinin ve Osmanlı Padişahı’nın Millî Mücadele’yi başarısızlığa uğratmak için “kötülükler” yaptığı, saltanatın “düşmanla işbirliği” içerisinde olduğu ve Padişah’ın İngilizlere sığınarak memleketten kaçtığı şeklinde ifade edilmiştir. 2010 öğretim programına göre yazılmış 2013³⁶⁰, 2016³⁶¹ ve 2017³⁶² tarihli ders kitaplarında saltanatın kaldırılması konusu İstanbul Hükûmetinin Lozan görüşmelerinde ikilik çıkarmaması ve millet egemenliğinin sağlanması ekseninde ele alınmıştır. 2016 ve 2017 tarihli ders kitapları ayrıca mütareke sürecinde Padişah’ın itilaf devletlerinin isteklerini daha kötü duruma düşülmemesi için kayıtsız kabul ettiği şeklinde bir söylem kullanmıştır. 2010 programına göre yazılan ders kitaplarında Damat Ferit Paşa Hükûmeti için “düşman işbirlikçi” yerine “Millî Mücadele karşıtı” ifadesi kullanılmaya başlanmış ve Padişah’ın Millî Mücadele sürecine karşı takındığı tavırla ilgili net bir açıklama yapılmamıştır. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre yazılmış DK1’de “Saltanatın Kaldırılması” konusunda Padişah Vahdettin ile ilgili bir ifade yoktur. Damat Ferit Paşa Hükûmeti için ise “...İngilizlerden de alınan yardımlarla oluşturulan ordular, Millî Mücadeleci liderlerin üzerine gönderildi...”, DK2’de “...Osmanlı Devleti’nin son padişahı Vahdettin, padişahlık haklarını kaybetti ve 17 Kasım 1922’de ülkeyi terk ederek Malta Adası’na gitti...”, İstanbul Hükûmeti için ise “İngiliz çıkarlarına hizmet ettiği” ifadesi bulunmaktadır. DK3’te ise Padişah ile ilgili “17 Kasım 1922’de İstanbul’dan ayrıldı.” ayrıca İstanbul Hükûmeti için “...Millî Mücadele hareketini padişaha karşı bir ayaklanma gibi göstererek halkın dinî

³⁵¹ Su, Su, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**... 1966, s. 96.

³⁵² Su, Su, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**... 1975, s. 103.

³⁵³ Su, Mumcu, **Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti**..., s. 95, 165.

³⁵⁴ Su, Mumcu, **Lise ve Dengi Okullar için**..., s. 95, 165.

³⁵⁵ Su, Mumcu, **Liseler için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp**..., s. 86, 172-173.

³⁵⁶ Kalecikli, **a.g.e.**, s. 189-190.

³⁵⁷ Palazoğlu, Bircan, **a.g.e.**, s. 195.

³⁵⁸ Mumcu, Su, **a.g.e.**, s. 170-171.

³⁵⁹ Kara, **Lise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi**..., s. 170-171.

³⁶⁰ MEB Komisyon, ... 2013, s. 71-72.

³⁶¹ Balçılar, Kılıç, Kurt, **a.g.e.**, s. 82-83.

³⁶² Ürküt, **a.g.e.**, s. 112.

duygularını istismar ederek ayaklanmaya katılmasını sağlamaya çalıştı...” şeklinde bir ifade ile Padişah süreçten tamamen ayırt edilmektedir.³⁶³ 2018 öğretim programı doğrultusunda yazılan ders kitaplarında 2010 öncesinde yazılan ders kitaplarında olduğu gibi Damat Ferit Paşa ve Hükûmetinin İngilizlerle olan işbirliğine ve Millî Mücadele karşıtlığına ayrı bir konu veya konu alt başlığı olarak yer verilmemiştir. Damat Ferit Paşa Hükûmeti için Millî Mücadele’yi “engelleme” çalışmalarında olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Ders kitaplarındaki dönemsel olarak bu farklılaşmanın ilk olarak 2005-2010 arasında öğrenimde olan MEB yayınlarına ait ders kitabında başladığı söylenebilir.³⁶⁴ Bu bağlamda Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş süreci tarihi gerçeklikle tutarlı bir şekilde ele alınarak genel bir düşmanlık yapılmadan ancak süreçteki şahısların olumlu veya olumsuz tutumları daha net bir şekilde ortaya konulmalıdır.³⁶⁵ İmparatorluk anlayışı içerisinde çözüm arayışı yerine, Mustafa Kemal Paşa’nın millî egemenliğe, millî sınırlara dayalı ulus devleti yaratma anlayışının farklılığı tarihsel süreç ve tarih metodu çerçevesinde verilebilir.

Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin anayasası olarak nitelendirebilecek Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim sistemimizin anlayışı ve genel esasları belirlenmiş, 1926 tarihli Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun da tamamlayıcısı olmuştur. Bu esaslar eğitimin millî olması, bilimsel olması, öğretim birliği, karma eğitim, ilköğretimin kız ve erkek çocuklarına zorunlu ve parasız olmasıdır. Özellikle millî birlik ve beraberlik üzerinde yıkıcı etkileri olmuş olan azınlık ve yabancı okulların faaliyetlerine düzenlemeler getirmesi bakımından önemlidir. Bu doğrultuda sadece Nisan 1924’te İstanbul’da 40’a yakın Fransız Okulu ile 4 İtalyan Okulu yeni düzenlemelere ve kurallara uymadıkları için kapatılmıştır.³⁶⁶ Ayrıca var olan bu okulların genişlemeleri önlenerek yenilerinin de açılmasına izin verilmemiştir.³⁶⁷ Bu bağlamda ders kitapları incelendiğinde, Tevhid-i Tedrisat konusunun farklı açılardan ele alındığı görülmektedir. DK2’de konu içeriği 479 Medresenin kapatılması, 29 İmam ve Hatip Mektebi ile 1 İlahiyat Fakültesinin kurulması, Arapça ve Farsça derslerinin okul müfredatlarından çıkarılmasına odaklanmış, yabancı okullar ile ilgili bir alıntıya ve Atatürk’ün konu ile ilgili bir sözüne yer verilmiştir. Konu içeriğinde karma eğitime, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasına, Tanzimat dönemi ile başlayan ve eğitimde ikiliğe yol açan sürece ve öğretim birliğinin sağlanmak istenmesi gerekçelerine değinilmemiştir. DK3’te, Tevhid-i Tedrisat

³⁶³ Çevik, Koç, Şerbetçi, a.g.e., s. 69; Demirtaş, a.g.e., s. 67, 107; Erdoğan, a.g.e., s. 69, 110.

³⁶⁴ Akdin, Çakmak, Genç, a.g.e., s. 137-139.

³⁶⁵ Ali Arslan, “İnkılâp Tarihi ve Tarih Derslerinde Başarı Nasıl Sağlanabilir?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 70.

³⁶⁶ Ayten Sezer Arıg, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 33.

³⁶⁷ Selçuk Uygun, Türkiye’de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 2003, C. 36, S. 1-2, s. 114.

Kanunun esaslarının hepsine değinildiği, DK1’de ise diğer unsurlara değinilirken, karma eğitim ve ilköğretimin kız ve erkek çocuklarına zorunlu hale getirilmesine değinilmemiştir. DK2’nin aksine, DK1 ve DK3’te konu metni dışında ayrı bir alıntı kaynağa başvurulmadığı ve konu içeriğinde ayrıntıya girilmediği görülmektedir. Millî Eğitimin ve öğretmenlerin “yeni insan-yeni vatandaş” modelinin yerleşmesi için Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve eğitim süreçleri üzerinde önemle durmaları gerekmektedir.³⁶⁸ Ayrıca medreselerin kapatılması ile ilgili olarak medreselerin bilim üretemediği, insanları hayata değil ahirete hazırlama gayesine yönelerek çağdaş eğitim problemlerini çözecek eğitim kurumu vasfını yitirdikleri³⁶⁹ gibi sebepler özellikle açıklanmalıdır. Bu bağlamda ders kitaplarında konunun unsurlarının eksik belirtilmesi ve gerekçelere ilişkin vurgunun yapılmaması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun özünün anlaşılmasını sınırlayabileceği gibi öğrencilerde kavram yanılgılarına da zemin hazırlayabilir.

Harf İnkılabı konusunda konunun tarihsel sürecine DK1 ve DK3’te değinilirken DK2’de değinilmediği görülmektedir. Oysaki konu ile ilgili Türklerin günümüze kadar kullanmış olduğu alfabelere, Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşanan alfabe tartışmalarına, II. Meşrutiyet’teki alfabeyi ıslah çalışmalarına Türk Dili ve Arap alfabesi arasındaki uyum sorununa, Osmanlı Devleti Hariciye Nezareti’nin I. Dünya Savaşı sürecinde bazı dış yazışmalarında Latin alfabesi kullanması gibi inkılabın yapılma gerekçeleri ile tarihsel sürecine yer verilmesi öğrencide konu ile ilgili bir ön bilgi oluşturma açısından önemlidir. Böylece öğrenci Latin harflerinin Türkçe’nin imlasına ve ses uyumuna uygun olduğu için kabul edildiğini, inkılabın bir günde alınan kararla yapılmadığını ve İlber Ortaylı’nın deyimi ile bunun bir “medeniyet değişimi ve savaşı”³⁷⁰ olmadığını daha iyi kavrayabilir. Her üç ders kitabında ayrıca “Harf İnkılabı” ve ilişkili olan “Millet Mekteplerinin Açılması” konularında inkılap öncesi ve sonrasına ait okuma yazma oranlarını karşılaştırmalı olarak belirten bir metin içeriğine veya istatistiki bir tabloya da yer verilmediği görülmektedir.

Kılık, Kıyafet ve Şapka İnkılabı konusunda DK1 ve DK3’te konunun tarihsel sürecine değinilerek II. Mahmut zamanında yapılan pantolon, ceket ve fes giyilmesi düzenlemesinden bahsedilmiştir. DK2’de ise sürece değinilmeyerek konu dönem inkılabından başlatılmıştır. Oysaki Tanzimat süreci ile başlayan eğitim ve hukuk alanındaki ikilik kılık kıyafette de yaşanmaya başlamış, sarık, şalvar, cübbe gibi geleneksel giyimin yanında fes, şapka, manto

³⁶⁸ Derviş Kılınçkaya, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Derslerinin Daha Etkin Verilebilmesi Amacıyla Yapılması Gerekenlere İlişkin Düşünceler”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 62.

³⁶⁹ Tunaya, **a.g.e.**, s. 13.

³⁷⁰ İlber Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 356.

şeklinde bir giyim tarzı da ortaya çıkmıştır. Ayrıca din adamları özellikle Ortodoks kilisesi mensupları cübbe ve külahları ile sokaklarda gezebilmekteydi.³⁷¹ Bu bağlamda DK3 bu farklılığa dikkat çekerek III. Selim döneminde farklı dinlere veya milletlere mensup olanların farklı renklerde ayakkabı giydikleri örneğini vermiştir. Atatürk milletin sokakta ayrışmasını ve kafa yapısının anlaşılmasını istemiyordu, bu yüzden Kılık Kıyafet ve Şapka İnkılabı bir şekil devrimi değildir.³⁷² Öğretim programının 3.8. kazanımı “*Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları Atatürkçü düşünce sistemi açısından analiz eder.*” tek açıklaması da “... *Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarma, milli birlik ve beraberlik, ülke bütünlüğü çerçevesinde ele alınır.*” ifadesiyle millî birlik ve beraberliğe vurgu yapmaktadır. DK3’teki gibi konunun kısa da olsa tarihsel sürecine bu şekilde değinilmesi, Atatürk’ün bu inkılabındaki amacının modernleşme olduğu kadar ulus devlet inşasında toplumsal birliği sağlamak olduğuna işaret etmesi ve böylece öğrencilere inkılabın özünün kavratılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Atatürk dönemi sanayi ve ticaret alanındaki gelişmeler konusunda DK1 “Sümerbank Merinos Fabrikası” ile ilgili Atatürk’ün sözlerine; DK2 “Birinci beş yıllık sanayi planı” ile ilgili Cemil Öztürk’ün “İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılap Tarihi” isimli kitabından bir alıntıya yer vermiş; DK3 ise konu ile ilgili herhangi bir okuma parçası, bilgilendirme notu veya alıntıya yer vermemiştir. Bu konuda ders kitaplarında 1937 yılında kurulan “Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası”na bir okuma parçası olarak yer verilebilir. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası 1930’lu yıllarda “sosyokültürel” ekonomi projesi olarak dünyada benzeri olmayan bir fabrika örneğidir. 1940’lı yıllarda 4500 kişinin çalıştığı fabrikada bir Ar-Ge bölümü ile fizik, kimya ve tarım laboratuvarları, demirhane, marangozhane ve dökümhaneden oluşan büyük bir atölye ile fabrikanın kendi elektrik ihtiyacını karşılaması için elektrik ve su santralleri mevcuttu. Aynı zamanda Nazilli kentinin elektrik ihtiyacı da bir dönem bu fabrikadan karşılanmıştır. Fabrikada Nazilli halkının da yararlandığı hastana, revir, eczane ve hamam, 1000 kişilik lojmanlardan oluşan fabrika mahallesi, işçilerin ulaşımı için bir yolcu treni, Sümer ilkokulu, Sümer çocuk kütüphanesi, hala faaliyeti devam eden ve yardımları ile zorluk çeken çocukları okutan Sümer vakfı, Sümer halkevi, sinema salonu, yeme-içme, sağlık giderleri ve giyeceğin fabrika tarafından karşılandığı her yaş grubundan çocuklar için kreş ve bakımevi, okuma-yazma kursları, kadınlar için biçki-dikiş kursları ve daha bilinçli bir işçi sınıfı oluşturmak için mesleki ve teknik eğitim kursları mevcuttu.³⁷³ Ayrıca içerisinde imam ve müezzin evi, kütüphane,

³⁷¹ Ayten Sezer Arıç, *Atatürk Türkiye’sinde Kılık Kıyafette Çağdaşlaşma*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007, s. 17, 139.

³⁷² Ortaylı, *Gazi Mustafa Kemal...*, s. 366.

³⁷³ Sinan Meydan, *Akl-ı Kemal (3. Cilt)*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014, s. 224-234.

dükân, kapalı şadırvan vb. bulunan 300 kişilik bir cami, tenis kortu, boks ringi, alttan ızgaralı futbol sahası, voleybol ve basketbol sahaları ile yüzme havuzu, fabrikanın Sümerbank Kulübü bünyesinde dört futbol, bir basketbol ve bir voleybol takımı, 50 güreşçisi, 40 boksörü ve tenisçileri; ayrıca, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel ve sanatsal faaliyetleri ile piyano çalma kursları da vardı. Sosyalleşme adına fabrikanın kuruluş gibi önemli günlerinde balolar ve partiler de verilmekteydi.³⁷⁴ Bu bağlamda bir üretim merkezi olması yanında sanat, kültür, sağlık ve bilimsel faaliyetleri ile “akıllı fabrika projesi” olarak nitelendirilebilecek Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası’na ders kitaplarında bir okuma parçası şeklinde yer verilmesi, Cumhuriyet döneminde topyekün bir kalkınma inkılabına nasıl girişildiğine somut bir örnek olması, dünyadaki sosyal ve liberal ekonomik modellere bir alternatif olarak Atatürk tarafından uygulanmaya konulan devletçilik (karma) ekonomik modeline örnek olması ve devletçilik ilkesinin halkçılık ilkesinin gerçekleşmesini nasıl sağladığına örnek olması açısından önemlidir. Ayrıca bu topyekün kalkınma hareketi savaştan yeni çıkan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ekonomi verilerine yansımış, II. Dünya Savaşı’na da kapsayan 1939-1950 yıllarında %1, 1950-1990 yıllarında %5, 1990-2002 yılları arasında da %2 büyüme hızı olan Türk Ekonomisi 1923-1938 yıllarında %8’lik bir oran ile Cumhuriyet tarihinin en yüksek büyüme hızının yakalandığı dönem olmuştur.³⁷⁵ Bu noktada İnkılap Tarihi konuları öğretilirken geleneksel tarih anlayışının aksine pedagojik bir anlayışla odak noktasının her zaman Mustafa Kemal Atatürk olması yerine, devrin sosyal, siyasi ve ekonomik özellikleri ve icraatları ön plana çıkartılmalı, bu sayede öğrencilerin kendi çıkarımlarıyla Atatürk’ün ne kadar büyük bir lider olduğunu anlaması ve öğrenmesi sağlanmalıdır.³⁷⁶

2018 öğretim programı 3. ünite 7. kazanımı “*Atatürk Dönemi’nde sağlık alanında yapılan çalışmaları kavrar.*” şeklindedir. Bu alanda yapılan çalışmaların doğrudan bir kazanım olarak verilmesi önemlidir. Ancak öğretim programında bulunan 33 kazanım içerisinde açıklaması olmayan tek kazanımdır. Bu nedenle kazanımın sınırları net değildir. Bu durum her üç ders kitabına da yansımış ve konu ders kitaplarında farklı açılardan ele alınmıştır. DK1, Atatürk dönemi sağlık alanındaki gelişmeleri kısa bir konu metni ile ele alarak bu dönemde açılan sağlık kuruluşlarının isimlerine yer vermiştir. DK3, DK1 gibi konuyu kısaca ele almış bu dönemde açılan sağlık kuruluşları ile sağlık alanında açılan okullara ve nerede açıldıklarına yer vermiştir. “*Salgın hastalıklara karşı Ankara’da 1928’de açılan Hıfzıssıhha Enstitüsünde üretilen aşular,*

³⁷⁴ Büşra Bigat, **Kuruluşu ve İlk Yıllarında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2017, s. 190-236.

³⁷⁵ Saleh Sultansoy, **Türkler ve Bilim: Dün, Bugün, Yarın**, <http://ssultansoy.etu.edu.tr/TvB.html>, s. 12.

³⁷⁶ Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 42.

yurdun dört bir yanına dağıtıldı."³⁷⁷ şeklinde bir cümle ile de aşı çalışmalarına değinilmiştir. DK2'de ise farklı olarak konu içeriği daha geniş tutulmuştur. Konu metni ile beraber 1923-1935 yılları arasındaki hastane sayısı, hekim sayısı ve bütçeden sağlık hizmetlerine ayrılan pay gibi istatistiki bilgiler ile Doktor Refik Saydam'ın bir biyografisine yer vermiştir. Bununla birlikte ders kitaplarında aşı çalışmalarına ve özelinde Hıfzıssıhha Enstitüsü'ne bir okuma parçası ile yer verilebilir. Türk bilim tarihinde önemli bir yere sahip olan aşı çalışmalarında II. Meşrutiyet ve özellikle Atatürk döneminde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 1928 yılında Cumhuriyet'in ilk Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam tarafından kurulan Hıfzıssıhha Enstitüsü ile Anadolu'da yapılan tüm aşı çalışmaları bir araya toplanmış ve enstitü bir merkez haline getirilmiştir. 20. yüzyılın son çeyreğine kadar hem Anadolu'da hem de dünyada binlerce insanın ölümüne neden olan tüm salgın hastalıklarla ilgili aşilar bu merkezde seri olarak üretilmeye başlanmış ve tüm insanlığın kullanımına sunulmuştur. 1930'lu yıllardan itibaren bu merkezde tifo, kolera, veba, çiçek, kuduz, difteri, dizanteri, tetanos, B.C.G. (verem) aşiları; tifo-tetanos, difteri-tetanos, boğmaca-difteri gibi karma aşilar ile tüm bu salgın hastalıklarla ilgili serumlar seri olarak üretilmiştir.³⁷⁸ Bu üretilen aşilar öncelikle Anadolu'nun en ucra köşelerine kadar gönderilmiş ve gürbüz nesiller yetiştirmek için adeta bir "sağlık cephesi" oluşturulmuştur. 27 Temmuz 1938 tarihli ve 191-14715 sayılı yazı ile Türkiye Çin'e 1 milyon santimetre mikâbı kolera aşısı yardım etme kararı almış,³⁷⁹ 1940 yılında da bu aşilar Çin'e gönderilmiştir.³⁸⁰ Ayrıca, bu enstitüde üretilen kolera aşiları 1946-1950 arasında Mısır, Suriye ve Ürdün'e; 1965-1968 arasında Irak, Güney Vietnam ve Afganistan'a gönderilmiştir.³⁸¹ Bu bağlamda Atatürk'ün çağdaş medeniyetlerin üstüne çıkma ülküsünden hareketle Atatürk dönemindeki sağlık alanındaki gelişmelere ayrıntılı olarak yer verilmesi ve konunun günümüzdeki Covid19 pandemi süreci ile ilişkilendirilmesi sağlanarak öğrencilerin İnkılap Tarihi dersine karşı ilgi ve merakları artırılabilir.

Atatürk dönemi sağlık alanındaki gelişmeler konusu ile tarım ve sanayi alanındaki gelişmeler konularında kullanılmaya başlanan traktör gibi modern tarım araçları, kurulan modern Türk fabrikalar, yapılan demiryolları, eczane sayısı, hastane sayısı, doktor sayısı, insanların ortalama ömür süresi gibi bilgilerin yıllara göre istatistiki olarak değişimine yer verilebilir. Ders kitaplarında konu içerikleri karşılaştırmalı, değişim-süreklilik, benzerlik-farklılık, neden sonuç

³⁷⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 131.

³⁷⁸ Meryem Bulut, **Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı (1928-2017)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s.102, 106.

³⁷⁹ Fuat İnce, Fatma Yağmur Evcil, "Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye'nin Salgın Tedbirleri: Kolera Örneği (1924-1973)", **SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi**, 2020, C. 27, S. 3, s.395.

³⁸⁰ T. C. Sağlık Bakanlığı, **Türkiye'de Aşının Tarihçesi**, <https://asi.saglik.gov.tr/genel-bilgiler/33-asinin-tarihcesi>, 2018.

³⁸¹ Bulut, **a.g.t.**, s. 103.

ilişkilerini kavratacak şekilde hazırlanarak verilmelidir.³⁸² Böylece öğrenci devrin sosyal, siyasi ve ekonomik özelliklerini daha iyi anlayarak kendi çıkarımları ile sonucu bulma yetisine kavuşabilir.³⁸³

1981 ve 2010 programlarında ve ders kitaplarında yer alan “Şeyh Sait İsyanı” konusu 2018 programında bir kazanım olarak verilmemiştir. Bu nedenle, her üç ders kitabında bu konu, konu başlığı veya alt başlığı olarak yer almamaktadır. Ders kitapları incelendiğinde, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasının bir gerekçesi olduğundan bu isyana, DK1’de 140. sayfasında “... doğu illerinde karışıklıklar çıktı”; DK2’de 145. sayfada “Doğu illerinde patlak veren isyan hareketi...”; DK3’te 142. sayfada “1925’te ülkemizin doğusunda büyük bir ayaklanma çıktı.” şeklinde üstü kapalı bir söylem ile değinildiği görülmektedir.³⁸⁴

Ayrıca “Şeyh Sait İsyanı” konusuna “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” konusunun dışında DK2’de “Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)” konusunda “1925 yılında gerçekleşen isyan hareketinden sonra İstiklal Mahkemesi, isyanın elebaşlarını idama mahkûm ettiği gibi Doğu vilayetlerimizdeki tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karar vermişti.”³⁸⁵; DK3, “Türkiye-İngiltere İlişkileri” konusunda “... Milletler Cemiyeti Türkiye’nin Musul’da halk oylaması talebini kabul etmeyerek bölgenin Irak’a bırakılması kararını aldı (16 Aralık 1925). Bu süreçte İngiltere’nin doğuda çıkan bir isyanı da desteklemesi Türkiye’nin elini zayıflattı ve Türkiye Milletler Cemiyetinin aldığı karara uyarak 5 Haziran 1926’da imzalanan Ankara Antlaşması’yla Musul’u ve Kerkük’ü İngiltere’nin mandası altındaki Irak’a bıraktı.”³⁸⁶ şeklinde yine üstü kapalı şekilde değinilmiştir.

Oysaki Şeyh Sait İsyanı, savaştan yeni çıkmış genç Cumhuriyeti siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri açılardan en çok uğraştıran isyanların başında gelmektedir. Özellikle sonuçları itibari ile önemlidir. Fethi Okyar Hükûmetinin isyana zamanında ve yeterince müdahale edemediği için hükûmet değişikliğine gidilmek zorunda kalınmış, Fethi Okyar Hükûmeti yerine “İsmet İnönü Kabinesi” kurulmuştur. İstiklal Mahkemeleri tekrar açılmış, Takrir-i Sükûn Kanunu ile Doğu Anadolu Bölgesi’nin birçok ilinde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Din kisvesi altında şekillenerek ülkenin bölünmez bütünlüğü’ne karşı gelinmesi üzerine öncelikle Doğu Anadolu’daki tekke,

³⁸² Gülin Karabağ, “Tarih Eğitimi ve Ders Kitabı Kullanımı”, İsmail H. Demircioğlu, İbrahim Turan (Ed.), **Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Pegem, Ankara 2019, s. 69.

³⁸³ Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 42.

³⁸⁴ Çevik, Koç, Şerbetçi, **a.g.e.**, s. 140; Demirtaş, **a.g.e.**, s. 145; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 142.

³⁸⁵ Demirtaş, **a.g.e.**, s. 125.

³⁸⁶ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 147.

zaviye ve türbelerin acil olarak kapatılmasını, Kılık Kıyafet ve Medeni Kanun gibi inkılapların da bir an önce yapılmasını zorunlu kılmıştır. 3 Kasım 1918'de İngiltere'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'na aykırı bir biçimde işgal ettiği Musul'un tekrar geri alınmaya çalışıldığı bir süreçte Türkiye askeri, siyasi ve ekonomik olarak tüm enerjisini bu isyana harcamak durumunda kalmış ve bin yıllık Türk yurdu olan Musul ve Kerkük'ün kaybedilmesinde bir etken olmuştur.³⁸⁷ Bu bağlamda konunun birden fazla konuyla ilişkili olmasından dolayı hem öğretim programında hem ders kitaplarında ayrı bir konu olarak ele alınması ve konular arası bütünlük sağlanması açısından önemlidir. Ayrıca isyan ile ilgili öğrencilere verilecek sağlıklı ve kaynaklara dayanan bilgi bu konu hakkında yapılabilecek propagandaları da etkisiz hale getirecektir.

1981 ve 2010 programlarına göre yazılan ders kitaplarında (1986³⁸⁸, 1999³⁸⁹, 2008³⁹⁰, 2013³⁹¹, 2017³⁹²) çok partili siyasi hayata geçiş denemelerinde başarısız olunması ile 1945'e kadar çok partili siyasi hayata geçilememesi Şeyh Sait İsyanı, Kubilay Olayı ekseninde ele alınmıştır. Yeni programa göre yazılan DK1, DK2 ve DK3'te ise ortak görüş olarak çok partili siyasi yaşama geçişin ilk denemesinde başarısız olunması doğu illerinde çıkan karışıklıklara, ikinci denemesinde başarısız olunması 7 Eylül 1930 İzmir Mitinginde yaşanan olumsuzluklar ile Saltanat ve Hilafetin yeniden tesisine çalışan grupların muhalefet partilerindeki varlığına bağlanmaktadır. Bununla birlikte 1945'e kadar çok partili siyasi hayata geçilememesi DK1'de II. Dünya Savaşı tehlikesinin ortaya çıkması, DK2'de iktidarın meşru muhalefeti göz ardı etmesi ve DK3'te ülkedeki siyasi olgunluğun henüz istenilen seviyede olmaması gibi farklı şekillerde ele alınmış ancak Kubilay Olayı'na değinilmemiştir. Oysaki Kubilay Olayı Serbest Fırka mensuplarının dahi parti defterini kapatmasına neden olan, Türkiye'nin çok partili demokratik rejiminin kurulmasını bilinmeyen bir tarihe tehir eden,³⁹³ eski anlayışın fırsat bulduğunda ortaya çıktığını gösteren en önemli olaylardan biridir. Bu bağlamda Kubilay Olayı, öğretim programında bir kazanım olarak verilerek ders kitaplarında yer alması konu bütünlüğünü sağlama açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi konusu ders kitaplarında Boğazların Lozan'da kaybedilmesi Montrö'de de kazanılarak tam hâkimiyetin sağlanması şeklinde ifade edilmektedir. Boğazlar

³⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Şeyh Sait Ayaklanması ve Bastırılması (13 Şubat-31 Mayıs 1925)" Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1**, Güney Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 113-194.

³⁸⁸ Su, Mumcu, **Lise ve Dengi Okullar için...**, s. 192.

³⁸⁹ Su, Mumcu, **Liseler için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp...**, s. 198.

³⁹⁰ Akdin, Çakmak, Genç, **a.g.e.**, s. 162.

³⁹¹ MEB Komisyon, ... 2013, s. 72.

³⁹² Ürküt, **a.g.e.**, s. 128.

³⁹³ Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal...**, s. 313.

meselesinin bir sorun olarak ilk kez ortaya çıkışı, 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile boğazların milletler arası bir statü kazanması ile olmuştur. Bu sözleşme öncesinde boğazlar rejiminin uygulanmasında mutlak hâkimiyet Osmanlı Devleti'nde iken Londra Boğazlar Sözleşmesi ile hâkimiyet yerini Osmanlı Devleti'nin iradesi ile birlikte Avrupalı devletlerin karşılıklı taahhütlerine bırakmıştır.³⁹⁴ Bu bağlamda Türk Devleti boğazlara yaklaşık bir asır sonra iki savaş arası dönemde barış ve görüşmeler yolu ile istediklerini kabul ettirerek 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile tam olarak hâkim olabilmış ve bölgesinde barışın üssü bir devlet olmuştur. Atatürk de bu durumu “Tarihte birçok defa tartışma konusu olan boğazlar, artık tamamıyla Türk yönetiminin egemenliğinde, yalnız ticaret ve dostluk ilişkilerinin ulaşım yolu haline girmiştir.”³⁹⁵ şeklinde ifade etmiştir. Bu nedenle ders kitaplarında sıkça kullanılan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile boğazlarda tam Türk hâkimiyeti sağlanmasının öğrencide daha anlamlı hale gelmesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesinin tarihi bir başarı olduğunu daha iyi kavrayabilmesi adına konunun tarihsel sürecine de yer verilebilir. Ayrıca, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti için herşeyden önce bir güvenlik sözleşmesidir. Bu sözleşme ile Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin büyük askeri gemileri, savaş uçağı gemileri ile denizaltıları 15 bin tonaj sınırlamasından dolayı boğazlardan geçememektedir. Yine, kıyısı olmayan devletlerin 15 bin tonaj altındaki gemileri Karadeniz'de en fazla 21 gün kalabilmektedir. Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin denizaltılarının geçişleri gündüz, su yüzeyinde ve kısıtlı mühimmatla sınırlandırılmıştır. Türkiye savaştaysa ya da savaş tehditi hissediyorsa savaş gemilerine boğazları kapatma yetkisi vardır. Türkiye boğazlardan geçiş yapan ticari gemilerden ise sağlık denetimi, fener ücretleri, kurtarma hizmeti kapsamında altın-frank³⁹⁶ üzerinden vergi/ harç almaktadır.³⁹⁷ Montrö Sözleşmesi ile milletlerarası doğal su yolu olarak kabul edilen boğazlarda Türk hâkimiyeti sağlanırken aynı zamanda dünya barışının korunmasında da Türkiye önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu bağlamda her dönem güncelliğini koruyan sözleşmenin önemine ve maddelerine ders kitaplarında daha ayrıntılı olarak yer verilmesi, öğrencilerin boğazlardan geçiş rejimi bilgisini kullanarak günümüz sorunlarını değerlendirebilmesi ve Türkiye'nin özel jeostratejik konumunu daha iyi anlaması açısından önemlidir.

³⁹⁴ Fahir H. Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789-1960**, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, s. 125.

³⁹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, **Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisinin V. Dönem 2. Yasama Yılına Açış Konuşmaları**, https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/atatürk_konusma/5d2yy.htm

³⁹⁶ Seha L. Meray, Osman Olcay (Çev.), **Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976, s. 463-476.

³⁹⁷ 1983 yılındaki düzenleme ile altın-frank üzerinden olan vergi/harç ücreti dolar üzerinden yapılmış, bu nedenle Türkiye sefer ücretlerinde %75'ten fazla bir kayba uğramıştır. İsmail Demir, Montrö Sözleşmesi'ne Göre Alınan Geçiş Ücretleri (Resim ve Harçlar)", **VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul 2017, s. 67.

Atatürk dönemi dış politika gelişmeleri olan “Balkan Antantı” ve “Sadabat Paktı” konularına DK1 ve DK3’te ittifakların neden ve kimlerle yapıldığına değinilmiş, ancak bu ittifakların niçin ve ne zaman dağıldıkları gibi bilgilere yer verilmemiştir. DK2 ise “Balkan Antantı”nın niçin ve ne zaman dağıldığına değinirken, “Sadabat Paktı”nda bu durumlara değinmemiştir. Atatürk dönemi dış siyaseti konuları işlenirken bu ittifakların oluşum nedenleri kadar niçin ve ne zaman dağıldığı bilgilerine yer verilmemesi konu bütünlüğü açısından bir eksikliklerdir.³⁹⁸ Ayrıca, her üç ders kitabında bu ittifakların önemi, doğurduğu sonuçlar veya yarattığı etki alanları ile Atatürk dönemi dış politika temel felsefesinin içeriğe yansımada sınırlı kaldığı görülmektedir. Örneğin DK2’de “Sadabat Paktı” için “Hatta bu pakt Milletler Cemiyeti’nin öngördüğü bölgesel anlaşmaların en basitiydi” ifadesi kullanılmıştır. Oysa Türkiye, büyük devletlerle ittifak ve dostluk yapmak yerine Balkan ve Orta Doğu ülkeleri arasındaki ittifaklar sistemine ağırlık vermekte ve bu durumu barışın ve bağımsız dış politikanın bir gereği olarak görmekteydi. Başka bir deyişle bu tür antlaşmalar ile Türkiye hem kendi hem de bölge güvenliğinin sağlanmasını hedeflemiştir. Büyük devletlere karşı bu şekilde bölgesel ittifak sistemine gitmek Atatürk dönemi dış politikasının en büyük başarılarından biri olmuştur.³⁹⁹ Bu bağlamda günümüzde Orta Doğu ve sınırlarımızda yaşanan gelişmeler ile Atatürk dönemi dış politikaları konuları ilişkilendirilebilir. O dönemki politikaların günümüze etkileri tartışılabilir. Böylece öğrenciler dönemsel şartları ve farklılığı göz önünde bulundurmak kaydıyla geçmişteki benzer olaylardaki deneyimlerin sonuçları ile günümüzdeki olayları ve sonuçlarını değerlendirme imkânı bulabilirler.

“Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtı” programa yeni eklenen konulardan biridir. Bu doğrultuda ders kitapları incelendiğinde, DK1’de “Kıbrıs Fatihî” olarak anılan dönem Başbakanı Bülent Ecevit’e yazılı ve görsel olarak yer verilmediği, sadece “Türk Silahlı Kuvvetleri” özelinde harekâtın başarıya ulaştığı belirtilmektedir. Benzer şekilde DK3’te dönem Başbakanı Bülent Ecevit’e değinilmeden “Türkiye’nin” adaya yaptığı başarılı barış harekâtı vurgusu yapılmaktadır. DK2’de ise farklı olarak dönem Başbakanı Bülent Ecevit ön plana çıkartılmadan Barış Harekâtı’ndaki başarı CHP-MSP Koalisyon Hükûmetini kuran Başbakan Bülent Ecevit ile Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan’ın birlikte başarısı olarak ifade edilmiş ve ikilinin aynı karede olduğu bir görsele de yer verilmiştir. Ayrıca programa eklenen 8. Ünite “21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya” 8.1. kazanım (1990 sonrasında Türkiye’de meydana gelen ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kavrar) açıklaması “a)

³⁹⁸ Şemsa Saray, “İnkılâp Tarihi Dersi Okullarda Nasıl İşlenmeli ve Uygulanmalı?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 101-108.

³⁹⁹ Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal...**, s. 401-402.

Türkiye’de ortaya çıkan ekonomik krizler (5 Nisan 1994 ve 2001 Krizi, 2008 Krizi) ve bu krizlerin toplumsal yansımaları üzerinde durulur.” Şeklinde. 2001 Krizi ile ilgili her üç ders kitabında da krizin sorumlusu olarak dönemin Başbakanı olan Bülent Ecevit vurgusunun yapılması da bu bağlamda dikkat çekicidir.

2018 öğretim programında 7. ünite (Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye) 2. Kazanımın c açıklaması “*Ermeni Sorunu bağlamında Türkiye’ye karşı gerçekleştirilen uluslararası girişim ve faaliyetlere (ASALA ve diaspora) değinilir.*” ve 8. ünite (21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya) 1. Kazanım “*c) Terörün ve terör örgütlerinin (PKK/PYD, DEAŞ, FETÖ) ortaya çıkış nedenleri ile terörü önlemeye yönelik tedbirlere 15 Temmuz 2016 darbe kalkışması örneği üzerinden değinilir.*” şeklinde millî güvenlik ile ilgili konuları açıklamaktadır. 2010 programında ise millî güvenlik veya vatandaşlık eğitimi ile ilgili konuların “Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri” ünitesinde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda 2018 öğretim programında terör örgütleri konuları farklı ünitelerde kronolojik olarak verilmesi yerine, tematik olarak 3. Ünite (Atatürkçülük ve Türk İnkılabı) Atatürkçü düşünce sistemi içerisinde “Türk Devleti’ne ve Cumhuriyet Yönetimine Karşı İç ve Dış Tehditler” başlığı altında verilebilir. Türkiye’nin jeopolitik önemi, güçlü Türkiye’nin arzulanmayışı ile iç ve dış tehdit unsurlarının hedefleri ayrıntılı olarak açıklanabilir. Bu konuların Atatürk ilke ve inkılapları ile ilişkilendirilmesi sağlanarak din kisvesi altında devletin bölünmez bütünlüğüne karşı Şeyh Said İsyanı ve Kubilay Olayı’nda olduğu gibi günümüz bağlamında da Türkiye Cumhuriyeti’ne ve demokrasisine karşı saldırıların halen devam ettiği açıklanabilir. Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığı ile bekasının ancak Atatürk İlke ve İnkılaplarına sahip çıkmakla mümkün olacağı belirtilebilir.⁴⁰⁰ Böylece yeni konuların önceki konularla ilişkilendirilerek, öğrencilerin olayları daha geniş bir bakış açısıyla görmeleri ve analiz edebilmesi sağlanabilir.

Ders kitaplarında “Kut-ül Amare Zaferi”, “Medine Müdafaası”, “Kafkas İslam Ordusu” konuları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İnkılap Tarihi programı içeriğinden, günümüze kadar kitap ve programlarında yer almış olan “Şeyh Said İsyanı” ve “Menemen Olayı” konuları ile 1998 yılında programlar arası bir program olarak eklenen “AİK” çıkarılmıştır. Ayrıca geçmişten günümüze kadar dersin içeriğine eklemeler yapılması ve bazı konuların içerikten çıkarılması yanında ders kitaplarında aynı konuda bile kullanılan dilin dönemsel olarak farklılaştığı görülmektedir. İçerikte bahsedilen konular dışında örneğin 1967 tarihli ders kitabında 1958 yılında ülkede başlayan siyasi gerginlik için “*1957 den sonra, bu mücadele, iktidarın çeşitli baskısına rağmen durdurulamadı. Halk umumi efkârının büyük bir kısmı da artık iktidarın*

⁴⁰⁰ Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih...*, s. 209.

tutumunu beğenmez olmuştur. İktidar partisi, bu durumda seçime gitmeyi, kaderi için tehlikeli gördüğünden meşru olmıyan vasıtalarla mevkiini muhafaza etmeye karar verdi."⁴⁰¹ şeklinde dönem iktidarı olan Demokrat Parti'yi (DP) sorumlu tutarken, 2020 tarihli DK1'de aynı konu için *"Bu durumu hükûmetin aleyhine kullanan muhalefetin kışkırtmasıyla ülkedeki siyasi gerginlik arttı"*⁴⁰² şeklinde muhalefeti sorumlu tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda İnkılap Tarihi ders içeriği oluşturulmasında ve ders kitabı yazımında, geçmişten günümüze kadar uzanan ve adeta geleneksel bir hal alan bu değişimler ve söylem farklılıkları "iktidar ve tarih" ilişkisi olarak değerlendirilebilir.

1940'lardaki İnkılap Tarihi ders kitapları "Mondros Mütarekesi" ile başlamakta ve "II. Cihan Harbinde Türkiye" konusu ile bitmektedir. Kitabın son bölümünde "Milli Şef ve Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1944 Nutku" okuma parçası bulunmaktadır.⁴⁰³ 1950'lerdeki ders kitapları "Mondros Mütarekesi" konusu ile başlayıp "Kore Savaşı/ Türkiye'nin Kore Savaşına Girmesi" konusu ile son bulmaktadır. Ders kitaplarına "Atlantik Beyannamesi/Atlantik Paktı", "Birleşmiş Milletler Beyannamesi/ Birleşmiş Milletler Teşkilatı", "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", "1950 İnkılabı", "Demokrat Parti'nin Kurulması ve İktidara Gelmesi", "Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi", "Kore Savaşı" konu ve gelişmeleri eklenmiştir.⁴⁰⁴ Ayrıca Şapolyo'nun yazdığı 1958 tarihli ders kitabında "Bağdat Antlaşması (24 Şubat 1955) konusu ile Yazgan ve Serdarlar'ın 1959 tarihli ders kitabında ise "UNESCO", "Türk-Pakistan Paktı (3 Nisan 1954)" ve "Toprak Kanunu" konu başlıkları da bulunmaktadır. 1960'lardaki ders kitapları "Mondros Mütarekesi" ile başlamakta "27 Mayıs İnkılabı" konuları ile bitmektedir. Bu dönemde ders kitaplarına 27 Mayıs İnkılabı, CENTO ve Cemal Gürsel'in Dördüncü Cumhurbaşkanı Seçilmesi" konuları eklenmiştir.⁴⁰⁵ 1970'lerdeki ders kitapları "Mondros Mütarekesi" ile başlamakta "27 Mayıs İhtilali" konu içeriği genişletilerek 1965 yılında "Adalet Partisi'nin İktidara Gelmesi" ile bitmektedir. Bu dönem ders kitaplarına "1961 Kurucu Meclis ve Anayasa", "Cevdet Sunay'ın Beşinci Cumhurbaşkanı Seçilmesi", "Demokrat Parti Yönetimi", "Yeni Hükûmet Sisteminin Kurulması ve 1965 yılında

⁴⁰¹ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1960)*..., s. 228.

⁴⁰² Çevik, Koç, Şerbetçi, *a.g.e.*, s.189.

⁴⁰³ Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)*... 1945, s. 1-190.

⁴⁰⁴ Şapolyo, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*..., s. 171-184; Şapolyo, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti*..., s. 167-182; Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)*..., s.217-224; Yazgan, Serdarlar, *a.g.e.*, s. 170-180.

⁴⁰⁵ Su, Su, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*... 1966, s. 159-166; Serdarlar, Çetinkanat, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti*..., s. 180-185; Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1960)*..., s. 226-235; Şapolyo, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti*..., s. 179-181.

Adalet Partisi'nin İktidara Gelmesi"⁴⁰⁶ gibi konu ve gelişmeler eklenmiştir.⁴⁰⁷ Ayrıca Serdarlar ve Çetinkanat 1979 tarihli ders kitabında Fahri Korutürk'ün Altıncı Cumhurbaşkanı seçilmesi'ne de değinilmiştir. Dönem ders kitapları içeriğinde 12 Mart 1971 Muhtırası bulunmamaktadır. 1981 programına göre yazılan İnkılap Tarihi ders kitapları ise "II. Meşrutiyet Dönemi" konusu ile başlayıp "Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi" konusu ile son bulmaktadır. İçeriğe "Atatürkçülük" konuları eklenmiş, 1938 sonrası konular ise içerikten çıkarılmıştır.⁴⁰⁸

2010 öğretim programına göre yazılan ders kitapları 1981 programına göre yazılan ders kitapları ile benzerdir. Ders kitaplarında program doğrultusunda "Mustafa Kemal'in Hayatı" ikinci üniteden ilk üniteye alınmıştır. İçerik konu tarihli olarak (kronolojik) I. Dünya Savaşı (1914-1918)" ile başlamakta, "Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi" konusu ile son bulmaktadır. 1981 programına göre yazılan ders kitaplarında "Türk Ordusu ve Milli Savunma" bölümü bulunurken, 2010 programına göre yazılan ders kitaplarında "Türkiye'ye Yönelik İç ve Dış Tehditler" konusu vardır.⁴⁰⁹

2018 öğretim programına göre yazılan ders kitaplarında ise önemli değişiklikler bulunmaktadır. Ders kitaplarında ilk konu "Mustafa Kemal'in Hayatı" olup içerik konu tarihli olarak "II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki Cemiyeti" ile başlamakta günümüzde Suriye'deki gelişmeler konusu ile bitmektedir. 2018 programına göre yazılan ders kitaplarında 1981 ve 2010 programlarından farklı olarak 4. Ünitenin (İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya) "İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Dünya'da Meydana Gelen Gelişmeler" konusundan itibaren yeni konular eklenmiştir.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki ünitelerin öğretim programında ayrılan süre ve kazanıma göre ele alınışı Tablo 20'de sunulmaktadır.

⁴⁰⁶ Su ve Su tarafından yazılan 1975 tarihli ders kitabının son konusu tematik olarak "Kore Savaşı" ve bir paragraf halinde 1958 CENTO ile biterken, ders kitabı kronolojik olarak 1965 "Sivil Yönetimin Kurulması" ve "Adalet Parti'nin İktidara Gelmesi" konusu ile bitmektedir.

⁴⁰⁷ Şapolyo, *Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*..., s. 179-181; Su, Su, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*... 1975, s. 168-172; Karal, *Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)*..., s. 229-234; Serdarlar, Çetinkanat, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*..., s. 180-186.

⁴⁰⁸ Su, Mumcu, *Lise ve Dengi Okullar için*..., s. 1-308.

⁴⁰⁹ MEB Komisyon, ... 2013, s. 193-198; Balçılar, Kılıç, Kurt, *a.g.e.*, s. 205-207; Ürküt, *a.g.e.*, s. 217-220.

Tablo 20. Ders kitaplarındaki ünitelerin öğretim programında ayrılan süre ve kazanıma göre dağılımı.

Ünite Numarası ve Adı	Kazanım Sayısı	Süre/ Ders Saati	DK1’te Ayrılan Sayfa Sayısı	DK2’de Ayrılan Sayfa Sayısı	DK3’te Ayrılan Sayfa Sayısı
1. 1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	4	12	36	38	38
2. Millî Mücadele	7	18	44	52	54
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	8	10	38	40	34
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	3	6	24	32	22
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	3	6	14	22	20
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	3	6	22	22	20
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	3	8	28	28	20
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	2	6	32	27	22
Toplam	33	72			

Tablo 20’ye göre, her üç ders kitabında, diğer ünitelere göre en çok sayfa ayrılan ünite 7 kazanım içeren “2. Millî Mücadele” ünitesidir (DK1, DK2 ve DK3 için sırasıyla 44, 52, 54 sayfa). DK2 ve DK3’te bu üniteye ayrılan sayfa sayılarının ise daha fazla olduğu görülmektedir. 3 kazanım içeren “5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya” ünitesine en az sayfa DK1’de ayrılmıştır (14 sayfa). DK2 ve DK3 için de bu üniteye ayrılan sayfa sayıları en az sayfa ayrılan ünitelerdendir (sırasıyla 22 ve 20 sayfa).

Bu içerik doğrultusunda yeni ders kitapları 1981 ve 2010 programlarına göre yazılan ders kitaplarından farklılaşmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere DK1 273, DK2 288, DK3 264 sayfadan oluşmaktadır. Yeni eklenen bu üniteler ve konulara DK1 100 sayfa (%36,6), DK2’de 108 sayfa (%37,5), DK3’te ise 87 sayfa (%33,0) ayrıldığı görülmektedir. 1981 programına göre bu kitaplarla aynı ebatlarda ($\pm 0,5$ cm tolerans) yazılmış II. Meşrutiyet konuları ile başlayıp Atatürk’ün ölümü ile biten 2008⁴¹⁰ tarihli ders kitabı toplam 265 sayfadan; Mustafa Kemal’in

⁴¹⁰ Akdin, Çakmak, Genç, a.g.e., s. 1-265.

hayatı ile başlayıp Atatürk'ün ölümü ile biten 2010 programına göre yazılmış 2013⁴¹¹ tarihli bir ders kitabı toplam 240, 2016⁴¹² tarihli diğer ders kitabı toplam 256 sayfa, 2017⁴¹³ tarihli diğer ders kitabı ise 264 sayfadan oluşmaktadır. 1981 programına göre yazılmış 2008 tarihli ders kitabında Millî Mücadele dönemine 96 sayfa (%36,2), İnkılaplara 40 sayfa (%15,1), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 31 sayfa (%11,7) ayrılmıştır. 2010 programına göre yazılmış 2013 tarihli kitapta Millî Mücadele dönemine 45 sayfa (%18,8), İnkılaplara 37 sayfa (%15,4), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 94 sayfa (%39,2) ayrılmıştır. Aynı programa göre 2016 yazılmış tarihli ders kitabında Millî Mücadele dönemine 43 sayfa (%16,8), İnkılaplara 36 sayfa (%14,1), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 92 sayfa (%35,9) ayrılmıştır. Aynı programa göre yazılmış 2017 tarihli ders kitabında da Millî Mücadele dönemine 63 sayfa (%23,9), İnkılaplara 45 sayfa (%17,0), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 64 sayfa (%24,2) ayrılmıştır. 2018 programına göre yazılmış DK1'de Millî Mücadele dönemine 44 sayfa (%16,1), İnkılaplara 30 sayfa (%11,0), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 8 sayfa (%2,9); DK2'de Millî Mücadele dönemine 52 sayfa (%18,1), İnkılaplara 31 sayfa (%10,8), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 9 sayfa (%3,1); DK3'te Millî Mücadele dönemine 54 sayfa (%20,5), İnkılaplara 28 sayfa (%10,6), Atatürkçülük ve Atatürk İlkelerine 6 sayfa (%2,3) ayrılmıştır.⁴¹⁴ Millî Mücadele, İnkılaplar, Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri birlikte ele alındığında eski kitaplarda (2008, 2013, 2016, 2017) sırasıyla %63,0, %73,4, %66,8, %65,1 oranındadır. Bu oranlar DK1 için %30,0, DK2 için %32,0 ve DK3 için %33,4'tür. Geçmiş yıllarda yazılan ders kitaplarındaki oranlara kıyasla, 2018 öğretim programına göre yazılan ders kitaplarındaki oranlardaki bu değişim, ders kitaplarında 2018 programına yeni eklenen konulara yer verilmesi (sırasıyla %36,6, %37,5 ve %33,0) ve AİK'in çıkarılması ile açıklanabilir.

Ayrıca 1981 programına göre yazılan farklı boyuttaki ders kitapları da incelendiğinde (1999⁴¹⁵, 2003⁴¹⁶) 1981 programına göre yazılmış ders kitaplarında en fazla yerin "Millî Mücadele" dönemine; 2010 programına göre yazılan ders kitaplarında "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri"ne ayrıldığı, 2018 programında ise yeni eklenen konular nedeniyle içerikte en fazla azalan bölümün Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri konularının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ortaöğretim düzeyinde İnkılap Tarihi ders içeriğinde tarihsel süreç içerisinde en büyük değişikliğin 2018

⁴¹¹ MEB Komisyon, ... 2013, s. 1-240.

⁴¹² Balçılar, Kılıç, Kurt, a.g.e., s. 1-256.

⁴¹³ Ürküt, a.g.e., s. 1-264.

⁴¹⁴ Öğretim programlarındaki farklılıklar nedeniyle ders kitaplarında bazı konuların ünite yerleşimleri farklıdır. Bu nedenle konu kapsamı 2018 öğretim programı esas alınarak yapılmıştır. "Millî Mücadele" konuları "İzmir'in İşgali" ile başlatılıp "Lozan Barış Antlaşması" konularını kapsamaktadır. "İnkılaplar" konuları "Saltanat'ın Kaldırılması" ile başlatılmaktadır. Bu bölüm "Atatürk Dönemi İç Politika Gelişmeleri" konularını kapsamamaktadır. "Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri" ise "Atatürk Dönemi Dış Politika Temel İlkeleri"ni kapsamaktadır.

⁴¹⁵ Su, Mumcu, **Liseler için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp...**, s. 1-335.

⁴¹⁶ Mumcu, Su, a.g.e., s. 1-336.

öğretim programında yapıldığı söylenebilir. 1981 programı öncesi yazılan ders kitaplarına göre 1965'ten günümüze kadar olan konuları, 1981 ve 2010 programına göre yazılan ders kitaplarına göre ise “Atatürk’ün Ölümü” konusundan günümüze kadar Türkiye’de ve Dünya’da meydana gelen siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik gelişmeleri kapsayan konulara yer verilmiştir.

2.2.2. Ders Kitaplarında Öğrenme-Öğretme Süreci

Ders kitaplarında program hedeflerine uygun olarak belirlenen ve düzenlenen içeriğin kazandırılmasında kullanılacak yöntem ve tekniklerin farklı öğrenme stillerine dikkat ederek bireysel farklılıkları dikkate alan, öğrenci yaşantılarına uygun, birbirini ve diğer dersleri destekleyici, hedefleri gerçekleştirici nitelikte, bilimsel düşünme metodunu güçlendirici ve teknoloji kullanımını destekleyici niteliklerde olması istenen bazı temel özelliklerdir. Bununla birlikte öğrencinin daha iyi anlamasını sağlayacak her ünite veya konuların başında ön organize edicilere, konular içerisinde etkinliklere ve konuların sonunda ise özetlere yer vermesi önemlidir. Ayrıca bir diğer önemli nokta da kitaplarda yer alan öğretimle ilgili unsurlar öğrenci düzeyine, ilgisine uygun olup öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilir olmasıdır.⁴¹⁷ Ders kitaplarında öğrenme ve öğretme süreci ile ilgili özellikler MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddede (8. Madde) şöyle belirtilmektedir:

“c) Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme;

1) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey düşünme becerileri geliştirilir.”⁴¹⁸

Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümünde;

“10) Ders kitabında ünite öncesinde öğrencilerin konuya ilgi ve meraklarını uyandıracak, hazır bulunuşluk düzeylerini belirlemeye yarayacak ve onların ele alınan konuyu daha önce öğrendiklerinin yanı sıra güncel gelişmelerle ilişkilendirmelerini sağlayacak hazırlık çalışmalarına yer verilmelidir.

⁴¹⁷ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 50-51.

⁴¹⁸ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8c (1).

- 12) Ders kitabında geçmişe dair belgelerin yanı sıra resim, şiir, roman, biyografi, hikâye ve özlü sözlere yer verilmelidir.
- 13) Her bir ünitenin içeriğine özgü olan kavramlar ünite girişinde belirtilerek konu işlenişinin uygun aşamasında açıklanmalıdır. Ele alınan konunun anlaşılabilmesi için bilinmesi elzem olan ve aynı zamanda öğrencilerin seviyesine uygun kavramlar belirlenmelidir.
- 14) Ders kitabındaki etkinlikler öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun ve kazanımlarla tutarlı olmalıdır.
- 15) Konuların işlenişinde her bir kazanım ifadesinin vurguladığı “Tarihe Özgü Beceri ve Yeterlilikler” dikkate alınmalıdır.”⁴¹⁹

Şeklinde ders kitabı yazarlarına notlar belirtilmiştir. Bu notlar temel olarak ders kitaplarında program hedeflerine uygun olarak belirlenen ve düzenlenen içeriğin kazandırılmasında kullanılacak yöntem ve tekniklerde kazanımların, öğrenci ilgi, düzey ve hazır bulunuşluklarının, alana özgü becerilerin, ünitelere özgü kavramların, geçmişe dair belgelerin dikkate alınması ve uygun şekilde kullanılmasıdır.

Ders kitaplarında ünite başlangıçlarında öğrencilerin hedeflerden haberdarlığı sağlanmasında kullanılan, ünite içeriğinde neler olduğu ve önemli kavramlardan bahsedilmesi öğrenmenin gerçekleşmesinde ön organize edici rol oynamaktadır. Bu bağlamda DK1’de “ünite içeriği” ve “anahtar kavramlar”, DK2’de “anahtar kavramlar”, DK3’te de “neler öğreneceğiz?” ve “kavramlar” şeklinde (tüm kitapların ortalaması 9 kavram) kullanım mevcuttur. Her üç ders kitabında yine her ünitenin başında farklı miktarlarda (ortalama DK1 5 soru, DK2 ve DK3 4 soru) hazırlık soruları bulunmaktadır. Hazırlık soruları öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini ve ön bilgilerini belirlemeyi amaçlayan sorular kadar (nelerdir? hangileridir? biliyor musunuz? örnek veriniz vb.), inkılap tarihi öğretiminde kavram ve tarihsel becerilerin kazanılması için araştırmaya yönelten (araştırınız, bulunuz vb.), bu bilgi ve becerilerin paylaşarak (düşüncelerinizi söyleyiniz, tartışınız, paylaşınız vb.) öğrenci-öğrenci ve öğretmen öğrenci etkileşimini, böylece ilgi ve merakı da artırabilecek sorular olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları da ünite başında sunulan diğer elementler gibi, öğretimde öncesinde öğrenciler için öğrenmede ön organize edici rolü de üstlenebilir.

Ders kitaplarında içeriğin sunumunda konu metnine ek olarak öğrenmeye yardımcı olacak Bölüm 2.1’de belirtilen haritalar, görseller, tablolar ile birlikte içeriği zenginleştirmeye, üst

⁴¹⁹ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 19-20.

düzyer bilgi ve tarihsel becerilerin kazandırılmasına, konuların ilişlendirişmesine, merakın artmasına, yardımcı olabilecek olan Atatürk'e ait özdeyişler; araştırma, paylaşma, yorumlama, açıklama, düşünme ve tartışma bölümleri, konu ile ilgili kaynaklardan alıntılar; biyografiler; etkinlikler; Nutuk'tan metinler; Anayasa maddedeleri vb. farklı miktarlarda bulunmaktadır. Bu bölümler öğrenme-öğretme sürecinde zenginlik sağlayacak öğretim yöntem ve tekniklerini içerdikleri gibi aynı zamanda bunların kullanımı ile de değerlendirmede geleneksel yöntemlere alternatif olarak kullanılabilir. Bu doğrultuda DK1'de üniteye geçen ve açıklanmasına ihtiyaç duyulan kavramların yer aldığı konuyu açıklayıcı "bilgi notu", konu ile ilgili kısa okuma parçalarının yorumlanmasıyla ilgili "oku-yorum", Atatürk'ün özdeyişleri, konu ile ilgili araştırmaya, düşünmeye ve öğrenmeye yönelten "araştır öğren paylaş", konu ile ilgili kişilerin biyografileri, ünite ile ilgili görsel yorumlanması ile ilgili "bilgi-yorum", işlenen üniteye zaman dilimi ile ilgili kronolojik bilgileri içeren tarih şeridi, konuda güncel yorum yapılması gereken yerlerle ilgili "sıra sizde", konuda geçen görsel, harita, tablo ve kavramlarla ilgili sorgulamaya ve sınıf içi tartışmaya sevk edici "düşün ve tartış" bölümleri bulunmaktadır.

DK2'de de benzer şekilde konu ile ilgili dikkat çekici bilgilerin yer aldığı "bunları biliyor musunuz?", konu ile ilgili kişilerin biyografileri, Atatürk'ün konu ile ilgili ifadelerinin yer aldığı "Atatürk diyor ki", konunun daha iyi anlaşılması amacıyla farklı yöntem ve tekniklerle hazırlanmış çalışmaların (fotoğraf/resim, tablo vb. görsel öğelerin de kullanıldığı konu ile ilgili biyografi çalışması; boşluk doldurma soruları; hatırat, gazete haberi, harita, resim/fotoğraf, tablo, metin değerlendirme; müze gezmesi; internet üzerinden arşiv araştırması, dava tutanağı, belge, röportaj, proje, harita inceleme; gazete hazırlama; pano, afiş çalışması; sinema filmi, roman, politika kitabı değerlendirme; drama çalışması; kavram haritası, tablo, grafik oluşturma; tartışma; sunum; sözlü tarih) yer aldığı "etkinlik", Anayasa, konu ile ilgili araştırma sorularının olduğu "araştırma", konu ile ilgili yorumlamaya ve araştırmaya yönlendirici sorular, Nutuk'tan ilgili metinlerin verildiği "Nutuk", işlenen kavramların anlamlarının yer aldığı "kavram", konu ile ilgili genel ağ kaynaklarının değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla ortaya çıkan metinlerin bulunduğu "genel ağ kaynakçası", konu ile ilgili görgü tanıkları tarafından yazılmış belge, günlük, el yazması, otobiyografi vb. kaynaklardan alınan metinlerin bulunduğu "birinci el kaynak" ve konu ile ilgili birinci el kaynakların değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla ortaya çıkan metinlerin bulunduğu "ikinci el kaynak" şeklinde konu metinlerini destekleyici, öğretimi zenginleştirebilecek, öğrenci için yararlı olduğu düşünülen bölümler mevcuttur. DK2'nin öğrenme-öğretme sürecinde kullanılabilir etkinlik miktar ve çeşitliliğinin diğer ders kitaplarından daha zengin olduğu göze çarpmaktadır.

DK3'te ise bölüm başlığı belirtilmeden bazen Mustafa Kemal Atatürk'e ait sözlere, çeşitli kaynaklardan alıntılara, konunun işlenişi sırasında cevaplanması gereken sorulara, konu ile ilgili kişilerin biyografilerine, konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgilere ulaşımı sağlayacak genel ağ adreslerine yer verilen metin dışı bölümler bulunmaktadır. Ayrıca DK2'deki gibi konunun daha iyi anlaşılması amacıyla farklı yöntem ve tekniklerle hazırlanmış çalışmaların (resim/fotoğraf, karikatür, kartpostal değerlendirme; verilen metinle ilgili sorular; boşluk doldurma soruları, tablo doldurma; açık uçlu sorular; tarih şeridi oluşturma; sunum, gazete sayfası, afiş, poster, rapor, bildiri hazırlama; internet aracılığıyla araştırma, görüşme) olduğu "etkinlik" bölümleri yer almaktadır. Diğer ders kitaplarından farklı olarak DK3'te, üç etkinlikte tarih şeridinin yaptırılması öğrencilerin kronolojik bilgileri açısından da önemlidir.

DK1'de daha önce (alt başlık 2.1.2.1) belirtildiği üzere 63 adet "bilgi notu" bölümü mevcuttur. DK1, kitap tanıtımı bölümünde Bilgi Notu'nu "Ünitede geçen ve açıklanmasına ihtiyaç duyulan kavramların bilgilerin yer aldığı bölümdür" şeklinde tanımlamaktadır.⁴²⁰ Bu doğrultuda Bolşevik İhtilali, Turancılık, Anzak, Goeben (Zırhlısı), Monroe Doktrini, Megali İdea, Sine-i millete dönmek, Kabine sistemi, Kapitülasyon, Üniter Devlet, Mecelle, Güneş Dil Teorisi, Darülfünûn, Ezani saat, Alafranga saat, Revizyonist Politika, Çoğunluk Sistemi, Nisbi Temsil Sistemi, Devalüasyon, Cunta, Bağlantısızlar Bloku, Enosis, EOKA, Kıta sahanlığı, Darbe, 68 kuşağı, Perestroika, Glasnost, Siyonizm gibi açıklanmasına ihtiyaç duyulan kavramları bilgi notu şeklinde vermektedir. Ayrıca ayrıntılı bilgi şeklinde "*Dünya savaş tarihinde, savaş uçağı ilk kez 1911'de Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmıştır*", "*Hatay Cumhuriyeti (2 Eylül 1938-29 Haziran 1939) Cumhurbaşkanı: Tayfur Sökmen Başbakan: Abdurrahman Melek*", "*Zeve Köyünde Katledilen Türkler*", "*Temmuz 1953'de imzalanan ateşkese kadar Türk askerlerinin 721'i şehit olurken, 672'si yaralanarak yurda dönmüştür. 1475 yaralı asker Kore'de tedavi edilmiştir. 234 asker esir düşerken 175 kişi kaybolmuştur.*" gibi konu metnini destekleyici bilgiler de verilmektedir. Bu şekilde konuları açıklaması ve konuyu destekleyici genel kültür bilgilerinin verilmesi öğrencilerin konulara karşı ilgi ve anlayışlarını artıracakı düşünülmektedir. Ancak DK1'in "Bilgi Notu"nu tanımlamada kullandığı tanımdan yola çıkılarak bu bölümde ünitede geçen ve açıklanmasına ihtiyaç duyulan kavramlarla birlikte, kazanım açıklaması olarak programda belirtilen bazı konuların da bu bölümde verildiği görülmektedir. Örneğin, öğretim programında 3.2. kazanım (Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar) açıklamasında "*Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması*" ve 3.4. kazanımı (*Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar*)

⁴²⁰ Çevik, Koç, Şerbetçi, a.g.e., s. 15.

açıklamasında “Millet Mektepleri” konularına yer verilmiştir. DK1’de ise bu konular ayrı alt konu başlığı açılmayarak “Bilgi Notu” bölümünde verilmiştir.

Ayrıca, 2018 öğretim programındaki 2. Ünite 7. Kazanım olan “2.7. Millî Mücadele sürecine katkıda bulunmuş önemli şahsiyetlerin kişilik özellikleri ile faaliyetlerini ilişkilendirir” kazanımının b açıklaması “*Millî Mücadele’nin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak, Şahin Bey, Sütçü İmam gibi kahramanların şahsiyetleri hakkındaki anekdotlara yer verilir.*” şeklindedir. DK1 bu doğrultuda Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak ve Sütçü İmam’ın biyografilerine yer verirken, “Şahin Bey’e yakılan türkü” ile Şahin Bey’e yer vermiştir. DK2 Kazım Karabekir ile ilgili birinci el kaynak, genel ağ kaynağı, biyografi ve bir etkinlikte sözlerini yazdığı ve bestelediği “Türk Yılmaz Marşı”na yer vermiştir. Fevzi Çakmak ve Şahin Bey ile ilgili anekdot, Sütçü İmam’a ait biyografi de bulunmaktadır. DK3’te de Kazım Karabekir ve Şahin Bey’e ait anekdotlar yer alırken, Fevzi Çakmak ve Sütçü İmam ile ilgili bulunmamaktadır.

Ders kitaplarının her üçünde de öğrenme-öğretme sürecinde öğrenmeyi kolaylaştırıcı teknik olarak, hem de süreç ve ürün değerlendirmesinde kullanılacak yaklaşımların miktar ve çeşitlilik olarak zengin olduğu söylenebilir. Ancak kavram haritası, sözlü tarih çalışması, tarih şeridi gibi pedagojik terimlerin sınıf içinde öğretmen tarafından ve ders kitaplarında nasıl kullanıldığı ayrıca önemlidir. Bu teminolojilerin ilk defa kullanılması ve öğrencilerin aşına olmaması durumunda öğrencinin teknik aracılığı ile ne yapacağından çok tekniği nasıl kullanacağına odaklanmasına sevk edebilir. Örneğin DK2’de “*Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılmış bir savaş gazisi ile harekât ve Kıbrıs Meselesi hakkında bir sözlü tarih çalışması yapınız. Çalışmanızı daha sonra sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.*”⁴²¹ şeklinde “sözlü tarih çalışması” istenmektedir. Bunun için bu terim ders kitabında ilk geçtiği yerde kısaca tanımlanabilir. Ya da teknik terim verilmeden örneğin “sözlü tarih çalışması” için DK3’teki gibi “*Çevrenizde yurt dışına göç ederek burada yaşamış ve Türkiye’ye dönmüş bir kişi ile görüşme yapınız. Görüşme yaptığınız kişiye göçün sebepleri, göç ettiği yerdeki yaşam koşulları gibi konularda sorular sorunuz. Aldığınız cevapları bir metin hâline getirerek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.*”⁴²² şeklinde tekniğin ismi kapalı şekilde öğrenciden ne istendiği açık şekilde verilebilir. Benzer şekilde “kavram haritası” ders kitabında ilk önce bir örnek ile verilip daha sonra geçtiği kısımlarda öğrenciden kavram haritası oluşturması istenebilir. Belirli kavramların kullanılması ile çerçevesi ders kitabı yazarları tarafından oluşturulmuş bir kavram haritasında boş bırakılan

⁴²¹ Demirtaş, a.g.e., s. 226.

⁴²² Erdoğan, a.g.e., s. 217.

kısımlara öğrencinin kavramları yerleştirmesi ile öğrencinin tekniği nasıl kullanacağına odaklanmasından çok teknik aracıyla öğrenmesini geliştirmesine ya da öğrenmelerini daha etkili yansıtmasına imkân verebilir. Ayrıca etkinlikler içerisinde sunulan bu yöntem ve tekniklerin öğrencilerin öğretmenden destek almadan kendilerinin gerçekleştirebilmeleri ve seviyelerine uygun olması da yöntemin kullanımında dikkat edilmesi gereken bir diğer noktadır.

Çeşitli teknik kullanımının önemli olması ile birlikte öğrenciden ne istendiğinin açık ve mümkün (yapılabilir) olması da öğrencinin karmaşaya düşmemesi açısından önemlidir. Örneğin DK2’de “Bilim, Sanat ve Spor Alanlarındaki Başlıca Gelişmeler” konusunda “*TÜBİTAK’a ait genel ağ sitesini inceleyiniz. Burada yer alan proje gruplarından okulunuz bünyesinde gerçekleştirilen bir projede görev alınız.*”⁴²³ şeklinde verilen etkinlikte öğrencilerin TÜBİTAK sayfasının tamamının inceleyerek projeleri bulması ve farklı proje çeşitlerini anlamlandırması öğrencinin akademik bilgi düzeyinden yüksek olmakla birlikte, okulun böyle bir projede yer almaması durumu sözkonusudur. Ayrıca projede görev almanın mümkünatı tartışma ve öğrencinin hangi görevde yer alacağına da belirsizlik içerdiği söylenebilir. Bunun aksi örnekleri de görülmektedir. Örneğin yine DK2’de “*Günümüzde Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak faaliyet gösteren I. Meclis binasına bir gezi düzenleyiniz. Gezi düzenlemeniz mümkün olmadığı takdirde sanal gezi ile bu müze hakkında bilgi alınız.*”⁴²⁴ şeklinde verilen etkinlikte Ankara ili dışında olma ve gezi yapmanın mümkün olamayacağı durumda sanal gezi yapılabileceği konusunda öğretmenin ve öğrencinin haberdar edilmesi önemlidir.

2.2.3. Ders Kitaplarında Değerlendirme

Derslerde yapılacak değerlendirmelerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özellikleri kapsayan alanın kendine has özellik ve ilkelerini de dikkate alan değerlendirme yaklaşımları ile araçlarının geliştirilmesini içermeli, yalnızca öğrenciye dönük olmayıp öğretmen ve öğretim süreci ile de bilgi verici olmalıdır. Ayrıca, ders kitaplarındaki değerlendirme unsurlarının (örneğin ünite sonu soruları) öğrenci ilgi, ihtiyaç, bilgi, beceri ve düzeyine uygun, muhakeme yapmaya teşvik edici, çeşitli, öğrencinin kendi ilerlemesini ve başarısını doğrulayabileceği (örneğin cevap anahtarı), programda istenen hedefleri kazandırmayı sağlayıcı özellikte olması göz önünde bulundurulmalıdır.⁴²⁵

⁴²³ Demirtaş, a.g.e., s. 255.

⁴²⁴ Demirtaş, a.g.e., s. 66.

⁴²⁵ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 52-53.

Ders kitaplarında öğrenme ve öğretme süreci ile ilgili özellikler MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili maddede (8. Madde) şöyle belirtilmektedir:

“c) Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme;

2) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirmenin ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.”⁴²⁶

Ayrıca 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar bölümünde;

“16) Ünite sonu değerlendirme bölümlerinde dokümanlarla veya görsel unsurlarla (resim, fotoğraf, grafik, tablo vb.) desteklenmiş, düşünme becerilerini kullanmayı gerektirecek ve öğrencilerin konuyla ilgili öğrenme düzeylerini belirlemeye yönelik çoktan seçmeli, açık uçlu (kısa veya uzun cevaplı) sorulara yer verilmelidir. Sorular yapılandırılırken soruların kazanımların gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere uygun olmalarına dikkat edilmelidir.”

Şeklinde değerlendirme unsurlarında olması istenen özellikler belirtilmektedir.⁴²⁷ Ders kitaplarında değerlendirme 3 şekilde ele alınmaktadır. Tablo 21 ders kitaplarında değerlendirme bölüm, teknik ve sorularını sunmaktadır.

Tablo 21. Ders kitaplarında değerlendirme.

DEĞERLENDİRME	DK1	DK2	DK3
ÜNİTE BAŞI	Hazırlık Soruları: 39	Hazırlık Çalışmaları: 30	Hazırlık Çalışmaları*: 35
ÜNİTE İÇİ	Araştır Öğren Paylaş: 32 Oku-yorum : 36 Sıra Sizde : 111 Düşün ve Tartış : 18 <i>Ünite İçi Toplam: 197</i>	Konu ile ilgili sorular: 137 Etkinlik soruları : 62 Araştırma soruları : 27 Proje Ödevi : 1 <i>Ünite İçi Toplam: 227</i>	Konu ile ilgili sorular: 78 Etkinlik soruları : 273 <i>Ünite İçi Toplam: 351</i>
ÜNİTE SONU	Bilgi-Yorum :15 Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları: 147 <i>Toplam: 162</i>	Ünite Değerlendirme Soruları: 158	Ünite Değerlendirmesi: 294
TOPLAM	398	415	680

* DK3'te birinci ünite de “Hazırlık Soruları” sonraki ünitelerde “Hazırlık Çalışmaları” şeklinde kullanılmıştır.

⁴²⁶ Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012..., Madde 8c (2).

⁴²⁷ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 20.

Tablo 21'e göre ders kitaplarında değerlendirmede kullanılan ögeler ünite bazlı ele alınmakta olup, her ünitenin başında, içinde ve sonunda değerlendirmeye yer verilmektedir. Ders kitaplarında değerlendirme öncelikle ünite başındaki "hazırlık" soruları ile başlamaktadır. Ünite başında DK1, DK2 ve DK3'te sırasıyla (ortalama DK1 5 soru, DK2 ve DK3 4 soru) 39, 30 ve 35 soru bulunmaktadır. Her ünitenin başında farklı miktarlarda bulunan bu sorular öncelikle öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini ve ön bilgilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Soruların araştırmaya ve tartışmaya yönelten yapısının ayrıca öğrenme-öğretme sürecinde etkileşim, ilgi ve merakı artırabilecek sorular olması da öğrenme-öğretme süreci ile değerlendirme sürecinin birbiriyle olan ilişkisini de ortaya koymaktadır. Ders kitaplarında ünite başında kullanılan sorular her üç kitapta da benzer şekildedir. Ancak DK3'te ayrıca öğrencilerden atlas (tarih ve coğrafya) üzerinde Millî Mücadele cepheleri ve bu cephelede geçen savaşların yerleri; II. Dünya Savaşı'nda çatışmaların yoğunlaştığı yerlerden Polonya, Volgograd, St. Petersburg, Hawai Adaları ve Normandiya; Vietnam, Küba, İsrail, Filistin, İran, Irak ve Afganistan gibi ülkeler ve bağımsız Türk cumhuriyetlerini bulmaları da istenmektedir.

Ders kitaplarında ünite içinde de hem öğrenme-öğretim sürecini etkin kılarak dersin hedeflerinde ve kazanımlarda istenen özelliklere erişilmesini sağlayacak hem de değerlendirme sürecinde kullanılacak teknik ve soruları zengin şekilde içermektedir. Her üç ders kitabında da bu teknikler/sorular metin içerisinden ayrı bölümlerde verilmektedir. DK1'de ünite içi soruları belli isim, sembol ve renklendirmeler ile birbirinden ve metinden ayrılan 4 bölümde sunulmaktadır. "Araştır Öğren Paylaş" bölümü ilgili ünitenin içeriğindeki konularla ilgili yapılacak araştırmaya, düşünmeye ve öğrenmeye sevk edici 32 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. "Oku-yorum" bölümü konu ile ilgili okuma parçasını ve parçanın yorumlanmasıyla ilgili bölümdür. Ders kitabında 54 Oku-yorum bölümü vardır, bunların 36'sında soru bulunmaktadır. "Sıra Sizde" bölümü işlenen konuda güncel yorum yapılması gereken yerlerle ilgili soruları içermekte olup 111 açık uçlu soru sorulmaktadır. Ünite içinde değerlendirme ile ilgili son bölüm "Düşün ve Tartış" bölümüdür. İşlenen konuda geçen görsel, harita, tablo ve kavramlarla ilgili sorgulamaya ve sınıf içi tartışmaya sevk edici 18 açık uçlu soru içermektedir. Böylece DK1'de ünitelerin içinde 197 teknik/soru bulunmaktadır. Ayrıca bu bölümlerin her biri farklı zemin ile renklendirilmiş, soru ya da teknik belirgin ve ilgi çekici hale getirilmiştir.

Benzer şekilde DK2'de ünite içinde yer alan sorular/teknikler metin içerisinden ayrı şekilde verilmekte, böylece öğrenci için daha belirgin kılınmaktadır. Konu ile ilgili sorular soru işareti sembolü eşliğinde gri zemin üzerinde verilmektedir. Bu şekilde 137 açık uçlu soru sorulmaktadır. Ayrıca büyüteç sembolü ile yine gri zemin üzerinde 27 adet araştırmaya yöneltici

soru bulunmaktadır. “Etkinlik” ismi ile ayrılan bölümde fotoğraf/resim, tablo vb. görsel öğelerin de kullanıldığı konu ile ilgili biyografi çalışması; boşluk doldurma soruları; hatırat, gazete haberi, harita, resim/fotoğraf, tablo, metin değerlendirmesi; müze gezmesi; internet üzerinden arşiv araştırması, dava tutanağı, belge, röportaj, proje, harita incelemesi; gazete hazırlama; pano, afiş çalışması; sinema filmi, roman, politika kitabı değerlendirme; drama çalışması; kavram haritası, tablo, grafik oluşturma; tartışma, sunum, sözlü tarih vb. geleneksel ve alternatif teknik ve soruların bir arada kullanıldığı, ürün (sonuç) kadar süreç değerlendirmesine de imkân veren değerlendirme bölümüdür. 51 etkinlik kapsamında 62 teknik/soru kullanılmaktadır. Ayrıca birinci üniteden sonra değerlendirmenin nasıl olacağı ile ilgili dereceli puanlama anahtarının da verildiği 1 adet “Proje Ödevi” bulunmaktadır. Öğrencinin proje değerlendirmesinin nasıl yapılacağını bilmesi hem süreci yönlendirebilmesi hem de kendi ilerlemesini değerlendirebilmesi açısından önemlidir. Böylece DK2’de ünite içi değerlendirmesinde 227 teknik/soru kullanılmaktadır.

DK3’te ünite içinde DK1 ve DK2’ye kıyasla daha fazla soru/teknik (351 adet) kullanıldığı görülmektedir. DK3’te ünite içi sorular metinden ayrı mavi zemin üzerinde sorular ile yeşil zemin üzerinde “Etkinlik” bölümünde verilmektedir. İçeriğin sunumunda metinden hemen sonra ilgili konuya dair 78 açık uçlu soru bulunmaktadır. Ünite içindeki diğer tüm teknik ve sorular “Etkinlik” bölümü içerisinde yer almaktadır. 79 etkinlik içerisinde yine hem sonuç hem de süreç değerlendirmesine imkân veren resim/fotoğraf, karikatür, kartpostal değerlendirme; verilen metinle ilgili sorular; boşluk doldurma soruları, tablo doldurma; açık uçlu sorular; tarih şeridi oluşturma; sunum, gazete sayfası, afiş, poster, rapor, bildiri hazırlama; internet aracılığıyla araştırma, görüşme (sözlü tarih çalışması) yapma gibi alternatif ve geleneksel bir arada 273 soru/teknik kullanılmaktadır.

Ünite içindeki değerlendirme teknik/soru çeşitliliğine bakıldığında her üç ders kitabında da öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden çok odaklı değerlendirmeye gidildiği, böylece çeşitli değerlendirme yaklaşım ve teknik/sorularının bir arada kullanıldığı görülmektedir. Böylece, üst düzey düşünme becerilerini teşvik edici, görsel unsurlarla ve dokümanlarla desteklenen, hem öğrenme-öğretme sürecinde öğrenmeyi kolaylaştırmada hem de öğrenme sürecinin ve sonucunun değerlendirmesine imkân veren alternatif ve geleneksel değerlendirme teknik ve soruları mevcuttur. Ünite içinde kullanılan sorular/teknikler Bloom Taksonomisinin bilişsel alanında üst düzey bilgi ve becerileri değerlendirmekle birlikte duyuşsal özellikleri de değerlendirmeye imkân verecek özelliktedir. Ayrıca, tarih şeridi, gazete haberi, poster, afiş, sunum vb. ürün hazırlama ve proje yürütme gibi teknikler kullanılarak değerlendirmelerin

yapılması tarihe özgü beceri ve yeterliliklerin ne ölçüde kazanıldığını belirlemede psikomotor teknikler olarak düşünülebilir. En çeşitli teknik/soru kullanımı DK2’de görülmektedir. Ünite içinde kullanılan soruların miktarı ile ilgili olarak, DK3’te diğerlerinden yaklaşık %60 oranında daha fazladır. Ders kitaplarında değerlendirme ile ilgili son bölüm ünite sonunda yer alan bölümdür. DK1, DK2 ve DK3’te ünite sonunda sırasıyla toplam 147, 158 ve 294 soru bulunmaktadır. Bu soruların ünite içerisinde dağılımı ve çeşidi Tablo 22’de sunulmaktadır.

Tablo 22. Ders kitaplarında ünite sonu değerlendirme sorularının çeşidi ve dağılımı.

DEĞERLENDİRME		SORU TÜRÜ VE SAYISI		
Ünite Numarası ve Adı	DK1	DK2	DK3	
1. 1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	Çoktan seçmeli: 20 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: - Ünite Toplam: 20	Çoktan seçmeli: 9 Boşluk Doldurma: 4 Doğru-Yanlış: 6 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 8 Ünite Toplam: 27	Çoktan seçmeli: 5 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 8 Açık Uçlu: 10 Ünite Toplam: 35	
2. Millî Mücadele	Çoktan seçmeli: 18 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: - Ünite Toplam: 18	Çoktan seçmeli: 7 Boşluk Doldurma: 7 Doğru-Yanlış: 4 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 5 Ünite Toplam: 23	Çoktan seçmeli: 5 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 12 Açık Uçlu: 14 Ünite Toplam: 43	
3. Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	Çoktan seçmeli: 19 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 19	Çoktan seçmeli: 6 Boşluk Doldurma: 4 Doğru-Yanlış: 8 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 5 Ünite Toplam: 23	Çoktan seçmeli: 6 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 8 Açık Uçlu: 11 Ünite Toplam: 37	
4. İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	Çoktan seçmeli: 16 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 16	Çoktan seçmeli: 4 Boşluk Doldurma: 8 Doğru-Yanlış: 10 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 10 Ünite Toplam: 32	Çoktan seçmeli: 6 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 7 Açık Uçlu: 10 Ünite Toplam: 35	
5. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	Çoktan seçmeli: 18 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 18	Çoktan seçmeli: 8 Boşluk Doldurma: 3 Doğru-Yanlış: 3 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 3 Ünite Toplam: 17	Çoktan seçmeli: 6 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 7 Açık Uçlu: 10 Ünite Toplam: 35	
6. II. Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Dünya	Çoktan seçmeli: 20 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 20	Çoktan seçmeli: 3 Boşluk Doldurma: 3 Doğru-Yanlış: 3 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 3 Ünite Toplam: 12	Çoktan seçmeli: 7 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 5 Açık Uçlu: 11 Ünite Toplam: 35	
7. Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	Çoktan seçmeli: 19 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 19	Çoktan seçmeli: 3 Boşluk Doldurma: 3 Doğru-Yanlış: 3 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 3 Ünite Toplam: 12	Çoktan seçmeli: 7 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 7 Açık Uçlu: 11 Ünite Toplam: 37	
8. 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	Çoktan seçmeli: 17 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: - Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu:- Ünite Toplam: 17	Çoktan seçmeli: 3 Boşluk Doldurma: 3 Doğru-Yanlış: 3 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): - Açık Uçlu: 3 Ünite Toplam: 12	Çoktan seçmeli: 5 Boşluk Doldurma: - Doğru-Yanlış: 12 Kısa Cevap (Kapalı Uçlu): 11 Açık Uçlu: 9 Ünite Toplam: 37	
TOPLAM	147	158	294	

Ders kitaplarındaki çoktan seçmeli sorular 5 seçeneklidir.

Tablo 22'ye göre en çok ünite sonu değerlendirme sorusunun diğerlerinden yaklaşık iki katı fazla şekilde DK3'te kullanıldığı görülmektedir. DK1'de 8 ünite toplam 147 soru kullanılmış olup bu soruların tümü çoktan seçmeli sorulardır. DK2'de her ünite sonunda "Ünite Değerlendirme Soruları" başlığı altında toplam 158 soru bulunmaktadır. Bu sorular çoktan seçmeli sorularla birlikte boşluk doldurma, doğru-yanlış ve açık uçlu olmak üzere dört çeşittir. DK3'te de her ünite sonunda "Ünite Değerlendirmesi" başlığı altında sunulan sorular DK2'deki gibi çoktan seçmeli, doğru-yanlış, kısa cevap (kapalı uçlu) ve açık uçlu sorular olmak üzere çeşitli olup, toplamda 294 tanedir. DK1'de ünite sonu değerlendirmesi için ayrıca her ünite sonunda "Bilgi- Yorum" bölümü bulunmakta olup boşluk doldurma ve görsel (resim/fotoğraf) öğelerin yorumlanmasına dair 15 açık uçlu soru içermektedir. Bu "Bilgi- Yorum" sorularından hemen sonra "Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları" bulunmaktadır.

Ünite sonunda kullanılan sorular çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru-yanlış, kısa cevap (kapalı uçlu) ve açık uçlu sorular gibi geleneksel yaklaşım ile sonuç odaklı değerlendirme sorulardır. Soruların tamamı Bloom Taksonomisinde bilişsel alana karşılık gelen, çoğunlukla anlama düzeyi sorular olmak üzere en alt düzeyden (bilgi) en üst düzeye (değerlendirme) kadar çeşitlilikle kullanılmaktadır.

Ünite sonlarında kullanılan değerlendirme soruları ile öğretim programında ilgili ünite verilen kazanım sayısı birlikte ele alındığında soru sayısının kazanım sayısı ile doğrudan ilişki olmadığı görülmektedir. Örneğin DK2'de öğretim programında 3 kazanım bulunan 4. ünite en çok soruyu kullandığı (32 adet), yine 3 kazanım bulunan 6. ve 7. ünitelerde daha az soru (12 adet) kullanıldığı görülmektedir. Benzer şekilde DK1'de de ilgili ünitenin kazanım sayısından bağımsız olarak en az 16 en fazla 20 soru; DK3'te de en az 35 en çok 43 olarak değişmektedir.

Ders kitaplarının (DK1, DK2 ve DK3), değerlendirmede ünite başı, ünite içi ve ünite sonunda kullanılan soru sayısına göre istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için SPSS programı kullanılarak Ki-Kare testi yapılmıştır. Analiz sonuçları ders kitaplarının, değerlendirmede ünite başı, ünite içi ve ünite sonunda kullanılan soru sayısına göre istatistiksel olarak farklılaştığını ($p < \alpha$) ortaya koymuştur [$\chi^2 (df= 4, N= 1493) = 10.630, p= .031$].

Ders kitaplarında değerlendirme ile ilgili hazırbulunuşluk ve ön bilgi ölçen ünite başındaki sorular ile ünite içerisinde hem süreç hem de sonuç değerlendirmesine imkân veren alternatif ve geleneksel soru ve tekniklere ilişkin bir cevap anahtarı bulunmamaktadır. Bu

soruların/tekniklerin yapısı, örneğin bir konuda tek bir kavram haritası çizilemeyeceği ancak iyi bir kavram haritası çizilebileceği ele alındığında,⁴²⁸ değerlendirmenin özgünlüğünden ötürü tek bir cevap olması da beklenmeyebilir. Ders kitaplarında sonunda yer alan geleneksel sorularda DK1’de çoktan seçmeli soruların tamamında, DK2’de çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve doğru-yanlış sorularında, DK3’te de çoktan seçmeli ve doğru-yanlış sorularında cevap anahtarı verilmiştir. Bu anlamda yalnızca belli bir cevabı olan sorularda öğrencinin kendi ilerlemesini ve başarısını doğrulamak açısından cevap anahtarının bulunması önemlidir.

Ders kitaplarında kullanılan tüm bu teknik ve sorular kazanımlar doğrultusunda incelendiğinde soruların kazanımlarda verilen içerikle uyumlu olduğu görülmektedir. DK2’nin sorularının kazanım içeriği olarak en kapsayıcı olduğu söylenebilir. Değerlendirme amacıyla kullanılan geleneksel soruların bilişsel alana odaklandığı görülürken, duyuşsal ve psikomotor alanlar alternatif değerlendirme amacıyla kullanılan tekniklerle dikkate almaktadır. Bununla ilgili özel durumlar ise şöyledir: DK1’de 1. Ünite “İttihat ve Terakki Cemiyeti”, 4. Ünite Locarno Antlaşması (1 Aralık 1925) ve 8. Ünite “Bilim, Sanat ve Spordaki Gelişmeler”, “SSCB’nin Dağılması”, “11 Eylül Saldırıları ve Küresel Terör”, “Suriyeli Mülteciler ve Türkiye’ye Etkileri” ile ilgili ünite başı, içi ve sonunda soru bulunmamaktadır. DK2’de 2. Ünite yer alan “Lozan Barış Antlaşması” konusu ile ilgili ünite sonu değerlendirme soruları konunun yer aldığı 2. Ünite değil, 3. Ünite olan “Atatürkçülük ve Türk İnkılabı” ünitesi sonunda verilmiştir. DK3’te ise Görsel 1.19’da verilen “kartpostal”⁴²⁹ sorusunda kartpostal görseli belirsizdir.

Ayrıca sorular ve teknikler öğrenciye soruluş şekli ve öğrenciden istenenler doğrultusunda değerlendirildiğinde bazı soruların yeniden düzenlenerek yazılması düşünülebilir. Öğrenme-öğretme sürecinde belirtilen durumdaki gibi öğrencinin hem öğretim hem de öğrenme süreci değerlendirmesi olarak kullanılan tekniği nasıl kullanacağından çok teknik aracılığı ile ne yapacağına yönelmesi önemlidir. DK2’deki “1922 ve 1923 yılında Avrupa’ya giden Lozan Türk Heyeti ile yapılan bir sözlü tarih çalışmasında kaynak kişilere; I. Boğazlarda Türkiye’nin egemenliğinin koşulsuz olarak sağlanmış olmasını nasıl temin ettik, II. Konferans sırasında İtilaf Devletleri temsilcileri ile en çok hangi konu üzerinde tartıştınız, III. Ermeni meselesi ve kapitülasyonlar ile ilgili başarıyı nasıl yorumluyorsunuz, IV. Musul meselesinin ve Irak sınırının çözümsüz kalması nasıl açıklanabilir, sorularından hangileri yöneltilmiş olabilir?”⁴³⁰ çoktan seçmeli soruda öğrencinin öncelikle “sözlü tarih çalışması”nın nasıl yapacağını bilmesini

⁴²⁸ J. D. Novak, A. J. Canas, **The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct Them**, <http://cmap.ihmc.us/Publications/ResearchPapers/TheoryUnderlyingConceptMaps.pdf>, 2008).

⁴²⁹ Erdoğan, a.g.e., s. 29.

⁴³⁰ Demirtaş, a.g.e., s.172.

gerektirmektedir. Daha önce sözlü tarih çalışması ile karşılaşmamış bir öğrenci bu soruyu çözmek istemeyebilir. Dolayısıyla soruda verilen kavramsal içerikten çok tekniğin ön plana çıktığı bu soruda sözlü tarih çalışmasının ne olduğu sorunun başında bir cümle ile açıklanabilir, ya da sorudan sözlü tarih çalışması tekniği çıkarılarak öncül ifadeler içerik doğrultusunda düzenlenerek “hangisi Lozan Barış Konferansı kapsamındadır?” şeklinde sorulabilir.

2.3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre yazılan üç ders kitabı, biçimsel görünümü, yardımcı unsurlar, anlatım, dil özellikleri, sözlük, imla, kronoloji ve kaynakça olmak üzere “genel özellikleri” ve hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme unsurları olmak üzere “programın unsurları” bakımından incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ders kitaplarının biçimsel görünümü belirlenen standartlara uygundur.

Ders kitaplarının biçimsel görünümü kitap ebatları, kapak ve kâğıt kalitesi, iç ve arka kapakta olması gereken vb. unsurlar olabildiği gibi ders kitabının kapağı tasarımı ve dersle uyumu, kitabın tamamında renklerin kullanımı, yazı büyüklükleri gibi öğrencilerde ilgi uyandırıcılık ve motive edicilik özellikleri ile öğrenmede rolü olabilecek öğelerin nasıl kullanıldığını da kapsamaktadır. Bütün özellikler birlikte ele alındığında ders kitapları uygun standartlardadır. İstenilen standartlarda olan ders kitapları öğrencilerin ilgisini çekmeye, derse olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaları bakımından önemlidir.⁴³¹

2. Ders kitapları yardımcı unsurların kullanımı (oranı ve sayısı) bakımından istatistiksel olarak benzerdir.

Ders kitaplarında kullanılan yardımcı unsurların oranı ve sayıları birbirinden farklıdır. Ancak Ki-Kare analizleri ders kitaplarında fotoğraf/resim, harita/çizim ve tablo/grafik kullanımının kitaplarda kapladığı oranın istatistiksel olarak farklı olmadığını ortaya koymuştur. Yani ders kitaplarında kullanılan bu öğelerin kapladığı alan sayfa sayısı ile birlikte ele alındığında yardımcı unsurların kitap genelindeki dağılımlarının benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

⁴³¹ Tertemiz, Ercan, Kayabaşı, a.g.e., s. 37.

Başka bir deyişle, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına göre yazılan her üç ders kitabı, görünüş olarak benzemektedir.

Alanyazında 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kullanılan harita ve görsellerin kitaplardaki oranı, bu araştırmadaki oranlar ile karşılaştırıldığında, ilköğretim düzeyinde oran ders kitaplarında ortalama %19 civarında iken,⁴³² ortaöğretim düzeyinde oran ortalama %9 civarında olup yardımcı ögeler aynı dersin bu araştırmada ortaöğretim kitaplarında ilköğretimdekilere kıyasla daha az yer kaplamaktadır. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere, İspanya, İsviçre, Polonya, Rusya ve Yunanistan'daki tarih ders kitaplarının görsel tasarım açısından zengin olduğu, böylece kitapların öğrencilerin tarihe ilgilerini çektiği ve merak uyandırdığı belirtilmektedir.⁴³³ Aynı çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nde 827 sayfalık bir tarih ders kitabında yer alan 435 fotoğraf, 115 harita, 39 çizim ve grafik boyutlarından bağımsız olarak, İspanya'daki ders kitaplarındaki yaklaşık %50 değişik kaynak ve görsel oranı⁴³⁴ mevcut sayılarından bağımsız olarak dikkate alındığında, bu araştırmada ders kitaplarında kullanılan yardımcı unsurların oranı bu ikisi arasında ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan kitaba daha yakın olduğu söylenebilir.

Aynı zamanda ders kitaplarında kullanılan bu öğelerin kullanım sayıları numerik olarak farklı olsa da istatistiksel olarak farklı değildir. Yani ders kitaplarında bu öğelerin kullanımının kitapların sayfa sayısından ve şekillerinin büyüklüğünden (kapladıkları alan) bağımsız olarak benzer şekilde kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir. Kullanılan bu görsel öğeler, haritalar (ve çizimler) ve tablolar (ve grafikler) nitelikleri dikkate alınmadığında içeriğin programın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde içeriğin sunumunda, öğrenme-öğretme sürecinde ve değerlendirmede bu öğelerin kitaplarda birbirine benzer şekilde sunulduğu, yani bunların az ya da çok kullanılmasıyla birbirinden farklılaşarak öğrenmede bu durumlardan kaynaklı bir fark oluşturmayabileceği şeklinde yorumlanabilir.

3. Ders kitaplarında yardımcı unsurların kullanımında bazı nitel eksikler ve farklılıklar mevcuttur.

⁴³² M. S. Yılmaz, **a.g.t.**, s. 109.

⁴³³ Gülin Karabağ, "Çağdaş Ülkelerde Tarih Ders Kitapları: Uluslararası Bir Bakış", Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 191.

⁴³⁴ Karabağ, "Çağdaş Ülkelerde Tarih Ders...", s. 186-188.

Alanyazında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretiminde ders kitaplarında kullanılan resmin kalitesinin (çözünürlüğünün) düşük olması, geçmişten günümüze değişim sürecini göstermeyi amaçlayanlarda tek bir resim kullanılmasıyla günümüzle bağlantı kurulmaması, resme konu olan kişi, resmin çekildiği yer ve zamanla ilgili bilgi eksikliği, resmin konuyla (metinle) ilgisinin olmaması ya da doğrudan ilişkisinin olmaması gibi metin-resim eşleştirmesinde yapılan hatalara sıklıkla karşılaşıldığı belirtilmektedir.⁴³⁵ Bu araştırmada her üç ders kitabında, görsellerde geçmişten günümüze değişim sürecini ve aradaki farklılıkları vurgulayacak olan aynı mekânın farklı tarihlerde çekilmiş fotoğraflarına yer verilmediği görülmektedir. Ders kitaplarında kullanılan görseller farklı çeşitlilikte (fotoğraf/resim, gazete haberi, afiş/poster, kartpostal vb.) olup çoğunlukla konularla ilişkilidir. Fotoğraf/resimlerde renklendirmeler olsa da tarihi itibari ile çoğunlukla siyah-beyaz renkte olup, ders kitaplarında yer alan bazı görsellerin ebatları ve çözünürlüğü anlaşılabilirliği sınırlamaktadır. Bu anlamda bu araştırmada ders kitaplarında fotoğraf ve resimlerin niteliksel özellikleri alanyazındaki çalışmalarla benzerdir.⁴³⁶ Ders kitaplarında kullanılan Atatürk görselleri her üç ders kitabında çoğunlukla Atatürk'ün iki kişi veya grup içerisinde olduğu görseller olup, Atatürk görsellerinin ders kitaplarındaki diğer görsellere oranı %15,3-%23,8 arasındadır. Alanyazında 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Atatürk görsellerinin araştırmaya dâhil edilen diğer görsellere oranı olan diğer çalışmalarda %50⁴³⁷ ve yaklaşık %65⁴³⁸ dikkate alındığında, bu araştırmadaki ortaöğretim ders kitaplarında harita ve görsel öğelerin kullanım oranı gibi Atatürk görsellerinin kullanım oranı da daha azdır. Bu araştırmada ayrıca ders kitaplarında bilgiyi organize etme ve tanıtma amaçlı kullanılan konu kitap, soru işareti sembolü vb. konu dışı görseller ders kitaplarının ortalama %1'ini kapladığı tespit edilmiştir.

Haritalar öğrencilerin tarihle ilgili yorum yapmalarında olduğu kadar soyut kavramları da anlamalarında faydalıdır.⁴³⁹ Her üç ders kitabında yer alan harita ve çizimlerin baskı kalitelerinin iyi olduğu, konu ile ilişkili ve konuyu somutlaştırabilme özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Ancak ders kitaplarında yer alan bazı haritalarda teknik olarak bir haritada olması gereken lejant, yön işareti, ölçek, paralel ve meridyen numaraları ve harita başlığı gibi temel unsurların kullanımında eksikler olup, haritaların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde daha etkin kullanımı için eksiklerin giderilmesi önemlidir.

⁴³⁵ Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 278- 286.

⁴³⁶ Demircioğlu, **a.g.m.**, s. 99-103; Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 278- 286.

⁴³⁷ Çakır, **a.g.m.**, s.13, 15.

⁴³⁸ M. S. Yılmaz, **a.g.t.**, s. 117.

⁴³⁹ Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih...**, s. 116.

Bu bulgu Yazıcı ve Özdemir'in çalışmasında⁴⁴⁰ ilköğretimden ortaöğretime çeşitli tarih kitaplarındaki haritaların da bu özellikler bakımından eksikler içerdiği bulgusu ile uyumludur.

Ders kitaplarında kullanılan tablolar konu ile ilişkilidir. Bu anlamda ilgili metinle ilişkili kullanılan tablolar metnin öğrenci tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlaması açısından önemlidir.⁴⁴¹ Kitaplarda tablo kullanımı sayısal olarak benzerlik gösterse de açıklama ve istatistik tablolarının miktarı ve çeşitliliği değişmektedir. Ayrıca tablolar gibi, grafikler de soyut fikirlerin somutlaştırılarak kullanılmasında önemlidirler.⁴⁴² Ders kitaplarının yalnızca birinde grafik kullanılıp diğer iki ders kitabında grafik kullanılmaması, kullanılan kitapta da diğer yardımcı unsurlara göre az miktarda kullanılması ders kitaplarında grafiklerin sınırlı kullanımını işaret etmektedir.

Bu araştırmada ders kitaplarında kullanılan yardımcı unsurların tamamının kullanımı dikkate alındığında nitelik olarak bazı eksikler olsa da 2000'li yılların başında görsel öğeler açısından daha düşük olarak nitelendirilen⁴⁴³ kitaplara göre daha iyi olduğu, bununla birlikte günümüz ders kitaplarında eksiklerin giderilerek daha da iyileştirilebileceği söylenebilir.

4. Ders kitaplarında içeriğin anlatımında genel olarak öznel yorumlar ve ayrıştırıcı ifadeler ile aşağılayıcı ve düşmanlıklara zemin hazırlayan bir dil kullanılmamaya dikkat edilmiştir.

Ders kitaplarında genel olarak aşağılayıcı ve düşmanlıklara zemin hazırlayan ayrıştırıcı bir dil kullanılmamış ve öznel bir değerlendirme ve yorumlama yapılmamıştır. Öğretim programında bir kazanım olarak yer almayan ancak diğer konuların anlaşılmasında önemli olan bazı kavramların kullanılmasında farklılıklara rastlanmıştır. Her üç ders kitabında da “Çerkez Ethem Olayı” yerine “Ethem Olayı” kullanılıp ayrıştırıcı bir dil kullanılmamıştır. Ancak benzer durum “Şeyh Sait İsyanı” için “doğu illerinde”, “ülkemizin doğusunda” çıkan isyan şeklinde bahsedilmiştir. Bu durum kitaplardaki genel yaklaşım için istisnai durum olarak düşünülebilir. Bununla birlikte bir ders kitabında “muhalefetin kışkırtması” ifadesi de kitaplarda öznel yorum kullanılmama yaklaşımında istisnai bir durumdur. Ayrıca, her üç ders kitabının diğer uluslarla ilgili konularda yumuşak bir üslup kullandığı söylenebilir. Özellikle 1981 programı öncesinde yazılan ders kitaplarında “Yunanlar”la ilgili konularda “Anadolu’dan atmak”, “Denize

⁴⁴⁰ Yazıcı, Özdemir, **a.g.m.**, s. 506.

⁴⁴¹ Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 292-293.

⁴⁴² Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih...**, s. 116.

⁴⁴³ Saray, Tosun, **a.g.e.**, s. 289.

dökmek”, “Akdeniz’e dökmek”, “ezmek”, “hainlik”, “intikam” vb. ifadeler yer verildiği görülürken, bu ifadeler 1981 programına göre yazılan ders kitaplarında kısmen yer almaya devam etmiş, 2010 ve 2018 programlarına göre yazılan ders kitaplarında ise bu ifadeler yer verilmemiştir.

5. Ders kitaplarında içeriğin anlatımında cinsiyet eşitliğinin dikkate alınması farklılaşmaktadır.

“Bilim insanı” terimi kullanımına iki kitapta dikkat edilmiş olup, bu kitaplardan birinde görsel öğelerde kadın bilim insanı görsellerine yer verilmiştir. Bu sonuç yalnızca bir ders kitabında cinsiyet eşitliğinin tam olarak dikkate alındığını işaret etmektedir.

6. Ders kitaplarında konu metinleri genel olarak bilgi aktarmaya dönük olup, öğrencinin bilgisini yapılandırmada sınırlı olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında konuların sunuluşunda devrin sosyal, siyasi ve ekonomik özellikleri ile değişim-süreklilik, benzerlik-farklılık, neden-sonuç ilişkilerinin tam olarak yansıtılmadığı, bu nedenle öğrencilerin kendi çıkarımları ile sonucu bulabilmesini teşvik etmede sınırlı kaldığı söylenebilir.

7. Ders kitaplarında kullanılan bazı kavramlarda uyumsuzluklar mevcuttur.

Ders kitaplarında bazı kavramların kullanımındaki uyumsuzluk üç şekilde ele alınabilir. İlki kavramların yazım olarak öğretim programında verilenden farklı kullanılmasıdır. Bunlara daha çok “Kuvay-ı Millîye” gibi millî kavramlarda rastlanmıştır. İkincisi kavramların programdakinden farklı isimle birlikte farklı tarihi süreç ve olayları da işaret edebilecek kullanımınıdır. Öğretim programında “Büyük Taarruz” şeklinde verilen kavram, her üç ders kitabında da farklı isim ve tarihlerle ifade edilmektedir. Sonuncusu ise kavramın öğretim programındaki farklı kullanımının ders kitaplarındaki kullanımda farklılaşmasıdır. Örneğin, “savaş” ve “muharebe” kavramlarının farklı tarihsel olaylar için farklı şekilde kullanılmasıyla, ders kitaplarının bazıları “İnönü, Kütahya-Eskişehir” savaş, bazıları muharebe olarak ele alınmasıdır. Alanyazında müfredata bağlı olarak hazırlanan ders kitaplarında kullanılan kavramlarla ilgili problemler 3 kategoride toplanmaktadır. Bunlar kavramların; anlam olarak doğru ve isabetli kullanılmaması, öğrencilerin yaş ve anlama düzeylerinin dikkate alınmaması

ve kavramların nicelik olarak istenen çoklukta kullanılmamasıdır.⁴⁴⁴ Bu anlamda bu araştırmada tespit edilen bulgular, kavramların doğru ve isabetli kullanılmaması olarak yorumlanabilir.

8. Ders kitaplarında kısaltmalar, yabancı kelimeler ve özel isimler ile alana ait kavramlar ve tarihi terimlerin kullanımında istenenler genel olarak mevcuttur.

Her üç ders kitabında kurum ve kuruluşların isim ve kısaltmalarında dönemsel olarak dikkat edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine özgü kavramların doğru bir şekilde öğrenilebilmesi için kavramın ilk kullanıldığı yerde parantez içerisinde güncel isimlerinin genellikle yazılmış olup, yabancı ve özel isimlerin Türkçe okunuşlarının da parantez içerisinde verilmektedir. Benzer şekilde alana ait kavramlar ve tarihi terimler verilirken de her üç ders kitabında ilk kullanılan yerde parantez içerisinde verilmesi gereken kavramlar günümüz Türkçesi ile genellikle verilmiştir.

9. Ders kitaplarında bazı kavramların yazımında hatalar mevcuttur.

Kavram ve ifadelerin doğru yazımı konunun anlaşılmasında önemli olabileceği gibi dilin doğru kullanılması açısından da önemlidir. Ders kitaplarında büyük ve küçük harflerin yanlış kullanımı, kelimeyi oluşturan harflerin yanlış kullanımı, kelimedeki eksik harf kullanımı, kelimeler arasında boşluk bırakmama, birleşik kelimelerin ayırık yazımı, konuşma dilindeki şekliyle yazımı vb. şekilde farklı miktarlarda imla hatası mevcuttur. Ayrıca noktalama işaretlerinin kullanımında da bazı hatalarla birlikte her üç ders kitabındaki imla hataları kitapların bir sonraki baskılarında giderilebilecek basit yazım hatası özelliğindedir.

10. Ders kitaplarında “sözlük” yer almakta olup, mevcut sözlüklerde ders kitabında kullanılan bazı kavramların anlamları bulunmamaktadır.

Her üç ders kitabında genel olarak Osmanlı Türkçesi kelimelerin günümüz karşılıklarının konu metinlerinde parantez açılarak yer verildiği görülmekte olup, bu kavramlar kitabın sözlük bölümünde yer almamaktadır. Bununla birlikte ders kitapları içeriğinde kullanılıp, sözlük bölümünde yer almayan sözcükler de mevcuttur. Daha önce belirtilen bu kavramların sözlük bölümlerinde anlamlarının verilmesi öğrencilerin konuları daha iyi anlamasında önemlidir.

⁴⁴⁴ Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih...*, s. 190-199.

11. Ders kitaplarında kronolojinin sunumu ve verilen tarihi olay sayısı farklılaşmaktadır.

Öğrencilere kronolojik düşünme becerisinin kazandırılması ve eş zamanlı algılamalarının sağlanması amacıyla ders kitaplarında tarihi bilgilerin ayrıca kronolojik olarak sunulduğu bölümler yer almaktadır. İki ders kitabında bu bölümler kitabın sonunda “tarihsel olay” ve karşısında “oluş tarihi”nin verildiği liste şeklinde yer almaktadır. Bu kitapların birindeki listedeki tarihi olayların başlangıç ve bitişi, ders kitabındaki konuların başlangıç ve bitiş tarihleriyle aynı olup, diğerindeki kronolojik listede tarihsel olayların başlangıcı daha eski ve bitişi daha yeni tarihleri kapsamakta, listesinde daha çok tarihi olayı barındırmaktadır. Ders kitaplarından bir diğeri ise işlenen konulardan bağımsız olarak her sayfada iki adet Türkiye ve dünyadaki gelişmelere ait kronolojik bilgiye yer vermekte, böylece sayfanın altındaki çizgi üzerinde işaretleyerek ve tarihler arasını ölçeksiz (eşit mesafede) tarih şeridi ile diğer ders kitaplarının kronoloji listelerinden yaklaşık iki katı tarihsel olayı dâhil ederek sunmaktadır.

12. Ders kitaplarında yer alan kaynakçada çeşitlilik, güncellik ve temel kaynakların kullanımında eksikler mevcuttur.

İki ders kitabında kaynakçada yer alan kaynak çeşitliliği ve sayısı sınırlı olup, diğer ders kitabında kullanılan kaynak sayısı ve çeşitliliği diğer kitaplardakinin iki katından fazladır. Çeşitliliği artıran kaynaklar yüksek lisans ve doktora tezleri, arşiv belgesi, harp mecmuası, TBMM zabıt ceridesi ve proje kullanımındır. Ayrıca, tarihi bilgilerin yeni kaynaklarla güncellenmesi ve doğru şekilde sunulması önemlidir.⁴⁴⁵ Ders kitaplarındaki kaynakçadaki en eski kaynak bir ders kitabında 1914, diğer iki ders kitabında 1930’lu yıllara ait iken; en yeni kaynaklar 2016, 2017 ve 2019 tarihlidir. Ders kitaplarının basım yılı dikkate alındığında güncel kaynaklara yer verilmekte ancak bu kaynakların kullanılma sayısı ile güncel kaynak kullanımı sınırlı olduğu söylenebilir. Alanın temel kaynaklarından olan Nutuk, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri ile alanın diğer temel kaynakları ders kitaplarında kullanılmış olsa da metin içi kullanımda dipnot verilmemesi vb. sınırlılıklar göze çarpmaktadır.

13. Öğrenciler öğretim programındaki kazanımların içeriğinden ünite başlarında verilen kavramlar aracılığı ile haberdar edilmektedir.

⁴⁴⁵ Çelik, a.g.m., s. 584.

Her üç ders kitabı öğretim programındaki kazanımların kapsadığı içeriğe ve kavramlara ünite başlarında farklı şekillerde yer vermektedir. Kitaplardan birisi yalnızca ilgili kavram listesini, bir diğer kitap kavram listesi ve ünite içeriğini, diğer kitap ise hem kavram listesini, hem ünite içeriğini hem de ünite başlıkları sunmaktadır. Ünite başlarında verilen kavramlar da temel olarak kazanımlarla ilgili olsa da, her üç ders kitabında bire bir aynı olmayıp kazanımla ilgili verilen içeriğin sunumuyla farklılaşabilmektedir.

14. Ders kitapları öğretim programıyla uyumlu olmakla birlikte, ders kitaplarında öğretim programında belirtilmeyen ele alınan ve öğretim programında belirtilip ele alınmayan konular bulunmaktadır.

Her üç ders kitabı öğretim programıyla genel olarak uyumludur. Ancak, “Trablusgarp Savaşı”, “Temsil Heyeti’nin Ankara’ya Gelişi”, “İstiklal Yolu” konuları öğretim programında net olarak belirtilmediği için bazı ders kitaplarında konu başlığı/alt başlığı açıldığı, bazılarında ise açılmadığı görülmektedir. Ayrıca “İstiklal Mahkemeleri’ne Gelen Olumlu ve Olumsuz Eleştiriler”, “Yerel Kongreler”, “Anadolu Ajansı’nın Kurulması” konuları öğretim programında belirtildiği halde bazı ders kitaplarında ele alınmayan ve konu başlığı açılmayan konular içerisindedir.

15. Öğretim programda hiç yer verilmeyen veya kazanımlarda sınırlı olarak verilen konular, ders kitaplarında konu bütünlüğünün sağlanmasını olumsuz etkilemektedir.

II. Meşrutiyet Dönemi, TBMM’ye Karşı Çıkan İsyalar konularında kazanım sınırlamasından; Damat Ferit’in Millî Mücadeleye Karşı Tutumu, Ethem Olayı, Şeyh Said İsyanı, Kubilay Olayı gibi konuların ise öğretim programında bir kazanım olarak yer almamasından dolayı ders kitabında bazen içerikte konu bütünlüğünün sağlanamadığı söylenebilir.

16. Öğretim programında belirlenen içeriğin ele alınışında ders kitapları arasında farklılaşmalar mevcuttur.

Tarihsel bilginin öğrenci düzeyinde verilmesi tarih öğretimi ile ilgili en büyük zorluklardan biridir. Konuyu öğrenci düzeyinde daha basit ifade edebilmek adına bazı tarihi gerçekler göz ardı edilmemeli ya da çok detaylı bilgilerle öğrencilerin tarih derslerinden sıkılmalarına neden

olunmamalıdır.⁴⁴⁶ Yani konular ele alınırken ayrıntı-öğrenci düzeyi gözetilmelidir. Öğretim programındaki konu yoğunluğu nedeniyle ders kitaplarında içerikte bazı konuların tarihsel arka planına yer verilmediği ve ilgili konuda altyapı hazırlanmadığı görülmektedir.

Mustafa Kemal'in Hayatı, Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı'nda Savaşığı Cephele, Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Bakışı, Padişah ve İstanbul Hükûmetinin Mütareke'ye Bakışı, Millî Cemiyetler ve Millî Varlığa Düşman Cemiyetler, İstiklal Mahkemeleri, Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı, Büyük Taarruz, Mudanya Mütarekesi, Lozan Barış Antlaşması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Harf İnkılabı, Kılık Kıyafet İnkılabı, Atatürk Dönemi Sanayi ve Ticaret Alanındaki Gelişmeler, Atatürk Dönemi Sağlık Alanında Yapılan Düzenlemeler, Balkan Antantı, Sadabat Paktı, Çok Partili Siyasi Yaşama Geçilememe Nedenleri, Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtı konularında ders kitaplarında başlık, sıralama ve içerik bakımından farklılaşmalar mevcuttur. Bu farklılaşmalar ilgili konularda bazı kavramlara değinilmemesine bağlı eksiklikler sonucunda da olmaktadır.

17. Ders kitaplarında ele alınan bazı konuların anlatımı eski ders kitaplarından farklılaşmaktadır.

“Mustafa Kemal'in Hayatı”, “Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Bakışı”, “Padişah ve İstanbul Hükûmetinin Mütareke'ye Bakışı”, “Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı”, “Saltanatın Kaldırılması” konuları ile İktidar/Muhalefet İlişkileri ile ilgili konularda 1940'lardan günümüze kadar hem içerik hem de söylemsel olarak bazı farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Dönem iktidarının tarihsel sürece bakışı ve siyasal tutumunun tarih yazıcılığına yansıdığı söylenebilir.

Önceki yıllarda yazılan ders kitaplarına kıyasla bu araştırmadaki her üç ders kitabında da eski düzeni ve yapıyı temsil edenlere yönelik abartılı bir yergi dilinin kullanılmadığı, eleştirilerden kaçınılarak yumuşak bir dilin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca her üç kitapta da Atatürk ile ilgili konularda Atatürk'ün şahsına yönelik abartılı tanımlara ve söyleme gidilmediği ancak Atatürk'ün öne çıkan kişisel özelliklerinin de yeterince vurgulanmadığı söylenebilir.

18. Ders kitaplarında öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler, miktar ve çeşitlilik açısından zengindir, ancak öğretmenler için bunların daha etkin nasıl kullanılacağı belirtilmemiştir.

⁴⁴⁶ Çelik, a.g.m., s. 584.

Ders kitaplarında içeriği zenginleştirmeye, üst düzey bilgi ve tarihsel becerilerin kazandırılmasına, konuların ilişkilendirilmesine, merakın artmasına, yardımcı olabilecek olan Atatürk'e ait özdeyişler; araştırma, paylaşma, yorumlama, açıklama, düşünme ve tartışma bölümleri, konu ile ilgili kaynaklardan alıntılar; biyografiler; etkinlikler; Nutuk'tan metinler; Anayasa maddeleri, tarih şeridi, kavram, genel ağ kaynakçası, birinci el kaynak, ikinci el kaynak vb. farklı miktarlarda bulunmaktadır. Ayrıca fotoğraf/resim, tablo vb. görsel öğelerin de kullanıldığı konu ile ilgili biyografi çalışması; boşluk doldurma soruları; hatırat, gazete haberi, harita, fotoğraf/resim, tablo, metin değerlendirmesi; müze gezmesi; internet üzerinden arşiv araştırması, dava tutanağı, belge, röportaj, proje, harita incelemesi; gazete, rapor, bildiri hazırlama; pano, poster, afiş çalışması; sinema filmi, roman, politika kitabı değerlendirme; drama çalışması; kavram haritası, tablo, grafik oluşturma; tartışma; sunum; sözlü tarih/görüşme; fotoğraf/resim, karikatür, kartpostal değerlendirme; verilen metinle ilgili sorular; boşluk doldurma soruları, tablo doldurma; açık uçlu sorular; tarih şeridi oluşturma; internet aracılığıyla araştırma vb. birçok yöntem ve teknik, öğrenme-öğretme sürecini zenginleştirici "etkinlik"ler kapsamında, ya da ayrı olarak ders kitaplarında farklı miktarda ve çeşitlilikte kullanımları görülmektedir. Bu yöntem ve tekniklerin kullanımı aynı zamanda süreç boyunca ve süreç sonundaki ürünün oluşturulmasıyla öğrencileri değerlendirmeye de imkân verebilmektedir. Alanyazında bu yöntem ve tekniklerin öğrencilerdeki özelliklere ve öğrenmelerine farklı katkıları belirtilmektedir. Örneğin, ders kitaplarında öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme ögesi olarak öğrencilerin tarih şeridi oluşturmaları, olaylar arasındaki kronolojik ilişkinin kavranmasıyla konuların daha iyi öğrenilmesine yardımcı olur.⁴⁴⁷ Birinci ve ikinci el kaynaklar olarak görsel materyaller, öğrencilerin tarihsel kavramlarla karşılaşmasını sağlar, görsel kaynakların analiz edilmesi ile de öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme, tarihsel empati gibi üst düzey becerileri geliştirilebilir.⁴⁴⁸ Sözlü tarih kullanımı öğrencilere soru sorma, bilgiyi bulma, düzenleme gibi bilişsel becerilerini kazandırmakla birlikte önceki kuşakları anlama ve takdir etme ile duyuşsal özelliklerin de kazandırılmasını sağlar, öğrencilerin motivasyonunu artırır.⁴⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde afiş ve poster kullanımı öğrencilerin düşünme ve psikomotor becerilerinin gelişmesinde önemlidir.⁴⁵⁰ Biyografiler, şiirler vb. edebi ürünlerin duyuşsal hedeflerin gerçekleşmesini kolaylaştırdığını, eleştirel düşünme, zaman algılama becerileri, empati kurma, tarihi bilgi, başarı ve kolay hatırlama, yurt ve ulus sevgisi, yüksek insani vasıflar, tarih bilinci geliştirmeyi, tutum

⁴⁴⁷ Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih...*, s. 120.

⁴⁴⁸ Bülent Akbaba, "Tarih Öğretiminde Görsel kaynaklardan Yararlanma", Mustafa Safran (Ed.), *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 218-219.

⁴⁴⁹ İbrahim Sarı, "Tarih Öğretimi ve Sözlü Tarih", Mustafa Safran (Ed.), *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 251-253.

⁴⁵⁰ Dönmez, Yazıcı, *a.g.e.*, s. 266.

ve motivasyonu olumlu etkilemektedir.⁴⁵¹ Tarih öğretiminde kullanılan malzemeler arasında resim ve fotoğraflar kaynak özelliğinde olup, ders kitabında verilen bir görselden dönemle ilgili birçok bilgi edinmek mümkün olabilir ve öğrencilerin resim ve fotoğrafları nasıl yorumlayacakları öğretilerek tarihsel düşünme becerileri kazanmaları önemlidir.⁴⁵²

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretimi çoğunlukla öğretmen ve kitap merkezli olup, diğer öğretim araçları pek kullanılmamakta olup, ortaöğretim düzeyinde Cumhuriyet tarihi ile ilgili belge, haber, konuşma, fotoğraf gibi araçların doğrudan ders kitabının içinde verilmesiyle birlikte tarihsel kanıta dönüştürülecek sorularla desteklenerek verilmesi önerilmektedir.⁴⁵³ Ders kitaplarında öğrenme-öğretme sürecini destekleyici olarak kullanılan yöntem ve tekniklerin zengin miktarı ve çeşitliği dikkate alındığında, ders kitaplarının farklı öğretim araçlarını da kullanımı teşvik ettiği söylenebilir. Bu noktada ders kitaplarında öğrenme-öğretme süreci için bu yöntem ve tekniklerin etkili kullanımı için yöntem/teknığe özgü bazı olguların açıklanması ve öğretmenlere bahsedilmesi önemli olabilir. Örneğin, öğrencilerin sözlü tarih etkinliklerini yürütmede gözetilmesi gereken önemli ilkeler vardır. Bunlar, görüşmelerin dikkatlice hazırlanması, konu hakkında yardımcı olabilecek vasiyetname, günlük, eski fotoğraflar ile birlikte ses kayıt cihazının mutlaka olması, görüşmeler için yapılan atamaların resmi kaynaklarla yapılması, görüşmelerin bir saat ya da daha az süre ile sınırlandırılması vb. şeklindedir.⁴⁵⁴ Yine, afiş ve poster kullanımında da bazı kurallara dikkat edilmelidir. Bunlar anlaşılabilirlik, gerekli bilgiyi içermek, öğrenci düzeyine ve işlenen konuya uygunluk, tek husus (tek bir kavram) ve uygun büyüklüktür.⁴⁵⁵ 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında belirtilen ve ders kitaplarında içeriğin sunumunda kullanılan bazı edebi ürünler (örneğin, biyografiler, şiirler vb.) ve bunların etkili şekilde kullanılması önemlidir. Örneğin, edebi ürünler konuya ve kazanıma uygun olmalı, öğrencileri aktif kılmalı ve sonrasında değerlendirme yapmalıdır.⁴⁵⁶

19. Ders kitaplarında değerlendirmede ünite başında, süresince ve sonunda kullanılan öğelerin sayısı ders kitaplarına göre farklılaşmaktadır.

⁴⁵¹ Sezai Öztaş, "Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2018, C. 11, s. 38-39.

⁴⁵² Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih...**, s. 114-115.

⁴⁵³ Saray, Tosun, **a.g.e.**, s. 289, 295.

⁴⁵⁴ Welton ve Mallan 1999'dan aktaran İbrahim Sarı, **a.g.e.**, s. 252-253.

⁴⁵⁵ İşman 2005'ten aktaran Dönmez, Yazıcı, **a.g.e.**, s. 266.

⁴⁵⁶ Öztaş, "Tarih Derslerinde Bir Öğretim...", s. 36.

Türkiye'deki tarih ders kitaplarına değerlendirme amaçlı kullanılan soruların çoğunlukla bilgi niteliğinde olduğu; kavrama, analiz, sentez düzeyinde soruların az olduğu; konu başlığı olarak verilen soruları öğrencilerin düşünerek cevaplamaktansa doğrudan metinden aktararak cevaplayabileceği hususları ifade edilmektedir.⁴⁵⁷ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde değerlendirmenin süreç odaklı bir yapıda olup, bilgi, beceri ve tutumların da değerlendirilmesini, aynı zamanda değerlendirmenin bir öğrenme-öğretme fırsatı olarak kabul edilmesi, makale, kompozisyon, müze gezisi gibi nitel çalışmaların ölçme değerlendirme sürecinde ön planda tutulması da önerilmektedir.⁴⁵⁸ Bu anlamda bu araştırmadaki ders kitaplarında hem öğrenme-öğretme sürecini etkin kılarak dersin hedeflerinde ve kazanımlarda istenen özelliklere erişilmesini sağlayacak hem de değerlendirme sürecinde kullanılacak teknik ve soruları zengin şekilde içermekte, metin içerisinden ayrı bölümlerde verilmektedir. Ders kitaplarında kullanılan tüm bu teknik ve sorular kazanımlar doğrultusunda incelendiğinde soruların kazanımlarda verilen içerikle uyumlu olduğu görülmekte ancak bazı istisnai durumlar da bulunmaktadır.

Ki- kare analizleri ders kitaplarının, değerlendirmede ünite başı, ünite içi ve ünite sonunda kullanılan soru sayısına göre istatistiksel olarak farklılaştığını ortaya koymuştur. Değerlendirme süresince kullanılan sorular ve teknikler öğrenciye soruluş şekli ve öğrenciden istenenler doğrultusunda değerlendirildiğinde ise bazı soruların yeniden düzenlenerek yazılması gerektiği söylenebilir.

Alanyazında tarih ders kitabı uygulamalarının öğretmen merkezli olduğu, öğretmen ve öğrencilerin beklentilerini karşılayamadığını ancak gelişime açık olduğu belirtilmektedir.⁴⁵⁹ Bu araştırmanın ders kitabı incelemesini kapsayan bu bölümünde ulaşılan sonuçlar doğrultusunda inkılap tarihi öğretiminin iyileştirilmesi adına ders kitabı yazarlarına, akademisyenlere ve öğretmenlere yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı yazarları daha net, konu ile daha ilişkili, geçmiş ve günümüzle kıyaslamaya imkân veren görsellere yer verebilir. Konu ile ilgili haritada belirtilen yer ve durumun daha iyi anlaşılmasına imkân veren temel özelliklerin tamamının bulunduğu haritaları kullanabilir. II. Abdülhamit Dönemi'nde kaybedilen Mısır, Kıbrıs, Fas, Tunus vb., Trablusgarp Savaşı ile kaybedilen On İki Ada, Balkan

⁴⁵⁷ Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih*..., s. 108.

⁴⁵⁸ Saray, Tosun, *a.g.e.*, s. 295.

⁴⁵⁹ Çelik, *a.g.m.*, s. 583.

Savaşları ile kaybedilen Ege Adaları, I. Dünya Savaşı ile kaybedilen toprakları içeren ve sürekli değişen Osmanlı Devleti haritalarına daha fazla ve dönemsal olarak yer verilebilir. Böylece öğrencilerin üç kıtada toprakları bulunan sınırlardan, Cumhuriyet'e kadar olan süreçteki kayıpları daha net görmeleri sağlanabilir. Ayrıca, savaş öncesi-sonrası ve antlaşmalara ilişkin haritalar dışında Balkanların Türkleştirilmesi kapsamında Mustafa Kemal Atatürk'ün atalarının da yerleştiği Kocacık kasabası ve Selanik şehirlerini gösteren Osmanlı Devleti haritası, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Anadolu'nun her bölgesine yayılmış olan fabrikaları ve tarihlerini ile demiryollarını gösteren vb. çeşitlilikte haritalara da yer verilebilir. "Türkiye - Yunanistan İlişkileri" çerçevesinde Ege Adaları ve Kıta Sahanelığı ile ilgili konularda Türkiye'nin Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'deki kıta sahanlığını gösteren Mavi Vatan haritasına yer verilebilir. Tarihi konularla günümüz sorunları bu şekilde ilişkilendirilebilir. Açıklayıcı olduğu kadar kıyaslama ve yorumlamaya imkân veren tabloları ve grafikleri kullanabilirler.

Ders kitapları, öğrencilerin istenilen hedefe varmasında ufuk açarak aracı rol oynarlar ancak öğrencilerin özgür düşüncesini sınırlama amacı taşımazlar ve taşımamalıdır.⁴⁶⁰ "Büyük Taarruz", "Mudanya Mütarekesi", "Lozan Barış Antlaşması", "Mustafa Kemal'in Ölümü" gibi konularda, bu tarihi olayların dünyadaki yankılarına veya ilgili ülkelerdeki etkilerine değinilerek öğrencilerin bu yolla sonuç çıkarma yetisine ulaşmaları sağlanabilir. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", "Harf İnkılabı", "Kılık, Kıyafet İnkılabı", "Montrö Boğazlar Sözleşmesi" gibi konuların tarihsel arka planına yer verilerek konunun özünün öğrencilere daha iyi kavratılması sağlanabilir. "Atatürk Dönemi Sanayi ve Ticaret Alanındaki Gelişmeler", "Atatürk Dönemi Sağlık Alanındaki Gelişmeler" konuları dönem gelişmelerini tam olarak yansıtabilecek örneklerden hareketle okuma parçaları ile desteklenebilir ve günümüz ile ilişkilendirilmesi sağlanabilir. "Büyük Millet Meclisi'ne Karşı Çıkan Ayaklanmalar", "Lozan Barış Antlaşması", "Montrö Boğazlar Sözleşmesi", "Balkan Antantı", "Sadabat Paktı" konuları ders kitaplarında içerik genişletilerek ve eksiksiz olarak ele alınabilir. O dönemdeki politikaların günümüze etkileri tartışılarak öğrencilerin günümüz olayları ve sonuçlarını değerlendirme imkânı bulması sağlanabilir. Ayrıca, ders kitapları, iktidarların etkisinden mümkün olduğunca uzak, açık bir dille yazılmalı ve konuların anlatımındaki tarihi gerçekliklerden uzaklaşılmalıdır.

⁴⁶⁰ Salih Özbaran, **Tarih ve Öğretimi**, Özyurt Matbaacılık, İstanbul 1992, s. 201.

Ders kitaplarındaki kronolojik sunumlarda bazı tarihlerin ders kitabı içeriğindeki farklılaşmasının giderilmesi ve ele alınmayan bazı tarihi olayların eklenmesi, öğrencilerin tarihsel düşünme becerileri açısından önemli olabilir.

Ders kitaplarında ifadeyi bozan, ilgili kavramın yanlış öğrenilmesine ve yanlış anlaşılmalara sebep olabilecek imla hataları düzeltilmelidir.

Öğretim yöntem ve tekniklerine dair, alanyazında bahsedilen etkili kullanımların ders kitaplarında öğretmenlere açıklanması, öğretmenlerin öğrencilere ihtiyaç duydukları desteği sağlaması ile öğrencilerin tekniği nasıl kullanacaklarına odaklanmaları yerine teknik aracılığıyla öğrenmelerini geliştirmelerine imkân vererek yöntem ve tekniklerin etkili kullanımı desteklenebilir.

Öğrencinin kendi ilerlemesini ve başarısını doğrulamak açısından cevap anahtarı verilmeyen sorular için “cevap anahtarı” eklenmelidir.

Ayrıca alan (tarih) eğitimcileri ders kitaplarında kullanılan yardımcı unsurların bilişsel ve duyuşsal etkinliğini test edebilecek deneysel çalışmalar tasarlayabilirler. Böylece tarih öğretiminde ders kitaplarındaki yardımcı unsurların sayı ve oranının tespit edilmesi, alanyazında neden-sonuç ilişkisinin açıklanabileceği ve uluslararası ders kitapları ile kıyaslamaya imkân verecek çalışmalar açısından önemlidir.

Öğretmenlerin de öğretim programını yansıtmaya görevi üstlenmiş kitaplara bağımlı kalmaları beklenmemelidir.⁴⁶¹ Bu anlamda ders kitaplarında öğretim programında belirlenen kazanımlar, programda belirtilen öğrencilere tarihsel düşünme becerileri ve diğer becerilerin kazanılmasında kullanılacak yöntem ve teknikler ile değerlendirme sürecinde teknoloji, birinci ve ikinci el kaynaklar, alanyazındaki bilimsel bulgular, meslektaşlarla ve akademisyenlerle tartışmalar vb. yaklaşımları da benimseyerek inkılap tarihi öğretimlerini zenginleştirebilirler.

⁴⁶¹ Özbaran, a.g.e., s. 201.

3. BÖLÜM

ORTAÖĞRETİM TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Araştırmanın üçüncü bölümü, öğretim programının uygulama sürecine odaklanmış ve 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüş ve önerileri açısından incelemiştir. Araştırmanın bu son bölümü I. Bölüm gibi Demirel'in Analitik Program Değerlendirme Modelini (ikinci boyutunu) ele alarak programdan yararlananların/paydaşların, yani programı kullananların görüşlerini tespit etmektedir.⁴⁶² Bu boyutta, öğretim programından yararlananlardan ilki olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretmenlerinin görüşleri alınarak programın gerçekleştirilme durumu ve sonuçlarının yeterli olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de tarih eğitiminde 1990'lı yıllardan bu yana sistematik araştırmalar yapılmaktadır.⁴⁶³ İlköğretimden yükseköğretime kadar tarih öğretiminde öğretmenler ile yapılan çalışmalar ayrı bir yere ve öneme sahiptir çünkü öğretmenler öğretimle ilgili öğrenci, öğretim programı, ders kitabı gibi eğitim ortamının en önemli paydaşlarıdır. Alandaki çalışmalar öğretmenlerin tarih öğretimi süresince yaşadıkları sorunları,⁴⁶⁴ geliştirilen tarih dersi öğretim programları ve öğretmenlerin görüşlerini,⁴⁶⁵ bununla birlikte öğretim programının öngördüğü öğretim yöntem ve teknikleri, değerlendirme araç ve yöntemleri ile kullanmaya yönelik görüş ve yaklaşımlarını ortaya koymaktadır.⁴⁶⁶ İnkılap tarihi öğretimi, yakın dönemler tarihinin bazı özel problemlerini

⁴⁶² Demirel, **a.g.e.**, s. 181-183.

⁴⁶³ Mustafa Safran, **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 16.

⁴⁶⁴ Özgür Yıldız, "Türkiye'de Tarih Öğretiminin Sorunları ve Çağdaş Çözüm Önerileri", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2003, S. 15, s. 181-190; Mehmet Suat Bal, "Türkiye'de Tarih Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Yolları Konusunda Öğretmen Adayı ve Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, C. 8, S. 15, s. 371 – 387; Hülya Sadık Yılmaz, Halil Ersin Avcı, "Türkiye'de Tarih Öğretiminde Karşılaşılan Problemler Üzerine Bir Araştırma", **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2018, S. 12, s. 320-344.

⁴⁶⁵ Semih Aktekin, Derya Ceylan, Derya, "9. Sınıf Yeni Tarih Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşleri", **Millî Eğitim**, 2012, S. 194, s. 253; Özgür Aktaş, "Ortaöğretim Tarih Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2020, S. 64, s. 69.

⁴⁶⁶ Ramazan Kaya, Aydın Güven, Zekerya Akkuş, Hasan Günal, "Tarih Öğretmenlerinin Yeni Tarih Öğretim Programlarındaki Ölçme-Değerlendirme Etkinliklerinin Uygulama Süreci Hakkındaki Görüşleri (Erzurum Örneği)", **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, S. 2, s. 117-137; Sezai Öztaş, "Ortaöğretim Tarih Derslerinin Tarihî Filmlerin Değer Eğitiminde Kullanımı", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2017, C. 6, S. 5, s. 3076-3099; Samet Karakuş, Tarih Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme-Değerlendirme Sürecinde

ele almasından dolayı tarih öğretiminin bir parçasıdır.⁴⁶⁷ İnkılap tarihi dersini ilk verenlerden olan Recep Peker'e göre "Türk ana inaniş istikametini gençlere aşılacak" ve buna uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu hazırlayan şartları ve Cumhuriyet'in temel fikirlerini incelemeyi amaçlayan inkılap tarihinin nasıl öğretilmesi önemli bir konudur.⁴⁶⁸ İnkılap tarihi öğretimini sağlayan öğretmenlere yönelik araştırmalar da bu ders kapsamında öğretim ile ilgili çok özel durumları ve sorunları yansıtmaktadır.⁴⁶⁹ Mevcut araştırmalarda ele alınan öğretim değişkenlerinin birbiri ile etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Örneğin, öğrenciler dersin kavramları ile zorluklar yaşayabilmekte,⁴⁷⁰ bu zorluklar derse karşı tutum, motivasyon ve kaygı gibi duyuşsal özellikler ile derse karşı yaklaşımlarını etkileyebilmektedir.⁴⁷¹ Bunun yanında derse ilişkin temel sorunlar dersin rejim dersi olarak görülmesi olabildiği gibi, ders kitabı, öğretmen, öğrencilerin bireysel farklılıkları, gelişim ve inanç düzeyleri ile ilgili de

Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri", **Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Dergisi (MREFD)**, 2020, C. 2, S. 2, s. 80.

⁴⁶⁷ M. Yılmaz, "İlk, Orta ve Yüksek...", s. 25.

⁴⁶⁸ Baykara, a.g.e., s. 8; Selahattin Kaymakçı, Harun Er, "Türk İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi Üzerine Yapılan Tezlerin Analizi", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2009, C. 5, S. 9, s. 165.

⁴⁶⁹ Namık Çençen, Neval Akça Berk, "Ortaöğretim T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde "Şiir Kullanımına" İlişkin Öğretmen Görüşleri", **Türk Tarih Eğitimi Dergisi**, 2014, C. 3, S. 1, s. 1-23; Barış Metin, Mücahid Öz, "8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Anlatılmasında Sözlü Tarih Metodunun Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri", **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2019, C. 4, S. 1, s. 1-20; Akın Sever, **2010 Yılında Yürürlüğe Giren Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ve Öğretmen Görüşleri (Samsun Örneği)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2017; Caner Sunay, Adnan Taşgın, "Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Eğitsel Eleştirisi Modeli Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2020, S. 41, s. 315-334; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Öğretim Programlarını Değerlendirme Raporu**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_ajs_dosyalar/2020_08/24113242_ogretimprogramlari_dr.pdf, 2020, s. 149-159, 321-331; Cemil Öztürk, "İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 51-57; Gülmisal Emiroğlu, "Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler ve Çözüme Yönelik Tavsiyeler", Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 155-161; Ömer Sertkaya, "İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 263-265; Yasemin Doğaner, "Yükseköğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar – Hacettepe Üniversitesi Örneği", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2005, C. XXI, S. 62, s. 589; Ahmet Şimşek, Mehmet Güler, "Öğretmen ve Öğretmen Adayı Görüşlerine Göre Lise Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, C. 6, S. 14, s. 543-575; Zafer Tangülü, Ayşe Tosun, Burcu Kocabıyık, "Ortaokul 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, C. 16, S. 2, s. 233-245; Bülent Akbaba, Bahattin Demirtaş, Togay Seçkin Birbudak, Bahadır Kılcan, "Tarih Öğretmeni Adaylarının Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Öğretimine Yönelik Görüşleri", **Journal of World of Turks**, 2014, C.6, S. 2, s. 207-226.

⁴⁷⁰ Semiha Yelbaş, **11. Sınıf T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi ile İlgili Öğrencilerin Kavram Yanılgıları ve Bu Yanılgıların Nedenleri**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s. 24-43.

⁴⁷¹ Mehmet Derviş Kılınçkaya, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Derslerinde Öğrencilerin Sınav Kaygıları ile Başarıları Arasındaki İlişki", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, C. 28, S. 1, s. 235.

olabilmektedir.⁴⁷² Ayrıca, yükseköğretimde bu derste öğrenci beklentilerinde ortaöğretim inkılap tarihi derslerinde konuların geleneksel yöntem ile doğrudan aktarım yapılması, araştırma, inceleme, gezi ve gözlem gibi yöntemlerin sınırlı kullanımının rolü olduğu ortaya konulmuştur.⁴⁷³ İnkılap tarihi öğretiminde ilgili öğretim seviyesindeki öğretim programı esasında öğrenciye hedefler doğrultusunda belirlenen içeriğin uygun öğretim yöntem ve teknikleri ile sunularak istenilen düzeyde bilişsel, duyuşsal, psikomotor özelliklerle, alana özgü beceri ve yeterliklerin kazandırılması ve bunların uygun şekilde değerlendirilmesinde uygulayıcı rolü olan öğretmen görüşlerinin belirlenmesi, bu süreçte yaşanan zorlukların saptanması ve çözümlenmesi adına daha da önemli olmaktadır.

3.1. ARAŞTIRMA SÜRECİ

Araştırma süreci temel olarak “veri toplama” ve “veri analiz” süreçleri ile bu esnada dikkate alınan “etik”, “geçerlik” ve “güvenirlik” olgularını kapsamaktadır. Durum çalışması yöntemi ile yürütülen bu araştırmada, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının gerçekleştirilme durumu, Demirel’in Analitik Program Değerlendirme Modelinin ikinci boyutu ile programdan yararlananların,⁴⁷⁴ yani programı kullanan/uygulayan ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerinin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir.

Durum çalışması “nitel veya nicel yaklaşımla” yapılabilir, “çalışmaya konu olan ortam ve olayların bütüncül yorumunu”⁴⁷⁵ hedefleyen bu durum çalışması kendiliğinden oluşmuş doğal bir çevre içinde gerçekleştirilmiştir. Böylece, yeni öğretim programının uygulamadaki durumu, programı kullanan öğretmenlere odaklanılarak “durum analizi”⁴⁷⁶ ile nitel olarak araştırılmıştır.

3.1.1. Veri Toplama

3.1.1.1. Veri Toplama Aracı, Geçerlik ve Güvenirlik

Tanımlayıcı (betimleyici) nitel araştırmalarda kullanılacak veri toplama araçlarından birisi de “anket”dir.⁴⁷⁷ Katılımcıların sorulara serbestçe cevap verebilmeleri, böylece konu hakkında

⁴⁷² Bülent Akbaba, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği)”, *Akademik Bakış*, 2008, C. 1, S. 2, s. 177.

⁴⁷³ Doğaner, *a.g.m.*, s. 589.

⁴⁷⁴ Demirel, *a.g.e.*, s. 181-183.

⁴⁷⁵ Yıldırım, Şimşek, *a.g.e.*, s. 77, 277.

⁴⁷⁶ Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, *a.g.e.*, s. 249.

⁴⁷⁷ Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, *a.g.e.*, s. 248.

daha geniş ve ayrıntılı bilgi elde edilebilmesi için ankette açık uçlu sorular kullanılabilir.⁴⁷⁸ Bu araştırmada, araştırmacı tarafından öğretim programının dört unsurunu kapsayan ve açık uçlu 18 sorudan oluşan anket geliştirilmiştir. İlk olarak 21 soru hazırlanmış, sorular inkılap tarihi/eğitimi alanında bir uzman görüşü dikkate alınarak yeniden düzenlenerek 14 soruya indirilmiştir. Uzman görüşü yanlılığın giderilerek iç geçerliğin sağlanması için önemlidir. Bu sebeple 14 açık uçlu sorudan oluşan anket, “Uzman Görüşü Formu”⁴⁷⁹ ile birlikte sosyal bilgiler/tarih eğitimi alanında 3 uzmana gönderilmiştir.⁴⁸⁰ Her bir uzman, uzman görüşü formunu dikkate alarak soruların kapsam ve görünüş geçerliğini soruların amaca uygunluğu, kapsamı, açıklık ve anlaşılabilirliği, yeniden düzenleme gereksinimi, ekleme ya da çıkarma gereksinimi, cevaplama süresinin uygunluğu (30-45 dakika) ve diğer durumlar açısından incelemiş ve dönütlerini araştırmacıya iletmiştir. Araştırmacı tüm dönütleri inceleyip gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra görüşleri alınan üç uzmandan birine 18 soru olarak son haline getirilen anket formunu ve uzman görüşü formunu tekrar iletmiştir. Tekrar bir uzman tarafından incelenen 18 soruluk veri toplama aracının uygunluğuna dair görüşlerin alınmasıyla anket geçerliği sağlanmış ve son haline getirilmiştir.⁴⁸¹

Anket formu, uygulanmakta olan (2018) Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemek üzere 3 bölümden oluşmaktadır: “Genel Konular” birinci bölümünde 4 soru; “Programın Unsurları” ikinci bölümünün *A-Hedefler* alt bölümünde 5 soru, *B-İçerik* alt bölümünde 6 soru, *C-Öğrenme-Öğretme Süreci* alt bölümünde 1 soru, *D-Ölçme-Değerlendirme* alt bölümünde 1 soru; ve üçüncü ve son “Diğer” bölümünde 1 soru olmak üzere toplam 18 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

3.1.1.2. Uygulama

Bilgisayar yoluyla anket uygulama son yıllarda tercih edilen bir yöntem olup,⁴⁸² farklı ortamlarda bulunan katılımcılara erişimi kolaylaştırmaktadır. Sorular internet sayfası üzerinden öğretmenlerin açıklamalarını sınırlandırmayacak şekilde elektronik ortama aktarılmış ve bir adres bağlantısı oluşturulmuştur.⁴⁸³ Covid-19 pandemi şartlarının da getirdiği sebeple anket,

⁴⁷⁸ Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, **a.g.e.**, s. 127.

⁴⁷⁹ Uzman görüşü formu için EK 13’e bakınız.

⁴⁸⁰ Araştırma kapsamında anket geliştirme sürecinde görüşleri alınan uzmanlar Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesi’nde inkılap tarihi/eğitimi ve sosyal bilgiler/tarih eğitimi alanında çalışan öğretim üyeleridir.

⁴⁸¹ Anket formu için EK 4’e bakınız.

⁴⁸² Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, **a.g.e.**, s. 136.

⁴⁸³ Anket Formu <<https://forms.gle/oX7nL3XRkK7uXmwL9>> adresinde elektronik olarak yer almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerine 2020-2021 bahar ve 2021-2022 güz olmak üzere iki akademik dönemde çevrim içi olarak uygulanmıştır.

3.1.1.3. Katılımcılar

Nitel yaklaşımla öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik olan bu araştırmada örneklem, “amaçsal örneklem” ile belirlenmiştir. Araştırmada durum hakkında çeşitli bilgi sağlayacak maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiş, böylece farklı okul türlerinde (özel, resmi), farklı lise türlerinde (genel lise, meslek lisesi, fen lisesi vb.), farklı bölgede (il, ilçe vb.) Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerine ulaşmak hedeflenmiştir. Genelleme amacı olmadan, örüntü ortaya çıkararak durumun daha geniş çerçevede betimlenmesi ile evren hakkında ipuçları sağlayacak⁴⁸⁴ şekilde çalışma grubu belirlenmiştir. Araştırmaya, Çankırı ilinde MEB’e bağlı resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren 25 tarih öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %28’i (7 kişi) kadın, %72’si (18 kişi) erkektir. Öğretmenlerin büyük kısmını %64 (16 kişi) ile 15 yıl üstü mesleki deneyime sahip öğretmenler oluşturmaktadır. Bunu %24 (6 kişi) ile 6-15 yıl mesleki deneyime sahip öğretmenler takip etmekte olup, 0-5 yıl arası mesleki deneyime sahip öğretmenlerin araştırmadaki oranı %12’dir (3 kişi).

3.1.2. Veri Analizi

Her bir öğretmenin görüşlerini içeren veri Ö1 (Öğretmen 1), Ö2 (Öğretmen 2) ... Ö25 (Öğretmen 25) şekilde kodlanarak her öğretmen için veri dosyası oluşturulmuştur. Veri analizi için hazırlanan veri dosyaları “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik” olan içerik analizine tabi tutulmuştur.⁴⁸⁵ İçerik analizinde, araştırmanın 1. ve 2. bölümlerinde takip edilen basamaklar olan örneklem seçme, kategorileri geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma basamakları izlenmiştir.⁴⁸⁶

Örneklem seçme basamağında 25 öğretmenin anket formundaki 18 soruya vermiş olduğu cevapların tamamı analize katılmıştır. Kategorileri geliştirme basamağında öğretim programının

⁴⁸⁴ Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, **a.g.e.**, s. 90-91.

⁴⁸⁵ Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, **a.g.e.**, s. 240.

⁴⁸⁶ Bailey 1982’den aktaran Yıldırım, Şimşek, **a.g.e.**, s. 197- 200.

dört temel ögesi dikkate alınarak Tablo 23'teki öğretmen görüşleri analizi kodlama çizelgesi oluşturulmuştur. Analiz birimini saptama basamağında öğretmenin bir soru için verdiği cevabın tamamı (kelime, söz öbeği, cümle, ya da bir paragraf) analiz birimi olarak analize katılmıştır. Son olarak sayısallaştırma basamağında öğretmen görüşlerinde ortaya çıkan nitel bulgular yanında nicel bulgular (miktar) da ortaya konulmuştur. Böylece, öğretim programı ile ilgili görüşler belirlenerek programın uygulamadaki durumuna ilişkin bulgular betimsel olarak sunulmuştur.

Tablo 23. Öğretmen görüşleri analizi kodlama çizelgesi.

UNSURLAR	TEMALAR	Anket Formundaki Sorular	
Hedefler	1. Programın genel amaçları	II- A- Hedefler, 1	
	2. Öğrencilere kazandırılmak istenen özellikler (kazanımların yapısı, kapsamı ve alanları)		
	a. Kazanımların kapsamı ve miktarı	II- A- Hedefler, 2	
	b. Kazanımların anlaşılabilirliği	II- A- Hedefler, 3	
	c. Bloom Taksonomisi alanları ve düzeyleri	II- A- Hedefler, 4	
	d. Kazanım açıklamaları	II- A- Hedefler, 5	
İçerik	3. İçeriğin belirlenmesi		
	a. Öğretilecek konuların özellikleri (hedeflerle ilgililik, öğrenci düzeyine uygunluk, geçerlik, güvenilirlik, güncellik, bilimsellik, öğrenci ihtiyaçlarını karşılama, ekonomiklik, yaşama yakınlık, kendi kendine yeterlilik)	II- B- İçerik, 1 II- B- İçerik, 2 II- B- İçerik, 4	I- Genel Konular (1, 2, 3, 4)
	b. Ünite analizi (konular-süre)	II- B- İçerik, 6	
	4. İçeriğin düzenlenmesi (denge, bağımlılık, sıralanış)	II- B- İçerik, 3	III- Diğer, 1
	5. İçeriğin ele alınışı (alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinlikler)	II- B- İçerik, 5	
Öğrenme- Öğretme süreci	6. Öğrenme yaşantıları (giriş etkinlikleri, gelişme etkinlikleri, sonuç etkinlikleri)		
	7. Öğrenme teorileri ve öğretim yaklaşımları (yöntem ve teknikler)	II- C- Öğrenme-Öğretme Süreci, 1	
	8. Öğretim değişkenleri (pekiştirici, ipucu, dönüt/düzeltilme, öğrenci katılımı)		
Değerlendirme	9. Programda ölçme ve değerlendirme	II- D- Ölçme-Değerlendirme, 1	

3.1.3. Etik İzin

Araştırma kapsamında Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan araştırma "Etik İzni" alınmıştır (Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonu, 23.02.2021). Etik izin alındıktan sonra MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan ve 12. sınıfta Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren tarih öğretmenlerine anket uygulanabilmesi için Hacettepe Üniversitesi'nden alınan Etik İzin Belgesi ve diğer ilgili ve gerekli belgelerle Çankırı İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne başvurulmuştur ve "Uygulama İzni" (27.04.2021, E-57270673-

605.01-24671902) alınarak araştırmaya başlanmıştır. Katılımcılara, araştırma amacından bahsedilerek gönüllü katılım formu ile izinlerinin alınması, istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri vurgulanması, araştırmada katılımcıların uygulanacak anket ile fiziksel, zihinsel ve psikolojik zarar görmeyeceği temin edilmesi ve katılımcılara ait bilgilerin gizli tutulacağı ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı belirtilmesi şeklinde etik olgular göz önünde bulundurulmuştur.⁴⁸⁷ Bu olgular doğrultusunda, katılımcılar araştırma gönüllü katılım (onam) formunu elektronik ortamda onaylayarak araştırmaya katılmışlardır.⁴⁸⁸

3.1.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Bu nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik kapsamında alınan önlemler şöyledir.⁴⁸⁹ (1) ‘‘Uzman incelemesi’’ ile araştırmada kullanılan soruların araştırılmak istenenle ve teknik olarak uygunluğunun sağlanması ve veri analizinde kodların uygunluğuna dair uzmanlardan dönütler alınması; verilerin dönemsel olup olmadığının teyidi için ‘‘uzun süreli etkileşim’’le araştırma süresinin iki akademik dönem sürdürülerek verilerin doyuma ulaşana kadar alınması; öznel varsayımlar ya da veride yanlış anlaşılmanın önlenmesinde verilerden çıkarılan genel anlamların araştırmaya katılan bir katılımcı ile paylaşılarak ‘‘katılımcı teyidi’’ inandırıcılık (iç geçerlik) kapsamında alınan önlemlerdir. (2) ‘‘Amaçsal örnekleme’’ ile çalışmaya tüm tarih öğretmenlerinin dâhil edilmeyerek, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersini veren öğretmenler olarak özelleştirilmesi ve öğretmenlerin yapmış oldukları açıklamaların ‘‘doğrudan alıntılarla verilmesi’’ sonuçların aktarılabilirliği (dış geçerlik) kapsamında alınan önlemlerdir. (3) Veri toplama sürecinde soruların çevrim içi sorulması ile elektronik olarak kayıt edilmesi sürecinin ‘‘katılımcılar için aynı şekilde olması’’ ve veri analizinin en başında araştırmacının ‘‘kodlamanın zamana ve kişiye göre değişmediğinin temini’’ tutarlık (iç güvenirlik) kapsamında dikkate alınan önlemlerdir. (4) Elektronik olarak elde edilen ‘‘verilerin saklanması’’ ve araştırma sürecinin ‘‘ayrıntılı bir şekilde tanımlanması’’ teyit/tekrar edilebilirlik (dış güvenirlik) kapsamında alınan önlemlerdir.

⁴⁸⁷ Fraenkel, Wallen, **a.g.e.**, s. 43-45.

⁴⁸⁸ Anket Formu’nun elektronik ortamda doldurulma durumu için Gönüllü Katılım Formu, ilgili web adresinde Anket Formunun Yönergesi’nden hemen sonra katılımcılara ‘‘onay’’ için sunulmuş olup, araştırmaya katılmak isteyen öğretmenler ‘‘Onaylıyorum’’ kutucuğunu işaretledikten sonra Anket Formu’ndaki soruları yanıtlamışlardır.

⁴⁸⁹ Yıldırım, şimşek, **a.g.e.**, s. 264-272.

3.2. ÖĞRETİM PROGRAMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

3.2.1. Programın Hedeflerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Öğretim programının ilk unsuru olan “hedefler” kapsamındaki ilk soru 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının genel amaçları ile ilgili görüşleri belirlemeye odaklanırken, diğer 4 soru öğretmenlerin kazanımların kapsamı ve miktarı, anlaşılabilirliği, Bloom Taksonomisi alanları ve düzeyleri ile kazanım ifadelerindeki sınırlama ve uyarı gibi açıklamalara dair görüşlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. İlk olarak öğretmenlere “Yeni öğretim programın genel amaçları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya 25 öğretmenin 17’si olumlu açıklama yaparken, 3 öğretmen “fikrim yok”, “hiçbir düşüncem yok” şeklinde, 5 öğretmen ise olumsuz yanıt vermiştir. Programın genel amaçlarıyla ilgili bildirilen olumlu görüşlerden bazıları şöyledir:

“Öğrencilerin millî değerleri kavraması, yaşamlarına yansıtması ve millî bilinç kazanarak duyarlı vatandaşlar yetiştirme amaçlarını karşıladığını düşünüyorum.” (Ö4)

“Olumlu. Tarihi olayları öğrenerek günü anlamalarına yönelik.” (Ö9)

“Aslında amaçlar iyi belirlenmiş ancak bunları verebilmek için süre sıkıntısını azaltmak gerektiğini düşünüyorum.” (Ö12)

“Millî tarih, millî kimlik, ahlâklı, erdemli, disiplinli, vatansever ve vatanına bağlı gençlik yetiştirme açısından olumlu buluyorum.” (Ö19)

Olumlu görüş belirten öğretmenlerin genel olarak dersin genel amaçlarını millî tarih, millî kimlik ve millî değerleri yansıtması bakımından olumlu buldukları görülmektedir. Ancak 2 öğretmen görüşleri olumlu olsa da bu değerlerin öğrenciye kazandırılmasında ders süresinin kısıtlı olmasının sınırlılıklar oluşturduğunu ifade etmektedir. Öğretmenlerin programın genel amaçlarına dair olumsuz görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Atatürkçü ve onun izinden yürüyen bir gençlik yetiştirilmesine yönelik ders amaçlarında kısaltmalar olması bakımından olumsuz.” (Ö20)

“Amaçlar teoride kalmış, uygulaması yok.” (Ö21)

Öğretmenler 2018 programında dersin genel amaçlarıyla ilgili belirtilen, öğrenciye kazandırılması istenen tarih ve tarih metodolojisi bilgileri, tarihsel düşünme becerileri, tarih biliminin doğası, vatandaşlık tutum ve davranışları şekilde genel amaçlardan sınırlı şekilde bahsederek çoğunlukla bu amaçlara ilişkin olumlu ya da olumsuz yaklaşımlarını belirtmişlerdir.

Bir diğer soruda öğretmenlere yeni öğretim programındaki kazanımların kapsamı ve miktarı hakkındaki görüşleri sorulmuştur. 12 öğretmen kazanımların kapsamını ve miktarını yeterli bulurken, 6 öğretmen ise fazla olduğunu düşünmektedir. 4 öğretmen kazanımların kapsamı ve miktarını yetersiz bulurken, 1 öğretmen kapsam ve miktarda dengesizliği belirtmiş, 1 öğretmen yanıt vermemiş, 1 öğretmen ise ilgisiz cevap vermiştir.

Kazanımların kapsam ve miktarının yeterli olduğunu düşünen öğretmenler *“İyi ve yeterli.”* (Ö1), *“2018 programında yer alan 33 kazanım bence yeterli.”* (Ö11), *“kazanımların kapsamı da miktarı da uygun.”* (Ö15), *“kazanım ve miktarı yeterli.”* (Ö17) gibi kısa ifadelerden oluşan yanıtlar vermişlerdir. Buna karşın kazanım kapsam ve miktarını fazla bulan öğretmenler gerekçelerine değinerek açıklama yapmışlardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

“Ders saati süresine göre fazla.” (Ö2)

“Kazanımlar çok fazla, haftalık iki saat yeterli gelmemektedir.” (Ö10)

“12. sınıf İnkılap Tarihi dersi için çok fazla kazanımın olduğunu, bundan dolayı o kazanımları hepsinin verilmesinin imkânsız gibi bir şey olduğunu düşünüyorum.” (Ö12)

“Kapsamın ve buna bağlı olarak kazanımların geniş olduğunu düşünüyorum. ÇTDT [Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi] dersiyle ortak olan ünite konularının ve buna bağlı kazanımların Millî Mücadele, Genç Türkiye Cumhuriyeti, inkılaplar, Atatürkçülük konularına ve kazanımlarına odaklanılmasını zorlaştırdığını ifade etmek durumundayım.” (Ö14)

Bu açıklamalarda bazı öğretmenler kazanım sayısını ders saati ile kıyasladığında kazanım miktarının fazla olduğunu düşünürken, bazıları ise ders saati süresini belirtmeden bunun fazla oluşunu ifade etmiştir. Kazanım kapsam ve miktarının yetersiz olduğunu açıklayan öğretmenlerin bazılarının görüşleri ise şöyledir:

“Millî Mücadele Kahramanlarına çok daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Ö4)

“Yeterli değil. Özellikle Kurtuluş Savaşımızın hazırlık sürecine yeterince ağırlık verilmediğini ve Milli Mücadele hareketine karşı İstanbul Hükümetinin tutumunu yeterince yansıtmadığını düşünüyorum.” (Ö5)

“Bazı konulara daha ayrıntılı yer verilebilir. Kurtuluş Savaşı, Atatürk’ün Hayatı gibi.” (Ö8)

Kazanım kapsam ve miktarının yetersiz oluşunu dile getiren öğretmenler daha çok kazanım-içerik ilişkisine vurgu yaparak ders içeriğinde bazı konuların daha fazla ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Bu soruda 1 öğretmen ise kapsam ve miktarın bazı konularda fazla, bazılarında az oluşunu belirterek konulara göre dengesiz oluşuna dikkat çekmiş, ayrıca konuların tarihsel arka planına değinilmediğini ifade etmiştir. Öğretmenin yanıtı şöyledir:

“Denge yok maalesef, bazı konular aşırı fazla bazı konular çok az verilmiş. Mesela inkılap tarihinde fikir akımları konusu olması gerekiyordu, İttihat ve Terakki’nin daha ayrıntılı verilmesi gerekiyordu. Mustafa Kemal’in ilk katıldığı savaş Trablusgarp denip geçiyor askerlik hayatına dair. Trablusgarp Savaşı nedir daha detaylı anlatılabilirdi. Çocuktan analiz sentez yapılması isteniyorsa bunun için ön bilgi gerekiyor.” (Ö25)

Öğretmenlere yeni öğretim programındaki kazanımların anlaşılabilirliği ile kazanım açıklamaları hakkındaki görüşleri sorulmuştur. 16 öğretmen öğretim programındaki kazanımların anlaşılır olduğunu, 11 öğretmen kazanım açıklamalarının kazanımların anlaşılabilirliğini kolaylaştırdığını belirtmektedir. Bazı yanıtlar *“Kazanım ifadeleri açık ve anlaşılır şekilde verilmiştir.” (Ö4)*, *“Kazanım ifadelerine dair açıklamalar kazanımı anlamada olumlu etkisi vardır.” (Ö18)* şeklindedir. 9 öğretmen ise kazanım anlaşılabilirliği ve açıklamaları ile ilgili *“Daha anlaşılır olmalı. Bu konuda özellikle 15 yıl üzeri meslekte çalışanlar olarak problem yaşıyoruz.” (Ö23)* ve *“Daha net olabilir.” (Ö24)* şeklinde açıklamalar yapmakta, kazanım ifadeleri ve açıklamaların daha anlaşılır olması gerektiğini belirtmektedir.

Öğretmenlerin kazanım ifadelerinin anlaşılabilirliğini açıklarken belirli bir kazanım ifadesinin anlaşılabilirliğini ele alarak değil, 2018 öğretim programındaki 33 kazanımın tamamını bütüncül olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Ayrıca 1 öğretmen (Ö25) öğrenci hedef kitlesine dikkat çekmekte ve öğrencilerin eğitim gördükleri farklı okul türlerine göre kazanım ve açıklamaların farklı olması gerektiğini belirtmektedir. Kazanımlara kıyasla kazanım açıklamalarını anlaşılır

bulan öğretmen sayısının az olması, öğretmenlerin öğretim sürecinde bu açıklamaları değerlendirmede yaşadıkları olumsuz deneyimlerden kaynaklı olabilir.

Hedeflerle ilgili bir diğer önemli husus ise hedeflerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki hangi özellikleri kazandırmaya dönük oluşu ve bu alanlardaki düzeyleridir. Bu kapsamda “Yeni öğretim programındaki bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki kazanımlarla ilgili görüşleriniz nelerdir?” sorusunu 4 öğretmen “normal”, “başarılı”, “yeterli” ve “olumlu” şeklinde ifade etmektedir. 14 öğretmen bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarına uygunluk olarak kazanımları değerlendirmekte, bazı öğretmenler bilişsel alan vurgusu yaparak duyuşsal ve psikomotor alanlar için gerekliliği ve uygunluğu belirten açıklamalar yapmaktadır. Bu açıklamalardan birkaçı şöyledir:

“Kazanımlar eski programdan farklı olarak konu konu değil de başlık başlık ele alınmakta bu da kazanımların öğrencilere verilmesini zorlaştırmakta olduğunu düşünüyorum çünkü öğrenci sürekli konular arasında bağlantı kurmakta sıkıntı yaşıyor. Bu da bilişsel alanlarda kazanımlarda zorlandıklarını düşünüyorum.” (Ö12)

“Dersin özelliği dolayısıyla kazanımlar bilişsel ve yer yer de duyuşsal alanlarda yoğunlaşmaktadır.” (Ö14)

“Tarih derslerinin sözel ders ağırlıklı olması sebebiyle bilişsel ve duygusal alanlardaki kazanımlara daha çok hitap ettiği kanaatindeyim. Psikomotor beceriler konusunda biraz zayıf kalıyor.” (Ö19)

4 öğretmen genel ifadelerle öğrenci ön hazırlığı, günlük hayatla ilişkilendirme konularında yanıtlar vermiş, 3 öğretmen ise bu soruyu “yorum yok”, “yanıtım yok” şeklinde cevapsız bırakmıştır. Öğretmenlerin, kazanımların Bloom Taksonomisi alanlarındaki açıklamalarında alan ve düzeyleri birbirinden kopuk olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

3.2.2. Programın İçeriğine Yönelik Öğretmen Görüşleri

“İçerik” ile ilgili sorularda 1., 2., 4. ve 6. sorular içeriğin belirlenmesi, 3. soru içeriğin düzenlenmesi ve 5. soru içeriğin ele alınışı ile ilgilidir. İçeriğin belirlenmesiyle ilgili ilk iki soru, öğretmenlerin mevcut durumdaki yeni programa eklenmesi ve çıkarılması gereken konuların olup olmadığı hakkındaki görüşlerini keşfetmeye yöneliktir. Bu bağlamda programa eklenmesi gereken konulara dair konuların yeterli olduğunu ve program içeriğine eklenmesi gereken bir

konu olmadığını düşünen 9 öğretmen vardır. Bu öğretmenler cevaplarını “hayır”, “yoktur”, “yeterli”, “konular yeterli”, “bence yok” şeklinde kısaca belirtmişlerdir. Bu soruya 2 öğretmen ilgisiz cevap vermiş olup, 3 öğretmen yanıt vermemiş, 11 öğretmen program içeriğine konu eklenmesi gerektiği görüşlerini belirtmişlerdir. Bazı görüşler şöyledir:

“Ekonomik alanda yapılan inkılaplar daha geniş olunabilir.” (Ö3)

“İnkılap Tarihi dersine Osmanlı son dönem reformlarından başlanması gerektiğini düşünüyorum. Reform ile inkılap farkının kavratılması bakımından bunun önemli olduğunun kanısındayım.” (Ö4)

“Çok partili rejim denemeleri sırasında çıkan isyanlar eklenmeli.” (Ö10)

“Bu dersi ne zaman başlatacağız? Kılık kıyafette yenilik sadece Cumhuriyetle mi başladı? 2. Mahmut yeniliklerini nereye koyacağız? Bu yüzden konu bütünlüğü sağlanmalıdır. Tüm bunlar öğretmenin kişisel görüş ve dünyasına bırakılmamalıdır. Programlarda ve kitaplarda yerini almalı.” (Ö11)

“Özellikle dikkatimi çeken inkılap tarihi dersinde çok fazla kazanım olduğu için Atatürk dönemi ile ilgili konularda çıkarımların çok olduğunu düşünüyorum o yüzden bunların tekrar konulması gerektiğini düşünüyorum.” (Ö12)

“Kırsal kalkınmaya verilen önem ve Köy Enstitüleri.” (Ö16)

“Osmanlı Devleti'nin son dönemi, XIX. yy başlarından başlayarak XX. yy ortaları.” (Ö17)

“Çok partili döneme geçişi engelleyen isyanlar içeriğe tekrar eklenmeli.” (Ö20)

“Mesela kapitülasyon anlatılacaksa tarihsel arka planının kısaca anlatılmasını isterdim. Çünkü inkılap tarihi Osmanlı tarihinden ayrı bir tarih değil, hem böylelikle alt yapı sağlanıp hedef kolay inşa edilebilir.” (Ö25)

Konu eklenmesine dair görüş bildiren öğretmenler üç noktaya dikkat çekmektedir. Bunlar, (1) Türk modernleşme tarihi konularının da programa dâhil edilmesi ile konu bütünlüğünün sağlanacağını, (2) 1981 (MEB, 1981) ve 2010 (MEB, 2010) programlarında yer alan çok partili siyasi hayata geçişi engelleyen Şeyh Sait İsyanı ile Menemen/Kubulay Olayı konularının 2018 programına tekrar eklenmesini ve (3) Atatürk Döneminde (1923-1938) kırsal kalkınmadan ağır sanayinin kuruluşuna ve bunun ülke ekonomisine yansımaya daha geniş olarak yer verilmesi şeklindedir. Ayrıca üç öğretmen (Ö4, Ö11, Ö17) içeriğin belirlenmesine dair konuların

eklenmesi ile birlikte, dersin sınırlarının hangi dönemden başlaması gerektiğine dikkat çekmektedir.

İçerikten çıkarılması gereken konularda da 9 öğretmen “*hayır*”, “*şu an yoktur*”, “*yok*” şekilde kısaca yanıtlayarak çıkarılması gereken konu olmadığını belirtmiş, 5 öğretmen yanıt vermemiştir. 2 öğretmen ise özel olarak bir konu çıkarılması yerine sadeleştirme yapılabileceği ile meslek liselerinde konuların azaltılabileceğini açıklamıştır. 9 öğretmen ise aşağıdaki konuların program içeriğinden çıkarılabileceğini belirtmekte olup, bazı görüşler şöyledir:

“12. sınıflardaki İnkılap Tarihi dersinde soğuk savaş ve yumuşama dönemi ve sonrası konuların çıkartılabileceğini ya da kazanım sayısını bu konularda daha az hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Ö12)

“Soğuk Savaş dönemi.” (Ö13)

“2. Dünya Savaşı, Türkiye ve Dünya’da etkileri konusundan sonraki üniteler çıkarılırsa 1914-1945 dönemi çok daha kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde işlenerek çok daha kalıcı izli öğrenmeler gerçekleştirilebilecektir.” (Ö14)

“1960 sonrası konular çıkarılmalı.” (Ö20)

“1980 sonrası konular.” (Ö21)

“T.C. [Türkiye Cumhuriyeti] inkılap tarihinde yer alan çağdaş dünya konuları.” (Ö25)

Öğretmenler tarafından çıkarılması gerektiği belirtilen konular incelendiğinde öğretmenlerin “1960 sonrası konular çıkarılmalı”, “1980 sonrası konular” ve “T.C. [Türkiye Cumhuriyeti] inkılap tarihinde yer alan çağdaş dünya konuları” şeklindeki yanıtlarının Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi sınırları ile ilgili olduğu görülmektedir. Çıkarılması gereken konu olduğunu düşünen öğretmenlerden biri (Ö11) ise yakın tarihteki her konuya müfredatta yer verilmemesi gerektiğini, özellikle 8. ünite konularının üniversite düzeyinde ele alınabileceğini belirtmiştir.

İçeriğin belirlenmesinde öğretmenlere programa yeni eklenen üniteler ve konular hakkındaki düşünceleri de sorulmuştur. 2 öğretmen fikri olmadığını söylemiş ve ilgisiz yanıt vermiş, 2 öğretmen yanıt vermemiştir. 11 öğretmen yeni eklenen konular/ünitelerle ilgili olumlu görüşlere sahiptir. Bunlardan bazıları şöyledir:

“Güncel konuların eklenmesi iyi oldu.” (Ö2)

“Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersi konularının bir kısmının müfredata eklenmesini oldukça başarılı buluyorum... Bu eklenen konuların sınav konuları ile uyumlu olması ve bütünleşmesi gerekiyor.” (Ö4)

“Yakın tarihin anlaşılması için daha iyi oldu.” (Ö9)

“Yakın geçmiş ile tarih konularının ilişkili hale getirilmesi açısından olumlu buluyorum.” (Ö19)

Bir öğretmenin ise ilk kez eklenen ünitelerden ziyade 1981 ve 2010 programlarında var olan ünitelere yeni eklenen konu ve kavramlardan bahsederek olumlu görüş bildirdiği görülmektedir.

“Irak Cephesi’ndeki Kut’ül-Amâre Zaferi’ne ve Medine Müdafasına değinilmesi yerinde bir ifade. Millî Mücadele sürecine farklı şekillerde katkıda bulunanların vurgulanması oldukça güzel... Faşizm, Nazizm, komünizm, sosyalizm, liberalizm ve kapitalizmin genel özelliklerine ve siyasi etkilerine değinilmesi güzel.” (Ö11)

Programa yeni eklenen konularla ilgili olumsuz görüş bildiren 10 öğretmen ise ders için sürenin yetersiz olması, öğrencinin ilgisini çekmemesi, fazla konu eklenmesi gibi gerekçeler açıklamışlardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

“Öğrencinin ilgisini çekmiyor.” (Ö13)

“T.C. [Türkiye Cumhuriyeti] İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi yeni öğretim programı konu olarak arttırılarak ve ÇTDT [Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi] dersi üniteleri ortak konu şeklinde eklenerek kapsamı genişletilmiş durumdadır. Bu durum açıkçası dersin işlenişini zorlaştırmakta üniteler hızlı geçilmek zorunda kalınmaktadır. Özellikle dersin ana damarı olan Millî Mücadele ve Atatürk ilke ve inkılapları konularına yeterince zaman ayrılamamaktadır.” (Ö14)

“Biraz fazla.” (Ö15)

“Yeni eklenen konular, dersi kendi doğasından uzaklaştırmış.” (Ö20)

Yeni eklenen konularla ilgili olumsuz görüş bildiren 2 öğretmen (Ö18, Ö25) ise özellikle çok yakın tarihe ilişkin konularda objektiflik sağlamanın zorluğuna dikkat çekmişlerdir.

Öğretim programının içeriğinin belirlenmesi kapsamında incelenen 1., 2. ve 4. sorulara ait yanıtlarda öğretmenlerin içeriğinin hedeflerle ilişkisi, öğrenci düzeyine uygunluk, geçerlik, güvenilirlik, bilimsellik, ekonomiklik, kendi kendine yeterlilik olgularına özel olarak dikkat çekmeden yanıtladıkları görülmektedir. Konuların ilişkilendirilmesi, anlaşılması; millî ve manevi değerler kazandırılması bakımından yaşama yatkınlık; öğrenci ihtiyaçlarını karşılama gibi olgulara kapalı olarak ve sınırlı oranda değinilmektedir. Bu bölümdeki bir diğer önemli nokta ise bazı öğretmenlerin dersin sınırlarının çizilmesi, yani konuların nereden başlaması ve nerede bitmesi gerektiği ile ilgili açıklamalarıdır. Öğretmenlerin bazıları dersin başlangıcı (Ö4, Ö11, Ö17) bazıları ise dersin bitişi (Ö11, Ö14, Ö17, Ö20, Ö21, Ö25) ile ders kapsamına dair düşüncelerini dile getirmişlerdir.

İçeriğinin belirlenmesi ile ilgili ele alınan bir diğer nokta ünite analizidir. Bu amaçla öğretmenlerden üniteler ve kazanımlar için ayrılan sürenin yeterli olup olmadığı ile ilgili görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Soruya yanıt veren 22 öğretmenin 15'i sürenin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu öğretmenlerden biri ders saati süresinin artırılması gerektiğini şöyle belirtmektedir: *“Haftalık 2 saatlik ders süresi bu dersin işlenişi için gerçekten azdır ve en az 4 saat olacak şekilde planlama yapılmalıdır.”* (Ö14). Süre yetersiz görüşündeki bazı öğretmenler de kazanım sayıları ile süre dağılımındaki dengesizlik durumu ve genel olarak süre yetersizliği şeklinde açıklamışlardır. Bu soruya cevap veren 7 öğretmen ise üniteler ve kazanımlar için ayrılan sürelerin yeterli olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu öğretmenlerden 3'ü süre yeterli olsa da sürenin dağılımının yanlış olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin yanıtları bütüncül değerlendirme şeklinde olup, her bir ünite ve kazanım için belirlenen ders saati süresini özel örnekler vererek değerlendirmedikleri görülmektedir.

Bu bölümdeki 3. soru içeriğinin düzenlenmesi ilgili olup öğretmenlerin yeni öğretim programındaki konuların dağılımı, dengesi, birbirleriyle ilişkisi ve sıralanışı hakkındaki düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. İçeriğinin düzenlenmesi içeriğinin seçimi kadar önemli olup öğretilmek istenen konuların zaman süresince sıralanışını, konuların dağılımı, dengesi, birbirleriyle ilişkisinin psikolojik prensipler doğrultusunda organize edilmesini esas alır. Örneğin program içindeki her türlü bilgi ve deneyimin birbiriyle bağlanması, ya da bir derste öğrenilenin diğer derste kullanılabilmesi, yeni eklenen ya da çıkarılanların mevcut yapıya etkisi, öğrenenlerin hazır bulunuşluk düzeylerinin de dikkate alınmasıyla basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kolaydan zora şeklinde sıralanışı bu kısım ile ilgilidir.

23 öğretmen bu soruya cevap vermiş olup, bu öğretmenlerin 14'ü program içeriğinin düzenlenmesinde olumlu görüşlere sahiptir. Bu öğretmenler ilgili olguları topluca değerlendirmiş “*uygun*”, “*gayet iyi*”, “*olumlu*”, “*sıkıntı yok*” şeklinde kısaca açıklamıştır. Öğretim programı içeriğinin düzenlenmesinde 9 öğretmen ise olumsuz görüşe sahip olup, bu olumsuzlukların neler olduğunu açıklamalarında belirtmiştir. Bu açıklamalarda en çok “*kronoloji*” ve “*Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi*” dersinin kapsamındaki yeni konular ile ilgili durumlar dikkat çekmektedir. Bazı görüşler aşağıdaki gibidir:

“Olayların kronolojik sıraya göre düzenlenmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum.”
(Ö5)

“Kronolojiye dikkat edilmeli bu durum kitaplara da yansımıştır.” (Ö11)

“4. Ünite İki savaş arası dönemde Türkiye ve Dünya ünitesinden itibaren ÇTDT [Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi] konularıyla hemen hemen aynı şeyler işlenerek tekrara düşülmektedir.” (Ö14)

“Olaylar ve olgular tarihsel akışına uygun sıralanmalı.” (Ö17)

“Kitaptaki konular tematik olduğu için sıralama sıkıntılı oluyor... Bağlantı sıkıntısı var bu da içerikte boğulmaktan kaynaklanıyor.” (Ö25)

Öğretmenler konuların tematik ele alınmasının kronolojik sıralamada sorunlar oluşturduğunu, yeni konuların ise tekrara sebep olduğunu açıklamaktadırlar. İçeriğin ele alınışı ile bu bölümde öğretmenlerin belirlenen ve düzenlenen içeriği alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinlikler çerçevesinde değerlendirmeleri beklenmektedir. Bu soruya 21 öğretmen cevap vermiş olup, içeriğin alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinlikler çerçevesinde ele alınışını 13 öğretmen “*iyi*”, “*problem yoktur*”, “*uygundur*”, “*kazanımlarla bağlantılı*” şeklinde kısaca ifade etmektedir. Bu soruda 5 öğretmen içeriğin ele alınışında ayrıntı durumunu ve biraz daha güçlendirmeye ilişkin olumsuz görüşlerini belirtmiştir. Bu öğretmenlerden biri olumsuz yaklaşımında içeriğin etkisini şöyle açıklamaktadır:

“Konuların işlenişi az zamanda, ayrıntıya girilemeden yapıldığı için öğrencilerimizde yeterli analiz, sentez, değerlendirme ve yorumlama becerilerini geliştirmekte eksik kaldığımız noktalar olduğunu ifade etmek durumundayım.” (Ö14)

3 öğretmen ise programda belirtilen beceri, yeterlilik, yetkinlik ve değerlerin öğrencilere kazandırılması süreci için hayata geçirilmesinin önemine şöyle vurgu yapmaktadır:

“Genel olarak program incelemesi yapıldığında günlük hayat ile ilişkilendirilmiş bir yapıda olduğu gözlemlenmektedir. Ancak şayet öğretmen bu aşamada kendi becerisini yeteneklerini derslerinde öğrencilere sunmazsa programın bu bağlamda uygulanabilirliği tartışılır olacaktır.” (Ö4)

“Becerilerin anlaşılması, daha kolay değerlere yer verilmesi ve hayata tatbik edilmesi daha anlaşılır.” (Ö9)

“Yer almasından ziyade uygulanabilirliği önemli, bence yer alıyor lakin uygulanamıyor.” (Ö25)

Öğretmenlerin bu açıklamaları içeriğin ele alınışında çoğunlukla özel olarak alana özgü yeterlilik ve beceriler, değerler ve yetkinliklere değinmeseler de programdaki vurgusunu dikkate aldıklarını, ayrıca bazılarının uygulanabilirlikle ilgili kaygılarını da göstermektedir.

3.2.3. Programda Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Öğretmen Görüşleri

“Öğrenme-öğretme süreci” ile ilgili soruda öğretmenlerden yeni öğretim programının hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımını teşvik ettiğini açıklamaları istenmiştir. Öğretmenler bu soruyu cevaplarırken yeni program esasında inkılap tarihi öğretim sürecinde birden çok öğretim yönteminin birlikte, hatta geleneksel ve alternatif yöntemlerin bir arada kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Birden fazla yöntemin bir arada kullanılabilmesinin ifade edildiği bazı örnekler şöyledir: *“Düz anlatım, soru-cevap ve tartışma” (Ö14), “İnceleme, araştırma, analiz” (Ö16), “Anlatım, araştırma, yerinde öğrenme” (Ö17), “Buluş, tümevarım, öğrencinin bilgiyi kendisinin keşfetmesi” (Ö23)*. Bu yöntemler arasında 10 öğretmen “düz anlatım” yöntemine yöneldiklerini açık şekilde belirtirken, 3 öğretmen *“sürenin azlığı ve konuların ayrıntılı ve çok oluşu”, “yoğun bilgi bombardımanı” ve “öğretmen merkezli”* ifadeleri ile dolaylı olarak Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde en fazla geleneksel öğretmen merkezli düz anlatım yönteminin kullanımını belirtmişlerdir.

Öğretmenler açıklamalarında soru-cevap, araştırma, buluş yoluyla öğrenme, diyalog, sorgulama, örnek olay, tartışma, drama, beyin fırtınası, inceleme, analiz, akıl yürütme, yorum yapma, tümevarım, ilişkilendirme, yerinde öğrenme yöntem ve teknikleri ile öğretim sürecinde

öğrencilerden doğrudan ya da dolaylı olarak beklenenlere açık şekilde değinmektedirler. 1 öğretmen (Ö24) ise “*öğrenci merkezli*” açıklaması ile dolaylı olarak değinmiştir.

“Soru-cevap” öğretmenler tarafından en çok (10 öğretmen) bahsedilen etkileşimli tekniktir. Benzer şekilde “araştırma”, yöntem ve teknikler arasında en fazla (5 öğretmen) bahsedilen ikinci yöntemdir. Bu yöntemlere ek olarak öğrencilerin sorgulama ve eleştirel becerilerinin de öğrenme-öğretme sürecinde kullanımına az da olsa (2 öğretmen) değinilmiştir. Öğretmenlerin açıklamalarında öğrenme-öğretme süreci etkinliklerinde yöntem, teknik ve becerilerin kullanımı ile birlikte az bir kısmının (4 öğretmen) materyal kullanım vurgusu da dikkat çekmektedir. Bu materyaller hem açık şekilde “*resim, harita ve video*” olarak hem de “*görsel ve işitsel*” materyaller olarak belirtilmiştir.

Öğretmenler, öğrenciyi aktif kılan öğrenci merkezli yapılandırmacı yaklaşımı esas alan öğrenci etkinlikleri ve buluş yoluyla öğrenmeye vurgu yapmakta olup, öğretimin teknoloji, okuma parçaları ve biyografilerle desteklenmesine dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin programı uygularken öğrenme-öğretme süreci ile ilgili yaklaşımları ise şöyledir:

“Mutlaka ders kitabından işlenmesine ve EBA’dan [Eğitim Bilişim Ağı] takip edilmesine.” (Ö3)

“Atatürkçülük noktasında öğrencilerimi daha fazla ek kaynaklar kullanarak donanımlı hale getirmeyi amaçlıyorum.” (Ö5)

“Sınavlarda çıkabilecek konulara dikkat ediyorum. Atatürk’ün Hayatı, Kurtuluş Savaşı ve sonrasında yaptıkları, onun önemi üzerinde dikkat çekmeye çalışıyorum.” (Ö8)

“Eksik konuları tamamlayarak not aldırarak işliyorum.” (Ö10)

“Özellikle tarih soyut bir alan olduğu için konuları daha çok örneklerle somutlaştırmaya çalışıyorum. Bu şekilde öğrencinin konuları daha netleştirebileceğini düşünüyorum.” (Ö12)

“Etkinlikleri uygulama.” (Ö16)

Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenlerin ders kitabı, ek kaynaklar, EBA’da yer alan materyaller, somut örnekler kullanımı, günlük hayat vurgusu, not aldırma ile etkinlikleri uygulama yaklaşımları görülmektedir. Yöntem uygulamalarında öğrenci katılımını göz önüne almaktadırlar. Öğretmenler yanıtlarında metodolojik olgulardan bahsederken hedefler, içerik ve

öğrenme-öğretme süreci ilişkisine de değinmektedirler. Öğretim programının uygulanmasında bahsedilen, tarihsel düşünme becerileri için de önemli olan, kazanımların bazılarında ve ders kitabı yazarları için belirtilen kronolojik sıralama, tarih şeridi, gazete, çalışma kâğıtları, önemli şahsiyetlerin biyografiler ve anekdotlar, öykü, otobiyografi, Anıtkabir, müze, savaş meydanlarına sanal geziler, kaynak ve görüşlerden alıntılar, şiir, özlü sözlerin öğretmenler tarafından bu süreçte kullanılabilceği sınırlı şekilde belirtilmiştir. Öğretim programında vurgulanan gözlem, inceleme, analiz, sorgulama yöntemleri, görsel ve işitsel materyal kullanımının öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine etkisi ile bunların derste ne zaman ve ne amaçla kullanılacağı belirtilmeden bu süreçte genel olarak bahsedilmiştir.

3.2.4. Programda Değerlendirmeye Yönelik Öğretmen Görüşleri

Öğretim programının “değerlendirme” unsuru ile ilgili soruda öğretmenlerden yeni öğretim programının değerlendirme sürecinde ne tür yöntem ve tekniklerinin kullanımını teşvik ettiğini açıklamaları istenmiştir. Öğrenme-öğretme sürecindeki yanıtlar gibi bu bölümde de öğretmenler birden fazla yöntem ve tekniğin birlikte kullanımını belirtmişlerdir. Bu ifadelerden bazıları şöyledir:

“Klasik, doğru-yanlış, boşluk doldurma ve test.” (Ö9)

“Sözlü, yazılı, çoktan seçmeli, soru cevap, drama, tartışma.” (Ö12)

“Konu kapsamının geniş ve ayrıntılı oluşu test tekniklerini ön plana çıkarmaktadır. Çoktan seçmeli, D-Y [Doğru-Yanlış], eşleştirme test soruları kapsam geçerliliğini daha çok sağlamakta, bunların yanında 1-2 tane açık uçlu klasik soru eklenebilmektedir.” (Ö14)

“Açık uçlu sorular ile tartışma.” (Ö23)

Ortaöğretim programlarında (Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ve diğer dersler) değerlendirmeye dair ortak olarak değinilen olgular ele alındığında öğretmenler değerlendirmede çeşitliliğe işaret etmektedir. Öğretmenler geleneksel değerlendirme yöntemlerini “klasik, klasik yazılı, yazılı” (4 öğretmen), “test” (4 öğretmen) ve “sözlü” (1 öğretmen) terimleri ile değerlendirmede dolaylı olarak açık uçlu sorular ve çoktan seçmeli soru kullanımını belirtmişlerdir. Bununla birlikte kısa cevaplı, çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru-yanlış soruları ve açık uçlu sorular olarak da açık şekilde ürün ya da sonuç odaklı soruların kullanımına değinmişlerdir (7 öğretmen).

Öğretmenlerin bu sorudaki yanıtları arasında alternatif değerlendirmelerin olduğu da görülmektedir. Örneğin araştırma, tartışma ve drama gibi öğretim yöntemlerinin değerlendirilmede de kullanımını ifade etmiş, dolaylı olarak süreç odaklı değerlendirmeye dikkat çekmişlerdir (2 öğretmen). Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları ise performansa dayalı, becerilerin de kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen, bireysel farklılıkları dikkate alan, değerlendirilmede çeşitliliği vurgulayan alternatif değerlendirme yöntemlerine dikkat çekmişlerdir (4 öğretmen). “*Kesin sınırlar çizmeyen, yol gösteren tarzda.*” (Ö15) ve “*Ölçme ve değerlendirme işlemleri çok yönlü yapılarak tüm öğrencilere ulaşabilmeli.*” (Ö19) bu öğretmenlerin ifadelerine örneklerdir.

Bu ifadeler aynı zamanda değerlendirmenin eğitim süreci ile bütünlük içerisinde oluşu ve bu süreçte kullanılan öğretim yöntemleri ile değerlendirilmede kullanılan yöntemlerin birbiri ile ilişkisini de göstermektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden biri soruya verdiği yanıtta öğretim programının somut örneklere yer vermeyerek bu kısmın öğretmene bırakılmasını eleştirmiş, tarih öğretmenlerinin bu derse ilişkin pedagojik alan bilgilerinin değerlendirme boyutunda hizmet içi kursların gerekliliğini şöyle belirtmiştir:

“Ölçme değerlendirme konusunda somut örneklere yer verilmemesi, öğretmenlerin becerisine yeteneğine bırakılan bir uygulama ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin bu konuda daha donanımlı olmalarını sağlamak için hizmet içi eğitim seminerleri verilmesi ve gerekli eğitim çalışmalarının yapılması gerekmektedir.” (Ö4)

Araştırmaya katılan 1 öğretmen, diğer öğretmenlerden farklı olarak öğretim programında ders kitabı yazarları için önerildiği gibi görsel öğelerle desteklenen soruların kullanımını ifade etmiş, 1 öğretmen ise yanıt vermemiştir.

Programın uygulanmasında değerlendirme ile ilgili olarak 1 öğretmen “*Ünite değerlendirme sorularını yanıtlamaya.*” (Ö16) dikkat ettiğini açıklamakta, “*Daha çok analitik düşünmeye yönelik soru örnekleri olmalı.*” ifadesiyle program doğrultusunda yazılan ders kitaplarındaki değerlendirme olgularına dikkat çekmektedir.

3.2.5. Programın Bütünü Hakkındaki Görüşler

25 öğretmenin 12'si önceki programlarla kıyasladığında yeni programı daha iyi bulduğunu işaret eden olumlu, 13 öğretmen olumsuz yanıt bildirmiştir. Bu yanıtlarda öğretmenler önceki programlara kıyasla konu çeşitliliği, kullanılabilirlik, anlaşılabilirlik ve sadelik gibi olumlu özelliklerine dikkat çekmişlerdir. Olumsuz yanıt veren öğretmenler ise konuların fazla olması sebebiyle içeriğin yüzeyselleşmesini ve süre yetersizliğini gerekçe göstermektedir.

Programın güçlü yanlarıyla ilgili 25 öğretmenden 6'sı olumsuz (programın güçlü yanı olmadığını belirten) ya da ilgisiz (güçlü bir yanı belirtmeyen) cevap verirken, öğretmenlerin çoğu güçlü yanlarında metodolojik olgulara dikkat çekmişlerdir. Programın zayıf yanları ile ilgili 1 öğretmen yanıt vermemiş, 3 öğretmen zayıf yönü olmadığını belirtmiş, 1 öğretmen ise ilgisiz cevap vermiştir. 20 öğretmen ise programın zayıf yönlerinde yoğunlukla içerik bölümüne odaklanarak yanıt vermişlerdir. Öğretmenlerin açıklamalarının içeriğin belirlenmesinde konuların çokluğuna ve kapsadığı zaman aralığına odaklandığı görülmektedir. Bazı öğretmenler kazanım-süre dengesizliği ile içeriğin hedefler ile ilişkisini belirtmiş, içeriğin verilmesinde ders süresinin yetersizliğini programdaki zayıf noktalardan birisi olarak nitelemişlerdir. Ayrıca içeriğin düzenlenmesinde konuların tematik oluşu ve kronolojik sınırlılıktan bahsetmişlerdir. Bazı öğretmenler ise programın öğeleri dışında teorinin uygulamadaki sınırlılığı, öğrencilerin sınav odaklı oluşu ve farklı öğrenci gruplarına dair açıklamalarla yeni programın uygulanmasında karşılaştıkları olumsuz deneyimleri dile getirmişlerdir.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına ilişkin diğer görüş ve önerilere 21 öğretmen yanıt vermiştir. 6 öğretmene ait cevaplar programla ilgili memnuniyeti dile getiren ifadelerle birlikte eklenecek başka bir şey olmadığını belirtmesidir. 15 öğretmenin eklemek istediği ifadeler ise yoğunlukla daha önce dile getirilen ifadeler olup 4 kategoride toplanabilir: Kazanım-ders saati süre yetersizliği ve bunun düzenlenmesi ile ilgili görüşler; kazanım, içerik konu ve kapsamına dair görüşler; program çerçevesinde hazırlanan ders kitaplarına dair görüşler ve diğer görüşler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 25 öğretmenin 18 açık uçlu soruya vermiş oldukları yanıtlar programın hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme unsurları kapsamında gerçekleştirilme durumunu ortaya koymuş ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

1. Öğretim programında haftalık ders saati süresi öğretmenlere göre programın uygulanmasında genel amaçlar ve kazanımların gerçekleştirilmesini, içeriğin sunumunda derinliği ve kullanılan öğretim yöntemlerini sınırlamaktadır.

Araştırmaya katılan çoğu öğretmen Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi için haftalık 2 saatlik ders süresi ile yıl için 72 saatlik toplam ders süresini yetersiz bulmakta ve bu kısıtlı sürenin ders kapsamındaki öğretimlerini olumsuz etkilediklerini belirtmektedirler. Program unsurları kapsamında değerlendirildiğinde hedefler, içerik ve öğrenme-öğretme sürecinin bu durumdan etkilendiği görülmektedir. Öğretmenler, genel amaçların iyi belirlenmiş olduğunu düşünseler de bunların öğrencilere kazandırılmasında süre sıkıntısı yaşanması, kazanım kapsam ve miktarını değerlendirdiklerinde kazanımların ders saati süresi için fazla olmasıyla ders saati süresinin yetersiz kalması, yine sürenin azlığı sebebiyle öğretimde düz anlatım yöntemi kullanımına yönelme gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sebeplerle ders saati süresinin haftalık 3 veya 4 saate çıkarılmasını önermektedirler. Bu sonuç, daha önce ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde öğretmenlerin haftalık ders saatine ilişkin görüşleri ile benzerdir.⁴⁹⁰ Benzer şekilde üniversitede tarih öğretmenliği eğitimi alan öğretmen adayları da büyük oranda yükseköğretimde verilen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri için haftalık 2 ders saati süresinin az olduğuna ve sürenin artırılması gerektiğine dikkat çekmektedir.⁴⁹¹ Bu araştırmada ders saati süresinin öğretim programının tam olarak gerçekleşmesini sınırlayan önemli bir değişken olduğu görülmektedir.

2. Öğretmenler öğretim programının hedefler unsuru ile ilgili çoğunlukla olumlu görüşlere sahiptirler, ancak hedeflerin kazandırılmasını sınırlayıcı bazı olumsuz durumları da işaret etmektedirler.

⁴⁹⁰ Şimşek, Güler, **a.g.m.**, s. 555; Sunay, Taşgın, **a.g.m.**, s. 323.; Tangülü, Tosun, Kocabıyık, **a.g.m.**, s. 238; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Öğretim Programlarını Değerlendirme Raporu**, 2020..., s. 157.

⁴⁹¹ Akbaba, Demirtaş, Birbudak, Kılcan, **a.g.m.**, s. 207.

Araştırmaya katılan öğretmenler çoğunlukla genel amaçların uygun, kazanım ifadelerinin ve açıklamalarının anlaşılır ve kazanımların Bloom Taksonomisine uygun olduğu şeklinde olumlu görüşlere sahiptir. Öğretmenler genel olarak dersin amaçlarının millî tarih, millî kimlik ve millî değerleri yansıtması bakımından olumlu olduğunu düşünmektedirler. Program kazanımlarının kapsam ve miktarının yeterli olduğunu söyleyen öğretmenler dışında, yetersiz oluşunu dile getiren öğretmenler daha çok kazanım-içerik ilişkisine vurgu yaparak ders içeriğinde bazı konuların daha fazla ele alınması gerektiğini düşünmekte, kazanımların konular arasında dengesizliğine ve konuların tarihsel arka planına değinilmediğine dikkat çekmektedirler. Alanyazındaki bulgulara⁴⁹² benzer şekilde bu araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğretim programındaki kazanımları anlaşılır bulmaktadır. Anlaşılır bulmayan az sayıdaki öğretmen ise uzun cümlelerle yazılan, genel ve kalıplaşmış ifadelerin kazanım anlaşılabilirliğini sınırladığını düşünmektedir. Öğretmenler kazanımlar gibi kazanım açıklamalarını da genel olarak anlaşılır bulmaktadır. Kazanım açıklamalarını anlaşılır bulmayan öğretmenler ise sınırlılık ve uyarıların net olmayışı ile hedef kitle olan öğrencilere dikkat çekmektedir. Ayrıca öğrencilerin eğitim gördükleri farklı okul türlerine göre kazanım ve açıklamaların farklı olması gerektiğini de belirtmektedirler. Bu konuda kazanım açıklamalarıyla ilgili 15 yıl üzeri deneyime sahip öğretmenlerin sorun yaşadığını ve daha açık belirtilmesi gerektiğini düşünen bir öğretmen ise bir öğretmeni alan uzmanından ayıran, içerikle pedagojik bilginin harmanlandığı özel bir bilgi olan pedagojik alan bilgisini işaret etmektedir.

Öğretmenler, dersin genel amaçlarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanları dikkate alma ve amaçların derse ait özel hedefleri kapsama durumuna, ayrıca içeriğe, metotlara ve değerlendirme yöntemlerine doğrudan etkisine değinmemişlerdir. Benzer şekilde öğretim programındaki⁴⁹³ 33 kazanımın tamamının hangi alanlarda olduğunu ve basitten karmaşığa hangi düzeylerde olduğunu birlikte ifade eden açıklamalara rastlanmamıştır. Öğretmenlerin bir kısmının kazanımların Bloom Taksonomisi alanlarını, bir kısmının ise düzeylerini belirtmesi alan ve düzeyleri birbirinden kopuk olarak değerlendirdiklerine işaret etmektedir.

3. Öğretmenler içeriğin belirlenmesi, düzenlenmesi ve ele alınmasında dersin sınırlarına, yeni eklenen konulara ve kronolojiye dikkat çekmektedirler.

⁴⁹² T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Öğretim Programlarını Değerlendirme Raporu**, 2020..., s. 323.

⁴⁹³ Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2018..., s. 22-29.

Öğretmenler belirlenen içerikte eklenmesi ve çıkarılması gereken konular doğrultusunda dersin başlayış ve bitiş konularındaki sınırları ele almaktadırlar. Bu araştırmada öğretmenlerin bir kısmı yeni programdaki mevcut içeriğe eklenmesi ve çıkarılması gereken konular olmadığını söylemektedir. Ancak bir kısmının dersin Türk modernleşme tarihi konularından başlatılması ile 1960 sonrası, 1980 sonrası ve çağdaş Türk ve dünya tarihi konuları şeklinde çıkarılmasına yönelik ifadeleri de dersin bitiş konularının sınırlarıyla ilgili belirsizliği işaret etmektedir. Bu hususu destekleyen Acun'a göre; yakın dönem tarihi konularına akademik olarak yer vermek mümkün olsa da çok yakın tarih henüz gelişme aşamasında olduğu, sonuçları tam olarak ortaya çıkmadığı ve cevap arama yerine soru sorma ön planda olduğu için ortaöğretim müfredatına dâhil edilmesi anlamlı değildir.⁴⁹⁴ Bu doğrultuda dersin başlangıç ve bitiş noktalarının gerekçeleriyle netleştirilmesi gereken bir konu olduğu görülmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin eklenmesi gereken konularla ilgili gerekçeleri konular arasında bağlantı ve bütünlüğü sağlamak olduğu gibi, çıkarılması gereken konularda da mevcut içerikte detaylara değinebilmek şeklindedir.

Öğretmenler farklı gerekçelerle programa yeni eklenen konular ve ünitelerle ilgili olumlu ve olumsuz yaklaşımlarda bulunmaktadır. Araştırmadaki öğretmenlerin bir kısmı yeni eklenen konu ve üniteleri güncel olma ve yakın tarihte olma gibi gerekçelerle olumlu bulmaktadır. Bununla birlikte güncellik olgusunun mevcut içeriğin yeni bilgilerle güncellenmesi şeklinde değil, 1981 ve 2010 programlarında var olan ünitelere yeni eklenen konu ve kavramlarla içeriğin genişletilmesi şeklinde ele alındığı da görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin güncel konular ifadelerinin “tarihsel olarak daha yeni” ve “içeriğe ekleme yapılması” gibi farklı şekilde yorumlandığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan dersin içeriğindeki konuların güncel hayatla ilişkilendirilmesi Cumhuriyet tarihinde yaşananların günümüzle ilişkilendirilerek ve günümüze sağladığı faydaların anlatılması⁴⁹⁵ olarak ele alınabilir. Yeni eklenen konu ve üniteler nedeniyle derse ayrılan sürenin yetersiz kalması, öğrencilerin ilgisini çekmemesi, fazla konu eklenmesi, objektifliğin sağlanmasında zorluk gibi gerekçeler de öğretmenlerin bu konulara olumsuz yaklaşımlarına neden olmaktadır. Yeni programda kazanım sayısı azaltılsa da öğretim programına yeni kazanımlar doğrultusunda ilk kez eklenen konuların, içerik ve ders saati süresi birlikte ele alındığında öğretmenler için sınırlayıcı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Sunay ve Taşgın'ın çalışmasında⁴⁹⁶ öğretmenler II. Dünya Savaşı sonrası konularının süre yetersizliğine yol açtığını düşünmektedirler. Bu doğrultuda 2018 programına yeni eklenen 7. ve 8. ünitelerdeki konuların Atatürk ilke ve inkılapları konularıyla ilişkilendirilmesi sağlanabilir.

⁴⁹⁴ Acun, **a.g.m.**, s. 43-51.

⁴⁹⁵ M. Yılmaz, “İlk, Orta ve Yüksek...”, s. 29.

⁴⁹⁶ Sunay, Taşgın, **a.g.m.**, s. 323.

4. Öğretmenler öğrenme-öğretme sürecinde birden çok öğretim yöntemi kullanılabileceğini belirtse de genellikle düz anlatım yöntemini kullanmaktadır.

Öğretmenlerin birçoğu öğretimde birden fazla yöntem ve teknik kullandıklarını ifade ederek öğretim sürecinde öğrencilerden doğrudan ya da dolaylı olarak beklenenlere açık şekilde değindiklerini açıklamaktadırlar. Bu durum öğretmenlerin kazanım boyutunda belirli bir konuda hangi yöntemi nasıl kullanacağını belirleyen pedagojik alan bilgisi açısından önemlidir. Ancak öğretmenler geleneksel ve alternatif yöntemlerin bir arada kullanılabileceğini açıklasalar da öğretim programında belirtilen ders saati süresinin yetersiz oluşu ve konuların fazla oluşu gerekçesiyle düz anlatım yöntemine yöneldiklerini ve öğretimde genellikle bunu kullandıklarını dile getirmişlerdir. Bu bulgular, inkılap tarihi öğretiminde en çok kullanılan yöntemlerin anlatım, tartışma, soru-cevap olduğu bulguları⁴⁹⁷ ile benzerdir. Programın uygulanması hususundaki bazı yöntem ve teknikler, bunların sürecin neresinde ve ne amaçla (örneğin, dersin başında giriş etkinliği olarak, derste kavramsal anlama ve ilişkilendirmeyi destekleyici olarak ya da ders sonunda öğrenmeyi pekiştirici ya da düşünme becerilerini geliştirici olarak) kullanılacağı, öğretim sürecindeki pekiştirici, ipucu gibi değişkenler ile bahsedilen yöntemlerin hedefler, öğrenci düzeyi, zamanlama, maliyet için uygunluğundan da bahsedilmemiştir.

5. Öğretmenler değerlendirmede çeşitliliği işaret etmekte, değerlendirme sürecinde sonuç odaklı yöntem ve araçlar ile birlikte süreç odaklı alternatif değerlendirme yaklaşımlarını da tercih etmektedirler.

Öğretmenler daha çok sonuç odaklı kısa cevaplı, çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru-yanlış soruları ile açık uçlu soruların kullanıldığı yazılı ve sözlü sınav kullanımını açıklarken, öğrenme-öğretme sürecinde olduğu gibi birden fazla sonuç ve süreç odaklı teknik ve yöntemi bir arada kullanımı ile değerlendirmede çeşitliliği işaret etmektedir. Öğretmenlerin ifadelerinde değerlendirmenin kazanımlarla uyumluluğu ile teknik ve akademik standartlara uygunluğuna dair görüş belirtilmemiştir. Bununla birlikte öğretim programında değerlendirmeye dair somut örneklerle yer verilmeyip bu kısmın öğretmene bırakılması eleştirilerek, tarih öğretmenlerinin bu derse ilişkin pedagojik alan bilgilerinin değerlendirme boyutu için hizmet içi eğitimin gerekliliği ifade edilmiştir.

⁴⁹⁷ Sunay, Taşgın, **a.g.m.**, s. 323.

6. *Öğretmenler programının güçlü yanlarında çoğunlukla metodolojik olgulara değinirken, önceki programlara kıyaslamalarında ve programın zayıf yanlarında içerik boyutu odaklı açıklamalar yapmaktadırlar.*

Şimşek ve Güler'in çalışmasında tarih öğretmenleri, lise düzeyinde inkılap tarihi öğretiminde yaşanan sorunların müfredat odaklı olduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁹⁸ Bu araştırmada öğretmenler, programın öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciyi aktif kılan öğrenci merkezli etkinlikleri programın güçlü yanları arasında göstermektedirler. Ayrıca, öğretmenler tarafından programın önceki programlara kıyasla konu çeşitliliği, kullanılabilirlik, anlaşılabilirlik, sadelik açısından daha iyi olduğu ifade edilmiştir. Ancak konuların çokluğu, içeriğin yüzeyselleşmesi, kazanım-süre dengesizliği, içeriğin verilmesinde ders saati süresinin yetersizliği, konuların tematik oluşu ile kronolojik sınırlılık olumsuz özellikler olarak nitelenmiştir. Bu çalışmada içeriğin düzenlenmesinde kronoloji ile ilgili gerekçelere dayalı olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin görüşleri, Turan'ın çalışmasına katılan tarih öğretmenlerinin yarısının kronolojik yaklaşımın daha uygun olduğu görüşü ile benzerdir.⁴⁹⁹ Ayrıca teorinin uygulamadaki sınırlılığı, öğrencilerin sınav odaklı bir anlayış içinde oluşu ve farklı öğrenci gruplarındaki durumlar da öğretmenler tarafından uygulamaya olumsuz yansımalar olarak belirtilmiştir.

Bu bölümde elde edilen sonuçlara dayanılarak şu önerilerde bulunulabilir:

İçerik kapsamının geniş tutulmasından dolayı konularda ayrıntıya girilememesi ile yeni eklenen ünite ve konuların çokluğundan dolayı öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemlerine yönelmesi gibi çeşitli durumların içeriğin belirlenmesi, düzenlenmesi ve ele alınmasında program geliştiricilerce dikkate alınması önemlidir. Özellikle ders saati süresinin yetersiz kalması sebebiyle ilgili içerik ve süre dengesi, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının gözetilmesi ile dersin kendi temel amaç ve felsefesine göre sınırlarının çizilerek konuların nerede başlayıp nerede son bulacağı, ilgili başka bir dersin alanına girilmeden bir zaman diliminde bitirilmesi dersin hedeflerinin gerçekleşmesi için önemlidir. Ayrıca, öğrencilerin konuları daha iyi kavrayabilmesinde dersin Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki ıslahat hareketlerinden başlatılarak, Türk modernleşme tarihi konularının da derse eklenmesiyle Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemindeki gelişmeler ile ilgili alt yapı sağlanması ve konular arasında bağlantı

⁴⁹⁸ Şimşek, Güler, **a.g.m.**, s. 543.

⁴⁹⁹ İbrahim Turan, "Lise Tarih Öğretmenlerinin Öğretim Programı Geliştirme Süreci ve Güncellenen Öğretim Programına Dair Görüşleri", Ahmet Şimşek, Selahattin Kaymakçı, İbrahim Turan (Ed.), **V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu** (10-12 Mayıs 2018), Tam Metin Bildiriler (s. 603-614), İstanbul.

kurulması gerekliliği de hedefler-içerik ilişkisi kapsamında program geliştiriciler tarafından göz önüne alınabilecek diğer noktalaradır.

Öğrenme-öğretme süreci ile değerlendirmede, öğretim yöntem, teknik, materyaller ve soruların alana özgü bazı örneklerinin sunulması önemlidir. Tarih bilinci ve eğitici sorumluluğu ile öğretmenlerin, öğretim programını yansıtmaya görevi üstlenmiş kitaplara bağımlı kalmamaları, öğrencilere tarih anlayışını yansıtmada yararlı bulduğu yayın, film vb. aygıtları önererek onları tarih kavramları üzerine düşündürmeye, araştırmaya ve tartışmaya sevk edebilmesi sağlanmalıdır.⁵⁰⁰ Bunun için öğretim programında öğretmenler için kazanımlar ya da konular doğrultusunda somut örnekler sunulması öğretmenlerin pedagojik alan bilgilerini geliştirmek açısından faydalı olacağı gibi süreç odaklı alternatif yöntemlerin kullanımını teşvik etme açısından da etkili olabileceği düşünülmektedir.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşleri, öğretmenlerin program hakkındaki düşünceleri, dönütleri ve önerileri kadar, programın öğretmenler tarafından ne kadar anlaşıldığını, önceki programlardan farklılıklarının ne kadar dikkate alındığını, programdaki yeniliklerin ne kadar benimsendiği gibi durumları da ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin açıklamaları, yeni öğretim programının unsurlarını teorik olarak ele almada sınırlı olup, daha çok uygulamadaki deneyimlerine odaklı olduğu söylenebilir. Bu durum öğretmenlerin pedagojik alan bilgilerine işaret etmektedir. Hizmet içi eğitim ile yeni programın önceki programlardan ayrılan yönlerinin vurgusunun yapılması, programda yapılan yenilikler ve düzenlemelere duyulan ihtiyacın gerekçelerinin açıklanması, programın uygulanmasında öğretmenler için teorik bulunabilecek yöntem ve materyaller ile ilgili daha somut örnekler sunulması gibi programın niteliklerinin daha iyi anlaşılması, benimsenmesi ve uygulanması açısından öğretmenlere daha faydalı olabilir. Ayrıca ilgili öğretmen yetiştirme programlarında öğretim programı unsurlarının tamamını esas alan mikro öğretimler ile öğretmen adaylarının inkılap tarihi pedagojik alan bilgileri güçlendirilebilir.

Tarih eğitimi araştırmacıları, öğretim programı unsurlarını ve aralarındaki ilişkileri inkılap tarihi bağlamına özgü durumlar kapsamında daha detaylı araştırabilir, bulgular daha sonraki program geliştirme süreçlerinde göz önünde bulundurulabilir.

⁵⁰⁰ Özbaran, a.g.e., s. 201.

SONUÇ

Bu araştırmada 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının değerlendirilmesi yapılarak programın gerçekleştirilme durumu ortaya konulmuştur. Demirel'in öncelikle mevcut programın, program unsurları doğrultusunda incelenerek önceki programlar ile kıyaslamasını yapan, sonrasında ise programı kullananların görüşlerinin belirlenmesine odaklanan "Analitik Program Değerlendirme Modeli" yaklaşımı ile araştırmanın birinci bölümünde yeni öğretim programının yapısı ile önceki programlarla (1981, 2010) mukayesesine yönelik sonuçlar; ikinci bölümünde yeni öğretim programının ders kitaplarına yansımaları ile ilgili sonuçlar; üçüncü bölümünde ise bu dersi veren tarih öğretmenlerinin öğretim programı ile ilgili görüşlerine yönelik sonuçlar ortaya konmuştur. Bu bölümde elde edilen sonuçların birlikte ele alınması ile öğretim iki temel ögesi olan "ders kitabı" ve "öğretmen" bağlamında ve programın temel unsurları olan "hedefler", "içerik", "öğrenme-öğretme süreci" ve "değerlendirme" unsurlarında programın gerçekleştirilme durumuna ait şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1981 ve 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında yer alan AİK 2018 öğretim programından çıkarılmış ve yeni eklenen konulara yer açılarak dersin kronolojik sınırları önceki programlara göre genişletilmiştir. Bununla birlikte yeni eklenen konuların geniş bir yelpazede sunulmasının konu çeşitliliğine yol açarak konu yoğunluğuna neden olduğu görülmektedir. Ders kitaplarında bu durum mevcut konularda sayfa azaltılması ile konuların sunumunda eksiklikler şeklinde-dir. Konuların çeşitlenerek sayısının fazlalaşması ancak ders saati süresinin değişmemesinin konuların işlenişinde sınırlılıklar getirdiği, uygulamada genel amaçlar ve kazanımların gerçekleştirilmesini, içeriğin sunumunda derinliği ve kullanılan öğretim yöntemlerini olumsuz olarak etkilediği söylenebilir.

Öğretim programının amaçlarında "bugünlere nasıl gelindiği" farkındalığının kazanılarak öğrencilerin günümüzde olup bitenleri geçmişle ilişkilendirmesi ve yorumlayabilmesine yönelik amaç maddesi bulunmaktadır. Ancak, öğrencilerin günümüzde Türkiye ve dünyada meydana gelen gelişmelere ilişkin bilgi sahibi olmaları hakkında net bir amaç maddesi bulunmamaktadır. Bu bağlamda çok yakın tarih konularının içeriğe eklenmesi nedeniyle dersin genel amaçları ile bazı kazanımların tam olarak uyumlu olmadığı göze çarpmaktadır.

Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına yeni eklenen kazanımlar ile ağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programındaki bazı

kazanımlar veya konular benzerdir. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi, Sosyal Bilimler liselerinde zorunlu (ortak), diğer liselerde ise seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Ders her ne kadar tüm liselerde zorunlu bir ders olmasa da bu durumun tekrara yol açtığı, görüşlerine başvuru alan öğretmenlerden bazılarının da bu duruma dikkat çektiği görülmektedir.

2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı en geniş zaman aralığını kapsayan program özelliği taşımaktadır. Bu doğrultuda içerik Mustafa Kemal'in hayatı, konu tarihli olarak 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti ve II. Meşrutiyet Dönemi ile başlamakta, Irak ve Suriye'deki siyasi gelişmeler ve bu gelişmelerin Türkiye'ye etkileri bağlamında Türkiye ile diğer ülkelerin mülteci sorununa yaklaşımları ile bitirilmektedir. Ders kitaplarında konular, "Suriyeli Mülteciler", "Irak ve Suriye'deki Gelişmeler" ve bu gelişmelerin "Türkiye'ye Etkileri", "Suriye'deki Gelişmeler" gibi farklı konu başlıklarından oluşmaktadır. Bununla birlikte, ders kitaplarının kronoloji bölümlerinde de farklı tarihler mevcuttur. Ders kitaplarında kronoloji sırasıyla "1881 Mustafa Kemal Selanik'te doğdu", "1881 Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumu", "14 Temmuz 1789 - Fransız İhtilali başladı" ile başlatılmakta ve "15 Temmuz 2016 Askeri Darbe teşebbüsünde bulunuldu", "20 Ocak 2018 Türkiye'nin PYD tehdidi karşısında 'Zeytin Dalı' operasyonunu başlatması," "24 Haziran 2018 - Genel seçimler ve cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı." şeklinde bitirilmektedir. Bu durum konuların ders kitaplarında farklı kapsamlarda ele alındığını göstermektedir.

Bir ders kitabında, öğretim programında kazanım olarak verilen "Yerel Kongreler, Anadolu Ajansının Kurulması" konularına yer verilmediği, İstiklal Mahkemesi konusunda ise program kazanımının eksik şekilde ders kitabına yansıtıldığı görülmektedir. Bununla birlikte ders kitaplarında yer alan bazı konuların tarihsel arka planına değinilmemesi, 1981 ve 2010 öğretim programlarında yer alan ancak yeni programda kazanım olarak yer almayan bazı konuların ders kitaplarında ayrı konu başlıkları ile ele alınmaması, içerikte konu bütünlüğünün sağlanmasını sınırlamıştır. Ayrıca daha önceki programlarda yer alan AİK kazanımlarının çıkarılması ve yeni kazanımlarla bu konuların desteklenmemesi, dersin temelini oluşturan Atatürk ilke ve inkılapları konularının ders kitaplarında yazımında ve öğretimde ele alınışını yüzeyselleştirdiği söylenebilir.

Öğretim programında dersin genel amaçlarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda ve öğrenci performansına dönük şekilde yönlendirici olmasına karşın, programda belirlenen kazanımlar yalnızca bilişsel alanda ve büyük oranda alt düzey düşünme becerileri şeklinde

belirtilmiştir. Hatta ilköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ortak olan bazı kazanımlar ilköğretimle aynı düzeyde, bazıları da ilköğretimde verilen düzeyden daha düşük kalmıştır. Ancak ders kitaplarında öğretimde kullanılacak yöntem ve tekniklerin zengin şekilde sunulması öğrencilerde duyuşsal ve psikomotor alanları da geliştirmeye yönelik olduğu söylenebilir. Öğretmenler ise kazanımların alan ve düzeylerini birbirinden kopuk olarak değerlendirmiş, ancak kazanımlarda bilişsel alan vurgusu yaparak diğer alanlarda da kazanımların gerekliliğe dair açıklamalarda bulunmuşlardır.

Yeni öğretim programında öğrenme-öğretme sürecine ilişkin kullanılacak yöntem ve teknikler kazanım özelinde verilmeyip ilgili somut örnekler sunulmasa da öğrencilere kazandırılması istenen bilgi ve beceriler için kullanılacak çeşitli öğretim yöntemleri ve materyaller listelenmiştir. Programda belirtilen bu yöntemler ders kitaplarında miktar ve çeşitlilik açısından zengin şekilde ele alınmış, ilgili konularda ders içi ya da ders dışı etkinlikleri olarak kullanılmış, ancak programdaki gibi somut örneklerle ve bunların daha etkin nasıl kullanılacağı belirtilmemiştir. Öğretmenlerin birçoğu öğretimde birden fazla yöntem ve teknik kullandıklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte bazı öğretmenler ders saati süresinin yetersiz oluşu ve konuların fazla oluşu gerekçesiyle düz anlatım yöntemine yöneldiklerini ve öğretimde genellikle bu yöntemi kullandıklarını dile getirmişlerdir.

Yeni öğretim programında, diğer derslerin yeni öğretim programları ile ortak olarak yazılan değerlendirme sürecinde süreç ve sonuç odaklı yöntemlerin birlikte kullanımı ile çeşitlilik teşvik edilmektedir. Bu olgular ders kitaplarında farklı miktarlarda dikkate alınmaktadır. Ayrıca öğretmenler programın değerlendirme yaklaşımında çeşitli değerlendirme yöntemlerinin bir arada kullanıldığını belirtmiştir. Ancak öğretim programında bu konuda yöntem önerisi kadar somut örneklerinin sunulması gerektiği de ifade edilmektedir.

Araştırmada, sorulara verilen cevaplar kadar verilmeyen cevaplar da bilgi sağlayıcı olmuştur. Bu bağlamda açık uçlu sorular kullanılarak uygulanan ankette öğretmenlerin program unsurlarından “içerik” ile ilgili sorulara çoğunlukla daha ayrıntılı ve net cevaplar verdikleri, bir diğer unsur olan “hedefler”de daha çok kısa ve yüzeysel cevap verdikleri veya cevap vermedikleri görülmüştür. “Öğrenme-öğretme” süreci boyutunda da öğretim için önemli bazı durumlardan bahsedilmemiştir. Bir diğer deyişle öğretmenler dersin genel amaçlarında taksonomi alanlarını dikkate alma, amaçların kazanımları kapsama durumu, amaçların içeriğe, metotlara ve değerlendirme yöntemlerine etkisi, kazanım özelinde taksonomi alanı-düzey

durumu, programın uygulanmasında bazı yöntem ve tekniklerin dersin başında, ortasında ya da sonunda hangi amaçla kullanılabileceği, pekiştirme, ipucu kullanımı, bahsedilen yöntemlerin amaçlar, öğrenci düzeyi, zamanlama, maliyet için uygunluğu gibi durumlara değinmemişlerdir. Bu sonucun öğretmenlerin pedagojik alan bilgilerinin bir boyutu olan “öğretim programı” bilgisi ile ilgili durumlarına işaret ettiği söylenebilir.

Eğitimde belirlenen hedeflere ulaşmak için hazırlanan öğretim programları zamanın ihtiyaçlarına göre düzenlenebilmekle birlikte, tamamen yeniden yazılabilmektedir. İnkılap tarihi programlarında amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme unsurları bakımından ve ders kitaplarının yazımında geçmişten günümüze kadar önemli değişiklikler ve yenilikler yapılmıştır. Bu doğrultuda 1981 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı öncesine kadar liselerde “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi” adı ile okutulan ders, 1981 yılında “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi”, 1982 yılında ise “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” adını almıştır. 1981 programı öncesi yazılan ders kitaplarında konular I. Dünya Savaşı’nın Sonuçları ve Mondros Mütarekesi ile başlatılmış, ancak dersin bitiş sınırları müfredatların veya kitapların hazırlandığı tarihe yakın tarihli bazı konuların eklenmesi suretiyle genişletilmiştir. İçerik, 1940’larda, II. Cihan Harbinde Türkiye, 1950’lerde Demokrat Partinin İktidara Gelmesi, Türkiye’nin Kore Savaşına Girişi, Bağdat Paketi gibi konular, 1960’larda 27 Mayıs İnkılabı konuları, 1970’lerde Adalet Partisi’nin İktidara Gelmesi ve Fahri Korutürk’ün 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Seçilmesi gibi konular üzerinden çok yakın döneme kadar getirilmiştir. 1980’lere gelindiğinde dersin adı ve sınırları yeniden belirlenmiş ve ders, öğretimin tüm kademelerinde zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır. 1981 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, II. Meşrutiyet döneminden başlatılmış, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Cepheleri ile ilgili konular bir bölüm halinde içeriğe eklenmiştir. Ayrıca içerik, Atatürk’ün Ölümü ve İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi konuları ile sınırlandırılmış, Atatürkçülük vurgusu ön plana çıkartılarak Atatürk ve Atatürk ilkeleri ve inkılapları konularına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu durum Atatürk ve Atatürkçü düşünce yapısından faydalanılan ihtilal sonrasındaki yeni bir anlayışın inkılap tarihi derslerine yansımaları olarak değerlendirilebilir. 2010 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ilk kez kazanımlara yer vermesi ve genel amaçların öğrenciye dönük yazılması ile 1981 programından farklı, içerik yönünden ise benzerdir. 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ise yakın tarih ve çok yakın tarih konularının içeriğe eklenmesi nedeni ile 1981 ve 2010 programlarından farklı, 1980 ihtilali öncesi yazılan ders kitaplarındaki gibi konuları çok yakın

döneme kadar getirme anlayışı bakımından benzerdir. Bununla birlikte ihtilal öncesi yazılan ders kitaplarında dersin bitiş sınırları, Türkiye'nin dış politikasındaki gelişmeler ile siyasi alandaki bazı olay ve olgular üzerinden genişletilirken, 2018 programında içerik Türkiye'deki siyasi, askeri, ekonomik, kültürel, bilimsel alanlar ve dünyadaki gelişmeler ile ilgili konuların dâhil edilmesi şeklinde geniş bir çerçevede çok yakın tarihe kadar getirilmiştir. Ancak yakın dönem tarihini güncel döneme kadar getirmek devam eden ve nasıl sonuçlanacağı bilinmeyen olaylar açısından tarih metodolojisine uygun olmadığı gibi, bu konuların öğretim programında ve ders kitaplarında Atatürk ilkeleri ve inkılapları ile ilişkilendirilemediği söylenebilir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yazılan ders kitaplarında yeni rejimi benimsetmek adına eski düzeni temsil edenlere yönelik sert bir üslubun kullanıldığı, 1980 ihtilali sonrası yazılan ders kitaplarında da rejimi koruma kaygısıyla hareket edilerek Atatürk'e yönelik övgü ve yüceltme dilinin sıkça kullanıldığı görülürken, 2010 ve 2018 programlarına göre yazılan ders kitapları ise eski düzeni temsil edenlere yönelik yergi dilinin bırakılması, Atatürk'e yönelik övgü ve yüceltme dilinin sadeleşmesi ve farklı uluslara yönelik kullanılan ifadelerin ve deyimlerin yumuşaması açılarından benzer bir söyleme sahip olduğu söylenebilir. İçeriğin güncel konulara kadar getirilmesi, çok yakın döneme ve yakın döneme ait tarihi bir olayın gerçekleşmesinde veya seyirinde rolü bulunan dönem siyasetçisinin veya siyasi karakterlerin içeriğe nasıl yansıtılabileceği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda 2018 programına göre yazılan iki ders kitabında Kıbrıs Barış Harekâtı konusunda, bu tarihi olayın gerçekleşmesinde doğrudan etkisi bulunan dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'e yer verilmediği ve iktidar muhalefet ilişkileri konularında tarihsel gerçekleri aktarabilme potansiyelinden uzak kalındığı söylenebilir. Hem programlarda kazanımlarla belirlenen içeriğin hem de ders kitaplarında bu içeriğin sunumundaki üslubun değişimi öğretimde dönemsel olarak iktidar ve tarih ilişkisi çerçevesinde düşünülebilir. 2018 öğretim programı içeriğine yeni eklenen konular, içerikten çıkarılan konular, programlar arası konulara olan vurgulardaki farklılıklar ile 2010 ve 2018 programına göre yazılan ders kitaplarında bazı konulardaki söylem değişiklikleri, dönem iktidarının tarihe bakışı ve siyasal tutumunun tarih yazıcılığına ve öğretimine yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda iktidar ve tarih ilişkisi, geçmişten günümüze inkılap tarihi dersi programlarındaki değişikliklerle birlikte, 2018 öğretim programında içerikte ele alınan konuların çeşitlenmesi, konu sınırlarının değişmesi ile konu-süre dengesizliği gibi özellikle içerik boyutunda programın tam olarak gerçekleşmesinde sınırlayıcı etmenler arasında olduğu düşünülebilir.

Öğretim programının yapısı, ders kitapları ve öğretmenlerin uygulamada yaşadıkları tüm bu sınırlılıklar yeni öğretim programının tam olarak gerçekleştirilmesini olumsuz etkilemekte ve bu kapsamda şu önerilerde bulunmaktadır:

Öğretim programı öğrencinin bilgiyi üst düzey becerilerle kendisinin yapılandırmasını anlayışını benimserken, kazanım düzeylerinin çoğunlukla alt düzeyde kalmasına yönelik olarak ortaöğretim 12. sınıf düzeyindeki Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğrenciler için daha üst düzey kazanımlar belirlenebilir. Böylece öğrencilerin daha iyi analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmelerine olanak sağlanabilir. 2018 yılında öğretim programlarının yenilenmesinde önemli etkenlerden biri olan 21. yüzyıl becerileri doğrultusunda çağın gerektirdiği donanımlı bireyler yetiştirmek, öğrencilerin bilgiyi hazır almak yerine bilgiyi kendisinin yapılandırması hedefleri ile de uyumluluk sağlanacaktır.

İçeriğin sınırlarının belirlenmesinde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi gibi ayrımlara dikkat edilebilir. Dersin adı, felsefesi ve genel amaçları doğrultusunda dersin sınırları belirlenebilir. Sürecin devamlılığı göz önüne alındığında her yeni dönemdeki olayların Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programına ve ders kitaplarına eklenmesi dersin temelini oluşturan Atatürk, Millî Mücadele Dönemi, Atatürk ilkeleri ve inkılapları konularının azalmasına, diğer taraftan konu çeşitliliği ve konu yoğunluğuna neden olabilir. Bu nedenle çok yakın tarih konuları Atatürk ilke ve inkılapları ile ilişkilendirilerek tematik olarak ele alınabilir ve öğretim programındaki bazı kazanımlar, temelinde bulunan tarihi olaylarla bu ilişkinin kurulmasını sağlayacak şekilde düzenlenebilir. Böylece tarihi konuların günümüz sorunlarına ışık tutması sağlanabilir. Dersi veren öğretmenler de tarihi konuların günümüz sorunlarına nasıl ışık tutabileceğine yönelik sınıf içinde tartışma ortamı yaratma imkânı bulabilirler. Bununla birlikte, Fransız İhtilalinin milliyetçilik ilkesi temelinde getirdiği ulus devlet anlayışı, dünyada bilim ve teknolojide kaydedilen gelişmeler ile Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki modernleşme hareketleri, modern Türkiye'nin doğuşuna giden süreçte önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda 19. ve 20. yüzyılda dünyada yaşanan gelişmeler ve değişimler ile Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki modernleşme süreci, Cumhuriyet tarihi konularına altyapı sağlaması bakımından ders kapsamına alınabilir. Atatürk döneminde çok partili siyasi yaşama geçilmesi için gösterilen çabaların sonucu olarak “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş”, demokratik süreci sürekli sekteye uğratan “Askeri Müdahaleler” ve Atatürk dönemi dış politikasının devamı olarak barışçılık ilkesi temelinde “Türkiye’nin Komşu Devletler ile İlişkileri” konularına yakın tarihi aydınlatması adına programlarda yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca

öğretim programı amaçlarında Atatürk ilkeleri ve inkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğü ve Cumhuriyet rejiminin dinamik temeli olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda günümüzdeki terör örgütleri (PKK/PYD, DEAŞ, FETÖ) konularının öğretim programlarında yer almasının, öğrencilerin tehditlere karşı duyarlı olmalarını sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin jeopolitik önemi de göz önünde bulundurularak, vatandaşlık eğitiminin bir parçası ve derse yüklenen doğal işlevin bir tezahürü olarak bu konulara "Türkiye'ye Yönelik İç ve Dış Tehditler" başlığı altında ayrı bir kazanımla, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarının anlam ve önemi belirtilerek yer verilebilir.

AİK'in programdan çıkarılması göz önüne alınarak, dersin temel konuları bazı yeni kazanımlarla desteklenebilir ve ders kitabı yazarlarına dersin mihver konularını daha geniş bir bakış açısıyla derinlemesine sunmalarına imkân verilerek öğrenciler için daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilir. Ayrıca konu-süre dengesinin sağlanması öğretmenlerin öğrenme-sürecinde sıklıkla kullandığı geleneksel düz anlatım yöntemi yerine alternatif yöntemleri, değerlendirmede ise sonuç odaklı klasik yazılı sınav ve test kullanılması yerine süreç odaklı performansa dayalı değerlendirme kullanmalarını teşvik edebilir.

Ders kitaplarında yardımcı öğelerin daha etkin kullanımı doğrultusunda eski-yeni kıyaslamasına imkân veren görsellere, Osmanlı Devleti'nin son döneminden Cumhuriyete kadar değişen sınırları dönemsel olarak gösteren haritalara ve istatistiki bilgi veren tablolara daha sık yer verilebilir. Haritalarda teknik unsurlarının tümünün kullanımına dikkat edilebilir.

Öğretim programında belirtilen, Covid 19 pandemisi ile önemi daha çok anlaşılan teknolojinin, inkılap tarihi öğretiminde öğretmenler tarafından daha aktif kullanılması ve teknoloji yardımı ile müzelere, savaş meydanlarına, Atatürk evleri, Anıtkabir vb. yerlere sanal geziler düzenlenebilmesi teşvik edilebilir. Öğretmenlere hizmet içi kurslarla alt yapı kazandırılması ile öğretmenlerin derslerde öğrencilerle etkileşimli şekilde teknoloji destekli öğretim yöntemlerini kullanımı, öğrencilerin de dijital yetkinlik kazanmalarını geliştirebilir. Sanal ziyaretlerle olayların yaşandığı yerlere yapılan geziler, öğrencilerin dersin genel amaçlarında hedeflenen millî ve manevi değerleri daha derinden hissetmelerine, öğrenmede bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanların etkileşiminin artırılması ile öğrencilerin tarihte üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesinde önemli rol oynayabilir.

Ders kitaplarında tarihi olayların günümüz sorunları veya gelişmeleri ile ilişkilendirilmesi okuma parçaları, haritalar ve tablolar üzerinden de yapılabilir. Örneğin Atatürk Dönemi Sağlık Alanındaki Gelişmeler konusunda Hıfzıssıhha Enstitüsü özelinde aşı çalışmaları bir okuma parçası olarak verilerek günümüzdeki Covid 19 pandemisi ile ilişkilendirilebilir. Atatürk Dönemi Ekonomi Alanındaki Gelişmeler konusunda, Türkiye'nin ekonomik büyüme rakamları Atatürk Döneminden günümüze kadar bir tablo halinde dönemsel olarak verilebilir ve günümüzle ilişkilendirilmesi yapılabilir. Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Kıta Sahanelığı konularında kıta sahanlığımızı gösteren Mavi Vatan haritasına yer verilerek sınıflarda günümüz sorunlarının tartışılması sağlanabilir. Ders kitaplarında kullanılan haritaların, grafiklerin, tabloların artırılması sayfalar dolusu yazılacak metinlerden daha anlamlı ve daha etkili olabilir.

Geçmişten günümüze hem önceki ve yeni öğretim programlarında hem de programa göre yazılan ders kitaplarında karşımıza çıkan tarihi kavramların yazımındaki farklılaşmaların bundan sonra hazırlanacak programlarda ve yazılacak ders kitaplarında giderilmesi önerilir. Böylece tarihi kavramların öğretimde uygun şekilde kullanımına özen gösterilerek, öğrencilerde meydana gelebilecek muhtemel yanlışların da önüne geçilebilir.

KAYNAKÇA

a. Kitaplar

- AKBABA, Bülent, “Tarih Öğretiminde Görsel kaynaklardan Yararlanma”, Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 217-230.
- AKDİN, İdris, ÇAKMAK, Muhittin, GENÇ, Mustafa, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Lise 3 Ders Kitabı**, MEB, İstanbul 2008.
- AKSOY, Yaşar, **Ege Kültürü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1999.
- ARMAOĞLU, Fahir H., **Siyasi Tarih 1789-1960**, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.
- ARIĞ, Ayten Sezer, **Atatürk Türkiye’inde Kılık Kıyafette Çağdaşlaşma**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.
- _____, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- ATAY, Falih Rıfki, **Atatürk’ün Bana Anlattıkları**, Cumhuriyet Yay., İstanbul 1998.
- BALCILAR, Ersun, KILIÇ, Murat, KURT, Yunus, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük**, Top Yayıncılık, İzmir 2016.
- BAYKARA, Tuncer, **Türk Devrim Tarihi**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1981.
- BLOOM, Benjamin S., **Taxonomy of Educational Objectives**, McKay Company, New York 1956.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan E., KARADENİZ, Şirin, DEMİREL, Funda, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi, Ankara 2014.
- CİCİOĞLU, Hasan, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1985.
- COŞKUN, Alev, **Samsun’dan Önce Bilinmeyen 6 Ay**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2009.
- ÇEVİK Akif, KOÇ Gül, ŞERBETÇİ Koray, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12**, MEB, Ankara 2020.
- DAVIES, Ivor K., “Competency Based Learning: Management, Technology, and Design”, D. E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 152-156.
- DEMİREL, Özcan, **Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem Akademi, Ankara 2012.
- DEMİRTAŞ, Bahattin, **Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı 12**, Adım Adım Matbaa Yayıncılık, Ankara 2020.
- DOĞAN, Hıfzı, **Analiz ve Program Hazırlama**, Sim Basım ve Ciltevi, Ankara 1982.

- DOLL, Ronald C., “The Multiple Forces Affecting Curriculum Change”, D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 323-326.
- DÖNMEZ, Cengiz, YAZICI, Kubilay, T.C. **İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2008.
- EBEL, Robert L., “Behavioral Objectives: A Close Look”, D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 157-161.
- ERDOĞAN, Muhammed Edip, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 12. Sınıf Ders Kitabı**, Semih Ofset Matbaacılık Sek Yayıncılık, Ankara 2021.
- ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları (No: 35), Ankara 1982.
- ERSANLI, Büşra, **İktidar ve Tarih, Türkiye’de “Resmi Tarih” Tezinin Oluşumu 1929-1937**, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.
- FRAENKEL, Jack, WALLEN, Norman, **How to Design & Evaluate Research in Education**, McGraw-Hill, Boston 2000.
- GALL, Meredith D., GALL, Joyce P., BORG, Walter R., **Educational Research: An Introduction**. Pearson, Boston 2007.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, **Türk İstiklâl Harbi (VII. Cilt)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1975.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 1**, Güney Yayıncılık, İstanbul 1992.
- GRONLUND, Norman E., **Stating Behavioral Objectives for Classroom Instruction**, The Macmillan Company, New York 1970.
- GRONLUND, Norman E., BROOKHART, Susan M., **Gronlund’s Writing Instructional Objectives**, Pearson/ Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River 2009.
- GÜLER, Ali, **Atatürk’ün Soyu Kızıloğuzlar ve Konyarlar**, Berikan Yayınevi, Ankara 2020.
- HEINICH, Robert, MOLEND, Michael, RUSSELL, James D., SMALDINO, Sharon E., **Instructional Media and Technologies for Learning**, Pearson College Div., Upper Saddle River 2001.
- HENSON, Kenneth T., **Curriculum Planning**, McGraw-Hill, Boston 2001.
- Ankara Hukuk Fakültesi, **40. Yıl Armağanı**, Ajans - Türk Matbaası, Ankara 1966.
- İNAN, Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

- İŞMAN, AYTEKİN, **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Pegem Akademi, Ankara 2015.
- KALECİKLİ, KENAN, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1**, Gendaş, İstanbul 1994.
- KARA, KEMAL, **Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1**, Önde Yayıncılık, İstanbul 1999.
- _____, **Lise Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük**, Önde Yayıncılık, İstanbul 2007.
- KARABAĞ, GÜLİN, “Çağdaş Ülkelerde Tarih Ders Kitapları: Uluslararası Bir Bakış”, Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 185-192.
- _____, “Tarih Eğitimi ve Ders Kitabı Kullanımı”, İsmail H. Demircioğlu, İbrahim Turan (Ed.), **Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Pegem, Ankara 2019, s. 65-100.
- KARACAOĞLU, ÖMER C., **Eğitimde Program Geliştirme**, Nobel, Ankara 2020.
- KARAL, ENVER ZİYA, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)**, Maarif Matbaası, İstanbul 1944.
- _____, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1944)**, Maarif Matbaası, İstanbul 1945.
- _____, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1953)**, Maarif Basımevi, İstanbul 1959.
- _____, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1960)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967.
- _____, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978.
- KAZU, HİLAL, “Eğitimde Amaç ve Yazımı”, Mehmet Gürol (Editör), **Öğretimde Planlama-Uygulama- Değerlendirme**, Üniversite Kitabevi, Elazığ 2004, s. 37-54.
- KAZU, İBRAHİM YAŞAR, “İçeriğin Belirlenmesi”, Mehmet Gürol (Editör), **Öğretimde Planlama-Uygulama- Değerlendirme**, Üniversite Kitabevi, Elazığ 2004, s. 55-66.
- KÖSTÜKLÜ, NURİ, **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi**, Günay Ofset, Konya 2003.
- KÜSMEZ, ABDULLAH CÜNEYT, **Türk Ordusu’nda Temel Harekât ve Türk İstiklâl Harbi’nde Uygulamalar (1908-1923)**, Berikan Yayınevi, Ankara 2020.
- MARDİN, ŞERİF, **İdeoloji**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- MARSHALL, CATHERINE, ROSSMAN, GRETCHEN B., **Designing Qualitative Research**, Sage Publications, Thousand Oaks 1999.

- MEB Komisyon, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük**, Saray Matbaacılık, Ankara 2013.
- _____, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük**, Ada Matbaacılık, Ankara 2014.
- MERAY, Seha L., OLCAY, Osman (Çev.), **Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976.
- MEYDAN, Sinan, **Akl-ı Kemal (3. Cilt)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014.
- MUMCU, Ahmet, **Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nden Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne (1925-1975)**, Sevinç Matbaası, Ankara 1977.
- MUMCU, Ahmet, SU, Mükerrerem K., **T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 2003.
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, **Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları (1. Cilt)**, Kaştaş A.Ş. Yay., İstanbul 1988.
- ORLOSKY, Donald E., SMITH, B. Othanel, **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978.
- ORNSTEIN, Allan C., HUNKINS, Francis P., **Curriculum Foundations, Principles, and Issues**, Allyn and Bacon, Boston 1998.
- ORTAYLI, İlber, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedid Neşriyat, Ankara 2007.
- _____, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, Kronik Kitap, İstanbul 2018.
- ÖZBARAN, Salih, **Tarih ve Öğretimi**, Özyurt Matbaacılık, İstanbul 1992.
- ÖZTÜRK, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.
- ÖZTÜRK, Mustafa, "Tarih Öğretiminde Harita Bilgisi ve Kullanımı", Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 231- 241.
- PALAZOĞLU, Ahmet Bekir, BİRCAN, Osman, **Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 1 Ders Kitabı**, Bem Koza, Ankara 1997.
- SAFRAN, Mustafa, **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014.
- SARI, İbrahim, "Tarih Öğretimi ve Sözlü Tarih", Mustafa Safran (Ed.), **Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri için Özel Öğretim Yöntemleri**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2014, s. 251-255.
- SARIHAN, Zeki, **1921 Maarif Kongresi**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2019.
- SAYLOR, J. Galen, ALEXANDER, William M., LEWIS, Arthur J., **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning**, Holt, Rinehart and Winston, New York 1981.

- SERDARLAR, Neriman, ÇETİNKANAT, Fahriye, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1964)**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1967.
- _____, ÇETİNKANAT, Fahriye, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1966)**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1979.
- SEZEN, Tahir, **Osmanlı Yer Adları**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.
- SEVER, Ramazan, **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2017.
- SOWELL, Evelyn J., **Curriculum: An Integrative Introduction**, Pearson/Merrill/Prentice Hall, Upper Saddle River 2005.
- SÖNMEZ, Veysel, **Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2001.
- SU, Kâmil, DURU, Kâzım Nami, **Orta Okul İçin Tarih III**, Maarif Matbaası, Ankara 1944.
- SU, Mükerrer Kâmil, SU, Kâmil, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Kanaat Yayınları, İstanbul 1966.
- _____, SU, Kâmil, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Kanaat Yayınları, İstanbul 1975.
- SU, Mükerrer K., MUMCU, Ahmet, **Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1981.
- _____, MUMCU, Ahmet, **Lise ve Dengi Okullar için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986.
- _____, MUMCU, Ahmet, **Liseler için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, S.H.Ç.E.K. Basımevi, Ankara 1999.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1950)**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1951.
- _____, **Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul 1958.
- _____, **Liseler İçin: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Rafet Zaimler Kitabevi, İstanbul 1969.
- _____, **Liseler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Rafet Zaimler Kitabevi, İstanbul 1973.
- TANÖR, Bülent, TOPRAK, Zafer, BERKTAY, Halil, **“İnkılâp Tarihi” Dersleri Nasıl Okutulmalı?** Sarmal Yayınevi, İstanbul 1997.

- TERTEMİZ, Neşe, ERCAN, Leyla, KAYABAŞI, Yücel, “Ders Kitabı ve Eğitimdeki Yeri”, Leyla Küçükahmet (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. 34-66.
- TOGAN, A. Zeki Velidi, **Tarihte Usul**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (No: 449), İstanbul 1969.
- TUNAYA, Tarık Z., **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, Siyaset İlimi Serisi 8, Yedigün Matbaası, İstanbul 1960.
- TYLER, Ralph. W., “The Knowledge Explosion: Implications for Secondary Education”, D.E. Orlosky & B. O. Smith (Editörler), **Curriculum Development: Issues and Insights**, Rand McNally College Publishing Company, Chicago 1978, s. 41-45.
- ÜNDER, Hasan, **Skolastik Eğitim ve Türkiye’de Skolastik Tarz Salih Zeki, Yusuf Akçura, Muallim A. Cevdet**, Epos Yayınları, Ankara 2002.
- ÜRKÜT, Mahmut, **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük**, Ata Matbaacılık, Ankara 2017.
- YALÇIN, Emruhan, **Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2008.
- YAZGAN, Fahriye, SERDARLAR, Neriman, **Yeni Lise Kitapları Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1955)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1959.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- YILMAZ, Mustafa, **Millî Mücadelede Yeşil Ordu**, Sevinç Matbaası, Ankara 1987.
- YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye’de Orta Öğretim**, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1994.

b. Makaleler ve Bildiriler

- ACUN, Fatma, “Yakın Dönem Tarihinin Ortaöğretimde Öğretimi: Problem ve Öneriler”, **Turkish History Education Journal**, 2012, C. 1, S. 1, s. 32-55.
- AKBABA, Bülent, “Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2005, C. 6, S. 1, s. 185-197.
- _____, “İnkılap Tarihi Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2005, C. 3, S. 1, s. 65-78.
- _____, Bülent, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği)”, **Akademik Bakış**, 2008, C. 1, S. 2, s. 177-197.

- AKBABA, Bülent, DEMİRTAŞ, Bahattin, BİRBUDAK, Togay Seçkin, KILCAN, Bahadır, “Tarih Öğretmeni Adaylarının Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretimine Yönelik Görüşleri”, **Journal of World of Turks**, 2014, C.6, S. 2, s. 207-226.
- AKENGİN, Hamza, “Tarih Öğretiminde Kullanılan Haritalar Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish History Education Journal**, 2015, C. 4, S. 1, s. 122-155.
- AKSOY, Gökhan, TAŞKIN, Gökhan, “Öğretim Programlarının Değişmesini Etkileyen Faktörlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Dersi Müfredatlarını Etkileme Boyutu”, **Millî Eğitim**, 2019, C.48, S.224, s. 75-99.
- AKSOY, İlhan, “Yüksek Öğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi Öğretimi”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 63-71.
- AKTAŞ, Özgür, “Ortaöğretim Tarih Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2020, S. 64, s. 69-80.
- AKTEKİN, Semih, CEYLAN, Derya, “9. Sınıf Yeni Tarih Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşleri”, **Millî Eğitim**, 2012, S. 194, s. 253-268.
- ALTUN, Adnan, KAYMAKÇI, Selahattin, “Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri”, **Turkish History Education Journal**, 2016, C. 5, S. 1, s. 157-192.
- ASLAN, Erdal, “Devrim Tarihi Ders Kitapları”, Salih Özbaran (Ed.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları, 1994 Buca Sempozyumu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 295-310.
- _____, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Ders Kitapları”, **Eğitim ve Bilim**, 2010, C. 35, S. 158, s. 215-231.
- _____, “Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi- I: “Türk Tarih Tezi” Öncesi Dönem (1923-1931)”, **Eğitim ve Bilim**, 2012, C. 37, S. 164, s. 331-346.
- _____, “İmparatorluktan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Ortaöğretim Tarih Programlarında Değişim I: Ortamektep”, **Turkish Studies**, 2012, C. 7, S. 2, s. 99-128.
- ATA, Bahri “Tarih Pedagojisine Uygun Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Nasıl Olmalıdır?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 73-85.
- ARSLAN, Ali, “İnkılâp Tarihi ve Tarih Derslerinde Başarı Nasıl Sağlanabilir?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 65-71.

- BAL, Mehmet Suat, “Türkiye’de Tarih Öğretiminin Sorunları ve Çözüm Yolları Konusunda Öğretmen Adayı ve Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, C. 8, S. 15, s. 371 – 387.
- BEYOĞLU, Süleyman, “Millî Mücadele ve Özbekler Tekkesi”, Zekeriya Kurşun, Ahmet Emre Bilgili, Kemal Kahraman, Celil Güngör (Ed.), **Üsküdar Sempozyumu I**, Bildiriler (Cilt 1), Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2004.
- ÇAKIR, Uğur, “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı Görsellerinin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi”, **İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 2016, C. 1, S. 1, s. 6-18.
- ÇAKMAK, Zafer, KAÇAR, Turan “8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2020, C. 21, S. 2, s. 455 – 474.
- ÇAPA, Mesut, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 2002, S. 29-30, s. 39-55.
- ÇELİK, Hülya, “Tarih Ders Kitabı Araştırmalarına Kısa Bir Bakış”, **Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2020, C. 5, S. 2, s. 565-586.
- ÇENÇEN, Namık, AKÇA BERK, Neval, “Ortaöğretim T. C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde “Şiir Kullanımına” İlişkin Öğretmen Görüşleri”, **Türk Tarih Eğitimi Dergisi**, 2014, C. 3, S. 1, s. 1-23.
- DEMİREL, Özcan, “Türkiye’de Program Geliştirme Uygulamaları”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1992, S. 7, s. 27-43.
- DEMİR, İsmail, “Montrö Sözleşmesi’ne Göre Alınan Geçiş Ücretleri (Resim ve Harçlar)”, **VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul 2017, s. 61-70.
- DEMİRCİOĞLU, Ebru, “Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabında Yer Alan Görseller Hakkında Öğretmen Görüşleri: Trabzon Örneği”, **Turkish Studies**, 2013, C. 8, S. 7, s. 95-107.
- DOĞANER, Yasemin, “Yükseköğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar – Hacettepe Üniversitesi Örneği”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2005, C. XXI, S. 62, s. 589-611.
- EMİROĞLU, Gülmisal, “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Problemler ve Çözüme Yönelik Tavsiyeler”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 155-161.

- ERDEM, Eda, DEMİREL, Özcan, “Program Geliştirmede Yapılandırıcılık Yaklaşımı”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2002, S. 23, s. 81-87.
- ERDAŞ, Sadık, “Atatürk’ten Günümüze ‘Türk İnkılâp Tarihi’ Derslerine Genel Bir Bakış”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 9-21.
- ERKAN, Serdar, “Osmanlı Döneminde Tarih Öğreniminin Tarihçesi”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, 2017, C. 6, S. 17, s. 395-424.
- GİNESAR, Özkan, GÜVEN, Cemal, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabıyla İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 2018, C. 9, S. 16, s. 1017-1041.
- İNCE, Fuat, EVCİL, Fatma Yağmur, “Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye’nin Salgın Tedbirleri: Kolera Örneği (1924-1973)”, **SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi**, 2020, C. 27, S. 3, 393-401.
- KAYMAKÇI, Selahattin, ER, Harun, “Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi Üzerine Yapılan Tezlerin Analizi”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2009, C. 5, S. 9, s. 165-180.
- KARAKUŞ, Samet, “Tarih Öğretmenlerinin Alternatif Ölçme-Değerlendirme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri”, **Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi (MREFD)**, 2020, C. 2, S. 2, s. 80-96.
- KAYA, Ramazan, GÜVEN, Aydın, AKKUŞ, Zekerya, GÜNAL, Hasan, “Tarih Öğretmenlerinin Yeni Tarih Öğretim Programlarındaki Ölçme-Değerlendirme Etkinliklerinin Uygulama Süreci Hakkındaki Görüşleri (Erzurum Örneği)”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, S. 2, s. 117-137.
- KILINÇKAYA, M. Derviş, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Derslerinin Daha Etkin Verilebilmesi Amacıyla Yapılması Gerekenlere İlişkin Düşünceler”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 59-63.
- _____, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Derslerinde Öğrencilerin Sınav Kaygıları ile Başarıları Arasındaki İlişki”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, C. 28, S. 1, s. 235-243.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, “İlk ve Orta Öğretimde Atatürk İlke ve İnkılâpları ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Nasıl Öğretilmeli? Bazı Tespit ve Öneriler”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 43-50.

- _____, “Değerlendirme”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006.
- _____, “Tarih Öğretiminde Kavramların Yeri ve Önemi: Problemler ve Öneriler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2019, C. 35, S. 100, s. 309 - 324.
- KÜSMEZ, Abdullah Cüneyt, “Kongreler Sürecinde Kolorduların Durumu ve Millî Mücadelenin Askerî Stratejisinin Belirlenmesinde Kolorduların Etkisi”, **Millî Mücadele'nin 100. Yılı: Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya Geçişi ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 2019, s. 501-542.
- METİN, Barış, ÖZ, Mücahid, “8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Anlatılmasında Sözlü Tarih Metodunun Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2019, C. 4, S. 1, s. 1-20.
- NEMLİOĞLU KOCA, Yasemin, “Dardanelles, Hellespont, Çanakkale: Çanakkale Haritaları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, 2017, C. 15, S. 22, s. 109-134.
- ÖZTAŞ, Sezai, “Ortaöğretim Tarih Derslerinde Tarihî Filmlerin Değer Eğitiminde Kullanımı”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2017, C. 6, S. 5, s. 3076-3099.
- _____, “Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2018, C. 11, s. 27-41.
- ÖZTÜRK, Cemil, “İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 51-57.
- SADIK YILMAZ, Hülya, AVCI, Halil Ersin, “Türkiye’de Tarih Öğretiminde Karşılaşılan Problemler Üzerine Bir Araştırma”, **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2018, S. 12, s. 320-344.
- SARAY, Mehmet, TOSUN, Hüseyin, “Genel Değerlendirme”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.
- SARAY, Şemsa, “İnkılâp Tarihi Dersi Okullarda Nasıl İşlenmeli ve Uygulanmalı?”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut**

- Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 101-108.
- SERTKAYA, Ömer, “İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 263-265.
- SUBAŞI, Turgut, “Tanzimat Döneminde Eğitim Alanında Yeniden Yapılanma: Maarif-i Umumiye Nezareti’nin Kuruluşu”, Aytekin İşman (Ed.), **International Conference on New Horizons in Education** (5-7 Haziran 2011), Bildiriler Kitabı (s. 750-760), Guarda – Portekiz.
- SUNAY, Caner, TAŞGIN, Adnan, “Ortaöğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Eğitsel Eleştiri Modeli Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2020, S. 41, s. 315-334.
- ŞİMŞEK, Ahmet, GÜLER, Mehmet, “Öğretmen ve Öğretmen Adayı Görüşlerine Göre Lise Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2013, C. 6, S. 14, s. 543-575.
- TAMÇELİK, Soyalp, “Osmanlı Dönemi Demiryollarının Tarihî Gelişimi İçerisinde Siyasî ve İktisadî Sosyal Etkileri”, **Erdem Dergisi**, 2020, C. 12, S. 35, 483-535.
- TANGÜLÜ, Zafer, TOSUN, Ayşe, KOCABIYIK, Burcu, “Ortaokul 8. Sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, C. 16, S. 2, s. 233-245.
- TURAN, İbrahim, “Lise Tarih Öğretmenlerinin Öğretim Programı Geliştirme Süreci ve Güncellenen Öğretim Programına Dair Görüşleri”, Ahmet Şimşek, Selahattin Kaymakçı, İbrahim Turan (Ed.), **V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu** (10-12 Mayıs 2018), Tam Metin Bildiriler (s. 603-614), İstanbul.
- ULU-KALIN, Özlem, “Öğretmen Adaylarına Göre Bazı Kriterler Açısından T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı”, **Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, 2020, C. 10, S. 1, s. 143-165.
- UYGUN, Selçuk, “Türkiye’de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış (Gelişim ve Etkileri)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 2003, C. 36, S. 1-2, s. 107-120.

- YAZICI, Kubilay, ÖZDEMİR, Gülsün, “Ders Kitaplarında Tarih Konularının Öğretiminde Kullanılan Haritaların Temel Özelliklerinin İncelenmesi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2016, C. 40, s. 506-520.
- YILDIZ, Özgür, “Türkiye’de Tarih Öğretiminin Sorunları ve Çağdaş Çözüm Önerileri”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2003, S. 15, s. 181-190.
- YILMAZ, Mehmet Serhat, “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının İlköğretimde Öğretimi”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 23-44.
- YILMAZ, Mustafa, “İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde İnkılap Tarihi Dersleri (Amaç, İçerik, Yöntem ve Değerlendirme Boyutu)”, Mehmet Saray, Hüseyin Tosun (Ed.), **İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 25-42.
- _____, “Açış Konuşmaları”, Yasemin Doğaner (Ed.), **Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006, s. 3-6.

c. Tezler

- AKSOY, İlhan, **Yüksek Öğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.
- ASLAN, Erdal, **Çağdaş Tarih Öğretiminin Yeri ve Sorunları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998.
- BANGİR ALPAN, Gülgün, **Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.
- BİGAT, Büşra, **Kuruluşu ve İlk Yıllarında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2017.
- BULUT, Meryem, **Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı (1928-2017)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.
- KOÇAK, İsmail, **Liselerde Cumhuriyet Tarihi Ders Kitapları 1935-1990**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000.

- METİN, Celal, **Türk Tarih Tezi ve Tarih Ders Kitaplarında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1923-1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998.
- SEVER, Akın, **2010 Yılında Yürürlüğe Giren Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ve Öğretmen Görüşleri (Samsun Örneği)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2017.
- YELBAŞ, Semiha, **11. Sınıf T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi ile İlgili Öğrencilerin Kavram Yanılgıları ve Bu Yanılgıların Nedenleri**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- YILMAZ, Mehmet Serhat, **İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı İçeriğinin Değerlendirilmesi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.

d. Raporlar, Toplantılar ve Diğer Kaynaklar

- ARREOLA, Raoul A., **Writing Learning Objectives**,
http://www.icoph.org/dynamic/attachments/resources/learning_objectives_tennessee.pdf,
 1998, s.1-6, (E.T. 02.08.2021).
- Eğitim Bilişim Ağı (EBA), <https://www.eba.gov.tr/>.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği,
http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_01/12113913_yonetmelikderskitaplari.pdf,
 2012, s.1-13, (E.T. 23.04.2021).
- Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Standardları, **Tebliğ: TS10220/Nisan 1992**, Resmî Gazete:
 14/06/1993, S. 21607, s. 4-25.
- NOVAK J. D., CANAS, A. J, **The Theory Underlying Concept Maps and How to Construct Them**,
<http://cmap.ihmc.us/Publications/ResearchPapers/TheoryUnderlyingConceptMaps.pdf>,
 2008), s. 1-36, (E.T. 03.01.2022).
- Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve 10. Sınıf Seçmeli Tarih Dersi Öğretim Programı, 2011, s. 1-69.
- Ortaöğretim Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı,
<https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=337>, 2018, s. 1-37, (E.T. 04.08.2021).
- Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, 2010 (2012 yılında 36 sayılı kararla yapılan değişiklik sonrası), s. 1-66.

- Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı,
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=346>, 2018, s.1-30, (E.T. 28.08.2019).
- ORTAYLI, İlber, **Dikkat... Lozan'ın Gizli Maddelerinden Önce Konuşmamız Gerekenler Var...** <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/dikkat-lozanin-gizli-maddelerinden-once-konusmamiz-gerekenler-var-42062688>, Hürriyet Gazetesi 15.05.2022, (E.T. 17.05.2022).
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine**, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf, Ankara 2017, s. 1-28, (E.T. 29.12.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi (TBMM), **Kuruluş Safhasında Belgelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi Belgeler-Fotoğraflar**, BOA, BEO, 4574 / 342984 – 3 (6 Mayıs 1919), TBMM Basımevi, Ankara 2021, s. 6-9.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, **I. Türk Tarih Kongresi**, <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>, Ankara 02-11 Temmuz 1932, s. 599-601, (E.T. 01.02.2022).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Ders Kitapları Teknik Şartnamesi**, https://dhgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_05/12110841_1-TEKNIK_YARTNAME.pdf, 2020, s. 1-2, (E.T. 23.04.2021).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Öğretim Programlarını Değerlendirme Raporu**, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/24113242_ogretimprogramlari_dr.pdf, 2020, s. 1- 360, (E.T. 29.12.2020).
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 76**, Karar Tarihi: 27/04/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2087, s. 205-210.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 126**, Karar Tarihi: 15/07/1981, Tebliğler Dergisi, C. 44, S. 2092, s. 283.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 32**, Karar Tarihi: 20/02/1982.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 126**, Karar Tarihi: 24/09/1982.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 305**, Karar Tarihi: 25/09/1992, Tebliğler Dergisi, C. 55, S. 2369, s. 785-787.

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 64**, Karar Tarihi: 27/04/1998, Tebliğler Dergisi, C. 61, S. 2488, s. 587-615.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 228**, Karar Tarihi: 10/12/2010, Tebliğler Dergisi, C. 73, S. 2639-EK, s. 1822.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 36**, Karar Tarihi: 11/05/2012, Tebliğler Dergisi, C. 75, S. 2657, s. 275.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 68**, Karar Tarihi: 17/07/2017, Tebliğler Dergisi, C. 80, S. 2718 EK, s. 1606.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 45**, Karar Tarihi: 19/01/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1794.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 56**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1805- 1824.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 59**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1829- 1830.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, **Karar Sayısı: 60**, Karar Tarihi: 19/02/2018, Tebliğler Dergisi, C. 81, S. 2726, s. 1831- 1835.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, C. 82, S. 2747 EK, s. 478,
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, C. 83, S. 2759 EK, s. 1237.
- T.C. İnkılap Tarihi Dersi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf), <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=355>, 2018, s. 1-14, (E.T. 23.05.2022).
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, **İstiklâl Harbi ile İlgili Telgraflar**, Ankara 1994, s. 608-611.
- T. C. Sağlık Bakanlığı, **Türkiye'de Aşının Tarihçesi**, <https://asi.saglik.gov.tr/genel-bilgiler/33-asinin-tarihcesi>, 2018, (E.T. 26.11.2021).
- Türk Dil Kurumu, **Türk Dil Kurumu Sözlükleri**, 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, **Kanun Numarası: 1353**, Kabul Tarihi: 1/11/1928, Resmî Gazete: 03/11/1928, S. 1030.
- Türk Medeni Kanunu, **Kanun Numarası: 4721**, Kabul Tarihi: 22/11/2001, Resmî Gazete: 08/12/2001, S. 24607.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, **Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisinin V. Dönem 2. Yasama Yılı Açış Konuşmaları**, https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/5d2yy.htm, (E.T. 24.5.2022).
- SULTANSOY, Saleh, **Türkler ve Bilim: Dün, Bugün, Yarın**, <http://ssultansoy.etu.edu.tr/TvB.html>, s. 1-25, (E.T. 28.04.2022).

EK 1. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001478533
Konu : Abdullah KÖRHASAN Hk

4.03.2021

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 15.02.2021 tarihli ve E-89606695-300-00001449651 sayılı yazı.

Enstitünüz Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden **Abdullah KÖRHASAN**'ın **Prof. Dr. Mustafa YILMAZ** danışmanlığında hazırladığı "**Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **23 Şubat 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys> adresinden 23dca255-5630-4285-bc4c-28852bbaf2b9 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 23DCA255-5630-4285-BC4C-28852BBAF2B9

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Memur

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Telefon: .

Keş: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 2. MEB UYGULAMA İZNI

T.C.
ÇANKIRI VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Tarih:
20/05/2021
Sayı:
E-605.01-000C
0001580634

Sayı : E-57270673-605.01-25317482
Konu : Araştırma İzni (Abdullah KÖRHASAN)

20.05.2021

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Abdullah KÖRHASAN, "Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)" başlıklı çalışma gerçekleştirmek istemektedir. Araştırma iconusunda müdürlüğümüze bağlı ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi veren öğretmenlerin görüşlerinin alınmasına ilişkin izin verildiği ile ilgili Makam Oluru yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Muammer ÖZTÜRK
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: 1.Makam Onayı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Abdul Halik Renda Mah. Ankara Cad. 1. km. No:38
Merkez/ÇANKIRI
Telefon No : 0 (376) 213 15 36
E-Posta: argel18@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Ar-Ge Birimi
Unvan : Öğretmen
Faks:3762131016
İnternet Adresi: cankiriarge.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3d1d-cf37-33d4-9319-0ca5 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
ÇANKIRI VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-57270673-605.01-24671902
Konu : Araştırma İzni (Abdullah KÖRHASAN)

27/04/2021

VALİLİK MAKAMINA

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Abdullah KÖRHASAN, "Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)" başlıklı çalışma gerçekleştirmek istemektedir. Araştırma ile ilgili ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi veren öğretmenlerin görüşlerinin alınması konusundaki anket formları müdürlüğümüz araştırma izinleri inceleme komisyonu tarafından incelenmiş ve uygun görülmüştür. Çalışmanın okul idaresinin uygun gördüğü şekilde ders dışı saatlerde uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Muammer ÖZTÜRK
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1.Komisyon Onayı
2.Araştırma Çalışması ve Ekleri

OLUR
Abdullah ASLANER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Abdul Halik Renda Mah. Ankara Cad. 1. km. No:38
Merkez/ÇANKIRI
Telefon No : 0 (376) 213 15 36
E-Posta: arge18@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehs>

Bilgi için: Ar-Ge Birimi

Unvan : Öğretmen

Faks: 3762131018

İnternet Adresi: [cankiri.arge.meh.gov.tr](https://www.cankiri.arge.meh.gov.tr)

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meh.gov.tr> adresinden 13d3-d9d5-3053-8771-e549 kedu ile teyit edilebilir.

EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Gönüllü Katılım Formu

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırma, 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya giren Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programının değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda araştırma verilerinin bir kısmını siz değerli öğretmenlerimizin görüşleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın öğretmenlere odaklanan kısmında, 2018 Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının öğretmenlere yansımaları incelemektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ile ilgili görüşleri ve önerilerini tespit etmek üzere Anket Formunu doldurmanız istenmektedir. Bu Anket Formu, uygulanmakta olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programı ile ilgili görüşlerinizi belirlemek üzere "Genel Konular", "Programın Unsurları" ve "Diğer" olmak üzere 3 Bölümden ve 18 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izni alınan bu araştırma kapsamında geliştirilmiş Anket Formundaki tüm soruları içtenlikle yanıtlamanız beklenmektedir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve elde edilecek bilgiler bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Sorular, kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmayı yarıda bırakabilirsiniz, bu durum hiç bir şekilde sizin için olumsuz durum oluşturmayacaktır.

Çalışma süresince bu çalışmayla ilgili tüm sorularınız cevaplanacaktır. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıdaki iletişim adreslerinden ulaşabilirsiniz.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
E-posta adresi: myilmaz@hacettepe.edu.tr
Telefon: 0312 2992076

İmza:

Doktora Öğrencisi: Abdullah Körhasan
Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
E-posta adresi: abduallahkorhasan@gmail.com

İmza:

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Ad Soyad

Tarih

İmza

----/----/----

Adres, E-posta

Telefon

EK 4. ANKET FORMU

**T. C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETMENİ
ANKET FORMU**

2021

Sayın Ortaöğretim Kurumu (Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi) Öğretmeni;

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırma, 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya giren Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programının değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda araştırma verilerinin bir kısmını siz değerli öğretmenlerimizin görüşleri oluşturmaktadır.

Bu Anket Formu, uygulanmakta olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programı ile ilgili görüşlerinizi belirlemek üzere "Genel Konular", "Programın Unsurları" ve "Diğer" olmak üzere 3 Bölümden ve 18 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Anket Formunda tüm soruları içtenlikle yanıtlamanız beklenmektedir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve elde edilecek bilgiler bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır. Sorular, kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz çalışmayı yarıda bırakabilirsiniz.

Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için iletişim kurabilirsiniz. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

Abdullah KÖRHASAN

abdullahkorhasan@gmail.com

SORULAR

I- Genel Konular

1. Önceki öğretim programlarıyla mukayese edildiğinde yeni öğretim programının geneli hakkında düşünceleriniz nelerdir?
2. Yeni öğretim programının sizce en güçlü yanları nelerdir? Açıklayınız.
3. Yeni öğretim programının sizce en zayıf yanları nelerdir? Açıklayınız.
4. Yeni öğretim programının uygulanmasında nelere dikkat ediyorsunuz? Bu konuda tavsiyeleriniz nelerdir?

II-Programın Unsurları

A- Hedefler

1. Yeni öğretim programının genel amaçları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
2. Yeni öğretim programındaki kazanımların kapsamı ve miktarı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

3. Yeni öğretim programındaki kazanım ifadelerinin anlaşılabilirliği ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
4. Yeni öğretim programındaki bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki kazanımlarla ilgili görüşleriniz nelerdir?
5. Yeni öğretim programındaki kazanım ifadelerine dair açıklamalarla (örneğin sınırlılık, uyarı vb.) ilgili görüşleriniz nelerdir?

B-İçerik

1. İçerik bakımından öğretim programına eklenmesi gereken konular var mıdır?
Açıklayınız.
2. İçerik bakımından öğretim programından çıkartılması gereken konular var mıdır?
Açıklayınız.
3. Yeni öğretim programdaki konuların dağılımı, dengesi, birbirleriyle ilişkisi ve sıralanışı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Öğretim programına yeni eklenen üniteler/konular ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
5. Alana özgü beceriler, değerler ve yeterliklerin öğretim programında nasıl yer aldığına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

6. Üniteler ve kazanımlar için ayrılan sürelerin yeterliliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

C-Öğrenme-Öğretme Süreci

1. Öğretim programı sizce hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımını teşvik etmektedir? Açıklayınız.

D-Ölçme-Değerlendirme

1. Öğretim programı sizce ne tür değerlendirme yöntem ve tekniklerinin kullanımını teşvik etmektedir? Açıklayınız.

III-Diğer

1. Yukarıda yer alan sorular dışında Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programına ilişkin görüş ve önerileriniz nelerdir?

EK 5. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN NUMARALANDIRILMIŞ GÖRSELLER

EK 5.1. DK1’de bulunan numaralandırılmış görseller.

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	20	1.1	Atatürk, annesi Zübeyde Hanım ve kız kardeşi Makbule Hanım	fotoğraf/ resim	9,8	6,0	58,8
2	20	1.2	Atatürk’ün Selanik’te doğduğu ev	fotoğraf/ resim	6,0	4,1	24,6
3	20	1.3	Atatürk’ün babası Ali Rıza Efendi ve annesi Zübeyde Hanım	fotoğraf/ resim	5,3	4,1	21,7
4	21	1.4	Manastır Askerî İdadisi	fotoğraf/ resim	10,0	4,0	40,0
5	21	1.5	Manastır Askerî İdadisi’nde M. Kemal’in de notlarının olduğu not cetveli	diğer basılı materyal (not cetveli)	4,4	5,8	25,5
6	22	1.6	Mektebi Harbiye, Mustafa Kemal ikinci sınıf öğrencisi, İstanbul, 1900- 1901	fotoğraf/ resim	9,9	5,2	51,5
7	23	1.7	Mustafa Kemal teğmen rütbesiyle	fotoğraf/ resim	4,2	9,9	41,6
8	24	1.8	Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal arkadaşları ile, Şam	fotoğraf/ resim	6,4	4,4	28,2
9	25	1.9	Ziya Gökalp	fotoğraf/ resim	1,6	2,4	3,8
10	25	1.10	Namık Kemal	fotoğraf/ resim	1,7	2,4	4,1
11	25	1.11	Mehmet Emin Yurdakul	fotoğraf/ resim	1,9	2,4	4,6
12	25	1.12	J.J. Rousseau	fotoğraf/ resim	1,8	2,4	4,3
13	25	1.13	Montesquieu	fotoğraf/ resim	2,0	2,1	4,2
14	25	1.14	Voltaire	fotoğraf/ resim	1,9	2,2	4,2
15	26	1.15	Hürriyet, adalet, müsavat (eşitlik), uhuvvet (kardeşlik) başlıklı II. Meşrutiyet’in ilanı ile ilgili bir kartpostal	kartpostal	10,0	7,0	70,0
16	27	1.16	Mustafa Kemal, Hareket Ordusu’nda Hüseyin Hüsnü Paşa ile birlikte	fotoğraf/ resim	4,5	4,4	19,8
17	30	1.17	Balkanlardan Anadolu’ya göç eden Türkler	fotoğraf/ resim	5,9	3,8	22,4
18	30	1.18	Düyûn-ı Umûmiye binası	fotoğraf/ resim	6,3	3,5	22,1
19	31	1.19	I. Dünya Savaşı’ndan bir görüntü	fotoğraf/ resim	10,1	8,6	86,9
20	34	1.20	Yavuz (Goben) Savaş Gemisi	fotoğraf/ resim	5,8	3,7	21,5
21	35	1.21	Dönemin Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa (1881-1922)	fotoğraf/ resim	4,2	4,1	17,2
22	37	1.22	Cevat Çobanlı	fotoğraf/ resim	2,8	2,2	6,2
23	38	1.23	Seyit Onbaşı (1889-1939)	fotoğraf/ resim	4,4	5,9	26,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
24	38	1.24	Miralay (Albay) Mustafa Kemal Anafartalar'da (1915)	fotoğraf/ resim	4,6	5,8	26,7
25	40	1.25	Medine Savunması'nın komutanı Fahrettin Paşa (1868-1948)	fotoğraf/ resim	3,1	4,7	14,6
26	40	1.26	Kut'ül Amâre Kahramanı Halil Paşa ve kurmayları	fotoğraf/ resim	9,9	5,8	57,4
27	40	1.27	Kut'ül Amâre Zaferi'ni anlatan bir Alman karikatürü	karikatür	4,3	3,8	16,3
28	47	1.28	ABD Başkanı W. Wilson (1856-1924)	fotoğraf/ resim	3,2	3,8	12,2
29	48	1.29	Paris Barış Konferansı'na katılan İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD liderleri	fotoğraf/ resim	4,3	3,8	16,3
30	56	2.1	Kuvay-ı Millîye Müfrezeleri	fotoğraf/ resim	9,9	5,4	53,5
31	57	2.2	Gazeteci Hasan Tahsin (1888-1919)	fotoğraf/ resim	2,8	4,7	13,2
32	57	2.3	Amiral Bristol (1868-1939)	fotoğraf/ resim	3,1	4,5	14,0
33	58	2.4	Kara Fatma, Kuvay-ı Millîye birlikleri ile	fotoğraf/ resim	6,0	3,5	21,0
34	60	2.5	Ermeni Patriği Zaven Efendi (1869-1947)	fotoğraf/ resim	4,3	4,4	18,9
35	60	2.6	Ermeni komitacıları	fotoğraf/ resim	6,1	4,2	25,6
36	57	2.7	Halide Edip Adivar	fotoğraf/ resim	1,9	2,2	4,2
37	61	2.8	Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri	fotoğraf/ resim	5,4	4,8	25,9
38	63	2.9	Ali Fuat Cebesoy	fotoğraf/ resim	1,8	1,8	3,2
39	65	2.10	Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Erzurum Kongresi'nde	fotoğraf/ resim	6,8	5,0	34,0
40	66	2.11	Sivas Kongresi delegeleri Sivas Lisesinde	fotoğraf/ resim	6,3	3,8	23,9
41	67	2.12	Amasya Görüşmeleri sırasında Bekir Sami Bey, Mustafa Kemal, Rauf Bey	fotoğraf/ resim	6,0	4,5	27,0
42	67	2.13	Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankaraya gelişi	fotoğraf/ resim	6,2	4,9	30,4
43	69	2.14	İşgal günlerinde İstanbul	fotoğraf/ resim	16,0	12,0	192,0
44	70	2.15	Büyük Millet Meclisinin açılışı	fotoğraf/ resim	10,1	7,1	71,7
45	75	2.16	Sevr Antlaşması'nı imzalayan İstanbul Hükûmeti delegeleri ; Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis.	fotoğraf/ resim	6,9	4,3	29,7
46	77	2.17	General Harbord (1866-1947)	fotoğraf/ resim	4,4	4,2	18,5
47	79	2.18	Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa	fotoğraf/ resim	7,1	5,9	41,9
48	80	2.19	Demirci Mehmet Efe (1883-1961)	fotoğraf/ resim	2,8	4,9	13,7
49	80	2.20	Ethem (1886-1948)	fotoğraf/ resim	2,6	4,4	11,4
50	81	2.21	Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)	fotoğraf/ resim	2,6	3,6	9,4

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
51	84	2.22	Mustafa Kemal ile Franklin Bouillon (Franklin Buyon)	fotoğraf/ resim	4,8	2,8	13,4
52	86	2.23	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Muharebesi'ni yönetirken	fotoğraf/ resim	5,4	4,2	22,7
53	87	2.24	Fevzi (Çakmak) Paşa	fotoğraf/ resim	1,7	2,2	3,7
54	88	2.25	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Kocatepe'de	fotoğraf/ resim	5,1	6,1	31,1
55	89	2.26	Lozan Barış Antlaşması imzalanırken	fotoğraf/ resim	9,7	6,4	62,1
56	92	2.27	Düzenli Ordu'nun İstanbul'a girişi	fotoğraf/ resim	10,0	6,6	66,0
57	100	3.1	Eğitimde Türk inkılabı	fotoğraf/ resim	10,0	6,5	65,0
58	101	3.2	Cumhuriyet kutlamalarından bir görüntü	fotoğraf/ resim	10,2	6,3	64,3
59	101	3.3	TBMM	fotoğraf/ resim	6,3	4,3	27,1
60	103	3.4	Atatürk Ankara Gölbaşı'nda köylülerle sohbet ederken (1921)	fotoğraf/ resim	6,1	3,6	22,0
61	103	3.5	Atatürk yerli malları sergisini gezerken	fotoğraf/ resim	5,5	5,1	28,1
62	104	3.6	Atatürk TBMM'nin açılış merasiminde dua ederken (1920)	fotoğraf/ resim	6,4	4,3	27,5
63	106	3.7	Millî iradenin en yüksek organı TBMM	fotoğraf/ resim	9,9	5,8	57,4
64	108	3.8	Cumhurbaşkanı Atatürk TBMM'de konuşma yapıyor	fotoğraf/ resim	8,1	4,7	38,1
65	109	3.9	Son Halife Abdülmecid Efendi (1868-1944)	fotoğraf/ resim	4,8	6,3	30,2
66	112	3.10	Adaletin sembolleri	fotoğraf/ resim	10,0	7,2	72,0
67	114	3.11	Atatürk İzmir Erkek Lisesinde ders izlerken	fotoğraf/ resim	8,1	5,7	46,2
68	115	3.12	Atatürk, Kız Enstitüsünde ders izlerken Adana, 19 Kasım 1937	fotoğraf/ resim	5,7	3,5	20,0
69	116	3.13	Atatürk halka yeni alfabeyi tanıtıyor, Kayseri 1928	fotoğraf/ resim	6,1	3,8	23,2
70	117	3.14	Atatürk tarih dersinde, 26 Kasım 1930	fotoğraf/ resim	6,5	4,7	30,6
71	118	3.15	Atatürk Türk Dil Kurumu toplantısında, Ankara 12 Mart 1937	fotoğraf/ resim	6,0	4,1	24,6
72	119	3.16	15 Aralık 1930 Atatürk Darülfünun sıralarında ders dinlerken	fotoğraf/ resim	6,2	5,0	31,0
73	120	3.17	Atatürk ve gençlik	fotoğraf/ resim	6,1	4,7	28,7
74	121	3.18	Atatürk ve çağdaş Türk toplumu	fotoğraf/ resim	8,9	6,1	54,3
75	121	3.19	Atatürk fötr şapka ile, 1 Eylül 1925	fotoğraf/ resim	4,8	6,2	29,8
76	124	3.20	Atatürk'ün nüfus cüzdanı	diğer basılı materyal (nüfus cüzdanı)	6,9	4,3	29,7

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
77	124	3.21	Atatürk ve çağdaş Türk kadınları, 5 Mayıs 1926	fotoğraf/ resim	6,3	4,6	29,0
78	125	3.22	Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 1929	fotoğraf/ resim	9,6	6,7	64,3
79	127	3.23	Atatürk'ün Merinos Fabrikası açılışında yazdığı not	diğer basılı materyal (not)	4,7	3,3	15,5
80	127	3.24	Uşak Şeker Fabrikası	fotoğraf/ resim	5,9	4,3	25,4
81	127	3.25	Atatürk, Nazilli Dokuma Fabrikasını gezerken	fotoğraf/ resim	6,0	4,5	27,0
82	128	3.26	Atatürk Gazi Orman Çiftliğinde	fotoğraf/ resim	6,1	5,0	30,5
83	128	3.27	Atatürk trenle yurt gezisinde	fotoğraf/ resim	6,1	4,1	25,0
84	129	3.28	Atatürk Kızılay çadırının önünde	fotoğraf/ resim	5,6	5,1	28,6
85	130	3.29	Atatürk yurt gezisinde, İzmit 5 Haziran 1928	fotoğraf/ resim	9,7	6,1	59,2
86	138	4.1	Atatürk TBMM'den çıkarken	fotoğraf/ resim	9,8	5,9	57,8
87	141	4.2	Mustafa Kemal Atatürk ile eşi Latife Hanım ve Fethi Okyar ile eşi Galibe Hanım	fotoğraf/ resim	9,8	7,1	69,6
88	142	4.3	Atatürk'ün Yugoslavya Genelkurmay Başkanı ile görüşmesi	fotoğraf/ resim	9,8	6,2	60,8
89	145	4.4	Mustafa Kemal Atatürk ile İngiltere Kralı VIII. Edward (Edvird)	fotoğraf/ resim	5,0	3,5	17,5
90	147	4.5	Balkan Antantı'yla ilgili gazete haberi	gazete haberi	8,7	6,2	53,9
91	148	4.6	Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	4,3	5,0	21,5
92	149	4.7	Mustafa Kemal Atatürk ve İran Şahı Rıza Pehlevi	fotoğraf/ resim	5,5	4,0	22,0
93	150	4.8	Türk ordusunun Hatay'a girişi ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	5,7	7,6	43,3
94	151	4.9	Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze töreni	fotoğraf/ resim	6,1	4,0	24,4
95	151	4.10	İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	10,0	4,6	46,0
96	152	4.11	Amanullah Han'ın İstanbul'a geliş haberi	gazete haberi	4,4	3,6	15,8
97	153	4.12	Milletler Cemiyeti toplantısı	fotoğraf/ resim	8,0	5,6	44,8
98	162	5.1	Hitler, Nazi Partisi propaganda toplantısında	fotoğraf/ resim	9,9	5,4	53,5
99	163	5.2	II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	4,0	4,8	19,2
100	165	5.3	İngiltere Başbakanı Churchill, Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü, ABD Başkanı Roosevelt Kahire Görüşmelerinde	fotoğraf/ resim	6,2	4,3	26,7
101	166	5.4	Ekmek karnesi ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	10,0	6,3	63,0
102	168	5.5	Atom bombası sonrası Hiroşima	fotoğraf/ resim	9,7	6,3	61,1

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
103	168	5.6	Yalta Konferansı	fotoğraf/ resim	6,9	4,8	33,1
104	176	6.1	İsmet İnönü ve Adnan Menderes	fotoğraf/ resim	9,6	4,3	41,3
105	178	6.2	1950 yılı CHP Seçim Afişi	afiş/ poster	4,2	5,8	24,4
106	178	6.3	1950 yılı DP Seçim Afişi	afiş/ poster	4,1	5,8	23,8
107	178	6.4	Adnan Menderes'in seçim mitingi	fotoğraf/ resim	5,8	4,6	26,7
108	179	6.5	Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle ilgili gazete haberi	gazete haberi	5,9	4,5	26,6
109	180	6.6	Muhsin Ertuğrul (1892-1979)	fotoğraf/ resim	5,8	4,3	24,9
110	182	6.7	Soğuk Savaş Dönemi liderleri (Churchill, Truman, Stalin)	fotoğraf/ resim	6,4	5,6	35,8
111	183	6.8	ABD Dışişleri Bakanı G. Marshall (1880-1959)	fotoğraf/ resim	3,7	3,9	14,4
112	184	6.9	ABD Başkanı H. Truman, Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalarken	fotoğraf/ resim	7,2	3,1	22,3
113	186	6.10	Türkiye'nin NATO'ya katılmasıyla ilgili gazete haberi	gazete haberi	5,7	3,2	18,2
114	186	6.11	Kore Savaşı'na katılan Türk birlikleri	fotoğraf/ resim	6,3	4,5	28,4
115	188	6.12	M. Kemal Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e nakledilirken (1953)	fotoğraf/ resim	10,0	6,0	60,0
116	191	6.13	İkinci Yenicilerden Cemal Süreya (1931-1990)	fotoğraf/ resim	4,4	5,0	22,0
117	191	6.14	Mavicilerden Attila İlhan (1925-2005)	fotoğraf/ resim	3,5	4,4	15,4
118	192	6.15	Aşık Veysel Şatıroğlu (1894-1973)	fotoğraf/ resim	4,8	6,9	33,1
119	192	6.16	Halicı Kız	afiş/ poster	4,8	6,9	33,1
120	198	7.1	ABD Başkanı Kennedy ve SSCB lideri Kruşçev	fotoğraf/ resim	8,9	5,7	50,7
121	198	7.2	Bağlantısızlar Bloku	fotoğraf/ resim	6,6	4,0	26,4
122	200	7.3	Kudüs şehriden bir görünüm	fotoğraf/ resim	6,1	4,0	24,4
123	201	7.4	Mısır Devlet Başkanı E. Sedat, ABD Başkanı J. Carter ve İsrail Başbakanı M. Begin Camp David Antlaşması'nı imzalarken	fotoğraf/ resim	8,0	5,3	42,4
124	202	7.5	İran dinî lideri Ayetullah Humeyni (1902-1989)	fotoğraf/ resim	4,5	6,3	28,4
125	202	7.6	Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin (1937-2006)	fotoğraf/ resim	4,3	6,4	27,5
126	204	7.7	Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan bir görüntü	fotoğraf/ resim	8,0	5,2	41,6
127	205	7.8	Cengiz Topel (1934-1964)	fotoğraf/ resim	2,9	2,2	6,4
128	207	7.9	Kıbrıs Barış Harekâtı	fotoğraf/ resim	6,4	4,6	29,4
129	207	7.10	Rauf Denктаş (1924-2012)	fotoğraf/ resim	3,4	4,6	15,6
130	209	7.11	Batı Trakya Türk Cumhuriyeti bayrağı	fotoğraf/ resim	3,5	2,3	8,1

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
131	211	7.12	Şehit diplomatlar	fotoğraf/ resim	5,1	8,1	41,3
132	211	7.13	ASALA saldırısı ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	4,7	6,3	29,6
133	213	7.14	12 Eylül Askerî Darbesi'nden bir görüntü	fotoğraf/ resim	8,8	4,8	42,2
134	213	7.15	Millî Birlik Komitesi	fotoğraf/ resim	5,5	3,5	19,3
135	214	7.16	12 Eylül Askerî Darbesi'yle ilgili gazete haberi	gazete haberi	5,2	5,8	30,2
136	214	7.17	12 Mart Muhtırası ile ilgili gazete haberi	gazete haberi	8,0	4,4	35,2
137	216	7.18	Gecekondulaşma	fotoğraf/ resim	6,0	4,7	28,2
138	217	7.19	Anadolu Rock	fotoğraf/ resim	5,6	4,3	24,1
139	217	7.20	Almanya'ya giden Türk işçiler	fotoğraf/ resim	5,8	4,3	24,9
140	220	7.21	Devrim Arabası	fotoğraf/ resim	5,9	4,3	25,4
141	220	7.22	TRT'nin ilk yayınından bir görüntü	fotoğraf/ resim	6,3	4,0	25,2
142	226	8.1	Ekonomik krizi anlatan bir grafik	fotoğraf/ resim	9,9	4,2	41,6
143	229	8.2	Sincan'da yürütülen tanklarla ilgili gazete haberi	gazete haberi	9,9	4,1	40,6
144	229	8.3	Tansu Çiller ve Necmettin Erbakan	fotoğraf/ resim	5,4	2,6	14,0
145	230	8.4	Hükümet Sözcüsü'nün açıklamasıyla ilgili gazete haberi	gazete haberi	10,1	8,1	81,8
146	231	8.5	15 Temmuz gecesi eski adıyla İstanbul Boğaziçi köprüsü	fotoğraf/ resim	13,6	9,1	123,8
147	232	8.6	Darbeciler tarafından bombalanan TBMM binası	fotoğraf/ resim	12,2	8,6	104,9
148	233	8.7	Ömer Halisdemir (1974-2016)	fotoğraf/ resim	4,9	3,6	17,6
149	234	8.8	Terörle mücadele	afiş/ poster	5,5	7,5	41,3
150	236	8.9	Yavuz Turgul (1946-)	fotoğraf/ resim	5,5	3,8	20,9
151	236	8.10	Naim Süleymanoğlu (1967-2017)	fotoğraf/ resim	3,7	5,4	20,0
152	236	8.11	Prof.Dr. Aziz Sancar Nobel kimya ödülünü alırken (1946-)	fotoğraf/ resim	5,9	3,8	22,4
153	237	8.12	SSCB'nin nükleer silahları	fotoğraf/ resim	8,7	4,8	41,8
154	237	8.13	SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov (1931-)	fotoğraf/ resim	3,8	5,5	20,9
155	239	8.14	TİKA amblemi	amblem	2,1	2,0	4,2
156	241	8.15	AB Bakanlığı	fotoğraf/ resim	13,9	5,0	69,5
157	242	8.16	Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Mimar Hayreddin'in eseri Mostar Köprüsü	fotoğraf/ resim	6,4	4,2	26,9
158	243	8.17	Aliya İzzetbegoviç (1925-2003)	fotoğraf/ resim	6,5	4,5	29,3
159	245	8.18	Recep Tayyip Erdoğan Davos toplantısında	fotoğraf/ resim	5,0	3,2	16,0
160	247	8.19	ABD tarafından bombalanan Bağdat şehri	fotoğraf/ resim	6,1	3,8	23,2

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
161	247	8.20	Bağdat'ın ABD tarafından işgal edilmesiyle ilgili gazete haberi	gazete haberi	5,3	6,4	33,9
162	248	8.21	Arap Baharı'ndaki gösteriler	fotoğraf/resim	7,9	4,3	34,0
163	249	8.22	Mısır Devlet Başkanı Muhammed Mursi (1951-2019)	fotoğraf/resim	5,7	4,0	22,8
164	250	8.23	Saldırıya uğrayan İkiz Kuleler	fotoğraf/resim	6,4	3,5	22,4
165	251	8.24	Fırat Kalkanı Operasyonu	fotoğraf/resim	5,9	3,2	18,9
166	252	8.25	Türkiye'deki Suriyeli mültecilere ait bir kamp	fotoğraf/resim	6,2	3,4	21,1
Toplam Alan							5413,0

Görsellere ait tüm incelemeler (ör. görsel ismi, sayfa numarası, ebat ölçümleri) ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 5.2. DK2’de bulunan numaralandırılmış görseller.

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	12	1.1	Mustafa Kemal’in doğduğu ev, Selânik	fotoğraf/ resim	7,6	5,1	38,8
2	13	1.2	Selânik şehriden bir görünüm	fotoğraf/ resim	7,6	5,1	38,8
3	13	1.3	Şemsi Efendi Okulu	fotoğraf/ resim	7,6	5,1	38,8
4	14	1.4	Günümüzde müze olarak kullanılan Manastır Askerî İdadisi	fotoğraf/ resim	11,5	6,7	77,1
5	16	1.5	İstanbul Harp Okulu	fotoğraf/ resim	7,3	4,6	33,6
6	17	1.6	Mustafa Kemal, İstanbul Harp Akademisi’nde arkadaşlarıyla (ilk sıra soldan dördüncü)	fotoğraf/ resim	15,3	7,1	108,6
7	18	1.7	Mustafa Kemal arkadaşları ile birlikte (1905)	fotoğraf/ resim	7,4	5,8	42,9
8	20	1.8	Mustafa Kemal, Sofya’da verilen kostümlü baloda	fotoğraf/ resim	5,2	7,0	36,4
9	22	1.9	II. Meşrutiyet’in ilanından sonra “Hürriyet, Adalet, Müsavat (Eşitlik), Uhuvet (Kardeşlik)” yazan bir kartpostal	kartpostal	8,8	4,4	38,7
10	22	1.10	Meşrutiyet’in ilanı sonrası halkın sevinç gösterisi	fotoğraf/ resim	6,2	9,7	60,1
11	24	1.11	Derne Komutanı Mustafa Kemal, (solunda) Ali Çetinkaya ve diğer Türk subayları (1912)	fotoğraf/ resim	8,8	5,6	49,3
12	25	1.12	Balkan Savaşları öncesinde Balkanların durumunu gösteren bir karikatür	karikatür	5,4	6,5	35,1
13	32	1.13	Kut’ül-Amâre’de İngiliz birliklerinin teslim oluşunu gösteren bir illüstrasyon	fotoğraf/ resim	7,8	4,6	35,9
14	34	1.14	Albay Mustafa Kemal, Çanakkale Muharebelerinde (Anıtkabir, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)	fotoğraf/ resim	7,7	4,5	34,7
15	35	1.15	Mustafa Kemal, yaverleri [soldan sağa; Salih (Bozok), Şükrü (Tezer), Cevat Abbas (Gürer)] ile birlikte	fotoğraf/ resim	6,1	5,6	34,2
16	36	1.16	Urfa’da Ermeniler’den ele geçirilen silahlar	fotoğraf/ resim	8,8	6,4	56,3
17	37	1.17	Çanakkale Savaşlarında görev yapan Türk hemşireler	fotoğraf/ resim	9,2	6,5	59,8
18	43	1.18	Paris Barış Konferansı görüşmeleri	fotoğraf/ resim	8,9	4,6	40,9
19	59	2.1	Erzurum Kongresi’nin toplandığı okul	fotoğraf/ resim	9,3	6,1	56,7

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
20	60	2.2	Sivas Kongresi'ne katılanlardan bir grup: Oturanlardan sağdan sola; Mazhar Müfit Kansu, Hüsrev Sami Kızıldoğan, Ahmet Rüstem, Bekir Sami Kunduh, Kadı Hasbi Efendi, Mustafa Kemal, Şeyh Hacı Fevzi Efendi, H. Rauf Orbay, Ömer Mümtaz, arka sıralarda; Hâmi Danişmend, Recep Zühtü, Hüsrev Gerede, Ruşen Eşref Ünaydın, Nizamettin Bey, Mazlum Bey, Küçük Ethem Bey ve Yaver Muzaffet Kılıç.	fotoğraf/ resim	15,3	5,7	87,2
21	61	2.3	General Harbord (1866-1947)	fotoğraf/ resim	4,6	5,3	24,4
22	63	2.4	“Yadigâr-ı Misak-ı Millî” yazar kartpostalda Mustafa Kemal Paşa ve 16 silah arkadaşının resimleri ve İstiklal Marşı'nın bazı mısraları (1922)	kartpostal	7,5	8,9	66,8
23	64	2.5	Fransa'nın Doğu Orduları Komutanı Franchet d'Esperey (Fironşe Despere) işgal sonrasında İstanbul'da	fotoğraf/ resim	15,3	5,8	88,7
24	65	2.6	Ramazan Bayramı dolayısıyla TBMM'nin önünde başarısı için Abdullah Azmi Efendi tarafından yaptırılan dua sırasında Mustafa Kemal Paşa, milletvekilleri ve halk (1922)	fotoğraf/ resim	15,4	7,7	118,6
25	70	2.7	Topçu Korgeneral Rıza Paşa (1854-1921)	fotoğraf/ resim	6,0	5,7	34,2
26	73	2.8	Namık İsmail tarafından yapılan ve İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde “Son Mermi” ismiyle kayıtlı olan tablo	fotoğraf/ resim	7,7	4,4	33,9
27	78	2.9	Amiral Bristol (1868-1939)	fotoğraf/ resim	5,0	6,2	31,0
28	85	2.10	Sağdaki taşta “İnönü girilmez (279 km)”, soldaki levhada “geçilmez” yazar bir kartpostal	kartpostal	5,5	6,0	33,0
29	89	2.11	Tekâlif-i Milliye Emirleri üzerine orduya yardım etmek için seferber olan halk (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi)	fotoğraf/ resim	15,3	9,1	139,2
30	96	2.12	Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı imzalayan Türk ve İtilaf Devletleri temsilcileri. (Soldan sıra ile; Fransız General Charpy, İngiliz General Harington, Batı Cephesi Orduları Komutanı İsmet Paşa ve İtalyan General Mombelli)	fotoğraf/ resim	9,6	5,8	55,7
31	97	2.13	Lozan Barış Antlaşması imza törenini gösteren bir karikatür	karikatür	8,8	4,5	39,6
32	104	3.1	Devlet her zaman vatandaşının sorunlarını dikkate almaktadır.	fotoğraf/ resim	5,0	5,6	28,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
33	105	3.2	Sünerbank'ın iplik üretim bölümünden bir görünüm (1978)	fotoğraf/ resim	5,9	7,9	46,6
34	107	3.3	Sultan Vahdettin (1861-1926), Malta Adası'na çıkarken	fotoğraf/ resim	9,6	6,6	63,4
35	109	3.4	Mustafa Kemal, Mecliste milletvekillerine hitap ederken	fotoğraf/ resim	9,0	6,5	58,5
36	110	3.5	Halife Abdülmecid Efendi, Cuma Selâmlığı sırasında	fotoğraf/ resim	15,3	6,7	102,5
37	114	3.6	Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895)	fotoğraf/ resim	5,3	4,6	24,4
38	120	3.7	Mustafa Kemal, Darülfünunda öğrencilerle birlikte ders dinlerken (1930)	fotoğraf/ resim	7,5	5,1	38,3
39	123	3.8	Millî mücadelesi Kurtdereli Mehmet (1864-1939)	fotoğraf/ resim	5,2	5,9	30,7
40	124	3.9	Mustafa Kemal'in Kastamonu dönüşü Ankara'da karşılanması (1925)	fotoğraf/ resim	8,1	5,4	43,7
41	125	3.10	Kıyafet Kanunu ile ilgili 4 Aralık 1934 tarihli bir gazete haberi	gazete haberi	8,4	5,4	45,4
42	126	3.11	Atatürk'ün nüfus hüviyet cüzdanı	diğer basılı materyal (nüfus cüzdanı)	8,2	6,4	52,5
43	127	3.12	Türk Kadınlar Birliğinin İstanbul'da düzenlediği bir miting (1934)	fotoğraf/ resim	7,0	8,3	58,1
44	131	3.13	Mustafa Kemal (solunda) İş Bankası Genel Müdürü Celal (Bayar) Bey ile birlikte	fotoğraf/ resim	15,3	5,8	88,7
45	133	3.14	Cumhuriyetin ilk yıllarında Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti (Sağlık Bakanlığı)	fotoğraf/ resim	7,7	4,4	33,9
46	135	3.15	Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Yenişehir'de Kızılayın genel merkezi	fotoğraf/ resim	12,0	8,3	99,6
47	136	3.16	Cumhuriyetin ilk yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü (Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü)	fotoğraf/ resim	7,6	5,3	40,3
48	137	3.17	Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi	fotoğraf/ resim	15,3	8,0	122,4
49	142	4.1	İlk Meclisin açılış töreni	fotoğraf/ resim	15,3	9,3	142,3
50	144	4.2	Cumhuriyetin 10. yıl törenlerinde Zonguldak'taki CHF kürsüsünde bir vatandaş (29 Ekim 1933)	fotoğraf/ resim	8,2	4,8	39,4
51	145	4.3	Mustafa Kemal ve Ali Fethi Bey, Yalova'dan ayrılırken (1930)	fotoğraf/ resim	7,7	5,0	38,5
52	146	4.4	İzmir Suikastı'yla ilgili İstiklal Mahkemelerinde bir duruşma	fotoğraf/ resim	5,7	4,6	26,2

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
53	148	4.5	Mustafa Kemal, Yunan Başbakanı E. Venizelos onuruna Türk Ocağında verilen davette (1930)	fotoğraf/ resim	9,9	5,5	54,5
54	149	4.6	Mustafa Kemal ve İngiliz Kralı VIII. Edward İstanbul'da (1936)	fotoğraf/ resim	9,6	6,8	65,3
55	151	4.7	Mahmut Esat Bey ve bazı milletvekilleri	fotoğraf/ resim	15,3	6,7	102,5
56	152	4.8	Mustafa Kemal ve Sovyet Mareşali Vorosilof Ankara'da (1933)	fotoğraf/ resim	7,2	5,6	40,3
57	153	4.9	13 Kasım 1971 tarihli bir gazete haberi	gazete haberi	12,5	6,8	85,0
58	155	4.10	Mustafa Kemal; Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan Genelkurmay Başkanları ile (1937)	fotoğraf/ resim	8,6	5,4	46,4
59	156	4.11	Atatürk ve İran Şahı Rıza Pehlevi	fotoğraf/ resim	8,5	5,5	46,8
60	157	4.12	Türk-Fransız antlaşmasını imzalayan Cevat Açıkalın ve Robert Collet	fotoğraf/ resim	7,5	5,1	38,3
61	159	4.13	Atatürk, Mersin'de (1938)	fotoğraf/ resim	4,8	6,8	32,6
62	160	4.14	Atatürk ve Celal Bayar (1938)	fotoğraf/ resim	6,2	5,8	36,0
63	161	4.15	Atatürk'ün vefat raporu	diğer basılı materyal (rapor)	5,0	6,7	33,5
64	161	4.16	10 Kasım 1938 tarihli bir gazete haberi	gazete haberi	7,0	6,7	46,9
65	161	4.17	Atatürk'ün naaşı Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılırken	fotoğraf/ resim	7,5	5,3	39,8
66	161	4.18	Atatürk'ün naaşının Etnografya Müzesine getirilişi	fotoğraf/ resim	7,7	5,2	40,0
67	162	4.19	Milletler Cemiyetinin Cenevre'deki bir toplantısı	fotoğraf/ resim	8,9	7,1	63,2
68	163	4.20	Locarno Antlaşması için delegeler toplantı hâlinde	fotoğraf/ resim	15,3	9,0	137,7
69	165	4.21	Ekonomik Bunalım sonrası iş arayan ABD vatandaşları	fotoğraf/ resim	7,6	5,9	44,8
70	168	4.22	Mussolini (1883-1945) ve Kara Gömlekliler grubu yürüyüşte	fotoğraf/ resim	8,3	4,8	39,8
71	169	4.23	Adolf Hitler (1889-1945) ve Paul von Hindenburg (1847-1934)	fotoğraf/ resim	7,0	5,9	41,3
72	170	4.24	Komünist Parti lideri Lenin (1870-1924)	fotoğraf/ resim	5,1	5,2	26,5
73	175	5.1	Alman Nazi ordusunun geçit töreni	fotoğraf/ resim	7,0	5,4	37,8
74	175	5.2	Benito Mussolini ve Adolf Hitler	fotoğraf/ resim	7,0	5,5	38,5
75	179	5.3	Stalingrad kuşatması ile ilgili bir Alman propaganda posterini	afiş/ poster	5,3	6,5	34,5
76	180	5.4	Pearl Harbour Baskını ile ilgili yabancı haber	gazete haberi	10,2	6,5	66,3

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
77	181	5.5	Reictag'ı ele geçiren Rus askerleri	fotoğraf/ resim	15,3	6,3	96,4
78	182	5.6	Nagasaki'ye atılan atom bombası	fotoğraf/ resim	5,0	5,0	25,0
79	182	5.7	7 Ağustos 1945 tarihli gazete haberi	gazete haberi	10,2	5,0	51,0
80	185	5.8	Türk dış politikasının üç önemli ismi: İsmet İnönü (1884-1973), Refik Saydam (1881-1942) ve Şükrü Saraçoğlu (1887-1953)	fotoğraf/ resim	12,3	5,0	61,5
81	186	5.9	Sovyet Rusya sınırında nöbet tutan Türk askerler	fotoğraf/ resim	8,4	5,4	45,4
82	186	5.10	18 Haziran 1941 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,7	6,1	53,1
83	187	5.11	Winston Churchill ile İsmet İnönü Adana Görüşmelerinde	fotoğraf/ resim	6,9	3,7	25,5
84	188	5.12	20 Aralık 1941 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,9	4,1	36,5
85	188	5.13	II. Dünya Savaşı Dönemi'nde halk, ekmeği karne ile aldı.	fotoğraf/ resim	8,9	6,1	54,3
86	190	5.14	Churchill (1874-1965)(İngiltere), Roosevelt (1882-1945)(ABD) ve Stalin (1878-1953)(SSCB) Yalta Konferansı'nda	fotoğraf/ resim	15,3	5,7	87,2
87	192	5.15	Kudüs şehriden bir görüntü	fotoğraf/ resim	15,3	7,9	120,9
88	197	6.1	Toprak reformu isteyen vatandaşlar	fotoğraf/ resim	15,3	8,0	122,4
89	198	6.2	8 Ocak 1946 tarihli gazete haberi	gazete haberi	5,7	2,8	16,0
90	199	6.3	CHP, DP seçim afişleri	afiş/ poster	13,3	9,1	121,0
91	200	6.4	17 Ağustos 1946 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,2	4,2	34,4
92	201	6.5	12 Ağustos 1949 tarihli gazete haberi	gazete haberi	6,9	4,5	31,1
93	204	6.6	Varşova Paketi kuruluş toplantısı	fotoğraf/ resim	9,2	4,7	43,2
94	205	6.7	ABD Başkanı H. S. Truman (1884-1972)	fotoğraf/ resim	5,1	4,2	21,4
95	207	6.8	26 Temmuz 1950 tarihli gazete haberi	gazete haberi	11,9	6,0	71,4
96	208	6.9	Avrupa Konseyi amblemi	amblem	4,1	3,1	12,7
97	209	6.10	Cumhurbaşkanı Celal Bayar (1883-1986) ve Başbakan Adnan Menderes (1899-1961)	fotoğraf/ resim	9,2	6,2	57,0
98	213	6.11	1956 yılında faaliyete geçen Sarıyar Hasan Polatkan Barajı (Nallıhan-Ankara), Türkiye'nin elektrik üretmek amacı ile kurulmuş ilk barajıdır.	fotoğraf/ resim	9,5	4,9	46,6
99	213	6.12	1950'lerde İstanbul'dan bir görünüm	fotoğraf/ resim	15,3	6,7	102,5
100	218	7.1	SALT I Antlaşması imza töreni	fotoğraf/ resim	8,0	5,3	42,4
101	219	7.2	Mısır'ın 2. Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır (1918-1970)	fotoğraf/ resim	7,2	4,3	31,0
102	221	7.3	23 Eylül 1980 tarihli gazete haberi	gazete haberi	10,2	5,4	55,1

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
103	221	7.4	Saddam Hüseyin (1937-2006)	fotoğraf/ resim	4,9	5,4	26,5
104	223	7.5	Dr. Fazıl Küçük (1906-1984) ve Rauf Denktaş (1924-2012)	fotoğraf/ resim	6,8	3,8	25,8
105	225	7.6	Kıbrıs Valisi Sir Hugh Foot (ortada), III. Makarios (solda) ve Dr. Fazıl Küçük (sağda) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Antlaşması'nı imzalıyor.	fotoğraf/ resim	15,3	7,0	107,1
106	226	7.7	21 Temmuz 1974 tarihli gazete haberi	gazete haberi	5,5	6,7	36,9
107	226	7.8	Başbakan Bülent Ecevit (1925-2006) ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan (1926-2011)	fotoğraf/ resim	15,3	7,6	116,3
108	227	7.9	16 Kasım 1983 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,0	4,5	36,0
109	229	7.10	Yassıada Mahkemesi duruşma salonu	fotoğraf/ resim	8,6	4,9	42,1
110	231	7.11	1961 Genel Seçimlerinde vatandaşlar oy kullanırken	fotoğraf/ resim	15,3	9,2	140,8
111	231	7.12	Muhtıra sonrası Başbakan Süleyman Demirel'in (1924-2015) istifa konuşması	fotoğraf/ resim	7,2	4,7	33,8
112	232	7.13	Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal (1927-1993)	fotoğraf/ resim	7,0	5,6	39,2
113	235	7.14	İstanbul'da bir gecekondu mahallesi (Ara Güler Koleksiyonu)	fotoğraf/ resim	7,7	3,8	29,3
114	235	7.15	24 Haziran 1968 tarihli gazete haberi	gazete haberi	7,7	4,0	30,8
115	236	7.16	Çalışma Bakanları Hans Katzer ve Cahit Talas Türk-Alman İş Gücü Antlaşması'nı imzalarken	fotoğraf/ resim	7,8	4,2	32,8
116	238	7.17	Başbakan Süleyman Demirel ve Müsteşarı Turgut Özal	fotoğraf/ resim	15,3	6,5	99,5
117	239	7.18	Özelleştirilen kurumlardan biri Sümerbanktır.	fotoğraf/ resim	15,3	9,1	139,2
118	240	7.19	IMF amblemi	amblem	5,6	5,0	28,0
119	242	7.20	Susuz Yaz film afişi (1963)	afiş/ poster	5,1	7,7	39,3
120	242	7.21	Kara Murat: Fatih'in Fedaisi film afişi (1972)	afiş/ poster	5,1	7,7	39,3
121	242	7.22	Hababam Sınıfı film afişi (1975)	afiş/ poster	5,1	7,7	39,3
122	243	7.23	Bariş Manço	fotoğraf/ resim	5,1	5,1	26,0
123	243	7.24	Emel Sayın	fotoğraf/ resim	5,1	5,1	26,0
124	243	7.25	Ferdi Tayfur	fotoğraf/ resim	5,1	5,1	26,0
125	243	7.26	Ayten Alpman	fotoğraf/ resim	5,1	4,5	23,0
126	246	8.1	SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın ve Başbakan Tansu Çiller	fotoğraf/ resim	12,4	7,4	91,8
127	247	8.2	MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Başbakan Bülent Ecevit ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz	fotoğraf/ resim	8,4	4,4	37,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
128	249	8.3	5 Şubat 1997 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,1	4,7	38,1
129	250	8.4	28 Nisan 2007 tarihli gazete haberi	gazete haberi	8,8	4,9	43,1
130	252	8.5	Ankara Beştepe'de yer alan 15 Temmuz Şehitler Abidesi	fotoğraf/resim	15,3	9,3	142,3
131	254	8.6	15 Temmuz gecesi ve sonrasında Türk halkı birlik ve beraberliğini göstermiştir.	fotoğraf/resim	8,1	4,8	38,9
132	257	8.7	21 Haziran 2008 tarihli gazete haberi	gazete haberi	12,0	6,8	81,6
133	259	8.8	(isimlendirilmemiş) TİKA amblemi	amblem	4,8	1,0	4,8
134	259	8.9	TİKA'nın yürüttüğü faaliyetler ile insanlar arasındaki kardeşlik bağı pekişmektedir.	fotoğraf/resim	7,7	4,3	33,1
135	259	8.10	(isimlendirilmemiş) YTB amblemi	amblem	4,3	1,9	8,2
136	259	8.11	(isimlendirilmemiş) TÜRKSOY amblemi	amblem	2,4	2,1	5,0
137	260	8.12	(isimlendirilmemiş) YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ amblemi	amblem	2,8	2,8	7,8
138	261	8.13	17 Aralık 2004 tarihli gazete haberi	gazete haberi	10,2	4,5	45,9
139	262	8.14	Aliya İzzetbegoviç (1925-2003)	fotoğraf/resim	10,6	5,0	53,0
140	264	8.15	Muhammed Buazizi (1984-2011)	fotoğraf/resim	4,8	4,4	21,1
141	264	8.16	Muhammed Mursi (1951-2019)	fotoğraf/resim	4,8	4,2	20,2
142	269	8.17	Avrupa'ya göç eden Suriyeli mülteciler	fotoğraf/resim	8,2	5,1	41,8
Toplam Alan							7491,6

Görsellere ait tüm incelemeler (ör. görsel ismi, sayfa numarası, ebat ölçümleri) ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 5.3. DK3'te bulunan numaralandırılmış görseller.

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	15	1.1.	Mustafa Kemal'in Selanik'te doğduğu ev	fotoğraf/ resim	4,7	5,8	27,3
2	15	1.2	Ali Rıza Bey	fotoğraf/ resim	3,3	4,5	14,9
3	15	1.3	Zübeyde Hanım	fotoğraf/ resim	3,3	4,5	14,9
4	15	1.4	XIX. yüzyılda Selanik'ten görünüm (İllüstrasyon)	fotoğraf/ resim	9,7	5,6	54,3
5	16	1.5	XX. yüzyıl başlarında Selanik	fotoğraf/ resim	14,5	5,7	82,7
6	17	1.6	Şemsi Efendi (1852-1917)	fotoğraf/ resim	5,6	6,7	37,5
7	18	1.7	Manastır Askerî İdadisi (Fotoğrafta Manastır Mekteb-i Harbiye-i Şahane yazmaktadır.)	fotoğraf/ resim	6,8	3,6	24,5
8	18	1.8	Mehmet Emin (Yurdakul)	fotoğraf/ resim	2,6	3,2	8,3
9	19	1.9	Montesquieu	fotoğraf/ resim	2,6	3,2	8,3
10	20	1.10	Mustafa Kemal (önde soldan ikinci) Harp Okulu ikinci sınıfta arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	6,4	4,8	30,7
11	21	1.11	Mustafa Kemal (sağ başta) Harp Akademisinde	fotoğraf/ resim	10,9	6,2	67,6
12	21	1.12	Harp Akademisi döneminde Mustafa Kemal	fotoğraf/ resim	3,0	4,0	12,0
13	22	1.13	Mustafa Kemal (önde sol başta) 5. Ordu'da arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	7,8	6,1	47,6
14	23	1.14	Mustafa Kemal (sağ başta) Hareket Ordusu subayları ile	fotoğraf/ resim	15,0	8,6	129,0
15	24	1.15	Mustafa Kemal Trablusgarp'ta silah arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	9,2	7,5	69,0
16	24	1.16	Sofya Askerî Ataşesi Mustafa Kemal arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	9,1	7,1	64,6
17	27	1.17	II. Abdülhamit (1842-1918)	fotoğraf/ resim	3,9	5,9	23,0
18	28	1.18	Mebusan Meclisi	fotoğraf/ resim	7,3	4,8	35,0
19	29	1.19	-	kartpostal	7,5	4,5	33,8
20	31	1.20	I. Balkan Savaşı'nda göç eden Müslümanlar (La Petit Journal gazetesinden)	fotoğraf/ resim	7,6	7,3	55,5
21	32	1.21	Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand (1863-1914)	fotoğraf/ resim	5,5	5,5	30,3
22	33	1.22	Harbiye Nazırı Enver Paşa (1881-1922)	fotoğraf/ resim	2,9	4,0	11,6
23	34	1.23	Enver Paşa, Türk ve Alman subaylarla Yavuz zırhlısında	fotoğraf/ resim	14,4	5,7	82,1
24	36	1.24	Kafkas Cephesi'nde Ruslarla iş birliği yapan bir Ermeni çetesi	fotoğraf/ resim	7,7	4,7	36,2
25	37	1.25	Albay Mustafa Kemal Gelibolu'da	fotoğraf/ resim	4,7	5,9	27,7
26	38	1.26	Cevat Paşa	fotoğraf/ resim	2,6	3,9	10,1

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
27	38	1.27	Esat Paşa	fotoğraf/ resim	2,6	3,9	10,1
28	38	1.28	Fahrettin Paşa	fotoğraf/ resim	2,7	3,0	8,1
29	39	1.29	Filistin-Suriye Cephesi'nde Osmanlı askerleri	fotoğraf/ resim	14,1	6,6	93,1
30	39	1.30	Halil Paşa	fotoğraf/ resim	1,9	2,8	5,3
31	40	1.31	Cepheye giden Mehmetçikler	fotoğraf/ resim	7,4	4,8	35,5
32	43	1.32	Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan Rauf, Reşat Hikmet ve Sadullah Beylerin yer aldığı Osmanlı heyeti	fotoğraf/ resim	6,8	3,4	23,1
33	43	1.33	Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı Agamemnon zırhlısı	fotoğraf/ resim	6,8	3,4	23,1
34	44	1.34	Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra terhis edilen askerler	fotoğraf/ resim	6,3	3,6	22,7
35	45	1.35	Mustafa Kemal'in Şişli'deki evi	fotoğraf/ resim	4,5	5,8	26,1
36	46	1.36	Paris Barış Konferansı	fotoğraf/ resim	6,3	4,2	26,5
37	53	2.1	Sultanahmet Mitingi'nde konuşmacıları dinleyen İstanbullular	fotoğraf/ resim	15,0	10,2	153,0
38	54	2.2	İzmir ve çevresinde faaliyet gösteren Akhisarlı Kuvâ-yı Millîyeciler	fotoğraf/ resim	9,3	6,0	55,8
39	54	2.3	Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticilerinden bir grup	fotoğraf/ resim	7,5	5,2	39,0
40	55	2.4	Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi öğretmenler	fotoğraf/ resim	6,6	5,3	35,0
41	55	2.5	Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti üyeleri	fotoğraf/ resim	6,0	5,2	31,2
42	58	2.6	Bandırma Vapuru'nun maketi (Samsun)	fotoğraf/ resim	7,9	4,7	37,1
43	59	2.7	Mustafa Kemal Amasya'da Rauf Bey ve Ali Fuat Paşa ile	fotoğraf/ resim	6,9	4,8	33,1
44	59	2.8	Amasya Genelgesi'nin hazırlandığı Amasya kışlası	fotoğraf/ resim	7,2	5,0	36,0
45	61	2.9	Erzurum Kongresi öncesinde soldan sağa Münir, Refik, Mustafa Kemal, Süreyya ve Mazhar Müfit Beyler	fotoğraf/ resim	5,3	5,1	27,0
46	62	2.10	Sivas Kongresi üyeleri oturanlar soldan sağa Ömer (Mümtaz), Rauf (Orbay), Hacı Fevzi, Mustafa Kemal, Bekir Sami (Kunduh), Ahmet Rüstem, Hüsrev Sami, Mazhar Müfit (Kansu)	fotoğraf/ resim	9,1	6,3	57,3
47	62	2.11	Amiral Bristol (1868-1939)	fotoğraf/ resim	3,3	4,0	13,2
48	63	2.12	General Harbord (1866-1947)	fotoğraf/ resim	3,6	4,0	14,4

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
49	63	2.13	Temsil Heyeti üyeleri, Mustafa Kemal'in sağında Rauf (Orbay), solunda Ahmet Rüstem Bey	fotoğraf/resim	15,0	6,9	103,5
50	65	2.14	Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankara'da karşılanması	fotoğraf/resim	9,8	7,0	68,6
51	66	2.15	İstanbul'u işgal eden İtilaf askerleri	fotoğraf/resim	8,6	3,8	32,7
52	67	2.16	Büyük Millet Meclisinin açılışı töreni	fotoğraf/resim	12,3	7,6	93,5
53	68	2.17	Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal ve milletvekilleri	fotoğraf/resim	9,1	6,5	59,2
54	71	2.18	Anadolu Ajansının Ankara'daki ilk merkezi	fotoğraf/resim	5,2	4,7	24,4
55	72	2.19	Osmanlı Heyeti adına Hadi Paşa Sevr Antlaşması'nı imzalarken	fotoğraf/resim	9,8	6,7	65,7
56	75	2.20	Doğu Cephesi'ndeki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa (soldan üçüncü) ve maiyetindeki subaylar Kars'ta	fotoğraf/resim	15,0	6,8	102,0
57	76	2.21	Güney Cephesi Kuvâ-yı Millîye birliklerinden bir grup (Antep)	fotoğraf/resim	15,0	7,2	108,0
58	77	2.22	Adana ve çevresinde Kuvâ-yı Millîye güçlerinden bir grup	fotoğraf/resim	5,1	6,1	31,1
59	78	2.23	Mustafa Kemal ve İsmet Bey Ankara'da cepheden gelen raporları incelerken	fotoğraf/resim	6,1	6,3	38,4
60	78	2.24	Mustafa Kemal, Ethem ve ona bağlı Kuvâ-yı Seyyare birliğiyle	fotoğraf/resim	9,6	7,3	70,1
61	79	2.25	İnönü Muharebelerine hazırlanan Türk askerleri	fotoğraf/resim	6,7	4,1	27,5
62	80	2.26	Londra Konferansı'na katılan Türk heyeti (solda Bekir Sami Bey, yanında ayakta Hüsrev Bey) ve Fransız delegeler	fotoğraf/resim	9,9	6,1	60,4
63	81	2.27	Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936)	fotoğraf/resim	3,5	4,9	17,2
64	83	2.28	Millî Mücadele'de Türk askerleri	fotoğraf/resim	6,2	3,7	22,9
65	84	2.29	Mustafa Kemal Millî Mücadele'den sonra kendisini karşılayan çocuklarla	fotoğraf/resim	6,5	5,7	37,1
66	85	2.30	Cephedeki ordumuz için mermi imal eden kadın ve çocuklar	fotoğraf/resim	12,2	8,0	97,6
67	86	2.31	Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanışı (Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara)	fotoğraf/resim	12,7	5,0	63,5
68	87	2.32	Düşmanın durumunu kontrol eden Mustafa Kemal Duatepe'de	fotoğraf/resim	6,5	5,1	33,2
69	88	2.33	Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra zaferi kutlayan halkımız	fotoğraf/resim	14,2	8,8	125,0
70	89	2.34	Mustafa Kemal Fransız temsilci Claude Farrere (Kulud Farre) ile	fotoğraf/resim	8,7	5,6	48,7

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
71	90	2.35	Mustafa Kemal Afyon Kocatepe'de	fotoğraf/ resim	5,6	3,9	21,8
72	90	2.36	Büyük Taarruz panoraması (Ressam Aydın Erkmen, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara)	fotoğraf/ resim	8,7	3,7	32,2
73	91	2.37	Afyonkarahisar'da Yunan ordusunun yaktığı tren istasyonu	fotoğraf/ resim	6,6	3,4	22,4
74	91	2.38	İzmir'in kurtuluşu için Ankara'da düzenlenen tören	fotoğraf/ resim	12,0	4,9	58,8
75	92	2.39	Mudanya Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan Fransız (Charpy), İngiliz (Harrington), Türk (İsmet Paşa) ve İtalyan (Monbelli) delegeler	fotoğraf/ resim	7,6	4,4	33,4
76	93	2.40	Lozan Konferansı'na katılan Türk heyeti, oturanlar soldan sağa Reşit Saffet, Zülfü, Rıza Nur, İsmet Paşa, Zekâi, Veli, Muhtar, Münir Beyler	fotoğraf/ resim	8,0	6,0	48,0
77	94	2.41	Lozan Konferansı imza töreni	fotoğraf/ resim	7,7	5,0	38,5
78	95	2.42	Kara Fatma (Fatma Seher Erden) ve silah arkadaşları	fotoğraf/ resim	9,2	7,7	70,8
79	96	2.43	Mustafa Kemal Halide Edip Hanım'la	fotoğraf/ resim	6,0	5,4	32,4
80	96	2.44	-	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	4,3	4,8	20,6
81	96	2.45	-	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	4,1	4,6	18,9
82	97	2.46	Ali Fuat Paşa (1882-1968)	fotoğraf/ resim	3,0	4,0	12,0
83	97	2.47	Kâzım Bey (1882-1968)	fotoğraf/ resim	3,2	4,5	14,4
84	98	2.48	Fevzi Paşa (1876-1950)	fotoğraf/ resim	3,4	4,3	14,6
85	98	2.49	İsmet Paşa (1884-1973)	fotoğraf/ resim	3,4	5,5	18,7
86	99	2.50	Kâzım Karabekir Paşa (1882-1948)	fotoğraf/ resim	3,4	4,7	16,0
87	99	2.51	Şahin Bey (1877-1920)	fotoğraf/ resim	3,4	4,2	14,3
88	107	3.1	Mustafa Kemal TBMM'de Nutuk'u okurken	fotoğraf/ resim	7,5	5,5	41,3
89	108	3.2	Atatürk bir yurt gezisinde halk arasında	fotoğraf/ resim	7,0	4,5	31,5
90	110	3.3	Osmanlı Devleti'nin son Padişahı VI. Mehmet Vahdettin	fotoğraf/ resim	3,0	5,4	16,2
91	110	3.4	Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Ulus Meydanı	fotoğraf/ resim	7,0	5,0	35,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
92	112	3.5	Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, ilk hükûmeti kuran Başbakan İsmet Paşa ile	fotoğraf/ resim	6,5	5,4	35,1
93	112	3.6	Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarında Mustafa Kemal	fotoğraf/ resim	8,0	5,4	43,2
94	113	3.7	Abdülmecit Efendi (1868-1944) (Kendisi tarafından yapılmış otoportresi, Dolmabahçe Sarayı)	fotoğraf/ resim	3,0	3,2	9,6
95	113	3.8	Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak	fotoğraf/ resim	3,0	3,6	10,8
96	115	3.9	Atatürk sağ tarafında Türk Kadın Birliği başkanı Nezihe Muhittin Hanım ve arkadaşlarıyla birlikte	fotoğraf/ resim	7,3	4,6	33,6
97	116	3.10	Cumhuriyetin ilk yıllarında bir ilkokul sınıfı	fotoğraf/ resim	7,2	4,9	35,3
98	116	3.11	Ankara Ticaret Lisesinde daktilo dersi	fotoğraf/ resim	7,2	4,9	35,3
99	117	3.12	Mustafa Kemal Kayseri'de yeni harfleri tanıtırken	fotoğraf/ resim	4,7	6,4	30,1
100	117	3.13	Millet Mekteplerinde bir sınıf	fotoğraf/ resim	7,2	5,9	42,5
101	118	3.14	Atatürk 2. Türk Tarih Kurultayı'nda açılan sergide	fotoğraf/ resim	6,3	3,7	23,3
102	119	3.15	Atatürk 2. Türk Dil Kurultayı'nda	fotoğraf/ resim	5,3	3,0	15,9
103	120	3.16	Atatürk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde bir derste	fotoğraf/ resim	7,0	3,6	25,2
104	120	3.17	Atatürk İstanbul Üniversitesini ziyaretinde	fotoğraf/ resim	7,0	3,6	25,2
105	121	3.18	Güzel Sanatlar Akademisinde öğrenciler atölye çalışmasında	fotoğraf/ resim	5,5	4,4	24,2
106	122	3.19	1936 Berlin Olimpiyatlarında güreşte altın madalya kazanan Yaşar Erkan	fotoğraf/ resim	6,7	3,7	24,8
107	123	3.20	Mustafa Kemal'in Kastamonu gezisi dönüşünde Ankara'da karşılanması	fotoğraf/ resim	15,0	6,1	91,5
108	124	3.21	Atatürk'e 1934 yılında verilen nüfus hüviyet cüzdanının ilk sayfaları	diğer basılı materyal (nüfus cüzdanı)	7,5	5,7	42,8
109	126	3.22	İstanbul'da ilk kadın doktorlarımızdan bir grup	fotoğraf/ resim	8,0	4,6	36,8
110	126	3.23	1935 milletvekili seçimlerinde oy kullanan kadınlar	fotoğraf/ resim	8,0	4,6	36,8
111	127	3.24	Türkiye İktisat Kongresi'ne katılan üyelerin bir bölümü	fotoğraf/ resim	7,8	5,7	44,5
112	128	3.25	Mustafa Kemal, Gazi Orman Çiftliğinde incelemelerde bulunurken	fotoğraf/ resim	15,0	6,0	90,0
113	129	3.26	Alpullu Şeker Fabrikası	fotoğraf/ resim	6,3	4,7	29,6
114	129	3.27	Mustafa Kemal, Denizcilik ve Kabotaj Bayramı etkinliklerini izlerken	fotoğraf/ resim	6,2	4,2	26,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
115	131	3.28	Kızılay Hemşire Okulu öğrencileri	fotoğraf/ resim	7,0	4,5	31,5
116	131	3.29	Hemşirelik öğrencileri hastanede	fotoğraf/ resim	7,0	4,5	31,5
117	132	3.30	Mustafa Kemal vatandaşların sorunlarını dinlerken	fotoğraf/ resim	6,6	4,3	28,4
118	133	3.31	Atatürk, TBMM'de milletvekillerine hitap ederken	fotoğraf/ resim	6,0	4,5	27,0
119	141	4.1	Atatürk Cumhuriyet Halk Fırkasının 4. kurultayında	fotoğraf/ resim	8,0	5,8	46,4
120	142	4.2	Terakkiper Cumhuriyet Fırkası kurucuları, soldan sağa Kâzım (Karabekir), Refet (Bele), Adnan (Adıvar), Rauf (Orbay) ve Ali Fuat (Cebesoy)	fotoğraf/ resim	14,0	8,3	116,2
121	142	4.3	Terakkiper Cumhuriyet Fırkasının mührü	fotoğraf/ resim	5,0	5,0	25,0
122	143	4.4	İzmir suikastı sanıkları İstiklal Mahkemesi'nde	fotoğraf/ resim	9,6	6,6	63,4
123	144	4.1*	9 Ağustos 1930	gazete haberi	5,5	3,2	17,6
124	146	4.2*	31 Ekim 1930	gazete haberi	8,2	3,6	29,5
125	147	4.5	Almanya'da Türklerin Musul için düzenledikleri miting	fotoğraf/ resim	7,7	6,1	47,0
126	148	4.6	Milletler Cemiyetinin bir toplantısı	fotoğraf/ resim	7,0	3,5	24,5
127	149	4.7	Balkan Antantı üyesi ülkelerin temsilcileri soldan sağa Yugoslavya Başbakanı Stojadinovic, Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk, Yunanistan Başbakanı Metaksas (Meteksas), Romanya Delegesi Nicolae Petrescu (Nikolai Petresku)	fotoğraf/ resim	7,7	6,2	47,7
128	149	4.8	Montrö Sözleşmesi öncesinde Boğazlar Komisyonu	fotoğraf/ resim	7,8	4,9	38,2
129	150	4.9	Atatürk İran Şahı Rıza Pehlevi ile	fotoğraf/ resim	18,5	9,5	175,8
130	151	4.10	Türk askerlerini karşılayan Hataylılar	fotoğraf/ resim	7,2	4,7	33,8
131	151	4.3*	24 Haziran 1939	gazete haberi	7,2	3,1	22,3
132	152	4.11	Atatürk son yurt gezisinde (Mersin)	fotoğraf/ resim	6,5	4,0	26,0
133	152	4.12	Atatürk'ün ölümünü üzüntüyle karşılayan halk	fotoğraf/ resim	6,9	4,5	31,1
134	152	4.4*	11 Kasım 1938	gazete haberi	7,4	2,4	17,8
135	152	4.5*	11 Kasım 1938	gazete haberi	7,4	1,3	9,6
136	152	4.6*	12 Kasım 1938	gazete haberi	7,0	1,4	9,8
137	153	4.13	Milletler Cemiyeti Genel Kurul toplantısı	fotoğraf/ resim	6,4	3,5	22,4
138	154	4.14	ABD'de işsizler için ücretsiz yemek dağıtımı	fotoğraf/ resim	7,2	5,7	41,0

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
139	154	4.15	ABD’de iş arayan insanlar	fotoğraf/ resim	7,2	5,7	41,0
140	156	4.16	Mussolini ve Hitler	fotoğraf/ resim	5,3	6,2	32,9
141	163	5.1*	2 Eylül 1939	gazete haberi	9,3	3,3	30,7
142	164	5.1	Hitler işgal ettiği Paris’te	fotoğraf/ resim	8,1	7,5	60,8
143	164	5.2	Stalingrad kuşatmasında evi yıkılmış bir aile	fotoğraf/ resim	8,3	5,2	43,2
144	165	5.3	Pearl Harbor baskını sonrası ABD uçakları	fotoğraf/ resim	8,0	6,0	48,0
145	165	5.4	Normandiya kıyılarına çıkarmaya hazırlanan askerler	fotoğraf/ resim	8,1	6,3	51,0
146	166	5.5	Atom bombasının ardından Hiroşima kenti	fotoğraf/ resim	7,8	5,6	43,7
147	167	5.6	Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu (solda) Karşılıklı Yardım Antlaşması imza töreninde	fotoğraf/ resim	12,2	8,3	101,3
148	168	5.7	Türk-Alman Saldırmazlık Paktı imza töreni	fotoğraf/ resim	8,2	5,8	47,6
149	168	5.8	Adana Görüşmesi’nde İsmet İnönü ve Winston Churchill	fotoğraf/ resim	8,2	5,0	41,0
150	168	5.9	Kahire Görüşmesi’nde İnönü, Roosevelt ve Churchill	fotoğraf/ resim	8,2	5,3	43,5
151	169	5.2*	24 Şubat 1945	gazete haberi	12,7	5,0	63,5
152	170	5.3*	28 Aralık 1943	gazete haberi	10,2	3,3	33,7
153	170	5.10	Karneyle ekmek alan vatandaşlar	fotoğraf/ resim	7,4	5,0	37,0
154	170	5.11	Ekmek karnesi	diğer basılı materyal (karne)	7,3	5,1	37,2
155	171	5.12	Karartma uygulaması	fotoğraf/ resim	9,6	6,6	63,4
156	171	5.13	İstanbul’da hava saldırısı tehlikesine karşı nöbet tutan askerler	fotoğraf/ resim	15,0	9,5	142,5
157	171	5.4*	26 Kasım 1940	gazete haberi	7,9	4,3	34,0
158	173	5.14	Atlantik Bildirisi’ni hazırlayan Roosevelt ve Churchill	fotoğraf/ resim	9,5	6,5	61,8
159	173	5.15	Yalta Konferansı’nda Churchill, Roosevelt ve Stalin	fotoğraf/ resim	7,9	4,5	35,6
160	174	5.16	Potsdam Konferansı’nda Attlee, Truman ve Stalin	fotoğraf/ resim	18,5	9,6	177,6
161	175	5.17	Filistin’e göç eden Yahudiler	fotoğraf/ resim	7,0	5,6	39,2
162	176	5.18	Filistin’in Hayfa kentinden Yahudilerce göçe zorlanan Filistinliler	fotoğraf/ resim	7,5	5,1	38,3
163	183	6.1*	28 Ekim 1945	gazete haberi	6,1	4,7	28,7

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
164	183	6.1	Demokrat Parti kurucuları, solda Celal Bayar, ortada arkada Refik Koraltan, ortada önde Fuat Köprülü ve sağda Adnan Menderes	fotoğraf/ resim	18,5	9,7	179,5
165	184	6.2	Demokrat Parti seçim afişi	afiş/ poster	4,5	6,7	30,2
166	184	6.2*	24 Temmuz 1946	gazete haberi	9,0	2,1	18,9
167	185	6.3	Celal Bayar	fotoğraf/ resim	2,5	3,4	8,5
168	185	6.4	Adnan Menderes	fotoğraf/ resim	2,6	3,4	8,8
169	185	6.5	Refik Koraltan	fotoğraf/ resim	2,6	3,4	8,8
170	185	6.6	Fuat Köprülü	fotoğraf/ resim	2,5	3,4	8,5
171	186	6.3*	16 Mayıs 1950	gazete haberi	7,3	2,3	16,8
172	187	6.7	Varşova Paktı ülkeleri temsilcileri bir toplantıda	fotoğraf/ resim	8,4	6,4	53,8
173	188	6.4*	28 Ekim 1945	gazete haberi	10,2	4,7	47,9
174	189	6.8	Nükleer savaş tehlikesi	karikatür	14,0	6,7	93,8
175	190	6.5*	13 Mart 1947	gazete haberi	9,6	4,0	38,4
176	190	6.6*	5 Şubat 1948	gazete haberi	9,6	4,0	38,4
177	190	6.7*	3 Ağustos 1950	gazete haberi	9,6	4,0	38,4
178	190	6.8*	26 Temmuz 1950	gazete haberi	9,6	4,0	38,4
179	191	6.9	Türk askerleri çatışma alanından kurtardıkları Koreli bir çocukla	fotoğraf/ resim	8,8	10,3	90,6
180	193	6.10	Adnan Menderes seçim mitinginde	fotoğraf/ resim	7,2	4,6	33,1
181	193	6.11	İsmet İnönü seçim mitinginde	fotoğraf/ resim	7,2	4,6	33,1
182	193	6.9*	4 Mayıs 1954	gazete haberi	8,0	2,0	16,0
183	193	6.12	6-7 Eylül Olayları sonrasında İstanbul	fotoğraf/ resim	9,0	6,6	59,4
184	194	6.10*	28 Ekim 1957	gazete haberi	6,7	3,2	21,4
185	194	6.13	Marshall yardımıyla gelen traktörler	fotoğraf/ resim	6,6	4,6	30,4
186	195	6.14	Büyük şehirlere göç eden vatandaşlar	fotoğraf/ resim	6,5	3,3	21,5
187	195	6.15	Kara yolu yapım çalışması	fotoğraf/ resim	6,5	2,8	18,2
188	203	7.1	ABD'de Vietnam Savaşı'nı protesto eden göstericiler	fotoğraf/ resim	6,2	5,4	33,5
189	204	7.2	SSCB Lideri Mihail Gorbaçov ve ABD Başkanı Ronald Reagan	fotoğraf/ resim	7,6	4,2	31,9

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
190	206	7.1*	12 Ağustos 1959	gazete haberi	7,3	1,7	12,4
191	206	7.2*	13 Mart 1964	gazete haberi	7,3	1,7	12,4
192	207	7.3	Kıbrıs'a çıkarma yapan Türk askerleri	fotoğraf/resim	6,5	4,5	29,3
193	207	7.3*	21 Temmuz 1974	gazete haberi	6,5	4,5	29,3
194	209	7.4*	29 Ocak 1973	gazete haberi	6,1	2,8	17,1
195	209	7.5*	3 Haziran 1978	gazete haberi	6,1	2,4	14,6
196	209	7.6*	8 Haziran 1982	gazete haberi	6,1	1,8	11,0
197	210	7.7*	29 Mayıs 1960	gazete haberi	7,8	1,8	14,0
198	210	7.4	Adnan Menderes Yassıada Mahkemesinde	fotoğraf/resim	7,1	4,5	32,0
199	210	7.5	Cemal Gürsel ve MBK üyelerinden bazıları	fotoğraf/resim	7,1	4,5	32,0
200	210	7.8*	11 Temmuz 1961	gazete haberi	8,0	2,0	16,0
201	211	7.9*	17 Ekim 1961	gazete haberi	9,2	2,1	19,3
202	211	7.10*	27 Ekim 1961	gazete haberi	9,2	1,7	15,6
203	211	7.11*	12 Mart 1971	gazete haberi	5,7	2,1	12,0
204	212	7.6	Bülent Ecevit, Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren	fotoğraf/resim	6,9	4,8	33,1
205	212	7.12*	12 Eylül 1980	gazete haberi	6,8	6,6	44,9
206	213	7.13*	8 Kasım 1982	gazete haberi	5,8	6,2	36,0
207	213	7.7	Millî Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren	fotoğraf/resim	7,8	6,3	49,1
208	213	7.8	Turgut Özal	fotoğraf/resim	6,0	5,0	30,0
209	213	7.14*	30 Kasım 1987	gazete haberi	9,2	2,8	25,8
210	215	7.9	Ülkemizin ilk yerli seri üretim otomobili Anadol	fotoğraf/resim	6,7	3,6	24,1
211	215	7.10	Tüp gaz kuyruğundaki vatandaşlar	fotoğraf/resim	15,0	6,5	97,5
212	217	7.11	Almanya'ya çalışmak için göç eden Türkler	fotoğraf/resim	8,8	6,0	52,8
213	217	7.12	Siyah beyaz yayın döneminde TRT haberleri	fotoğraf/resim	7,9	5,5	43,5
214	218	7.13	-	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	3,0	3,9	11,7
215	218	7.14	Barış Manço	fotoğraf/resim	4,1	4,1	16,8
216	218	7.15	Türkan Şoray ve Hülya Koçyiğit	fotoğraf/resim	7,2	5,5	39,6

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
217	218	7.16	Cüneyt Arkın	fotoğraf/ resim	6,0	3,4	20,4
218	218	7.17	Neşeli Günler filminde Münir Özkul, Şener Şen ve Adile Naşit	fotoğraf/ resim	6,0	3,3	19,8
219	225	8.1	Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Başkanı Erdal İnönü	fotoğraf/ resim	7,2	4,8	34,6
220	225	8.2	Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller	fotoğraf/ resim	7,2	5,1	36,7
221	226	8.3	Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz	fotoğraf/ resim	8,0	2,6	20,8
222	226	8.1*	28 Nisan 2007	gazete haberi	8,1	3,2	25,9
223	226	8.4	Cumhurbaşkanları Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül	fotoğraf/ resim	8,2	5,2	42,6
224	227	8.2*	17 Şubat 1999	gazete haberi	5,1	2,6	13,3
225	228	8.5	15 Temmuz sonrası demokrasi nöbetlerinde toplanan halk	fotoğraf/ resim	5,7	3,9	22,2
226	230	8.6	Semih Kaplanoğlu'nun Bal filminin afişi	afiş/ poster	4,5	6,1	27,5
227	230	8.7	Derviş Zaim'in Devir filminin afişi	afiş/ poster	4,5	6,1	27,5
228	230	8.8	Naim Süleymanoğlu	fotoğraf/ resim	7,2	4,1	29,5
229	230	8.9	Rıza Kayaalp	fotoğraf/ resim	7,2	4,1	29,5
230	231	8.10	Gözde Durmuş	fotoğraf/ resim	7,2	4,2	30,2
231	235	8.11	Bosna-Hersek'teki savaşta yıkılan Mostar Köprüsü Türkiye'nin desteğiyle onarıldı.	fotoğraf/ resim	8,9	6,0	53,4
232	235	8.12	Aliya İzzetbegoviç	fotoğraf/ resim	8,9	7,4	65,9
233	236	8.13	11 Eylül'de hedef alınan New York (Niv York) kenti	fotoğraf/ resim	8,0	7,0	56,0
234	237	8.14	Batı Şeria'ya örülen duvar	fotoğraf/ resim	8,0	5,4	43,2
235	237	8.15	Gazze'de İsrail saldırıları sonucu yıkılmış bir yapı	fotoğraf/ resim	8,0	4,8	38,4
236	237	8.3*	17 Ocak 1991	gazete haberi	8,0	2,6	20,8
237	238	8.16	Saddam Hüseyin	fotoğraf/ resim	6,3	5,5	34,7
238	238	8.17	Zeynel Abidin	fotoğraf/ resim	6,3	5,3	33,4
239	239	8.18	Muhammed Mursi	fotoğraf/ resim	7,2	5,2	37,4

No	Sayfa No	Görsel No	Açıklama	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
240	239	8.19	Suriye'nin İdlib şehrindeki kampa yardım ulaştırılan Türk Kızılayı görevlileri	fotoğraf/ resim	7,2	5,0	36,0
Toplam Alan							9527,8

*Görsellere ait tüm incelemeler (ör. görsel ismi, sayfa numarası, ebat ölçümleri) ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır. *DK3 gazete haberi görsellerini ayrıca numaralandırarak isimlendirmiştir.*

EK 6. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN NUMARALANDIRILMAMIŞ GÖRSELLER

EK 6.1. DK1’de bulunan numaralandırılmamış görseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	18	1. Ünite başı	Kore’de bulunan Türk Tugayına ait bir birlik	fotoğraf/ resim	19,0	14,2	269,8
2	51	Bilgi-Yorum bölümü	Mustafa Kemal Atatürk	fotoğraf/ resim	3,0	4,8	14,4
3	54	2. Ünite başı	Mustafa Kemal Paşa savaş meydanında	fotoğraf/ resim	19,0	13,1	248,9
4	95	Bilgi-Yorum bölümü	Siperde Türk askerleri	fotoğraf/ resim	5,7	7,2	41,0
5	95	Bilgi-Yorum bölümü	Zeybek oynayan Türk askerleri (Kurtuluş savaşı sonrası)	fotoğraf/ resim	8,0	5,6	44,8
6	98	3. Ünite başı	Mustafa Kemal Paşa halka hitap ederken	fotoğraf/ resim	19,0	12,2	231,8
7	133	Bilgi-Yorum bölümü	1921 yılı Mustafa Kemal Atatürk imzası	fotoğraf/ resim	4,4	2,6	11,4
8	133	Bilgi-Yorum bölümü	1928 yılı Mustafa Kemal Atatürk imzası	fotoğraf/ resim	4,4	2,7	11,9
9	133	Bilgi-Yorum bölümü	1934 yılı Mustafa Kemal Atatürk imzası	fotoğraf/ resim	4,4	2,7	11,9
10	136	4. Ünite başı	Mustafa Kemal Atatürk ve askeri erkân	fotoğraf/ resim	19,0	12,7	241,3
11	157	Bilgi-Yorum bölümü	Atatürk’ün cenaze töreni sırasında halkın yaşadığı duygular	fotoğraf/ resim	6,5	4,1	26,7
12	157	Bilgi-Yorum bölümü	Atatürk’ün cenaze töreni sırasında halkın yaşadığı duygular	fotoğraf/ resim	6,9	4,6	31,7
13	157	Bilgi-Yorum bölümü	Atatürk’ün cenaze töreni sırasında halkın yaşadığı duygular	fotoğraf/ resim	6,5	4,5	29,3
14	157	Bilgi-Yorum bölümü	Atatürk’ün cenaze töreni sırasında halkın yaşadığı duygular	fotoğraf/ resim	6,9	4,5	31,1
15	160	5. Ünite başı	II. Dünya Savaşı	fotoğraf/ resim	19,0	13,0	247,0
16	171	Bilgi-Yorum bölümü	Bazı ülkelere ait bayraklar ve tarihi olaylar	fotoğraf/ resim	14,5	11,7	169,7
17	174	6. Ünite başı	Hitler Almanya’sı	fotoğraf/ resim	19,0	13,0	247,0
18	193	Bilgi-Yorum bölümü	Kore’deki Türk Tugayındaki askerler ve Koreli küçük kız	fotoğraf/ resim	13,8	7,1	98,0
19	196	7. Ünite başı	Toplumsal devrim çağında insanlar	fotoğraf/ resim	19,0	12,6	239,4
20	221	Bilgi-Yorum bölümü	Askeri darbelerde kişisel hak ve özgürlükler	fotoğraf/ resim	14,0	6,8	95,2
21	224	8. Ünite başı	15 Temmuz Hain darbe girişimi karşısında halk	fotoğraf/ resim	19,0	11,0	209,0
22	253	Bilgi-Yorum bölümü	Fransa’da bir mülteci kampı	fotoğraf/ resim	11,5	6,3	72,5

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
23	253	Bilgi-Yorum bölümü	Türkiye’de bir mülteci kampı	fotoğraf/ resim	11,5	6,3	72,5
Toplam Alan							2696,1

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 6.2. DK2’de bulunan numaralandırılmamış görseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	11	1. Ünite başı	Albay Mustafa Kemal, Çanakkale Muharebelerinde	fotoğraf/resim	19,0	14,0	266,0
2	12	Genel Ağ Kaynağı	Mustafa Kemal’in ailesi	fotoğraf/resim	11,7	5,7	66,7
3	15	Biyografi	Mehmet Tevfik (Bilge) Bey (1865-1945)	fotoğraf/resim	3,5	3,9	13,7
4	19	Genel Ağ Kaynağı	Mustafa Kemal, Hareket Ordusu Kurmaylarıyla (1909)	fotoğraf/resim	9,5	8,2	77,9
5	23	İkinci El Kaynak	Sultan II. Abdülhamid (1842-1918)	fotoğraf/resim	2,9	4,4	12,8
6	25	İkinci El Kaynak	Uşi Antlaşması’nı imzalayan Osmanlı ve İtalyan delegeleri [soldan sağa: Pietro Bertolini, Mehmet Nabi Bey, Guido Fusinato, Rumbeyoğlu Fahreddin Bey, Giuseppe (Cuseppe) Volpi]	fotoğraf/resim	8,2	4,9	40,2
7	30	İkinci El Kaynak	Cevat (Çobanlı) Paşa (1870-1938)	fotoğraf/resim	3,9	5,0	19,5
8	35	Birinci El Kaynak	Liman von Sanders (1855-1929)	fotoğraf/resim	4,3	4,3	18,5
9	38	Metin içi	İttifak Devletlerinin imzaladığı ateşkes antlaşmaları	fotoğraf/resim	14,2	6,9	98,0
10	49	2. Ünite başı	Tekâlif-i Milliye Emirleri üzerine orduya yardım etmek için seferber olan halk	fotoğraf/resim	19,0	13,1	248,9
11	50	Genel Ağ Kaynağı	16 Mayıs 1919 tarihli İstiklâl Harbi gazete haberi uyarlaması	gazete haberi	6,3	4,1	25,8
12	51	İkinci El Kaynak	Kurtuluş, 20 Mayıs 1919 tarihli İstiklâl Harbi gazete haberi uyarlaması	gazete haberi	8,4	6,5	54,6
13	58	Genel Ağ Kaynağı	Kâzım Karabekir (1882-1948)	fotoğraf/resim	3,0	4,3	12,9
14	58	Genel Ağ Kaynağı	Rauf Bey (1881-1964)	fotoğraf/resim	3,0	3,8	11,4
15	69	Genel Ağ Kaynağı	Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa, Anadolu Ajansında (1920)	fotoğraf/resim	7,5	6,5	48,8
16	74	Etkinlik	Kartpostalda, “Ermenistan Fatihi ve Yetimler Babası, Muzaffer Şark Ordularımızın Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri” yazmaktadır.	kartpostal	5,9	7,9	46,6
17	76	Biyografi	Sütçü İmam (1872-1922)	fotoğraf/resim	2,9	4,0	11,6
18	77	Biyografi	Şehit Mehmet Kâmil (1906-1920)	fotoğraf/resim	4,6	4,8	22,1
19	79	Etkinlik	Musa İlhan, Kurtuluş, 16 Haziran 1919-20 Haziran 1919 tarihli İstiklâl Harbi Gazetesi uyarlaması	gazete haberi	13,0	5,9	76,7

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
20	81	Etkinlik	Kuvay-ı Millîye Grubu	fotoğraf/ resim	7,3	4,9	35,8
21	81	Etkinlik	Düzenli ordu birliklerinin eğitimi	fotoğraf/ resim	7,3	4,9	35,8
22	82	Biyografi	Mustafa İsmet İnönü (1884-1973)	fotoğraf/ resim	4,8	5,5	26,4
23	85	Bunları Biliyor Musunuz?	Mehmet Âkif (Ersoy) (1873-1936)	fotoğraf/ resim	5,1	6,1	31,1
24	88	Genel Ağ Kaynağı	Kastamonu'daki Şerife Bacı Anıtı	fotoğraf/ resim	6,2	4,0	24,8
25	90	Etkinlik	Cepheye mermi hazırlayan çocuklar	fotoğraf/ resim	8,2	5,4	44,3
26	93	Biyografi	Gördesli Makbule Hanım (1902-1922)	fotoğraf/ resim	4,6	5,3	24,4
27	94	İkinci El Kaynak	Yunan Generali Trikupis'in esir alınışını temsil eden bir kartpostal	kartpost al	6,6	9,4	62,0
28	95	Biyografi	Fatma Seher (Erden) Hanım (Kara Fatma) (1888-1955)	fotoğraf/ resim	9,3	6,5	60,5
29	101	3. Ünite başı	Gazi Eğitim Enstitüsü (Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü)	fotoğraf/ resim	19,0	12,6	239,4
30	102	Kavram	Türk Dil Kurumu Sözlükleri	fotoğraf/ resim	13,5	6,8	91,8
31	116	Genel Ağ Kaynağı	Osmanlı Dönemi'nde Sivas Amerikan Koleji	fotoğraf/ resim	7,5	5,1	38,3
32	117	Etkinlik	Mustafa Kemal, yeni alfabeyi öğretirken (1928)	fotoğraf/ resim	4,5	5,7	25,7
33	118	İkinci El Kaynak	Mustafa Kemal, Samsun Lisesinde tarih dersinde (1930)	fotoğraf/ resim	8,3	4,7	39,0
34	120	Genel Ağ Kaynağı	Cumhuriyetin ilk yılları İstanbul Üniversitesi	fotoğraf/ resim	9,3	6,6	61,4
35	130	Genel Ağ Kaynağı	Mustafa Kemal, Ankara'da Gazi Orman Çiftliğinde (1929)	fotoğraf/ resim	8,0	4,7	37,6
36	134	Biyografi	Dr. Refik Saydam	fotoğraf/ resim	3,5	4,1	14,4
37	141	4. Ünite başı	İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyaretini konu alan bir tablo	fotoğraf/ resim	19,0	14,9	283,1
38	166	Etkinlik	John Steinbeck'in "Gazap Üzümleri" romanı	afiş/post er	3,4	5,1	17,3
39	173	5. Ünite başı	Winston Churchill ile İsmet İnönü Adana Görüşmelerinde (1943)	fotoğraf/ resim	19,0	14,9	283,1
40	176	İkinci El Kaynak	Japon Başbakan Tanaka Giichi (1864-1929)	fotoğraf/ resim	3,2	3,2	10,2
41	177	Etkinlik	Stukas (Şutukas) adlı film	afiş/post er	3,0	4,3	12,9
42	177	Etkinlik	Feldzug in Polen adlı film	afiş/post er	3,1	4,3	13,3
43	178	Bunları Biliyor Musunuz?	11 Kasım 1918	fotoğraf/ resim	7,3	4,2	30,7
44	178	Bunları Biliyor Musunuz?	22 Haziran 1940	fotoğraf/ resim	7,3	4,2	30,7

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
45	179	Bunları Biliyor Musunuz?	Savaş sırasında Londra	fotoğraf/resim	8,2	3,7	30,3
46	183	Genel Ağ Kaynağı	Birleşmiş Milletler binası (Cenevre-İsviçre)	fotoğraf/resim	14,9	4,5	67,1
47	184	Etkinlik	Küresel Hedefler	fotoğraf/resim	14,9	7,4	110,3
48	185	Etkinlik	Türkiye'nin dış politikasını konu alan bir kaynak	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	3,7	4,8	17,8
49	185	Etkinlik	Türkiye'nin dış politikasını konu alan bir kaynak	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	3,8	4,8	18,2
50	185	Etkinlik	Türkiye'nin dış politikasını konu alan bir kaynak	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	3,8	4,8	18,2
51	185	Etkinlik	Türkiye'nin dış politikasını konu alan bir kaynak	diğer basılı materyal (kitap kapağı)	3,8	4,8	18,2
52	195	6. Ünite başı	Kore'de bulunan Türk Tugayına bağlı bir birlik	fotoğraf/resim	19,0	14,9	283,1
53	198	Bunları Biliyor Musunuz?	Demokrat Parti amblemi	amblem	2,4	1,6	3,8
54	203	Bunları Biliyor Musunuz?	NATO amblemi	amblem	2,5	2,5	6,3
55	207	Bunları Biliyor Musunuz?	Kore'de bulunan Türk Tugayına bağlı bir birlik	fotoğraf/resim	6,5	4,1	26,7
56	210	Birinci El Kaynak	Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı Resimlerinin Devlet Dairelerine Asılması ile İlgili Kararnamesi	diğer basılı materyal (kararname)	15,1	11,1	167,6
57	214	Bunları Biliyor Musunuz?	Asfalt yol çalışması (Ankara-1956)	fotoğraf/resim	8,3	5,5	45,7
58	217	7. Ünite başı	1961 Genel Seçimlerinden bir görünüm	fotoğraf/resim	19,0	15,2	288,8
59	230	Etkinlik	TBMM açık erişim sayfasındaki tutanaklar	fotoğraf/resim	10,4	6,9	71,8
60	237	İkinci El Kaynak	Hanefi Yeter'in, "Çalışma İzni" adlı tablosu (1977)	fotoğraf/resim	3,6	4,1	14,8
61	245	8. Ünite başı	Ankara Beştepe'de bulunan 15 Temmuz Şehitler Abidesi	fotoğraf/resim	19,0	14,9	283,1
62	253	Biyografi	Ömer Halisdemir (1974-2016)	fotoğraf/resim	6,8	4,1	27,9
63	256	Etkinlik	Aziz Sançar	fotoğraf/resim	7,3	3,7	27,0

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
64	256	Etkinlik	Oktay Sinanoğlu	fotoğraf/ resim	7,3	3,7	27,0
65	256	Etkinlik	Gazi Yaşargil	fotoğraf/ resim	7,3	3,4	24,8
66	256	Etkinlik	Fuat Sezgin	fotoğraf/ resim	7,3	3,4	24,8
67	256	Etkinlik	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	fotoğraf/ resim	6,4	5,9	37,8
68	258	Bunları Biliyor Musunuz?	Eurovision şarkı yarışması (2003, Türkiye'nin birinciliği)	fotoğraf/ resim	7,3	4,9	35,8
69	258	Genel Ağ Kaynağı	Mihail Gorbaçov (1931-)	fotoğraf/ resim	4,9	3,4	16,7
70	261	Bunları Biliyor Musunuz?	Avrupa Birliği bayrağı	fotoğraf/ resim	5,2	2,9	15,1
71	265	Genel Ağ Kaynağı	11 Eylül Saldırılarının gerçekleştiği yerlerden biri olan Dünya Ticaret Merkezi	fotoğraf/ resim	6,7	7,2	48,2
72	267	Genel Ağ Kaynağı	2005 yılında Londra'da yapılan terör eylemi	fotoğraf/ resim	8,1	4,6	37,3
73	270	Genel Ağ Kaynağı	Türkiye'ye gelen mülteciler	fotoğraf/ resim	8,3	7,0	58,1
Toplam Alan							4598,4

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 6.3. DK3'te bulunan numaralandırılmamış görseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	12	1. Ünite başı	Ali Rıza bey ve Zübeyde Hanım	fotoğraf/ resim	10,7	7,5	80,3
2	12	1. Ünite başı	Harp Akademisi döneminde Mustafa Kemal	fotoğraf/ resim	3,9	4,2	16,4
3	12	1. Ünite başı	Albay Mustafa Kemal Gelibolu'da	fotoğraf/ resim	5,0	5,6	28,0
4	12	1. Ünite başı	Mustafa Kemal (önde soldan ikinci) Harp Okulu ikinci sınıfta arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	8,3	6,1	50,6
5	12	1. Ünite başı	Mustafa Kemal'in Selanik'te doğduğu ev	fotoğraf/ resim	8,7	9,0	78,3
6	12	1. Ünite başı	Mustafa Kemal Trablusgarp'ta silah arkadaşlarıyla	fotoğraf/ resim	8,2	6,2	50,8
7	50	2. Ünite başı	Temsil Heyeti üyeleri, Mustafa Kemal'in sağında Rauf (Orbay), solunda Ahmet Rüstem Bey	fotoğraf/ resim	6,7	5,0	33,5
8	50	2. Ünite başı	Mustafa Kemal Halide Edip Hanım'la	fotoğraf/ resim	5,2	4,5	23,4
9	50	2. Ünite başı	Mustafa Kemal Millî Mücadele'den sonra kendisini karşılayan çocuklarla	fotoğraf/ resim	3,8	3,7	14,1
10	50	2. Ünite başı	Mustafa Kemal, Ethem ve ona bağlı Kuvâ-yı Seyyare birliğiyle	fotoğraf/ resim	4,0	2,5	10,0
11	50	2. Ünite başı	Cephedeki ordumuz için mermi imal eden kadın ve çocuklar	fotoğraf/ resim	7,0	5,5	38,5
12	50	2. Ünite başı	Bandırma Vapuru	fotoğraf/ resim	11,0	8,5	93,5
13	104	3. Ünite başı	Atatürk halk ile beraber	fotoğraf/ resim	4,7	5,3	24,9
14	104	3. Ünite başı	Mustafa Kemal vatandaşların sorunlarını dinlerken	fotoğraf/ resim	7,0	6,0	42,0
15	104	3. Ünite başı	Mustafa Kemal TBMM'de Nutuk'u okurken	fotoğraf/ resim	5,4	5,4	29,2
16	104	3. Ünite başı	Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, ilk hükûmeti kuran Başbakan İsmet Paşa ile	fotoğraf/ resim	4,5	3,2	14,4
17	104	3. Ünite başı	Mustafa Kemal Kayseri'de yeni harfleri tanıtırken	fotoğraf/ resim	2,5	4,0	10,0
18	104	3. Ünite başı	Hemşirelik öğrencileri hastanede	fotoğraf/ resim	7,2	4,7	33,8
19	138	4. Ünite başı	Atatürk son yurt gezisinde (Mersin)	fotoğraf/ resim	10,7	6,8	72,8
20	138	4. Ünite başı	Atatürk	fotoğraf/ resim	6,0	6,0	36,0
21	138	4. Ünite başı	Milletler Cemiyeti Genel Kurul toplantısı	fotoğraf/ resim	6,0	6,0	36,0

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
22	138	4. Ünite başı	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurucuları, soldan sağa Kâzım (Karabekir), Refet (Bele), Adnan (Adivar), Rauf (Orbay) ve Ali Fuat (Cebesoy)	fotoğraf/ resim	9,1	5,8	52,8
23	138	4. Ünite başı	11 Kasım 1938	gazete haberi	10,4	1,9	19,8
24	138	4. Ünite başı	12 Kasım 1938	gazete haberi	9,6	1,8	17,3
25	160	5. Ünite başı	Kahire Görüşmesi'nde İnönü, Roosevelt ve Churchill	fotoğraf/ resim	9,7	6,0	58,2
26	160	5. Ünite başı	Normandiya kıyılarına çıkarmaya hazırlanan askerler	fotoğraf/ resim	4,0	4,2	16,8
27	160	5. Ünite başı	Stalingrad kuşatmasında evi yıkılmış bir aile	fotoğraf/ resim	4,8	3,5	16,8
28	160	5. Ünite başı	Karneyle ekmek alan vatandaşlar	fotoğraf/ resim	4,7	4,2	19,7
29	160	5. Ünite başı	Yalta Konferansı'nda Churchill, Roosevelt ve Stalin	fotoğraf/ resim	9,7	6,0	58,2
30	160	5. Ünite başı	Adana Görüşmesi'nde İsmet İnönü ve Winston Churchill	fotoğraf/ resim	5,4	5,1	27,5
31	160	5. Ünite başı	Ekmek karnesi	diğer basılı materyal (karne)	8,5	6,0	51,0
32	180	6. Ünite başı	Demokrat Parti kurucuları, solda Celal Bayar, ortada arkada Refik Koraltan, ortada önde Fuat Köprülü ve sağda Adnan Menderes	fotoğraf/ resim	8,9	5,2	46,3
33	180	6. Ünite başı	Türk askerleri çatışma alanından kurtardıkları Koreli bir çocukla	fotoğraf/ resim	6,5	6,0	39,0
34	180	6. Ünite başı	24 Temmuz 1946	gazete haberi	6,0	1,9	11,4
35	180	6. Ünite başı	Marshall yardımıyla gelen traktörler	fotoğraf/ resim	6,0	4,0	24,0
36	180	6. Ünite başı	İsmet İnönü seçim mitinginde	fotoğraf/ resim	7,4	5,5	40,7
37	180	6. Ünite başı	Büyük şehirlere göç eden vatandaşlar	fotoğraf/ resim	4,6	4,0	18,4
38	180	6. Ünite başı	26 Temmuz 1950	gazete haberi	8,0	3,2	25,6
39	200	7. Ünite başı	Siyah beyaz yayın döneminde TRT haberleri	fotoğraf/ resim	4,8	5,0	24,0
40	200	7. Ünite başı	Bülent Ecevit, Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren	fotoğraf/ resim	5,8	5,9	34,2
41	200	7. Ünite başı	Adnan Menderes Yassıada Mahkemesinde	fotoğraf/ resim	6,0	5,5	33,0
42	200	7. Ünite başı	ABD'de Vietnam Savaşı'nı protesto eden göstericiler	fotoğraf/ resim	4,8	5,0	24,0

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
43	200	7. Ünite başı	Türkan Şoray ve Hülya Koçyiğit	fotoğraf/ resim	5,0	5,0	25,0
44	200	7. Ünite başı	Turgut Özal	fotoğraf/ resim	8,5	7,5	63,8
45	222	8. Ünite başı	Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Başkanı Erdal İnönü	fotoğraf/ resim	6,4	5,0	32,0
46	222	8. Ünite başı	Aliya İzzetbegoviç	fotoğraf/ resim	5,8	6,0	34,8
47	222	8. Ünite başı	Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller	fotoğraf/ resim	6,4	4,5	28,8
48	222	8. Ünite başı	11 Eylül'de hedef alınan New York (Niv York) kenti	fotoğraf/ resim	5,0	5,0	25,0
49	222	8. Ünite başı	Cumhurbaşkanları Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül	fotoğraf/ resim	12,7	7,3	92,7
50	233	Tablo 8.2	TİKA	amblem	1,9	0,8	1,5
51	233	Tablo 8.2	TÜRKSOY	amblem	2,2	1,6	3,5
52	233	Tablo 8.2	Yunus Emre Enstitüsü	amblem	2,0	2,0	4,0
53	233	Tablo 8.2	YTB	amblem	2,5	1,1	2,8
Toplam Alan							1789,0

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 7. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN KONU DIŞI GÖRSELLER

EK 7.1. DK1’de bulunan konu dışı gorseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1		İstiklal Marşı	Türk Bayrağı	fotoğraf/ resim	15,3	9,9	151,5
2		Mustafa Kemal Atatürk	MUSTAFA KEMAL ATATÜRK	fotoğraf/ resim	15,4	21,1	324,9
<i>1 ve 2 nolu gorseller, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, Madde 8ç (5)* gereğince tüm ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında bulunmakta olan zorunlu gorsellerdir.</i>							
3	9	İçindekiler	1. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	4,1	3,0	12,3
4	10	İçindekiler	2. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	4,1	2,6	10,7
5	11	İçindekiler	3. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	4,1	2,3	9,4
6	12	İçindekiler	4. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	3,9	2,4	9,4
7	12	İçindekiler	5. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	3,9	2,4	9,4
8	13	İçindekiler	6. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	3,8	2,5	9,5
9	13	İçindekiler	7. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	4,0	2,4	9,6
10	14	İçindekiler	8. Ünite Görseli	fotoğraf/ resim	3,9	2,2	8,6
11	15	Kitap Tanıtımı	Ünite kapağı ve ünite de işlenen başlıklar, ünite de geçen kavramlar, ünite içeriği ve ünite hazırlık soruları	fotoğraf/ resim	15,3	10,5	160,7
12	15	Kitap Tanıtımı	Düşün ve Tartış Bilgi Notu	fotoğraf/ resim	15,8	8,7	137,5
13	16	Kitap Tanıtımı	Sıra Sizde Biyografi	fotoğraf/ resim	15,3	10,6	162,2
14	16	Kitap Tanıtımı	Araştır Öğren Paylaş Oku-yorum Tarih Şeridi	fotoğraf/ resim	14,8	10,2	151,0
15	17	Kitap Tanıtımı	Bilgi-Yorum	fotoğraf/ resim	7,8	11,2	87,4
16	17	Kitap Tanıtımı	Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları	fotoğraf/ resim	6,7	9,3	62,3
<i>3-16 nolu gorseller ders kitaplarında kullanılan tanıtıcı gorsellerdir.</i>							
Toplam Alan							1316,1

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır. Tablodaki 1 ve 2 nolu gorseller DK1’in elektronik versiyonunda sırasıyla 5 ve 7. Sayfalarda bulunmaktadır.

*“ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında, ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunur.”

EK 7.2. DK2’de bulunan konu dışı görseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	3	İstiklal Marşı	Türk Bayrağı	fotoğraf/ resim	15,2	9,7	147,4
2	5	Mustafa Kemal Atatürk	Mustafa Kemal ATATÜRK	fotoğraf/ resim	15,2	20,4	310,1
<i>1 ve 2 nolu görseller, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, Madde 8ç (5)* gereğince tüm ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında bulunmakta olan zorunlu görsellerdir.</i>							
3	10	Organizasyon Şeması	ÜNİTE	fotoğraf/ resim	6,1	8,0	48,8
4	10	Organizasyon Şeması	Soru	fotoğraf/ resim	7,4	1,7	12,6
5	10	Organizasyon Şeması	BİYOGRAFİ	fotoğraf/ resim	7,4	2,4	17,8
6	10	Organizasyon Şeması	KAVRAM	fotoğraf/ resim	7,6	1,9	14,4
7	10	Organizasyon Şeması	ETKİNLİK	fotoğraf/ resim	7,4	3,1	22,9
8	10	Organizasyon Şeması	GENEL AĞ KAYNAĞI	fotoğraf/ resim	7,4	2,2	16,3
9	10	Organizasyon Şeması	BİRİNCİ EL KAYNAK	fotoğraf/ resim	7,4	2,5	18,5
10	10	Organizasyon Şeması	İKİNCİ EL KAYNAK	fotoğraf/ resim	7,4	2,5	18,5
11	10	Organizasyon Şeması	BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?	fotoğraf/ resim	15,2	2,2	33,4
12	10	Organizasyon Şeması	ATATÜRK DİYOR Kİ	fotoğraf/ resim	15,2	1,9	28,9
13	10	Organizasyon Şeması	NUTUK	fotoğraf/ resim	15,2	1,7	25,8
<i>3-13 nolu görseller ders kitaplarında kullanılan tanıtıcı görsellerdir.</i>							
Toplam Alan							715,5

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

* “ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında, ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunur.”

EK 7.3. DK3'te bulunan konu dışı görseller.

No	Sayfa No	Bulunduğu Yer	Görsel Konusu	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	3	İstiklal Marşı	Türk Bayrağı	fotoğraf/ resim	15,3	9,9	151,5
2	5	Mustafa Kemal Atatürk	MUSTAFA KEMAL ATATÜRK	fotoğraf/ resim	16,0	21,6	345,6
<i>1 ve 2 nolu görseller, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 2012, Madde 8ç (5)* gereğince tüm ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında bulunmakta olan zorunlu görsellerdir.</i>							
3	10	Kitabımızı tanıyalım	Kitap tanıtımı (Mustafa Kemal Atatürk'e ait sözler; sorular; önemli kişilerin biyografileri)	fotoğraf/ resim	11,0	16,8	184,8
4	11	Kitabımızı tanıyalım	Kitap tanıtımı (etkinlikler; konuyu destekleyecek fotoğraf, resim, harita, gazete, karikatür gibi unsurlar; genel ağ adresleri)	fotoğraf/ resim	11,0	16,8	184,8
<i>3 ve 4 nolu görseller ders kitaplarında kullanılan tanıtıcı görsellerdir.</i>							
Toplam Alan							866,7

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

* "ortaöğretim ve yaygın eğitim kitaplarında, ikinci yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ile İstiklal Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ile resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunur."

EK 8. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN ORGANİZE EDİCİ GÖRSELLER

EK 8.1. DK1’de bulunan organize edici görseller.

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
1	(Atatürk)	28, 41, 63, 70, 88, 100, 102, 103, 104, 105, 105, 106, 111, 117, 118, 122, 123, 126, 129, 140, 141, 149, 186	23	<i>Atatürk’ün Özdeyişleri</i> i- Atatürk’ün işlenen konu ile ilgili sözleri	fotoğraf/ resim	0,8	0,9	0,72	16,6
2	(Atatürk imzası)	28, 41, 63, 70, 88, 100, 102, 103, 104, 105, 105, 106, 111, 117, 118, 122, 123, 126, 129, 140, 141, 149, 186	23	<i>Atatürk’ün Özdeyişleri</i> i- Atatürk’ün işlenen konu ile ilgili sözleri	fotoğraf/ resim	2,4	0,6	1,44	33,1
3	(büyütec)	20, 26, 31, 44, 56, 70, 74, 76, 79, 89, 100, 101, 106, 112, 114, 121, 125, 130, 138, 142, 153, 162, 165, 168, 176, 181, 188, 198, 204, 213, 226, 237	32	<i>Araştır Öğren Paylaş-İlgili</i> konuya ait araştırmaya, düşünmeye ve öğrenmeye sevk edici sorular. Ünitelerin içeriğindeki konularla ilgili yapılacak araştırma sorularını içerir.	fotoğraf/ resim	0,7	0,4	0,28	9,0

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
4	(not defteri ve kalem)	21, 26, 29, 33, 33, 35, 38, 42, 43, 48, 61, 64, 70, 73, 73, 79, 85, 89, 91, 106, 108, 109, 112, 112, 113, 116, 118, 119, 123, 123, 126, 139, 140, 145, 145, 147, 150, 155, 155, 155, 156, 156, 164, 164, 165, 165, 179, 179, 181, 182, 186, 190, 198, 199, 204, 206, 209, 213, 216, 226, 238, 244	63	<i>Bilgi Notu-</i> İlgili konuya ait açıklayıcı dipnotlar. Üniteye geçen ve açıklanma sına ihtiyaç duyulan kavramların bilgilerin yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	0,9	0,9	0,81	51,0
5	(insan-beyin)	51, 95, 133, 157, 171, 193, 221, 253	8	<i>Bilgi-Yorum-</i> Öğrenilenler kapsamının da ünite sonundaki görselin yorumlanması. Ünite ile ilgili bir görseli inceleyip yorumlamayı gerektiren etkinliği içerir.	fotoğraf/ resim	1,3	1,9	2,47	19,8

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
6	(soru işareti)	24, 27, 29, 32, 33, 34, 39, 111, 177, 178, 180, 200, 201, 228, 232, 242, 248, 249	18	<i>Düşün ve Tartış-</i> Konu ile ilgili sorgulama ya ve tartışmaya sevk edici etkinlikler . İşlenen konuda geçen görsel, harita, tablo ve kavramlar la ilgili sınıf içi tartışma sorularını içerir.	fotoğraf/ resim	0,9	1,2	1,08	19,4
7	(kitap)	21, 22, 22, 24, 29, 30, 36, 39, 41, 43, 46, 46, 47, 57, 58, 59, 62, 65, 65, 69, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 100, 102, 107, 120, 127, 144, 177, 183, 184, 187, 189, 199, 206, 207, 208, 217, 228, 233, 234, 239	54	<i>Oku-</i> yorum- Konu ile ilgili kaynaklar dan alıntılar. Konu ile ilgili okuma parçasını ve parçanın yorumlan masıyla ilgili soruyu içerir.	fotoğraf/ resim	1,0	0,5	0,50	27,0

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
8	(insanlar)	22, 22, 23, 24, 25, 33, 35, 40, 41, 43, 46, 47, 48, 57, 60, 62, 62, 63, 65, 68, 71, 72, 75, 77, 78, 81, 82, 84, 85, 88, 88, 91, 91, 102, 102, 102, 103, 104, 104, 105, 107, 109, 111, 116, 116, 118, 122, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 139, 140, 140, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 150, 154, 163, 164, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 190, 192, 199, 199, 202, 202, 203, 204, 205, 208, 209, 209, 212, 216, 220, 226, 227, 229, 235, 235, 239, 241, 244, 245, 246, 246, 247, 249, 252	111	<i>Sıra Sizde-</i> Konu ile ilgili yorum soruları. İşlenen konuda güncel yorum yapılması gereken yerlerle ilgili soruları içerir.	fotoğraf/ resim	1,7	0,9	1,53	169,8

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
9	(insanlar-soru işareti)	52, 96, 134, 158, 172, 194, 222, 254	8	Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları-Konu ile ilgili farklı türde kavramsal sorular. Ünitenin değerlendirilmesinin yapıldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	2,0	1,5	3,00	24,0
10	(insanlar-soru işareti)	256, 256, 256, 257, 257, 257, 258, 258	8	Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları Cevap Anahtarı-Konu ile ilgili farklı türde kavramsal sorulara ait cevap anahtarı	fotoğraf/ resim	0,9	0,6	0,54	4,3
Toplam Görsel			348	Toplam Alan					374,0

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 8.2. DK2’de bulunan organize edici görseller.

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
1	(Atatürk)	16, 17, 17, 20, 84, 87, 92, 103, 104, 105, 106, 108, 108, 113, 115, 117, 119,121, 122, 123, 127, 129, 130, 134, 136, 138, 138, 144, 145, 147, 148, 153, 154, 155, 157, 158	36	<i>ATATÜR K DİYOR Kİ-</i> Atatürk’ün işlenen konu ile ilgili ifadelerini n yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	1,2	1,9	2,28	82,1
2	(daktilo)	15, 40, 74, 76, 77, 78, 80, 82, 93, 95, 134, 168, 253	13	<i>BİYOĞRA Fİ-</i> İşlenen konu ile ilgili kişilerin kısa hayat hikâyesini n yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	1,3	1,1	1,43	18,6
3	(kitaplar)	22, 31, 79, 85, 121, 123, 127, 131, 135, 137, 142, 143, 144, 149, 154, 155, 162, 164, 170, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 187, 187, 187, 192, 197, 198, 198, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 212, 214, 215, 222, 226, 229, 232, 238, 240, 242, 243, 250, 253, 258, 261, 262, 264, 267	59	<i>BUNLARI BİLİYOR MUSUNU Z?-</i> İşlenen konu ile ilgili dikkat çekici bilgilerin yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	2,0	1,2	2,40	141,6

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
4	(yazı yazan el)	14, 16, 18, 23, 39, 66, 69, 70, 74, 81, 81, 82, 90, 92, 102, 110, 117, 124, 129, 131, 135, 138, 148, 149, 152, 157, 158, 161, 162, 166, 167, 177, 177, 184, 185, 200, 220, 226, 230, 236, 237, 242, 247, 247, 255, 256, 260, 267, 269, 270	51	<i>ETKİNLİ K-</i> İşlenen konunun daha iyi anlaşılmasını amacıyla farklı yöntem ve tekniklerle hazırlanmış çalışmaların yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/resim	1,4	1,4	1,96	98,0
5	(kitap)	102, 166, 227, 234, 236, 239, 241, 246	8	<i>KAVRAM-</i> İşlenen konu ile ilgili kavramların anlamlarının yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/resim	2,2	0,7	1,54	12,3
6	(Nutuk)	42, 52, 71, 125	4	<i>NUTUK-</i> Atatürk'ün "Nutuk" adlı eserinden işlenen konu ile ilgili metinlerin verildiği bölümdür.	fotoğraf/resim	1,0	1,5	1,50	6,0

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
7	(soru işareti)	13, 13, 20, 21, 21, 22, 23, 26, 26, 29, 33, 35, 35, 37, 41, 43, 44, 44, 51, 52, 52, 57, 58, 59, 61, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 71, 73, 73, 75, 77, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 87, 87, 88, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 103, 103, 104, 105, 106, 106, 106, 108, 112, 113, 114, 115, 118, 120, 121, 121, 124, 126, 128, 132, 134, 136, 143, 145, 150, 150, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 174, 176, 182, 183, 183, 184, 189, 191, 192, 196, 196, 198, 199, 204, 204, 208, 208, 209, 211, 212, 214, 219, 219, 222, 225, 228, 230, 232, 235, 237, 237, 248, 249, 250, 250, 251, 253, 255, 257, 260, 262, 264, 265, 265, 266, 267, 269	137	Soru İşareti- Konu ile ilgili yorumlam aya ve araştırmay a yönlendiri ci soruların yer aldığı bölümdür.	fotoğraf/ resim	1,0	1,8	1,80	246,6

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
8	(büyüteç)	17, 18, 32, 36, 78, 108, 119, 120, 129, 144, 156, 167, 170, 180, 188, 192, 199, 202, 211, 218, 221, 235, 240, 254, 258, 260, 262	27	Araştırma - Konu ile ilgili araştırma sorusu	fotoğraf/ resim	0,9	1,7	1,53	41,3
9	(Anayasa)	83, 104, 107, 109, 112, 233	6	Anayasa- Anayasa maddeleri	fotoğraf/ resim	1,4	1,5	2,10	12,6
Toplam Görsel		341		Toplam Alan		661,1			

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 8.3. DK3'te bulunan organize edici görseller.

No	Görsel	Bulunduğu Sayfalar	Adet	Organize Edici Adı ve Açıklaması	Görsel Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	Toplam Alan (Adet x Alan) (cm ²)
1	(not defteri ve kalem)	16, 16, 19, 20, 20, 22, 25, 25, 26, 28, 29, 31, 38, 40, 41, 43, 46, 56, 57, 59, 60, 64, 64, 66, 71, 71, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 86, 89, 91, 100, 109, 112, 114, 114, 115, 118, 119, 120, 122, 122, 125, 126, 130, 131, 133, 143, 145, 145, 148, 152, 152, 156, 166, 169, 172, 176, 185, 189, 192, 196, 196, 205, 207, 209, 214, 214, 217, 227, 231, 231, 233, 234, 235	79	ETKİNLİ K-Konuyla ilgili yapılması gereken etkinlikler	fotoğraf/resim	0,7	0,7	0,49	38,7
Toplam Görsel			79			Toplam Alan		38,7	

Görsellere ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 9. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN HARİTALAR

EK 9.1. DK1’de bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	27	1.1	Trablusgarp Savaşı haritası	15,3	7,7	117,8
2	28	1.2	Balkan Savaşları öncesi Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları	10,0	8,9	89,0
3	29	1.3	Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları	10,0	8,8	88,0
4	33	1.4	Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak devletleri haritası	10,1	5,8	58,6
5	34	1.5	Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda savaştığı cepheler haritası	10,0	5,7	57,0
6	38	1.6	Çanakkale Muharebeleri haritası	10,0	9,5	95,0
7	42	1.7	I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa haritası	15,2	8,3	126,2
8	44	1.8	Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası işgaller	15,1	11,3	170,6
9	71	2.1	BMM’ye Karşı Çıkan İsyancılar Haritası	14,7	8,4	123,5
10	74	2.2	Sevr Antlaşması haritası	13,3	7,4	98,4
11	76	2.3	Millî Mücadele’de Cepheler Haritası	9,1	5,5	50,1
12	80	2.4	I. İnönü Muharebesi haritası	5,0	8,9	44,5
13	85	2.5	İstiklal Yolu Haritası	5,9	10,5	62,0
14	86	2.6	Sakarya Meydan Muharebesi Haritası (Genel)	5,9	3,6	21,2
15	86	2.7	Sakarya Meydan Muharebesi Haritası	10,4	6,5	67,6
16	88	2.8	Büyük Taarruz Haritası	5,3	7,4	39,2
17	91	2.9	Lozan Barış Antlaşması’na göre Türkiye sınırları	10,0	5,5	55,0
18	128	3.1	Demiryolları haritası (1923-1938)	10,0	4,9	49,0
19	144	4.1	Türkiye Irak sınırı	16,5	8,8	145,2
20	181	6.1	Bloklaşma Haritası	9,6	5,0	48,0
21	187	6.2	Kore Savaşı haritası	10,0	15,3	153,0
22	200	7.1	1947’den günümüze Filistin toprakları	10,1	6,4	64,6
23	203	7.2	1980-1988 İran-İrak savaşı haritası	11,7	8,8	103,0
24	207	7.3	Kıbrıs haritası	7,1	4,0	28,4
25	238	8.1	Bağımsız Türk Devletleri haritası	11,7	5,7	66,7
26	242	8.2	Yugoslavya’nın parçalanması	11,6	6,4	74,2
27			TÜRKİYE MÜLKİ İDARİ BÖLÜMLER HARİTASI	22,0	11,0	242,0
28			TÜRK DÜNYASI HARİTASI	19,9	12,5	248,8
Toplam Alan						2586,5

Haritalara ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır. Tablodaki 27 ve 28 nolu haritalar DK1’in elektronik versiyonunda sırasıyla 272 ve 273 Sayfalarda bulunmaktadır.

EK 9.2. DK2’de bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar ve çizimler.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	
1	12	1.1	XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti egemenliğindeki Balkan toprakları	6,8	5,5	37,4	
2	27	1.2	I ve II. Balkan Savaşları sonrasındaki Osmanlı Devleti’nin Batı sınırlarını ve Balkan ülkelerini gösteren haritalar	15,0	10,5	157,5	
3	29	1.3	I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin savaştığı cepheler	15,3	12,5	191,3	
4	40	1.4	Mondros Ateşkes Antlaşması’na göre işgal edilen yerler	15,3	8,4	128,5	
5	66	2.1	Büyük Millet Meclisi hükûmetine karşı ayaklanmalar	15,3	8,2	125,5	
6	71	2.2	Sevr Barış Antlaşması’na göre Osmanlı Devleti	15,3	9,0	137,7	
7	178	5.1	Almanya’nın saldırılarını gösteren harita (1939-1942)	13,6	6,0	81,6	
8	220		1947’den günümüze Filistin toprakları	14,9	9,8	146,0	
9	287		TÜRKİYE HARİTASI	23,9	12,1	289,2	
10	288		TÜRK DÜNYASI HARİTASI	17,5	11,2	196,0	
Toplam Alan						1490,6	
	Sayfa No	Çizim No	Çizim Adı	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)	
	11	72	2.1	Doğu Cephesi	15,0	5,6	84,0
	12	75	2.2	Güney Cephesi	12,4	11,2	138,9
	13	81	2.3	I. İnönü Savaşı	15,4	6,0	92,4
	14	86	2.4	Kütahya-Eskişehir Savaşları	9,4	11,6	109,0
	15	88	2.5	İstiklal Yolu	7,0	13,7	95,9
	16	91	2.6	Sakarya Meydan Muharebesi	7,8	9,2	71,8
	17	93	2.7	Büyük Taarruz	15,3	13,6	208,1
Toplam Alan						800,1	
Genel Toplam Alan						2290,7	

Haritalara ait tüm incelemeler ders kitabının basılı versiyonu üzerinde yapılmıştır.

EK 9.3. DK3'te bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış haritalar.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	29	1.1	I. Balkan Savaşı Öncesi Balkanlar	7,6	7,7	58,5
2	30	1.2	Balkan Savaşları sonunda Balkan Ülkeleri	10,1	10,3	104,0
3	33	1.3	I. Dünya Savaşı başında Avrupa (1914)	12,3	8,5	104,6
4	35	1.4	I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun savaştığı cepheler	13,2	12,5	165,0
5	37	1.5	Çanakkale Cephesi	11,5	7,5	86,3
6	42	1.6	I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa (1923)	9,2	5,1	46,9
7	44	1.7	Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgal edilen yerler	14,5	8,2	118,9
8	69	2.1	Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar	14,7	10,6	155,8
9	73	2.2	Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti	14,8	7,7	114,0
10	74	2.3	Millî Mücadele'de cepheler	15,0	7,1	106,5
11	79	2.4	I. İnönü Muharebesi alanı	7,6	13,0	98,8
12	82	2.5	II. İnönü Muharebesi alanı	6,3	10,8	68,0
13	83	2.6	İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane taşımak için kullanılan "İstiklal Yolu"	5,7	4,7	26,8
14	87	2.7	Sakarya Meydan Muharebesi alanı	8,9	5,3	47,2
15	163	5.1	II. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa	14,8	7,4	109,5
16	189	6.1	Soğuk Savaş Dönemi'nde Avrupa	10,2	9,8	100,0
17	204	7.1	1947'den günümüze Filistin toprakları	7,2	5,1	36,7
18	205	7.2	İran, Irak ve komşuları	10,3	6,6	68,0
19	207	7.3	Kıbrıs	7,6	4,3	32,7
20	208	7.4	Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs adası	9,3	4,6	42,8
21	232	8.1	SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya	13,4	7,6	101,8
22	263		TÜRKİYE HARİTASI	24,7	12,5	308,8
23	264		TÜRK DÜNYASI HARİTASI	23,1	15,3	353,4
Toplam Alan						2454,9

EK 10. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN HARİTALARIN ÖZELLİKLERİ

EK 10.1. DK1’de bulunan haritaların özellikleri.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı ve İlgili Açıklamalar	Ölçek	Lejant	Paralel-Meridyen	Yön İşareti	Başlık
1	27	1.1	Trablusgarp Savaşı haritası	Var*	Var	Yok	Var	Var
2	28	1.2	Balkan Savaşları öncesi Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları	Var*	Yok	Yok	Var	Var
3	29	1.3	Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları	Var*	Yok	Yok	Var	Var
4	33	1.4	Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak devletleri haritası	Var*	Var	Yok	Var	Var
5	34	1.5	Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda savaştığı cepheler haritası	Var*	Var	Yok	Var	Var
6	38	1.6	Çanakkale Muharebeleri haritası	Var*	Var	Yok	Var	Var
7	42	1.7	I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa haritası	Var	Yok	Yok	Var	Var
8	44	1.8	Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası işgaller	Var	Var	Yok	Var	Var
9	71	2.1	BMM’ye Karşı Çıkan İsyenlar Haritası	Var	Var	Yok	Var	Var
10	74	2.2	Sevr Antlaşması haritası	Yok	Var	Yok	Var	Var
11	76	2.3	Millî Mücadele’de Cepheler Haritası	Var	Yok	Yok	Var	Var
12	80	2.4	I. İnönü Muharebesi haritası	Yok	Var	Yok	Var	Var
13	85	2.5	İstiklal Yolu Haritası	Yok	Yok	Yok	Var	Var
14	86	2.6	Sakarya Meydan Muharebesi Haritası (Genel)	Yok	Yok	Yok	Var	Var
15	86	2.7	Sakarya Meydan Muharebesi Haritası	Yok	Var	Yok	Var	Var
16	88	2.8	Büyük Taarruz Haritası	Yok	Var	Yok	Var	Var
17	91	2.9	Lozan Barış Antlaşması’na göre Türkiye sınırları	Var	Var	Yok	Var	Var
18	128	3.1	Demiryolları haritası (1923-1938)	Yok	Var	Yok	Var	Var
19	144	4.1	Türkiye Irak sınırı	Yok	Var	Yok	Var	Var
20	181	6.1	Bloklaşma Haritası	Var	Var	Yok	Var	Var
21	187	6.2	Kore Savaşı haritası	Var	Var	Yok	Var	Var
22	200	7.1	1947’den günümüze Filistin toprakları	Var	Var	Yok	Var	Var
23	203	7.2	1980-1988 İran-İrak savaşı haritası	Var	Var	Yok	Var	Var
24	207	7.3	Kıbrıs haritası	Var	Yok	Yok	Var	Var
25	238	8.1	Bağımsız Türk Devletleri haritası	Var*	Var	Yok	Var	Var
26	242	8.2	Yugoslavya’nın parçalanması	Var*	Var	Yok	Var	Var
27			TÜRKİYE MÜLKİ İDARİ BÖLÜMLER HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var
28			TÜRK DÜNYASI HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var

* Ölçekte eksikler mevcuttur: Ölçekte birim belirtilmemiştir (örneğin, ölçekte belirtilen “100” ün ne ifade bilinmemektedir).

EK 10.2. DK2’de bulunan haritaların ve çizimlerin özellikleri.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı ve İlgili Açıklamalar	Ölçek	Lejant	Paralel-Meridyen	Yön İşareti	Başlık
1	12	1.1	XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti egemenliğindeki Balkan toprakları	Yok	Yok	Yok	Var	Var
2	27	1.2	I ve II. Balkan Savaşları sonrasındaki Osmanlı Devleti’nin Batı sınırlarını ve Balkan ülkelerini gösteren haritalar	Var	Var	Yok	Var	Var
3	29	1.3	I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin savaştığı cepheler	Yok	Var*	Yok	Var	Var
4	40	1.4	Mondros Ateşkes Antlaşması’na göre işgal edilen yerler	Yok	Var	Yok	Var	Var
5	66	2.1	Büyük Millet Meclisi hükûmetine karşı ayaklanmalar	Yok	Yok	Yok	Var	Var
6	71	2.2	Sevr Barış Antlaşması’na göre Osmanlı Devleti	Yok	Var	Yok	Var	Var
7	178	5.1	Almanya’nın saldırılarını gösteren harita (1939-1942)	Var	Yok	Yok	Var	Var
8	220		1947’den günümüze Filistin toprakları	Yok	Var	Yok	Var	Yok
9	287	-	TÜRKİYE HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var
10	288	-	TÜRK DÜNYASI HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var
No	Sayfa No	Çizim No	Açıklama	Ölçek	Lejant	Paralel-Meridyen	Yön İşareti	Başlık
11	72	2.1	Doğu Cephesi	Yok	Var	Yok	Var	Var
12	75	2.2	Güney Cephesi	Yok	Var	Yok	Var	Var
13	81	2.3	I. İnönü Savaşı	Yok	Var	Yok	Var	Var
14	86	2.4	Kütahya-Eskişehir Savaşları	Yok	Var	Yok	Var	Var
15	88	2.5	İstiklal Yolu	Yok	Var	Yok	Var	Var
16	91	2.6	Sakarya Meydan Muharebesi	Yok	Var	Yok	Var	Var
17	93	2.7	Büyük Taarruz	Yok	Var	Yok	Var	Var

* Lejantta eksiklikler mevcuttur (örneğin haritada çift kılıç vardır ancak bunun anlamı belirtilmemiştir)

EK 10.3. DK3'te bulunan haritaların özellikleri.

No	Sayfa No	Harita No	Harita Adı ve İlgili Açıklamalar	Ölçek	Lejant	Paralel-Meridyen	Yön İşareti	Başlık
1	29	1.1	I. Balkan Savaşı Öncesi Balkanlar	Var	Yok	Yok	Var	Var
2	30	1.2	Balkan Savaşları sonunda Balkan Ülkeleri	Var	Yok	Yok	Var	Var
3	33	1.3	I. Dünya Savaşı başında Avrupa (1914)	Var	Var	Yok	Var	Var
4	35	1.4	I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun savaştığı cepheler	Var	Var	Yok	Var	Var
5	37	1.5	Çanakkale Cephesi	Var	Var	Yok	Var	Var
6	42	1.6	I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa (1923)	Var	Yok	Yok	Var	Var
7	44	1.7	Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgal edilen yerler	Var	Var	Yok	Var	Var
8	69	2.1	Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar	Var	Var	Yok	Var	Var
9	73	2.2	Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti	Yok	Var	Yok	Yok	Var
10	74	2.3	Milli Mücadele'de cepheler	Var	Var	Yok	Yok	Var
11	79	2.4	I. İnönü Muharebesi alanı	Var	Var	Yok	Var	Var
12	82	2.5	II. İnönü Muharebesi alanı	Var	Var	Yok	Var	Var
13	83	2.6	İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane taşımak için kullanılan "İstiklal Yolu"	Var	Yok	Yok	Var	Var
14	87	2.7	Sakarya Meydan Muharebesi alanı	Var	Var	Yok	Var	Var
15	163	5.1	II. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa	Var	Var	Yok	Var	Var
16	189	6.1	Soğuk Savaş Dönemi'nde Avrupa	Var	Var	Yok	Yok	Var
17	204	7.1	1947'den günümüze Filistin toprakları	Var	Yok	Yok	Var	Var
18	205	7.2	İran, Irak ve komşuları	Var	Yok	Yok	Var	Var
19	207	7.3	Kıbrıs	Var	Yok	Yok	Var	Var
20	208	7.4	Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs adası	Var	Yok	Yok	Var	Var
21	232	8.1	SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya	Var	Var	Yok	Var	Var
22	263		TÜRKİYE HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var
23	264		TÜRK DÜNYASI HARİTASI	Var	Var	Yok	Yok	Var

EK 11. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN TABLOLAR

EK 11.1. DK1’de bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış tablolar.

No	Sayfa No	Tablo No	Açıklama	Tablo Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	24	1.1	M. Kemal’in Fikir Hayatını Etkileyen Yazarlar, Düşünürler ve Fikir Akımları	Açıklama	6,5	4,6	29,9
2	32	1.2	Savaşın Genel Nedenleri	Açıklama	4,7	3,3	15,5
3	32	1.3	Savaşın Özel Nedenleri	Açıklama	10,0	6,5	65,0
4	32	1.4	İtilaf ve İttifak Devletleri	Açıklama	9,5	3,6	34,2
5	34	1.5	I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Savaştığı Cepheler	Açıklama	9,1	2,9	26,4
6	36	1.6	Amerikalı tarihçi Prof. J. McCarthy’nin (J. Makkartiy) tespitlerine göre 1912-1922 Yılları Arasında Doğu Anadolu da Ermeni Çeteleri Tarafından Katledilen Türklerin Sayısı	İstatistik	6,4	11,3	72,3
7	48	1.7	I. Dünya Savaşı’nı Bitiren Barış Antlaşmaları	Açıklama	10,0	3,9	39,0
8	94	2.1	Millî Mücadele’de Cepheler	Açıklama	19,0	14,7	279,3
9	111	3.1	1921 ve 1924 Anayasaları Arasındaki Farklılıklar	Açıklama	10,3	8,9	91,7
10	113	3.2	Hukuk Alanında Yapılan Yenilikler	Açıklama	6,5	7,8	50,7
11	132	3.3	Atatürk İlkeleri ve İnkılapları	Açıklama	21,8	12,2	266,0
12	177	6.1	1946 ve 1950 Yılları Arasında Kurulan Partiler	Açıklama	10,1	4,4	44,4
13	178	6.2	14 Mayıs 1950 Seçimlerinin Sonuçları	İstatistik	9,9	4,3	42,6
14	179	6.3	1945-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Çalışma Hayatının Düzenlenmesi	Açıklama	9,9	2,6	25,7
15	189	6.4	Mayıs 1954 Genel Seçimleri Sonuçları	İstatistik	9,7	5,3	51,4
16	190	6.5	27 Ekim 1957 Genel Seçimleri Sonuçları	İstatistik	9,9	5,5	54,5
17	228	8.1	1998-2014 Türkiye’de Kişi Başına Düşen GSYH	İstatistik	9,9	5,4	53,5
18	52		Osmanlı Devletini paylaşan gizli antlaşmalar	Açıklama	6,9	8,8	60,7
19	97		Batı Cephesi Muharebeleri sonuçları	Açıklama	7,4	3,9	28,9
20	134		Atatürk İnkılapları	Açıklama	6,9	3,6	24,8
21	158		1923-1938 arası Türk dış politikası gelişmeleri	Açıklama	6,6	4,4	29,0
22	172		I. ve II. Dünya Savaşlarında ölen insan sayıları (ölen asker ve sivil oranları)	İstatistik	7,0	3,2	22,4
23	194		Doğu ve Batı Bloku karşılaştırması	Açıklama	7,0	5,2	36,4
24	222		Türkiye’de köy ve kent nüfus oranları	İstatistik	6,9	2,9	20,0
25	254		1960 darbesi öncesi ve sonrası Türk ekonomisi verileri	İstatistik	6,9	5,0	34,5
Toplam Alan							1498,8

EK 11.2. DK2’de bulunan ve numaralandırılmamış tablolar (ve grafikler).

No	Sayfa No	Tablo No	Açıklama	Tablo Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	30	1.1	Çanakkale Cephesi’nde Etkin Görev Alan Bazı Komutanlar ve Kurmay Başkanları	Açıklama	15,3	7,4	113,2
2	53-54	2.1	Millî Cemiyetler	Açıklama	15,3	20,6	315,2
3	54-56	2.2	Millî Varlığa Düşman Cemiyetler	Açıklama	15,3	31,0	474,3
4	83	2.3	I. İnönü Savaşı’nın Uluslararası Sonuçları	Açıklama	15,3	13,1	200,4
5	92	2.4	Sakarya Meydan Muhaberesi Sonrasında İmzalanan Antlaşmalar	Açıklama	15,3	6,0	91,8
6	94	2.5	Büyük Taarruz’a Katılan Kuvvetler	İstatistik	7,4	5,8	42,9
7	98	2.6	Sevr ve Lozan Barış Antlaşmalarının Bazı Maddeleri	Açıklama	14,6	12,0	175,2
8	113	3.1	Atatürk İlkeleri ve Siyasi Alandaki İnkılaplar ile İlişkisi	Açıklama	14,8	5,1	75,5
9	115	3.2	Atatürk Dönemi’nde Kabul Edilen Diğer Kanunların Alındığı Ülkeler ve Kabul Edilme Yılları	İstatistik	15,2	5,8	88,2
10	115	3.3	Atatürk İlkelerinin Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar ile İlişkisi	Açıklama	14,8	2,4	35,5
11	118	3.4	Millet Mekteplerinden Mezun Olan Öğrenci Sayısı (1928 – 1937)	İstatistik	15,3	4,6	70,4
12	124	3.5	Atatürk İlkeleri ve Eğitim Alanında Yapılan İnkılaplar ile İlişkisi	Açıklama	14,8	5,5	81,4
13	128	3.6	Çeşitli Ülkelerde Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Sağlandığı Yıllar	İstatistik	15,3	3,3	50,5
14	128	3.7	Atatürk İlkeleri ve Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar ile İlişkisi	Açıklama	14,8	3,0	44,4
15	133	3.8	Atatürk İlkeleri ve Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar ile İlişkisi	Açıklama	14,8	6,7	99,2
16	134	3.9	Cumhuriyet Dönemi’nde Tedavi Kurumları, Hekim Sayısı ve Sağlık Bütçesi	İstatistik	15,3	4,0	61,2
17	165	4.1	Bazı Ülkelerde Yıllara Göre İşsizlik Oranları (%) (1923-1935)	İstatistik	15,3	8,2	125,5
18	174	5.1	Yıllık İmalat Sanayi Üretimi Endeksleri (1913-1939)	İstatistik	15,2	7,7	117,0
19	202	6.1	1950 Genel Seçim Sonuçları	İstatistik	15,3	4,8	73,4
20	214	6.2	1950 ve 1960 Yıllarında Türkiye’deki Yük ve Yolcu Ulaştırmasının Ulaştırma Türlerine Göre Dağılımı (%)	İstatistik	15,3	4,8	73,4
21	234	7.1	Kır ve Kent Nüfusunun, Toplam Nüfus İçindeki Payı	İstatistik	15,3	3,2	49,0
22	236	7.2	1960-1990 Yılları Arasında Federal Almanya’daki Türk ve Diğer Yabancı Vatandaşların Nüfus Gelişimi ve Oranları	İstatistik	15,3	2,9	44,4

No	Sayfa No	Tablo No	Açıklama	Tablo Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
23	240	7.3	1985-1992 Yılları Özelleştirme Gelir ve Giderleri	İstatistik	15,3	3,6	55,1
24	269	8.1	Birebir Formülü* Kapsamında Ülkemizden Çıkış Yapan Suriyeli Sayısı (2019)	İstatistik	6,8	16,0	108,8
25	14	Numaralandırılmamış Tablolar	Mustafa Kemal'in Selânik Askerî Rüştüyesi dördüncü sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar	İstatistik	8,0	9,0	72,0
26	39		I. Dünya Savaşı'nda İttifak-İtilaf Devletlerinin Askerî İstatistikleri	İstatistik	15,3	7,1	108,6
27	82		I. İnönü Savaşı'na Katılan Kuvvetler	İstatistik	8,0	5,0	40,0
28	92		Sakarya Meydan Muharebesi'ne Katılan Kuvvetler	İstatistik	7,8	4,4	34,3
Toplam Alan							2920,8
No	Sayfa No	Grafik No	Açıklama	Grafik Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	211	6.1	1954 Genel Seçim sonuçları	Dairesel	4,2	4,2	17,6
2	211	6.2	1957 Genel Seçim sonuçları	Dairesel	4,2	4,2	17,6
3	248	Numaralandırılmamış	Türk ekonomisinde büyüme oranları (%) (2000-2011)	Sütun	13,2	10,8	142,6
Toplam Alan							177,8

Tablolar ve Grafiklerin Toplam Alanı= 3098,6 cm²

EK 11.3. DK3'te bulunan numaralandırılmış ve numaralandırılmamış tablolar.

No	Sayfa No	Tablo No	Açıklama	Tablo Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
1	27	1.1	Fikir akımları	Açıklama	14,0	5,1	71,4
2	32	1.2	I. Dünya Savaşı'nın Sebepleri	Açıklama	14,9	6,1	90,9
3	33	1.3	I. Dünya Savaşı'nın Tarafları	Açıklama	12,6	5,6	70,6
4	34	1.4	Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler	Açıklama	7,2	5,4	38,9
5	55	2.1	Millî cemiyetler	Açıklama	15,0	14,5	217,5
6	56	2.2	Millî varlığa düşman cemiyetler	Açıklama	15,0	8,6	129,0
7	57	2.3	Azınlıklar tarafından kurulan millî varlığa düşman başlıca cemiyetler	Açıklama	15,0	13,8	207,0
8	60	2.4	Yerel kongreler	Açıklama	15,0	6,6	99,0
9	69	2.1*	Büyük Millet Meclisine karşı başlıca ayaklanmalar	Açıklama	15,0	3,6	54,0
10	79	2.6	I. İnönü Muharebesi'nde Türk ve Yunan güçleri	İstatistik	14,0	2,3	32,2
11	82	2.7	II. İnönü Muharebesi'nde Türk ve Yunan güçleri	İstatistik	8,2	2,7	22,1
12	87	2.8	Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk ve Yunan güçleri	İstatistik	10,3	2,1	21,6
13	90	2.9	Büyük Taaruz'da Türk ve Yunan güçleri	İstatistik	13,1	2,3	30,1
14	130	3.1	Başlıca İnkılaplar ve İlgili Olduğu Atatürk İlkeleri	Açıklama	15,0	10,7	160,5
15	164	5.1	II. Dünya Savaşı'nın Tarafları	Açıklama	14,0	2,5	35,0
16	184	6.1	1946 genel seçim sonuçları	İstatistik	11,3	1,9	21,5
17	186	6.2	1950 genel seçim sonuçları	İstatistik	6,8	3,5	23,8
18	193	6.3	1954 genel seçim sonuçları	İstatistik	6,8	3,5	23,8
19	194	6.4	1957 genel seçim sonuçları	İstatistik	6,7	3,4	22,8
20	195	6.5	1950-1958 yılları arasında dış ticaret verileri	İstatistik	11,5	6,5	74,8
21	196	6.6	1950-1960 yılları arasındaki büyüme oranı ve enflasyon verileri	İstatistik	8,6	6,2	53,3
22	211	7.1	1961 genel seçim sonuçları	İstatistik	11,8	3,0	35,4
23	216	7.2	1978-1983 yılları arasında bazı ekonomik göstergeler	İstatistik	11,5	3,9	44,9
24	228	8.1	1996-2000 yılları arasında ekonomik göstergeler	İstatistik	14,3	3,5	50,1
25	233	8.2	TİKA, TÜRKSOY, Yunus Emre Enstitüsü ve YTB'nin Faaliyetleri	Açıklama	15,0	16,0	240,0

No	Sayfa No	Tablo No	Açıklama	Tablo Türü	Yatay Ebat (cm±0,1cm)	Dikey Ebat (cm±0,1cm)	Alan (cm ²)
26	46	Numaralandırılmamış Tablolar	İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasındaki antlaşmalar	Açıklama	15,0	6,0	90,0
27	48		İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri	Açıklama	5,4	1,7	9,2
28	94		Lozan Barış Antlaşması ve Sevr Antlaşması'nın karşılaştırılması	Açıklama	15,0	13,0	195,0
29	214		1961 ve 1982 Anayasalarının insan haklarına yaklaşımları bakımından karşılaştırılması	Açıklama	15,0	16,8	252,0
	**						

Toplam Alan 2416,2

*2.5 numaralı olması gereken tablo ikinci kez 2.1 şeklinde numaralandırılmıştır. **Ders kitabında ayrıca öğrencinin doldurması beklenen boş tablolar bulunmaktadır. Açıklayıcı ya da istatistiki amaçlı bilgi verici olmayan bu tablolar araştırmada yardımcı unsur olarak ele alınmamıştır.

EK 12. DERS KİTAPLARINDA BULUNAN İMLA HATALARI

EK 12.1. DK1’de bulunan imla hataları ve olması gereken yazımı.

No	Sayfa No	Hatalı Kelime*	Olmaması Gereken/Türk Dil Kurumu
	19, 40, 45, 46 (2 kez)	Anlaşması	Anlaşması
	21	((Kısaltılmıştır.)	(Kısaltılmıştır.)
	26, 169	II. Abdülhamid	II. Abdülhamid
	36	Anadoluda	Anadolu’da
	38	5.Ordu	5. Ordu
	41 (2 kez), 45 (2 kez), 46	Anlaşması’nın	Anlaşması’nın
	42, 47	Anlaşması’nı	Anlaşması’nı
	43	1. 3. 5 .	1. 3. 5.
	43	21.yüzyılda	21. yüzyılda
	43, 53	St. Jean De Maurienne	St. Jean De Maurienne
	44 (Harita 1.8)	İtalya arafından	İtalya tarafından
	52	vaad etmesi	vadetmesi
	67	Ankaraya	Ankara’ya
	75	delegeleri ;	delegeleri;
	75	Halis’den	Halis’ten
	75	sadeleştirilmiştir	sadeleştirilmiştir
	84	kürsüden,“Mustafa	kürsüden, “Mustafa
	115	genege	genelge
	116	çağdaşlama	çağdaşlaşma
	118	uzaklamıştı	uzaklaşmıştı
	119, 151, 156, 188	Etnoğrafya	Etnografya
	120	Enstitüsünde	Enstitüsünde
	122	II.Mahmut	II. Mahmut
	122	tercilerine	tercihlerine
	127	alınmaktaydı..	alınmaktaydı.
	135	İnkılapçılık	İnkılapçılık
	141	olabileceğine	olabileceğine
	141	kızkardeşi	kız kardeşi
	144	diyerek	diyerek
	144	taktirde	takdirde
	155	İlk	İlk
	156	vaadedilen	vadedilen
	158	Bakan Antantı	Balkan Antantı
	166	silah altına	silahaltına
	167	tehditi	tehdidi
	168	II.Dünya	II. Dünya
	179, 261	parlamentoda - parlamento	parlamentoda - parlamento
	184	,Norveç	, Norveç
	187 (Harita 6.2)	Eylülünde	Eylülünde
	189, 189 (3 kez)	menengeç	menengiç
	238	Glastnost	Glasnost
	191	artışlarlar	artışlar
	247	olarakta	olarak da
	256	Cumhuriyetçilik	Cumhuriyetçilik
	264	.http	, http
	264	(2014	(2014
	270	,İstanbul	, İstanbul
	270	yayınları	Yayınları
	270	I.Dünya	I. Dünya
	271	YapılanYenilikler	Yapılan Yenilikler
	271	Tablo 1	Tablo 3.2
	271	Tablo 2	Tablo 3.3

* Dönem terminolojileri, Atatürk’e ait özdeyişler, başka kaynaklardan doğrudan alıntılar, sadeleştirilerek, kısaltılarak ya da düzenlenerek verilen metinler dâhil edilmemiştir. Ayrıca harita isimlendirmelerinde büyük ve küçük harflerin tutarsız kullanılması sebebiyle yazım hataları bulunmaktadır.

EK 12.2. DK2’de bulunan imla hataları ve olması gereken yazımı.

No	Sayfa No	Hatalı Kelime	Olmaması Gereken/Türk Dil Kurumu
	27 (Harita 1.2) (2 kez)	Oniki Ada	On İki Ada
	60	Efendi, Mustafa	Efendi, Mustafa
	60	Yaver Muzaffet Kılıç.	Yaver Muzaffer Kılıç.
	66	Yeşilordu	Yeşil Ordu
	140	hangisidir ?	hangisidir?
	148	vaadedildiğini	vadedildiğini
	148, 236	Türkler’in	Türklerin
	234	İçindeki	İçindeki
	279	Tercuman	Tercüman
	280	yayınları	Yayınları
	280	Atatük’ün	Atatürk’ün

** Dönem terminolojileri, Atatürk’e ait özdeyişler, başka kaynaklardan doğrudan alıntılar, sadeleştirilerek, kısaltılarak ya da düzenlenerek verilen metinler dâhil edilmemiştir.*

EK 12.3. DK3'te bulunan imla hataları ve olması gereken yazımı.

No	Sayfa No	Hatalı Kelime	Olmaması Gereken/Türk Dil Kurumu
	23	Terrakki	Terakki
	30 (2 kez)	silah altına	silahaltına
	38	4.Ordu'dan	4. Ordu'dan
	39	7.Ordu	7. Ordu
	39	7.Ordu'nun	7. Ordu'nun
	39	7.Ordunun	7. Ordu'nun
	42	Oniki Ada	On İki Ada
	42 (Harita 1.6), 47	I.Dünya	I. Dünya
	43	24.madde	24. madde
	95	erzağın	erzakın
	112	taktirde	takdirde
	115 (3 kez)	kanunlarından yaralanılarak	kanunlarından yararlanılarak
	137	Hıfzıssıha	Hıfzıssıhha
	157	I.Meclis'te	I. Meclis'te
	162	(Stalingrad) ,	(Stalingrad),
	225	koymasada	koymasa da
	247	desteklemek"anlamındaki	desteklemek" anlamındaki
	249 (2 kez)	.Balkan	. Balkan
	256	21.Yüzyılda	21. Yüzyılda
	256	İstanbul:Remzi	İstanbul: Remzi
	256	Basımevi.	Basımevi.
	256	,Seyitdanlıoğlu	, Seyitdanlıoğlu
	256	İstanbul:Kastaş	İstanbul: Kastaş
	256	İstanbul:Ötüken	İstanbul: Ötüken

* *Dönem terminolojileri, Atatürk'e ait özdeyişler, başka kaynaklardan doğrudan alıntılar, sadeleştirilerek, kısaltılarak ya da düzenlenerek verilen metinler ve dâhil edilmemiştir.*

EK 13. UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

Sayın Öğretim Üyesi;

Bu araştırma 2018-2019 öğretim yılında uygulamaya giren Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda araştırma verilerinin bir kısmını öğretmenlerin görüşleri oluşturmaktadır. Ekte verilen Anket Formu, uygulanmakta olan Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemek üzere “Genel Konular”, “Programın Unsurları” ve “Diğer” olmak üzere 3 Bölümden ve 14 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Anket Formunun, öğretmenler tarafından yaklaşık 30-45 dakika süresince cevaplanması planlanmaktadır. Sizden soruları aşağıdaki kriterler doğrultusunda inceleyerek uygunluğuna dair değerlendirme yapmanız ve varsa gerekli düzenlemeler ile ilgili görüşlerinizi “Açıklama” bölümünde belirtmeniz istenmektedir. Görüşleriniz için, açıklama kutucuğunu istediğiniz kadar uzatabilirsiniz. Ayrıca belirtmek istediğiniz durumları formun en sonunda yer alan kutucukta belirtebilirsiniz. Değerli dönütleriniz ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Değerlendirme Kriterleri	Uygunluk Değerlendirmesi	Açıklama
1. Sorular araştırma amacına uygun mudur?	☐ Evet ☐ Hayır	
2. Sorular araştırma amacını kapsamakta mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır	
3. Sorular açık ve anlaşılır mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır	
4. Yeniden düzenlenmesi gereken soru var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır	*
5. Eklenmesi ya da çıkartılması gereken soru var mıdır?	☐ Evet ☐ Hayır	
6. Soruların cevaplanması için öngörülen süre uygun mudur?	☐ Evet ☐ Hayır	

* Önerinizi, sorular üzerinde farklı renkte belirterek yazabilirsiniz.

Ayrıca belirtmek istediğiniz durumları lütfen aşağıdaki kutucuğa yazarak belirtiniz.

EK 14. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKİLÂP TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı / Konusu: **Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi (2018)**

Yukarıda başlığı / konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, .../.../..... tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı:	Abdullah Körhasan
Öğrenci No:	N17140061
Anabilim Dalı:	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Programı:	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Doktora
Statüsü:	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora

DANIŞMAN ONAYI

Tarih: .../.../.....

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Mustafa Yılmaz

**HACETTEPE UNIVERSITY
ATATURK INSTITUTE
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

ATATURK'S PRINCIPLES AND HISTORY OF MODERN TURKEY TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY

Date: .../.../.....

Thesis Title / Topic: **Evaluation of the Secondary Education Turkish Republic Revolution History and Kemalism Course Curriculum (2018)**

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on/...../..... for the total of pages including the a) Title Page b) Introduction, c) Main Chapters d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Ataturk Institute for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname:	Abdullah Körhasan
Student No:	N17140061
Department:	Ataturk Principles and History of Reforms
Program:	Ataturk Principles and History of Reforms- Ph.D
Status:	☐ Masters ☒ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

Date: .../.../.....

APPROVED.

Prof. Dr. Mustafa Yılmaz